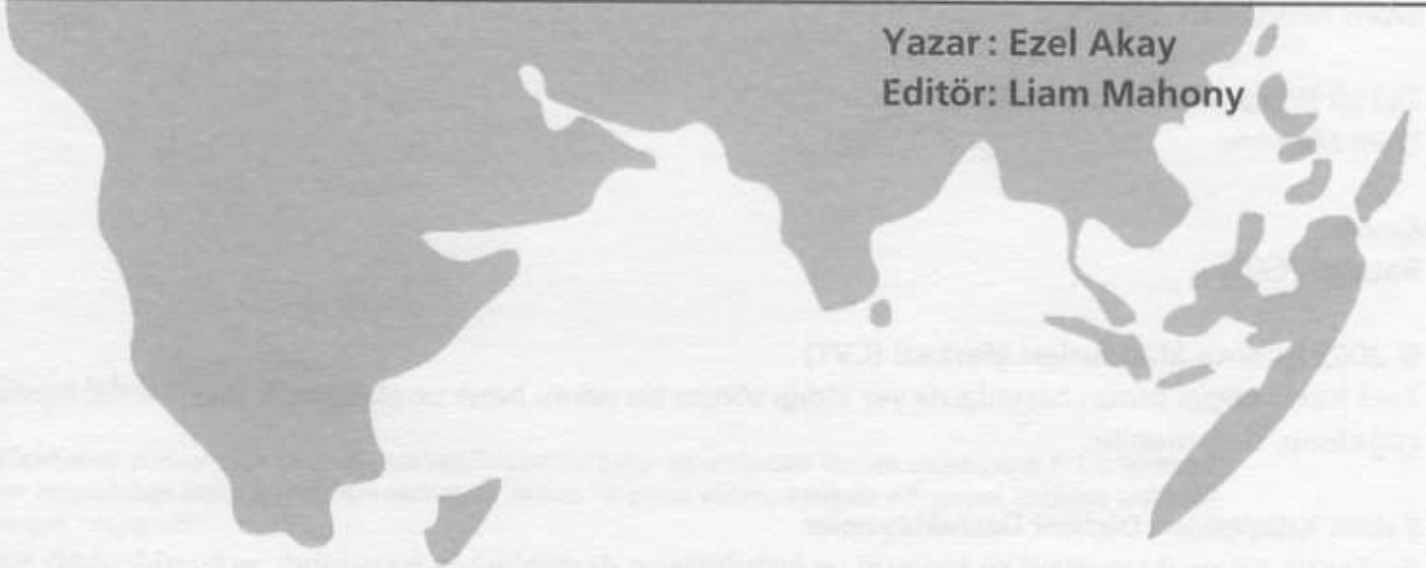

Taktikler

Yozlaşmaya Son Verme Çağrısı: Sürekli Aydınlık İçin 1 Dakika Karanlık

Yazar : Ezel Akay
Editör: Liam Mahony

Bu taktik kitapçığı,
İşkence Mağdurları Merkezi (CVT) bünyesinde,
Yeni Taktikler Projesi kapsamında yayınlanmıştır.

NEW Tactics
in Human Rights

Yayımcı

İşkence Mağdurları Merkezi
İnsan Haklarında Yeni Taktikler Projesi
717 East River Road
Minneapolis, MN 55410 ABD
www.cvt.org
www.newtactics.org

Taktik Kitapçıkları Dizisi Editörü

Liam Mahony

Çeviri

Balaban Cerit

© 2003 İşkence Mağdurları Merkezi (CVT)

Telif hakkı bilgisi bütün basımlarda yer aldığı sürece bu yayın, basılı ve elektronik biçimlerde serbestçe çoğaltılıp, dağıtılabilir.

Taktik Kitapçıkları Dizisini Destekleyenler

Bu Taktik Kitapçıkları dizisi şu kişilerin ve kuruluşların destekleriyle hazırlandı ve basıldı: ABD Barış Enstitüsü (The United States Institute of Peace), Ulusal Yardımsevenler Fonu (The National Philanthropic Trust), Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (OSCE), ABD Dışişleri Bakanlığı, Sigrid Rausing Fonu (eski adıyla, Ruben and Elisabeth Rausing Fonu), John D. and Catherine T. MacArthur Vakfı ile kimliklerinin gizli kalmasını isteyen bir vakıf ile bir destekçi.

Bunlara ek olarak, Kral Baudouin Vakfı, Romanya'da düzenlenen bölgesel eğitim atölyesi ile atölye katılımcılarının taktik kitapçıklar hazırlamasını desteklemek amacıyla, Romanya'daki ortağımız ICAR'a çeşitli bağışlarda bulundu.

Yasal Uyarı

İnsan Haklarında Yeni Taktikler Projesi, bu kitapçıkta ifade edilen görüşleri paylaşmıyor olabilir. İnsan Haklarında Yeni Taktikler Projesi, belirli bazı taktikleri veya politikaları öne çıkartmamaktadır.

İçindekiler

Giriş: İki Hadise	7
Kısa Tarihçe	8
Stratejik Amaçlar	9
Planlama Süreci	10
Eylem	12
Siyasi Tepkiler	13
Kampanyayı Takip Eden Eylemler	14
Uzun Vadeli Sonuçlar	15
Bu Taktiğin Başka Koşullarda Kullanılması	17
Sonuç	20

Teşekkürler

Türkiye’de yozlaşmaya ve insan hakları ihlallerine karşı uzun süredir verilen ve ne yazık ki hiç bitmeyen bir mücadeleyi belgelemek için zamanını ayıran ve emek veren, aşağıda adı geçen herkese teşekkür etmek istiyorum:

Yurttaş Girişimi ve Helsinki Yurttaşlar Derneği ile aramda koordinasyon kurmak için gösterdiği yoğun çabalar nedeniyle Helsinki Yurttaşlar Derneği’nden Çiğdem Öztürk’e;

Bu kitapçığın bazı bölümlerinin editörlüğünü yaptığı, çevirdiği ve eklemelerde bulunduğu için Tan Morgül’e;

Gerçekleştirdiğimiz beyin fırtınaları ve eylem ruhunu sürekli olarak canlı tuttukları için Ersin Salman, Mebuse Tekay, Ergin Cinmen ve Yüksel Selek’e;

Romanya atölyesi için çektiği filmiyle sunumumu zenginleştirdiği için, belgeseli hazırlayan ve kilit noktalardaki kişilerle röportajları yapan Ümit Kıvanç’a;

Aynı zamanda, röportajı İngilizce’ye çevirdikleri için Neşe Şen ve Richard Hamer’a.

Ezel Akay

Sevgili Dostumuz,

İnsan Haklarında Yeni Taktikler - Taktik Kitapçıkları Dizisine hoşgeldiniz! Her kitapçıkta, insan hakları alanında çalışan bir kişi, insan hakları alanında ilerleme sağlamak için kullanılan yaratıcı bir taktiği anlatmaktadır. Birçok değişik alanı kapsayan geniş insan hakları hareketi içerisinde yer alan bu yazarlar arasında, eğitimciler, kütüphaneciler, sağlık çalışanları, emniyet görevlileri ve kadın hakları savunucuları da bulunmaktadır. Bu kişilerin geliştirdiği taktikler, kendi ülkelerindeki insan hakları mücadelesine olumlu katkılar sağlamıştır. Daha da ötesi, bu kişilerin kullandıkları taktikler, uyarlandıkları zaman, başka ülkelerde ve farklı koşullarda çok değişik meselelere uygulanabilir.

Bu nedenle, her bir kitapçıkta, yazarın ve içinde yer aldığı kuruluşun hedeflerine nasıl ulaştığı konusunda ayrıntılı bilgiler yer almaktadır. Amacımız, insan hakları alanında çalışanların taktik geliştirmeye uygun düşüncelerini, daha geniş stratejilerini uygulamak için seçtikleri taktikleri gözden geçirmelerini ve insan hakları mücadelesini daha da etkin kılacak taktik seçeneklerini çoğaltmalarını sağlamaktır.

Bu kitapçıkta, Türkiye’de kitlelerin, -30 milyon insanın- hükümetin yolsuzluklara, yozlaşmaya ve devlet içerisindeki kirliliğe karşı harekete geçmesi talebiyle ışıklarını söndürüp yakması anlatılıyor. Hükümetin karanlık kesimlerle gizli ilişkileri olduğu, yolsuzlukların var olduğu herkes tarafından biliniyordu. Yine de, toplum, bu durumu değiştirme gücünü kendisinde görmüyordu. ‘Sürekli Aydınlık İçin 1 Dakika Karanlık’ kampanyası, herkesin katılabileceği, kolay ve tehlikeli olmayan bir eylem imkanı sundu: İnsanlar, her gece aynı anda, ışıklarını söndürecekler, böylece, sisteme karşı hoşnutsuzluklarını gösterebileceklerdi. Bu çok basit bir eylemdi, tek yapılması gereken bir düğmeye basmaktı; insanlar, komşularının da ışıklarını kapattığını görünce, kolektif seslerinin gücünü hissettiler ve kendilerini ifade etmek için yeni yollar geliştirmeye başladılar: Sokaklarda toplandılar, yürüdüler, tencerelerini ve tavalarını dövmeye başladılar. Görünüşte çok basit olan bu taktik, kitlesel çapta uygulanmaya başlayınca, halkın, Türkiye’de karanlık ilişkilere ve yolsuzluklara son verilmesi yönündeki isteğinin güçlü bir ifadesi haline geldi.

Taktik Kitapçıkları Dizisi’nde yer alan bütün eserlere, www.newtactics.org Internet adresinden erişilebilir. Zamanla buraya yeni kitapçıklar da eklenecektir. Web sitemizde başka araçlar da bulabilirsiniz; bunlar arasında, içerisinde arama yapılabilen bir taktikler veri tabanı, insan hakları alanında çalışanlar için tartışma forumu ile atölyelerimiz ve sempozyum hakkında bilgiler de yer almaktadır. Yeni Taktikler elektronik bültenine abone olmak için newtactics@cvt.org adresine bir e-posta gönderebilirsiniz.

İnsan Haklarında Yeni Taktikler Projesi, dünyanın her tarafında insan hakları alanında çalışan çeşitli kurumların ve kişilerin öncülük ettiği uluslararası bir girişimdir. İşkence Mağdurları Merkezi (CVT - Center for Victims of Torture) tarafından koordine edilen bu proje, bir tedavi merkezi ve yeni taktiklerin yaratıcısı olan CVT’nin kendi deneyimlerinden doğmuştur. CVT aynı zamanda, bulunduğu benzersiz konumdan yola çıkarak sivil önderliğin güçlenmesi için insan haklarını savunmaktadır.

Saygılarımla,

Kate Kelsch,
Yeni Taktikler Proje Yöneticisi

Ezel Akay

Ezel Akay 1961 yılında doğdu. Boğaziçi Üniversitesi Makine Mühendisliği Bölümü'nden mezun oldu. 1989 yılında bir film prodüksiyon şirketi kurdu. Akay, çeşitli reklam filmleri ve müzik kliplerinin yanı sıra, uzun metrajlı üç film çekti.

Yurttaş Girişimi

Yurttaş Girişimi'nin öncülük ettiği 'Sürekli Aydınlık İçin 1 Dakika Karanlık' kampanyası; avukat Ergin Cinmen'in, aralarında avukat Mebuse Tekay, sosyoloji eğitmeni Yüksel Selek ve yayıncılık-reklamcılık sektöründe çalışan Ersin Salman'ın da bulunduğu bir grup arkadaşına ve kendi çevrelerindeki aktivistlere bir öneri getirmesiyle başladı. İlerleyen günlerde, çok farklı kesimlerden ve mesleklerden pek çok kişi Yurttaş Girişimi'nde gönüllü olarak yer aldı.

Yurttaş Girişimi, kişisel katkılar ve bağışlar sayesinde bir irtibat bürosu ile bir web sitesi açtı. Daha sonra, Yurttaş Girişimi'nin etkinlikleri için ihtiyaç duyulan mali kaynaklara ulaşır, bu kaynakları idare edecek bir dernek kuruldu.

Yurttaş Girişimi, kampanya sırasında, İstanbul Dış Hekimleri Odası, Türkiye Eczacılar Birliği ile Mali Müşavirler Odası gibi meslek odaları ve örgütleri ile işbirliği yaptı; böylece bu kuruluşların ülke çapındaki iletişim ağlarının kampanyaya katılmasının önü açıldı.

Yurttaş Girişimi, 'Sürekli Aydınlık İçin 1 Dakika Karanlık' kampanyasının ardından, milletvekillerinin ve kamu görevlilerinin dokunulmazlıklarının kaldırılması gibi, ilişkili diğer konularda da kampanyalar düzenlemeye başladı. 1999 yılının Ağustos ayında yaşanan Marmara Depremi'nden sonra, Yurttaş Girişimi, kendi bürosunu ve ilişkiler ağını kullanarak, deprem bölgesine yardım ulaştırma ve rehabilitasyon çalışmalarını koordine etti. Depremden sonra gerçekleştirilen bu faaliyetler, özellikle afet sonrası yardım çalışmalarına odaklanan iki yeni sivil toplum örgütünün kurulmasına yol açtı: Afete Karşı Sivil Koordinasyon Merkezi ile Sosyal-Kültürel Yaşamı Geliştirme Derneği.

Günümüzde, Yurttaş Girişimi'nin çoğu üyesi, Barış Girişimi'nin çalışmalarına katılmaktadır.

İletişim Bilgileri

Barış Girişimi Türkiye
Gazeteci Erol Dernek Sokak, No:11
Hanif Han, Kat:4, Daire:5
Beyoğlu, İstanbul, Türkiye
Telefon: 0212 245 56 02 & 03; 0212 252 70 54
Faks: 0212 245 56 04; 0212 252 77 85

Editörün Önsözü

Şubat 1997'de, herkesin gözü önünde yaşanan bir skandalın ve kapsamlı bir tanıtım kampanyasının da yardımıyla, 30 milyon Türk vatandaşı, suç örgütleri, Türk siyasetçileri, iş çevreleri ve basın kuruluşları arasındaki yaygın yozlaşmaya karşı bir protesto eylemine katıldı. Bu protestolar sonucunda adli soruşturmalar açıldı ve Türk vatandaşları arasında yolsuzluklara karşı uzun süre etkili olacak bir duyarlılık oluştu. İşıklarını yakıp söndüren, tencere ve tavalarını döven, sokaklarda yürüyen 30 milyon yurttaşın görüntüsü Türkiye'de toplumsal bir değişimi simgeliyordu: Artık, yolsuzluklara, yozlaşmaya karşı duyarsızlık, umutsuzluk ve korku silinmişti. Bu kitapçıkta, Türkiye'deki Yurttaş Girişimi ile insanların evlerinin güvenli ortamında gerçekleştirebilecekleri basit bir eyleme -ışıkları söndürmeye- dayalı kitlesel bir protesto yaratmak için başvurulan taktikler anlatılacak. Yurttaş Girişimi, medyayı ustaca kullanan, oldukça etkili tanıtım tekniklerine başvurarak, daha önce açıkça konuşulamayan bir alanda, benzeri görülmedik bir kitlesel tepkinin açığa çıkmasına yardımcı oldu.

Yozlaşmaya karşı mücadele vermek, insan hakları çalışmalarının geleneksel alanlarına dahil değildir. Ama bu ikisi alan arasındaki bağlantılar yadsınamaz. Yolsuzluklara karışmış yetkililer insan haklarını sık sık ihlal eder. Kirli ilişkileri olan yetkililerin varlığı, demokratik sistemlerde varılması gereken 'hesap verme' mekanizmasını tahrip eder; oysa bu mekanizma, insan haklarının denetlenmesi ve korunması açısından büyük önem taşır. Başka bir açıdan bakarsak, baskıya dayalı politikalar, kasıtlı bir şekilde, toplumun yozlaşmayla mücadele etmesini ve karanlık işlerle yolsuzluklardan çıkarı olanlara karşı çıkmasını sağlayabilecek demokratik hareketleri, katılımı ve şeffaflığı engeller. Yozlaşma ve insan hakları ihlalleri karşılıklı olarak birbirlerini destekler.

Türkiye, demokrasi geleneğine sahip laik bir ülke. Ama aynı zamanda, gelenekleri arasında insan hakları ihlalleri de var. Türkiye büyük bir ülke, Batı ile Doğu arasında hem yasal hem de yasadışı ticarete köprü işlevi görüyor. Böyle bir ülkede yolsuzluk, hem ekonomide hem de siyasette etkili olan 'derin devlet'¹ üyelerinin milyarlarca dolar

kazanmasını sağlayan kirli ilişkilerin temel direklerinden biri durumunda. Yolsuzlukların ve yozlaşmanın etkisi, kirli ilişkilerin yerel uzantıları üzerinden toplumun pek çok yerine uzanıyor; bu karanlık çıkar ilişkilerinin bir parçası olan büyük medya kuruluşları dahi bunların üzerine gitmiyor. Sonuçta, şimdiye kadar yolsuzluklarla ilgili meseleler Türk toplumunda duyarsızlık ve çaresizlikle karşılanıyordu. Bu kampanyanın düzenleyicileri, eylemlerine katılacak kişi sayısının 500'de mi kalacağını, 500,000'e mi ulaşacağını kestiremiyorlardı. Ama bu eyleme 30 milyon kişi katıldı! Bu nasıl gerçekleşti?

Sürekli Aydınlık İçin 1 Dakika Karanlık' kampanyası, bir anda ortaya çıkan Sürekli Aydınlık İçin Yurttaş Girişimi tarafından düzenlenen bir protestoydu. Yurttaş Girişimi'nin başlattığı 'yurttaştan yurttaşa çağrı' kampanyası, hiç kimsenin önceden tahmin edemeyeceği coşkulu bir olaylar zinciri doğurdu. 1 Şubat 1997 akşamı, Türkiye'nin dört bir tarafında vatandaşlar, her gece saat 9'da ışıklarını söndürmeye başladı. Mafya ile ilişkisi olan siyasetçiler, milletvekilleri, polisler ve çeteler yargı önüne çıkarılınca kadar bu eylem sürdürülecekti. Türkiye'de hala çok ciddi yolsuzluk ve yozlaşma sorunları sürmekle beraber, bu olaylardan sonra eskisinden farklı olarak, bu alanda eleştiriler dile getirilmeye ve durum sorgulanmaya başlandı; hatta yolsuzluklara ve mafya operasyonlarına karışan bazı kişiler hakkında adli işlemler başlatıldı. 2001 yılına gelindiğinde, Türkiye'de yeni bir İçişleri Bakanı vardı; bu Bakan, yolsuzluklara karşı savaş kapsamında, bir dizi üst düzey kişiye karşı operasyonlar yürütüyordu. 2002 yılındaki genel seçimlerin sonucu ise oldukça şaşırtıcıydı, halk, meclisteki çoğunluğun altından koltuklarını çekiverdi; pek çok kişi bunun nedenleri arasında yolsuzluklara duyulan tepkinin de bulunduğunu düşünüyor.

- Liam Mahony, taktik kitapçıkları editörü

¹ Türkiye'de 'derin devlet' dendiğinde, yolsuzluklarına ve kirli işlerine devam etmek; demokratikleşmeyi, yasaların üstünlüğünü, şeffaflığı ve hükümete hesap sormayı sağlamaya yönelik reformları engellemek için, devletin gücü ile yetkisini yasadışı şekilde kullanan yetkili-nüfuzlu grup mensupları kastedilmektedir.

Giriş: İki Hadise

Bir Kazanın Demokrasiye Katkısı!

3 Kasım 1996. Türkiye'nin batısı. Günbatımından sonra, Susurluk ilçesi yakınlarında, şehirlerarası otoyolun üzeri. İzmir civarında bir tatil beldesinden yola çıkmış olan koyu yeşil Mercedes marka bir otomobil, son sürat İstanbul'a gidiyor. Arabanın içinde dört kişi var, ceplerinde kokain, yanlarında içi Amerikan dolarları olan bir çanta var; arabanın bagajı ise silah, cephane ve susturucu dolu. Bir 'iş' seyahatinden eve dönüyorlar.

Aynı sırada, Susurluk yakınlarında yol üzerinde bir benzin istasyonu. Bir kamyon deposunu daha yeni doldurdu ve evine gitmek için uzun bir yolculuğa çıkmak üzere. Kamyon yavaşça otoyola çıkıyor. Dönen kamyon tam yol üzerindeyken, Mercedes otomobil son sürat geliyor ve kamyonu çarpıyor! Türkiye, bir çarpışmanın demokrasiye katkılarını öğrenmek üzere...

Mercedes'in içinde:

Sürücü: Hüseyin Kocadağ. Eski İstanbul Emniyet Müdür Yardımcısı, aynı zamanda Polis Okulu yöneticisi. Ölü.

Arabanın sahibi: Sedat Bucak. Milletvekili ve Türkiye'nin güneydoğusundaki en büyük arazi sahibi ailelerden birinin mensubu. Yaralı.

Suçlu: Mehmet Özbay (diğer adı Abdullah Çatlı). Aşırı sağ görüşlü tetikçi, uyuşturucu kaçakçısı, şantajcı, Türk gladio'sunun gizli ajanlarından², hapisane firarisi. İsveç polisi, Interpol ve Türk mahkemeleri tarafından aranıyor. Ölü.

Çatlı'nın sevgilisi: Gonca Us. Ölü.

Kamyonun içinde:

Sürücü: Hasan Gökçe. Yurttaş. Hafif yaralı olan kamyon sürücüsü gözaltına alınır ve bu olayla ilgili olarak, mahkeme önüne çıkarılan ilk kişi olur!

² Türk gladio'su, gizli paramiliter yapıları, antigerilla ya da anti-terör timlerini kapsamaktadır; bu yapıların, yaygın bir şekilde mafya ile işbirliğine gittikleri bilinmektedir.

Kısacası, lüks bir araba içerisinde keyif yapan yozlaşmış devlet ve işbirlikçileri, bir yurttaşın sürdürdüğü eski bir kamyonu çarptı!

Haberin duyulmasından bir gün sonra, ülkenin dört bir yanında öğrenci eylemleri düzenlendi, ancak bu gösteriler polis tarafından sert bir şekilde bastırıldı. İronik bir durum daha vardı: Aynı gün, bir grup öğrenci, kimsenin eğitim haklarını ellerinden almaması gerektiğini yazan bir pankartı TBMM'de açtıkları için, 'Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasası'nı ihlal etmekten yargılanıyordu. Bu öğrenciler, 15 ay hapse mahkum oldular! Yozlaşmış devletin üç önemli kesimi: Polis, mahkemeler ve meclis; statükoya yönelen her tür sorgulamaya karşı ortak hareket ediyordu.

Üç Ay Sonra: 30 Milyon Yurttaşın Umut Veren Sesi...

1 Şubat 1997'de, akşam saat tam 9'da, İstanbul ve diğer şehirlerde ışıklar sönmeye başladı. Kitlese düzeyde mükemmel bir eş zamanlılık içerisinde, ev ev, tam bir dakika boyunca ışıklar söndürüldü. 2 Şubat'ta da aynı şey oldu ve eyleme katılan ev sayısı arttı. 3 Şubat'ta da katılım arttı. Takvimler 15 Şubat'ı gösterdiğinde, Türkiye tarihinde yolsuzluğa ve yozlaşmaya karşı yapılan en büyük halk protestosuna tahminen 30 milyon kişi katılıyordu.

Eylemin düzenleyicileri sadece, ışıkların 1 dakika boyunca söndürülmesini önermişlerdi. Ancak bu, yurttaşlara yeterli gelmedi. Eylemin ivmesi arttıkça, insanlar daha fazla şey yapmak istediler. Önerilen 1 dakikalık süreyi kendiliklerinden uzattılar. Işıklarını tekrar tekrar açıp kapamaya başladılar; Türkiye'deki şehirler birer büyük bir ışık gösterisine dönüştü. Sonra insanlar, pencerelerini açmaya, düdüklü çalmaya, tencerelerini ve tavalarını dövmeye başladılar. Işık gösterileri, işitsel-görsel cümbüşlere dönüştü.

Nihayet, insanlar sokaklara döküldü. Otoyollardaki arabalar durup, kornalarını çalmaya başladı. Türkiye'nin en zengin semtlerinde bile bir anda sokak karnavalları oluşmaya başladı.

Türkiye'de yıllardır korku ve kayıtsızlık arkasına gizlenen, dile getirilmemiş ve bastırılmış tepkiler, artık sokaklarda, özgürce ifade ediliyordu!

Arkaplan

Suç Örgütü

"Türkiye'nin güneydoğusundaki savaş yüzünden, büyük ölçekte uyuşturucu kaçakçılığı yapıyordu. Gladio ile mafya güçbirliği yaparak, bu uyuşturucu trafiğinin denetimini ele geçirdiler. Bu dönemde çok sayıda yargısız infaz gerçekleşti. Bu cinayetlerin bazıları siyasi nedenliydi, bazıları da mafya ile ilişkiliydi. Uyuşturucudan elde ettikleri büyük kârlar sayesinde bu örgütler büyüdü ve devletin her tarafına yayıldı. Türkiye'de herkes bunun sıkıntılarını yaşadı: İşçi sınıfı, finans sektörü ve sıradan insanlar. Gladio-mafya güçbirliği toplumun bütün kesimlerini etkiledi. Ama bu kazadan sonra herşey ortaya çıktı."

Ergin Cinmen, avukat

Türkiye'deki yaygın medya kuruluşları da bu sorunun vahim bir şekilde parçasıydı. Yakın dönemde mafya, hukuki oyunlar çevirip, bazı iş ilişkilerini kullanarak, büyük televizyon kuruluşlarından birinin denetimini adım adım ele geçirmekteydi. Basın kuruluşları ile Türkiye Radyo ve Televizyoncular Birliği, sarsılmış itibarlarını geri kazanmanın ve kamuoyu gözünde imajlarını düzeltmenin yollarını arıyordu.

Hatta, tam Susurluk kazasından önce, Türkiye Radyo ve Televizyoncular Birliği, sektörün imajını düzeltmeye yönelik bir reklam kampanyası düzenlemesi için bir reklam ajansı ile anlaşmıştı. Bu reklam kampanyasından, Yurttaş Girişimi'nde önemli bir rol üstlenecek olan Ersin Salman sorumluydu. Susurluk kazası, bu reklam kampanyası ve Türk yurttaşlarının yozlaşmaya karşı harekete geçmesi için mükemmel bir katalizör görevi gördü. Bu reklam kampanyası, medya sektöründe yozlaşmaya karşı mücadele vermek açısından uzun süreli bir kararlılığın göstergesi olmasa bile, bu kampanya; medya sektörünün güncel çıkarları ile yozlaşmaya karşı büyüyen bir yurttaş hareketinin amaçları arasında geçici bir çıkar birliği kurmak için çok uygun bir fırsattı.

Medya bağımsızlığını, hem hükümete hem de mafyaya ciddi eleştiriler getirecek bir kampanyayı benimsemeye yetecek kadar korumaktaydı.

Kazadan Sonra: Bir Planın Doğuşu

Susurluk kazası büyük bir skandala neden oldu. Mercedes marka otomobilde önde gelen bir milletvekili olduğu yetmiyormuş gibi, suçlu olarak aranan Abdullah Çatlı'nın sahte kimlik belgeleri üzerinde de İçişleri Bakanı Mehmet Ağar'ın imzası bulunuyordu. Ağar bu belgeleri emniyet müdürüken imzalamıştı. Ağar, kazadan bir hafta sonra bakanlık görevinden istifa etti ama milletvekilliğinden ayrılmadı. Halk, hem Ağar'a hem de kazadan sağ kurtulan milletvekili Bucak'a karşı daha ciddi yaptırımlar uygulanmasını istiyordu. Bu iki güçlü adamın suç şebekeleriyle yakın bağları olduğu aşikârdı. İkisi de, koalisyon hükümetinde yer alan Doğru Yol Partisi'ne mensuptu.

Bir ay içerisinde, bazı avukatlar, bu konuyu görüşmek üzere buluştular ve bu skandalın kamuoyunda büyük bir tepki yaratmak ve gerçek bir değişim için itici bir güç oluşturmak açısından imkanlar sunduğunu farketmekte gecikmediler. Avukatlar, bu alanda bir strateji geliştirmek için düzenli olarak toplanmaya başladılar. Bu denli önemli bir olaydan faydalanmak için ciddi olarak ses getirecek bir kampanya yürütmeleri gerektiğini gördüler. Her skandalda olduğu gibi, halkın bu konuya karşı ilgisi de kısa süre içerisinde kaybolacaktı, bu yüzden ellerini çabuk tutmaları gerekiyordu. Yaygın medya kanalları ile reklam konusunda uzmanların desteğine ihtiyaç duyduklarını farkettiler. Kişisel ilişkileri aracılığıyla, hızlı bir şekilde, strateji belirleme toplantılarına, Ersin Salman gibi iletişim uzmanları ile siyasi aktivistleri ve entelektüelleri de kattılar. Sürekli Aydınlik İçin Yurttaş Girişimi, bu gayri resmi görüşmelerle şekillenen platformun üzerinde kuruldu. Ciddi tartışmalar ve görüşmelerin de yaşandığı hızlı bir süreç içerisinde, bir kampanya stratejisi geliştirdiler.

Stratejik Amaçlar

"Taleplerimiz çok açıktı. Suç örgütlerini kuranların yargılanmasını, (bu olayı soruşturacak) yargı mensuplarının korunmasını, devletin içerisinde gizlenen karanlık ilişkilerin ortaya çıkarılmasını istiyorduk. Nihai talebimiz ise, bütün bu süreç zarfında, demokrasinin zarar görmemesiydi."

- Mebuse Tekay, avukat

Kampanyanın kısa vadeli amacı, meclisi, ülke çapındaki suç şebekesine mensup olmakla suçlanan milletvekillerinin dokunulmazlıklarını kaldırmaya mecbur kılmak ve bu kişilerin yargılanmasını sağlamaktı.

Eylem çizgisinin, halkın bilinçaltındaki korkuları hesaba katması gerekiyordu:

1. Nüfusun çoğunluğunu harekete geçirmek için, hedefin meşru ve yasal olması gerekiyordu.
2. Eylemin kendisinin de meşru ve yasal olması gerekiyordu.
3. Eylem basit bir şey olmalıydı; telefonla bir yeri aramak ya da bir kaldırımında beklemek gibi.
4. Eylemin, katılanlar açısından bir tehlike oluşturmaması gerekiyordu. İnsanlara gereksiz bir korku ya da endişe yaşatmamalıydı.

Kampanya düzenleyicilerinin, toplumdaki umutsuzluğu ve kayıtsızlığı da hesaba katmaları gerekiyordu:

5. Hedefin oldukça belirgin ve elle tutulur olması gerekiyordu. Eylemin gerçek başarı ölçütü, ülke çapında bir 'birliktelik' hissi yaratacak şekilde toplumu harekete geçirip geçirmediği olmalıydı.

6. Son olarak, eylemin, samimi bir halk şenliği gibi neşeli olması ve mizah unsuru taşıması gerekiyordu.

Kampanya düzenleyicileri, siyasi olmayan ittifaklar kurma yönünde bir strateji belirlediler. Liderliği üstlenen grup kendini öne çıkarmayacaktı, olabildiğince geniş bir kitleyi harekete geçirmek için, tarafsız ve lidersiz bir görünüm korunacaktı. Grubun üyeleri, herkese cazip gelecek bir eylem çizgisi oluşturmak amacıyla, değişik inançlar taşıyan yurttaşları dışlayabilecek hiçbir ideolojik mesaj vermek istemiyordu. Bu yaklaşımın temelindeki fikir, yaşanan olayların, toplumdaki herkesi ilgilendirdiğiydi.

"Susurluk kazası hepimizi derinden etkiledi. Herkes ne yapabileceğini... nasıl tepki verebileceğini düşünüyordu. Önce dostlarımızla konuştuk, sonra bazı insan hakları kuruluşları ve mesleki örgütler ile. Herkesin bizimle aynı duyguları paylaştığını gördük. Toplumu harekete geçirecek bir şey bulmak gerektiği konusunda hemfikir olduk."

- Mebuse Tekay, avukat

Planlama Süreci

Planın üç ana bileşeni vardı: İletilecek mesaj, eylem türü ve insanların harekete geçirilmesi için izlenecek yol.

Mesaj: "Susurluk'tan sonra hiçbir şey eskisi gibi olmayacak!"

Ersin Salman'ın reklam ajansı, Türkiye Radyo ve Televizyoncular Birliği'nin isteklerini karşılayacak yaratıcı bir kampanya geliştirdi; bu kampanya aynı zamanda Yurttaş Girişimi'nin kampanyasının ruhuna da uygundu.

"Herşeyi biliyoruz!

Duydum - Benim bir radyom var

Gördüm - Benim bir televizyonum var

Okudum - Benim bir gazetem var

Kazadan sonra hiçbir şey eskisi gibi olmayacak!

Kamyondan sonra hiçbir şey eskisi gibi olmayacak!

SUSURLUK'tan sonra hiçbir şey eskisi gibi olmayacak!"

Yurttaş Girişimi için bu mesaj, bundan sonra olacak şeylerin, geçmişten kesinlikle farklı olacağını ifade ediyordu. Bu mesaj, bir yanıyla egemen güçlere yönelik bir tehdit içermekteydi: Artık hiçbir sırrın saklanamayacağı ve bu sefer olayı örtbas etmeyi başaramayacakları ifade ediliyordu. Diğer taraftan, 'hiçbir şey eskisi gibi olmayacak' ifadesi aynı zamanda, halk eyleminin artık etkisiz kalmayacağı, bu eylemin gözardı edilemeyeceğini de anlatıyordu. Bu mesajın arkasındaki harekete geçirici fikir, artık bir şeyleri değiştirmenin mümkün olduğuydu.

Salman, müşterilerini, reklam kampanyalarını Susurluk olayı ile ilişkilendirme konusunda ikna etti. Böylece, Yurttaş Girişimi, kendi kampanyası için önemli bir başlangıç ivmesi elde etti; bu sayede medya desteği sağlamış oldu. Eylem bir kez başladıktan ve insanlar harekete geçtikten sonra, başka pek çok yaratıcı profesyonel, kampanyanın duyurulması için mesaj ve görüntü hazırlanması çalışmalarına katıldı. Bunlar arasında profesyonel reklamcılar, film yapımcıları, grafik tasarımcılar, illüstratörler, pazarlama uzmanları, gazeteciler ve deneyimli siyasi aktivistler de bulunuyordu.

Önerilen Eylem

Işıkların karartılması fikri, avukatlardan birinin genç kızı tarafından önerildi. Sürekli Aydınlık İçin 1 Dakika Karanlık fikri, kampanya düzenleyicilerine cazip geldi. Bu, sade ama hedefleneni sağlayacak bir çözüm gibi görünüyordu. Işık söndürme eylemi, Türk aile hayatının merkezini oluşturan evlerin içerisinde gerçekleştirilebilirdi. Eyleme katılanlar anonim kalabilecekti, diğer taraftan, herkesin eyleme katılımı da görünebilecekti. Eyleme katılanların kendilerini göstermek zorunda olmamaları, tanıtım mesajının bir parçası oldu.

"1 Şubat 1997 günü akşam 9'da ışıklarımızı söndürmeye başlıyoruz. Suç örgütlerinin üyeleri ile devlet içerisindeki bağlantıları yargı önüne çıkarılincaya kadar her gece 9'da ışıklarımızı söndüreceğiz.
- emekli bir teyze

Halka yönelik kampanya çağrısı; bir entelektüel ya da seçkin gruptan değil de; sokaktaki birisinden, bir çocuktan, emekli bir teyzeden vs. gelebilirdi. Sonucusu kulağa hoş geliyordu: Eylem çağrısı İsimsiz bir Teyzeden gelecekti!

Topluma kitlesel bir şekilde dağıtmak için faks ve basın açıklamaları hazırlandı. Bütün basın açıklamaların sonunda aynı imza vardı: "Sessiz çoğunluğun sesine kulak verin".

Halkın Harekete Geçirilmesi: Medya ve STK'larla İşbirliği Meslek Birlikleri: Zincirleme Fakslar

Eylemin duyurulması için medya desteğinin yanı sıra, üyelerine duyuru yapacak değişik toplumsal örgütlenmelerle işbirliği yapılması gerekiyordu. Yurttaş Girişimi, Susurluk Günü'nden, yani 1 Şubat'tan dört hafta önceden başlayarak, gazeteler ile dergilerde köşeleri olan 60'a yakın yazarın makalelerini inceledi; basın organlarında olası müttefiklerin kimler olabileceği araştırıldı ve medyanın yozlaşmaya karşı kullandığı dil ve bu konuda iletilen mesajlar incelendi. Köşeyazarlarını

eyleme davet etmek için özel mektuplar yazıldı; bu mektuplarda kullanılan dil ve terminoloji, Susurluk kazasının sonuçlarını anlatan köşeyazarlarının kendi kullandıklarının aynısıydı. Köşe yazarları da kampanyaya destek verdi; devletin yozlaşması, eyleme geniş katılım sağlanması gerektiği ve Susurluk kazasının ne kadar önemli sonuçları olduğu hakkında makaleler yazdılar. Köşe yazarları, taraf tutabildikleri ve ikna edici tezlere başvurabildikleri için, medyanın halkla kurduğu ilişkide önemli bir rol üstlenirler. Bazı köşe yazarları kahramanlığa, bu yeni toplumsal hareketin 'şairleri' olmaya soyundular. Bu türden ikna edici köşe yazıları, eylemin ivmesini güçlendirmeye yaradı.

Sürekli aydınlık için 1 dakika karanlık! 1 Minute of Darkness for Constant Light!

Suç örgütlerini kuranların ve onlara görev verenlerin, mutlaka yargı önüne çıkarılması konusundaki kararlı isteğimi göstermek;

To show my determination to bring to justice the ones who assembled crime organizations and the ones who hired their services;

olayı soruşturan kişi ve mercilere destek vermek;

to support the persons and authorities who investigate the events in questions;

demokratik, çağdaş, şeffaf hukuk devleti özlemimi duyurmak için,

to make my yearning for a democratic, contemporary and transparent state of law be heard;

1 Şubat 1997 Cumartesi gününden başlayarak,

Starting Saturday, February 1, 1997;

her gün saat 21.00'de ışığımlı BİR DAKİKA süreyle karartıyorum.

at 9:00 pm everyday I'll turn my lights off for ONE MINUTE.

Ve bu ülkede yaşayan herkesi, bir ay süreyle, her gün saat 21.00'de ışıklarını karartmaya çağırıyorum.

And I call everyone who live in this country for a one minute black out everyday at 9:00 pm for one month!

Bu çağrı, YURTTAŞTAN YURTTAŞA yapılmıştır.

This is a call from CITIZEN TO CITIZEN

Lütfen Yaygınlaştırın

Please spread!

Adı-Soyadı
Name-Surname

Mesleği
Profession

İmzası
Signature

**SÜREKLİ AYDINLIK İÇİN YURTTAŞ GİRİŞİMİ
CITIZEN'S INITIATIVE For CONSTANT LIGHT**

Adres, telefon ve faks numaraları...
Address, phone and fax numbers...

'Eyleme çağrı' faksı, mümkün olduğunca çok kişiye, olabildiğince hızlı bir şekilde iletildi. İletilen mesajın ideolojik bir temelde algılanmaması için, kampanyayı düzenleyenler ilk olarak, bulabildikleri en 'siyasetten uzak' grup ile bağlantıya geçti: İstanbul Meslek Odaları Koordinasyonu ile. Koordinasyon ise, işbirliği yapmayı hemen kabul etti. Kampanya düzenleyicileri aynı zamanda, Baro, Diş Hekimleri Odası, Elektrik Mühendisleri Odası, İnşaat Mühendisleri Odası ve Türkiye Eczacılar Birliği gibi değişik meslek odalarıyla da bağlantıya geçerek, onları eyleme davet etti. Sendikalar ve sivil toplum kuruluşları da kampanyayı duyurmada önemli roller üstlendiler. Her kuruluş, üyelerine bir sayfalık faks göndererek, onlardan bu faksı komşularına, arkadaşlarına ve akrabalarına dağıtmalarını istedi; bu şekilde uzayan bir zincir oluşturuldu. İnternet o dönemde Türkiye'de henüz yaygınlaşmamış olduğu için, faks en önemli iletişim aracıydı.

Bu faks dağıtım süreci bir kez başlayınca, kendi kendine ilerledi; eylemin duyurusu giderek daha da çok sayıda kuruluşa ve iletişim ağına iletildi. Kendiliğinden kurulan bu iletişim zinciri, nüfusun değişik kesimleri arasında mevcut pek çok resmi ve gayri resmi bağlantıların tümünden faydalandı.

Medyanın Yoğun İlgisi

Yurttaş Girişimi'nin çağrısı, yozlaşmış sistemin temizlenmesi yönünde medyanın kendi yaptığı çağrıya oldukça yakındı; bu da medyayı, bir anlamda, kampanyaya destek vermek zorunda bıraktı. Susurluk Gününden önceki son iki hafta ile eylemin sürdüğü beş hafta boyunca, eylemin saati konusunda gazetelerde çok sayıda makale ve haber çıktı, televizyonlarda özel haberler yayınlandı. Radyolarda peşpeşe röportajlar yapıldı. Önde gelen 14 büyük televizyon kanalının hepsi kampanyaya destek verdi. Hatta bazıları, prime-time haber saatleri sırasında, ekranın bir köşesine eylemle ilgili küçük bir hatırlatıcı bile koydu.

Kitlese Bir Kampanyanın Maliyeti

Bunun gibi çok büyük bir çalışma muhakkak ki ciddi masraflar doğurur. Ancak bu kampanyanın masrafları tümüyle, sorumluluğun herkes tarafından paylaşılması ve gönüllülük temelinde karşılandı. Salman'ın reklam ajansı ile daha temiz bir medya için yürüttüğü kampanya, resmi olarak Yurttaş Girişimi'nden bağımsızdı, bu reklam kampanyasının masraflarını Türkiye Radyo ve

Televizyoncular Birliği karşılıyordu. Buna ek olarak, Yurttaş Girişimi topluma kendi mesajlarını da iletliyordu. Kampanyayı gönüllü şekilde destekleyen yetkin profesyoneller, halka duyuru amaçlı malzemeler tasarlayıp, ürettiler. Yurttaş Girişimi, kurye hizmetleri, posterler ve diğer kitlese ölçekte baskı işleri için, gönüllü kuruluşlardan ya da 'dava' için üzerlerine düşeni yapmaya hazır olan ticari firmalardan yararlandı. Bütün bu çalışmalar tek merkezden yürütülseydi ve masraflar karşılanmak durumunda olsaydı, toplam fatura muhtemelen 8 ila 9 milyon ABD doları bulurdu! Buna ek olarak, onlarca -belki de yüzlerce- kuruluş, faks göndermenin maliyetini kendisi karşıladı.

"Eylem çağrısı çok açıktı, 'yurttaştan yurttaş'a çağrı' şeklinde yaygınlaştırıldı. İlk aşamada, herkese bir faks gönderdik. Bir hafta içerisinde 10 bin kişiden yanıt aldık. Bu noktada, eylem çağrımızın büyük bir destek göreceğini anladık. 15 Ocak'ta bir basın toplantısı düzenledik. Bu oldukça ilginç bir basın toplantısıydı, çünkü toplantıyı düzenleyen bir kuruluş değildi, siyasi bir duruşu olmayan bir grup insandı. Basın toplantısının gerçek düzenleyicisi, bu 10 bin imzanın sahibiydi; bu imzalar toplantı salonuna asılmıştı. Basın toplantısında görsel bir çalışma yürüttük, örneğin Susurluk kazasını görsel olarak canlandırdık. Toplantıda resmi bir sözcü yoktu, basın mensuplarının sorularına farklı kişiler yanıt verdi. Bu şekilde, 10 bin kişi tarafından ilk kez bir basın toplantısı düzenlenmiş oldu. Tek başına bu bile oldukça etkili oldu."

- Yüksel Selek, Yurttaş Girişimi genel sekreteri

Eylem: 1 Şubat - 9 Mart: Aslında Ne Oldu?

"Bu protesto eylemini başlatırken, katılımın az olmasından endişeleniyorduk. Yine de eylemin ses getireceğini düşünüyorduk. Sadece 500 kişi katılsa bile ahlaki bir tepki ifade etme açısından yeterli olacaktı. Ama eyleme gerçekte katılacak kişi sayısının bu kadar çok olacağını hayal bile etmiyorduk. ... İş çevrelerinden varoşlarda yaşayanlara kadar, daha önce Türkiye'de asla güçbirliği yapmamış olan gruplar ilk kez yanyana geldi."

- **Mebuse Tekay, avukat**

"Eylemin bu kadar başarılı olmasının nedeni basit oluşuydu; insanlar evlerinden çıkmadan eyleme katılabiliyordu. İnsanların sokaklara çıkacağı aklımızın ucundan bile geçmemişti ama büyük bir neşe ve coşkuyla sokaklara çıkıldığını gördük."

- **Yüksel Selek**

Eylem giderek yaygınlaştı; planlandığı gibi, ilk başta insanlar ışıklarını söndürüyordu. Bunu yapanlar her gece daha da artıyordu. Ama insanlar tepkilerini sadece karanlıkla ifade etmekten hızla sıkıldılar, bazıları ışıklarını kapatıp açmaya başladı. Sonra, kitlesel eylemlerle medya arasındaki

sinerjinin önemini gösterir bir şekilde, televizyon haberlerinde yanıp sönen ışıkların görüntüleri yayınlandı. Bir gece sonra, Türkiye'nin her tarafında, insanlar ışıklarını kapatıp açmaya başlamıştı.

Eylemin ilk haftası bittiğinde, kampanyanın arkasında muazzam bir halk desteği olduğu aşikardı. Bu denli yaygın bir kitlesel desteğin varolması, şimdiye kadar yozlaşmalara karşı çıkan insanların hissetmeye alışkın olduğu umutsuzluğu yok etti, artık kendilerini tehlikede hissetmemeye başladılar. Eylemin ikinci haftasında insanlar evlerinden çıkmaya, protesto gösterisini sokaklara taşımaya başladılar. Artık her mahalle sokak eylemleriyle ilgili kararları bağımsız olarak almaya başlamıştı.

Türkiye'nin 36 ili ve 81 ilçesinden göstericiler, telefon ve faks üzerinden Yurttaş Girişimi ile iletişime geçti. Birçok bölgede yerel Girişim'ler kuruldu.

Gösterilerin en yoğun olduğu dönem, Şubat'ın ikinci yarısıydı, bundan sonra gösterilere katılım giderek azalmaya başladı. Kampanya düzenleyicileri, eylem sönmeden, henüz katılım yüksek bir düzeydeyken sonlandırmanın daha iyi olacağını düşünüyordu. Ayrıca, gösterilerin hükümete karşı olan siyasi gruplar tarafından kullanıldığı yolunda da kaygılar vardı. Bu yüzden, eylemlerin 9 Mart'ta bitirilmesi çağrısı yapıldı.

Siyasi Tepkiler

Bir Dakika Karanlık eylemlerinin ikinci haftasında, bazı hükümet sözcüleri hatta Başbakan Necmettin Erbakan bile sokak eylemlerini eleştirmeye başladı. 15 Şubat'a gelindiğinde, emniyet teşkilatından, askeri ve ulusal istihbarat örgütlerinden gelen (ya da sızdırılan) yeni açıklamalar ve bilgiler medyada yayınlanmaya başladı; bu bilgiler Susurluk skandalını daha da büyüttü. Suçlanan siyasi partiler, kendilerini savunma ihtiyacı hissettiler. Başbakan, sokaklardaki eylemleri küçümsemek için kamuoyuna açıklamalar yaptı ve "bizim meşhur sokak dansımız, 'glu glu' dansı" ifadesini kullandı. Adalet Bakanı Şevket Kazan, "böylesi bir zamanda

ışıkları söndürmek ihanettir" dedi. Hatta Kazan, eyleme katılanlar için "Mum söndü oynuyorlar" dedi. Koalisyon ortağı olan Doğru Yol Partisi'nin lideri Tansu Çiller, eylemlere katılanların yurtseverliğini sorguladı.

Eyleme katılım o derecede fazlaydı ki, kampanyayı düzenleyenlerin gösterilere siyaset bulaştırmama çabalarına rağmen; gösterilerin, Türkiye'deki siyasi çekişmelerin dışında kalması imkansızdı. Siyasi sahnede, gösterilerin hükümeti hedef aldığı, özellikle de iktidardaki koalisyon hükümetinin üyelerini suçladığı izlenimi oluştu. Doğru Yol Partisi lideri Tansu Çiller, partisine mensup suçlanan milletvekillerini savunma konusunda daha da büyük bir baskı altındaydı; Çiller'in kendisinin de suç örgütleriyle ilişkileri olduğu konusunda kuşkular vardı. Koalisyon hükümetinin büyük ortağı köktenci Refah Partisi olduğu için, toplumda ve ordu içerisindeki Refah Partisi karşıtı kesimler, protesto gösterilerinin, hükümeti devirmek için kendilerine bir fırsat sunduğunu düşündü. Protesto gösterilerinin, iktidara gelmek ve iktidarı elinde tutmak isteyen partiler arasındaki çekişmelerde kullanılması ciddi bir tehlikeydi. Sokaklardaki bazı pankartlarda, 'Çiller yargılanmalıdır' ya da 'Refah Partisi kapatılmalıdır' gibi şeyler yazılıyordu.

"Gösterilerin bu şekilde amacından saptırılması konusunu görüştük. Bazılarımız, bu duruma karşı çıkmamız gerektiğini düşünüyordu. Ama arkadaşlarımızın çoğu, bizim bu gösterilerdeki rolümüzün sadece 'başlatıcı' olduğunu, göstericilere ne yapmaları ya da ne yapmalarını söylemenin görevimiz olmadığını düşünüyordu. Ayrıca, açıkça söylemek gerekirse, çoğumuz Refah Partisi'ni desteklemediğimiz için, hükümetin içerisine düştüğü zor duruma pek üzülmiyorduk."
- Mebuse Tekay

28 Şubat'ta, Milli Güvenlik Konseyi (ordu içerisindeki etkili generallerin de devreye girmesiyle), hükümeti istifaya zorladı. Bu, 'post-modern bir darbe' olarak tanımlandı. Zora başvurmadılar ancak hükümeti 'ikna' ettiler. Herşey kan dökülmeden, çabucak gerçekleşti. Erbakan, 6 ay sonra Meclis yeni bir hükümeti onaylayınca kadar başbakanlık görevini sürdürdü.

Yurttaş Girişimi'nin amacı kesinlikle Refah hükümetini devirmek değildi. Aksine, hükümetin yozlaşmaya karşı önlemler alması hedeflenmekteydi. Uzun vadede, yeni bir siyasetçi kuşağı meclise gelmeksizin; mevcut ataletin, siyasetçiler, devlet kurumları ve mafya arasındaki bağlantıların sürmesine yarayacağını biliyorduk. Yurttaş Girişimi'nin hedeflerine ulaşması için, çalışan bir hükümete ihtiyaç vardı, yeni bir hükümetin oluşmasını beklemek dışında bir şey yapamayan bir meclise değil. Erbakan liderliğindeki koalisyon hükümetinin devrilmesi, mahkemelerin atması gereken adımlarda uzun gecikmelere neden oldu.

"Sesimizi yükseltip, Refahiyol koalisyonunu hedef almadığımızı, amacımızın devletle çeteler arasındaki karanlık ilişkilerin ortadan kaldırılması olduğunu söyleseydik bile, hükümet yine devrilecekti ... Yaşananlara karşı olduğumuzu söyleseydik, daha iyi olurdu. En azından generaller, gözlerimizin içine bakarak, yurttaşların, yaptıkları postmodern darbeyi desteklediğini söyleyemeyecekti."
- Mebuse Tekay

Kampanyayı Takip Eden Eylemler

Yurttaş Girişimi'nin en önem verdiği talep, milletvekili dokunulmazlıklarının kaldırılmasıydı. Susurluk kazası, TBMM'nin iki etkili üyesini açıkça zan altında bırakmıştı ancak bu milletvekillerinin dokunulmazlıkları, sorgulanmalarını ya da resmen hesap vermelerini engelliyordu. Bu dokunulmazlıkların kaldırılması için Devlet Güvenlik Mahkemesi'nin TBMM'ye fezleke göndermesi gerekiyordu; bu yapıldı. Ancak, Mart ayında belli oldu ki, Başbakan Erbakan, suçlanan milletvekilleri ile ilgili fezlekeyi engellemek ve TBMM Genel Kurulu'nda oylanmasını önlemek için yasalardaki açıkları kullanıyordu.

Bu durum karşısında Yurttaş Girişimi, 6 Nisan ile 23 Nisan 1997 tarihleri arasında tekrar harekete geçti. Bir kez daha, binlerce faks yollandı ve ülkenin dört bir yanında ışıklar yanıp söndü. Bu seferki slogan şuydu: 'İsyan Ediyorum! İsrar Ediyorum!' Bu kampanya için özel olarak geliştirilen ve 'demokrasi makinesi' olarak tarif edilen yeni oyuncak 'Susurluk Zırlıtısı'nı tanıtmak için eğlenceli bir reklam kampanyası düzenlendi (yandaki grafiğe bakınız). 17 Nisan'da, ülkenin dört bir yanındaki postanelerde toplanan gruplar, bütün milletvekillerine, dokunulmazlıkların kaldırılmasıyla ilgili fezlekelerin 'çalıntı' kopyalarını postaladı.

Nihayet yeni hükümet güvenoyu alınca, Sürekli Aydınlik İçin Bir Dakika Karanlık kampanyası tekrar harekete geçti. Yeni bir faks kampanyası ile şu mesaj yaygınlaştırıldı: 'Gladio pislği temizlenmeden hükümet çarkları dönmez!' Işıkların söndürülüp yakılması eylemine katılım Şubat ayındaki kadar yüksek değildi ancak bu sefer değişik örgütler sokaklardaki eylemlere öncülük etti. Medyada yeni bir mesaj vurgulandı: 'Bugün Susurluk için ne yaptınız?'. Bu seferki eylem, dokunulmazlıklar kaldırılınca kadar sürecekti. Yurttaş Girişimi, 3 Kasım'da düzenlediği bir basın toplantısında, Susurluk Yurttaş Raporu'nu açıkladı. Bu raporda hükümete, Susurluk olayıyla ilgili olarak atılması gereken adımlar önerildi. Milletvekilleri Ağar ile Bucak'ın dokunulmazlıkları 9 Aralık'ta kaldırıldı, böylece Sürekli Aydınlik İçin Bir Dakika Karanlık eylemi sona erdi.

Yurttaşın kafası

Geçmiş hataları için kafalarına vuran yurttaşlar

Yurttaşların sesi (düdük)

Sürekli Aydınlik İçin

Susurluk Zırlıtısı Susurluk "BUGGER"

(Her gece saat tam 9'da.)

Demokratikleşme konusunda derdiniz mi var? Ülkedeki olaylar karşısında hazim zorluğu mu çekiyorsunuz? "Sürekli Aydınlik İçin 1 Dakika Karanlık"tan başka hiçbir şey iç sıkıntınızı gideremiyor mu?

Size, her gece saat tam 9'da, akşam yemeklerinden hemen önce ya da hemen sonra kullanabileceğiniz, olağanüstü eğlenceli ve çok amaçlı bir demokrasi makinesi öneriyoruz: "Susurluk Zırlıtısı".

Bu şahane alet, salladığınız zaman "şakada şakada" ses çıkarma özelliğine sahip olduğu gibi, aynı zamanda gövdesine eklenmiş bir de duduk barındırmaktadır.

Ayrıca -şekilde görüldüğü gibi- başını döven yurttaş biçiminde olup, günün anlam ve önemine de uygun düşmektedir.

İsteme Adresi:
Uzuncarsı Cad. 251 Eminönü İstanbul
Tel: (0-212) 511 11 33 - 522 22 51

Ancak herşey sona ermemişti. Bu iki milletvekili hüküm giymedi ve sonraki seçimde tekrar meclise seçildiler. 1998 yılında 'Kölelikten istifa ediyorum. Artık bir yurttaşım!' isimli bir imza kampanyası başlatıldı.

Artık tek bir olaya odaklanmaktansa, daha geniş bir yaklaşım benimsenmişti, Türk yurttaşları ile hükümetler arasındaki ilişkinin değiştirilmesi hedefleniyordu. Yurttaş Girişimi Mayıs ayında düzenlediği bir dizi yuvarlak masa toplantısına,

ülkenin her tarafından entelektüelleri çağırdı. Bu toplantılarda, yeni bir 'Sivil Anayasa Girişimi' için temel atıldı. Bu girişim sonucunda bir dizi mektup yazma kampanyası düzenlendi ve bir reform önerisi hazırlandı.

Uzun Vadeli Sonuçlar

Türkiye'deki Yozlaşma Üzerinde Etkisi

"Bu protesto bir örnek oluşturdu. Bu protesto yapılmıyorsa, Susurluk sanıklarının yargı önüne çıkartmak mümkün olmazdı. Bu protestoyu doğuran toplumsal hassasiyet, davanın açılmasını da sağladı ve çetenin değişik faaliyetleri gün ışığına çıktı. Sonraki Başbakan bu olayın üzerine gitmek zorunda kaldı ve özel bir soruşturma komisyonu kurdurdu. Bu komisyon daha önce görülmedik kapsamda bir rapor hazırladı. Raporda, suç örgütü tarafından öldürülen bütün kurbanların listesi yer alıyordu. Kurulan bir meclis araştırma komisyonu, örgütün bütün faaliyetlerini ortaya çıkardı. Buzdağının görülen kısmı yargı önüne çıktı. Hiç beklenmedik bir şekilde, bazı kişiler hüküm bile giydi ... Bütün bu olaylar Türkiye'de daha önce görülmemiş şeylerdi. Bunların hepsi de, Sürekli Aydınlik İçin Yurttaş Girişimi ile başladı.
- Ergin Cınmen

Zaman içinde bu olayın pek çok siyasi ve hukuki yansıması oldu. Birkaç dava açıldı; işadamları, polisler, askeri görevliler ve mafya liderleri yargılandı. Ancak kampanyanın hedef aldığı iki önemli milletvekili asla yargılanmadı. Mehmet Ağar partisinden istifa ederek yargılanmaktan kurtuldu. Daha sonra memleketinden bağımsız adaylığını koyarak tekrar seçildi, hala siyasi alanda oradaki en güçlü kişi durumunda.

Sürekli Aydınlik İçin Bir Dakika Karanlık kampanyasının yozlaşmaya karşı daha sonra verilen mücadelelerin önünü açmış olması muhtemeldir. 2001 yılında İçişleri Bakanı Sadettin Tantan, yozlaşmaya ve yolsuzluklara karşı büyük bir kampanya başlattı. Yürüttüğü soruşturmaların bazıları, medya ve toplum tarafından büyük ilgiyle izlendi. Tantan'ın Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) ile işbirliği içerisinde

yürüttüğü 'Kasırga Operasyonu', 'Balina Operasyonu' ve 'Paraşüt Operasyonu' gibi büyük soruşturmalar, muazzam ölçüde zimmete para geçirme vakalarını ortaya çıkardı ve yönetici konumundaki bazı isimlerin tutuklanmasını sağladı. Ancak bu operasyonlarda sadece özel sektörden kişiler tutuklandı; oysa Türkiye'deki yozlaşmanın dört ayağından ikisini oluşturan bürokratlar ile, seçimle işbaşına gelen yetkililer arasından henüz suçlanan kimse olmadı. Zaten Tantan görevde fazla kalamadı.

Susurluk Günü'nden altı yıl sonra, 2002 Kasım'ında yapılan genel seçimler ile, Türk siyasetinde yeni bir dönem başladı. Bu kitapçığın basıldığı günlerde, TBMM'deki milletvekillerinin yüzde 70'i ilk kez görev yapıyor; son on yılların hiçbir parti lideri de meclise giremedi. Bu değişime dair yapılan bir yorum da; seçmenlerin İslami geleneğin ılımlı ve demokratik kanadından bir partiye oy vererek, devletteki yozlaşmayı temizleyemeyen siyasetçileri, orduyu, cezalandırdığı. İktidarı devralan AKP'nin ilan ettiği üç amacı var: Milletvekillerinin dokunulmazlıklarını ciddi ölçüde daraltmak; Avrupa Birliği'ne aday ülkelerin çözmeleri gereken insan hakları meselelerinden başlayarak, yeni bir Anayasa yaratmak ve tekelliliğe karşı çıkarılan yeni medya yasalarının uygulanmasını sağlamak. Diğer taraftan, Mehmet Ağar hala mecliste; o mecliste olduğu sürece Susurluk olayı hala gündemde kalacak. Ama artık yeni bir Türkiye'de yaşıyoruz.

1997'den Sonra Yurttaş Girişimi

Taktik açıdan bakarsak, başka meselelere odaklanan ulusal ölçekli kampanyalar, Yurttaş Girişimi'nin tecrübelerinden yararlandı. 17 Ağustos 1997'de Türkiye'de korkunç bir deprem yaşandı. Kısmen yaşanan derin yozlaşmanın da etkisiyle, hükümet deprem kurbanlarının ihtiyaçlarını etkili bir şekilde karşılamaktan aciz kaldı. Bu yüzden, yurttaşların kendi aralarında kurdukları toplumsal yardımlaşma ağı, çok yaşamsal bir önem kazandı.

Yurttaş Girişimi, İnsan Yerleşimleri Derneği ile birlikte çalışarak, 26 kuruluşu biraraya getirdi ve Deprem İçin Sivil Koordinasyon Merkezi'ni kurdu. Yüzlerce sivil toplum örgütü ve bireyler, Türkiye'deki bütün şehirlerde arama-kurtarma grupları oluşturdu. Bu süreç, mevcut koşullara göre şekillendi, insanları, kurtarma çalışmalarına katmak için, medyaya başvuruldu. Yurttaş Girişimi kampanyalarında kazandığımız taktik deneyimden burada çok yararlandık. Günümüzde de Sivil Koordinasyon Merkezi'nin önemli parçalarından biri durumunda olan Yurttaş Girişimi, taktik deneyimlerinden yararlanarak, felaket kurbanları için halen süren bir dizi yeniden inşa ve onarım kampanyası başlattı.

2003: Irak Savaşına Karşı Mücadele

2003 Şubat'ında yeni bir Sürekli Aydınlik İçin Bir Dakika Karanlık kampanyası başlatıldı, bu seferki kampanyanın amacı, ABD'nin, Türkiye'nin güney sınırında yer alan Irak'a savaş açma tehdidine karşı halkın tepkisini göstermekti. Türkiye'de savaşı durdurmak isteyen kuruluşlar, 1997 yılındaki eylemin başarısına dayalı taktik bir hareket geliştirmek için biraraya geldi. Bu koalisyonun üyeleri, Türkiye'deki bütün yurttaşlara, savaşa karşı

olduklarını göstermek için ışıklarını söndürme çağrısı yapmanın yanı sıra; bu mesajı dünyanın her tarafındaki sivil toplum kuruluşlarına ve toplumsal hareketlere ileterek, bu eylemi dünya çapında yaygınlaştırmalarını istedi.

15 Şubat 2003'te, dünyanın dört bir yanında devasa gösteriler düzenlenirken, Türkiye'de ışıklar söndürülüyordu. Halkın çoğunluğu savaşa karşıydı, 'ışıkların söndürülmesi' taktiği ise, hem halkın hem de hükümetin anladığı bir işaretti. Meclisin yeni Başkanı Bülent Arınç bile, ışıklarını saat 8'de söndüreceğini kamuoyuna açıkladı.

1 Mart 2003'te, Meclis, az bir oy farkıyla, ABD kuvvetlerinin, Irak'a yönelik bir savaş için Türkiye'nin güneyini üs olarak kullanma isteğini reddetmeye karar vererek, dünyayı şaşırttı. İktidar partisi liderlerinin, ordunun ve önde gelen iş çevrelerinin bu savaşta ABD ordusu ile işbirliği yapmak istediği açıkça belli olmasına rağmen, Türk halkının yüzde 94'ü bu savaşa karşıydı. Meclisteki milletvekilleri, 30 yıldır ilk kez, partilerinin baskılarını göz ardı ederek, halkın istediği yönde oy kullandı.

Bu Taktiğin Başka Koşullarda Kullanılması: Analitik Sorular

Yaygın Sessizliği Bozmak

Sürekli Aydınlik İçin Bir Dakika Karanlık kampanyası, Türk toplumunun derinlerinde herkesin paylaştığı bir tepkiyi açığa çıkartmada, basit ve insanları tehlikeye atmayan bir taktikten çok başarılı bir şekilde faydalandı: Kitlese ölçekte, insanların ışıklarını kapatıp açması sağlandı. Susurluk protestolarının gerçekleşmesinin nedeni, bir otomobil kazası yaşanması değildi, Türk halkının yozlaşmaya daha fazla katlanamayacak duruma gelmiş ve artık tepki vermeye hazır olmasıydı. Eğer halk hazır olmasaydı, bu otomobil kazası mevcut durumu değiştirmeyecekti. Ancak halk, bir dereceye kadar hazırdı, adım atmaları için güvenli bir ortam gerekiyordu. Herkesin, diğer yurttaşların desteğine ihtiyacı vardı. Susurluk eyleminin dehası;

kitlelere, yaşananlara karşı olduklarını aynı anda ifade etmeleri ve baskı yaratan, korkutucu bir soruna karşı hissettiklerini açıkça dile getirmeleri için bir yol sunmasında yatıyordu.

Bu koşullar altında, kampanya düzenleyicilerinin, halkın tepkilerini öngörememesi şaşırtıcı değil. Şili'de 1980'li yıllarda yaşanan demokrasi mücadelesinde, kampanya düzenleyicileri, halkı, General Augusto Pinochet'in askeri yönetimine karşı tepkilerini ve demokrasi özlemlerini güvenli bir şekilde ifade etmeye teşvik etmek için benzer bir taktiğe başvurdular. 11 Mayıs 1983'te, Santiago'da gecenin sessizliği, milyonlarca yurttaşın hep birlikte pencere eşiklerine tencere ve tavalarını vurmaları ve araba kornalarını çalmaları ile bozuldu. Bir Dakika Karanlık eylemi gibi, bu eylem de halkın tepkisini ifade etmesine olanak tanıdı. Halkın iradesinin önünde hiçbir engel duramaz. Pinochet, siyasi açıdan sağır edici olan bu sesi şiddetle bastırmak için güvenlik kuvvetlerini yolladı ve 600 kişiyi tutuklattı.

Şili'de demokrasiye geçilmesi için daha on yıla yakın bir süre uğraş verilmesi gerekecekti ama, artık sessizlik bozulmuştu ve gürültü durdurulamazdı.⁴

Bu taktik, insanları bir araya getirir. Bunun başarıya ulaşması için, toplumun ciddi bir kesiminin aynı kaygıyı paylaşıyor olması gerekir; Türkiye'deki durum da buydu. Bu taktiğin gücü, kitlelerde yatar; bu yüzden, bu taktiğe, kitleleri harekete geçirecek bir mesele ile ilişki olarak başvurulması gerekir.

Profesyonel Bir Halkla İlişkiler Kampanyası: Kitlesele Mesaj Yaklaşımı

"Yaşananlardan çıkarabileceğimiz ders, toplumun çok önem verdiği konularda bu türden protestolar organize edilebileceğidir. Evet, bu eylemin işleyiş mantığı basit. Ama bu düzeyde bir katılım sağlamak için, ele alınan meselenin halk açısından yaşamsal bir öneme sahip olması gerekir. Tanıtım olmazsa, en haklı davanızı bile duyuramazsınız. Medyada tanıtım yapılması, olmazsa olmaz bir zorunluluktur.
- Ersin Salman

Yurttaş Girişimi, toplumu siyasi bir temelde harekete geçirmede, tanıtım alanında ileri uzmanlığın nasıl kullanılabilmesine dair çarpıcı bir örnekti. Elbette, televizyoncular birliğinin imaj kampanyasının Susurluk kazası ile aynı tarihe rastlaması, kolay kolay tekrarlanabilecek bir durum değildir. Buna rağmen, ilk başta bir strateji geliştirmek için görüşen avukatlar, arzuladıkları türden bir etkiyi, sadece iletişim alanında profesyonel destek sağlayarak ve medya ile iyi ilişkiler kurarak elde edebileceklerini gördüler. Kitlesele ölçekte bir mesaj iletmeye dayalı her türlü kampanya düzenleyicileri bundan ders çıkarabilir ve benzeri ittifaklar kurma imkanlarını araştırabilirler.

Ancak, kurulması gerekli ittifak ve eylemin olası kitlesele başarısı aynı zamanda mesajın kendisine de bağlıdır. Eğer iletilen mesaj fazla ideolojik, fazla imkansız ya da fazla karmaşık görünseydi, Yurttaş Girişimi'nin medya desteği sağlaması çok daha zor olurdu. Medyanın bu kampanyaya odaklanması belirsiz bir süre boyunca beklenemeyeceği için, mesajla dile getirilen talebin görece kısa vadeli olması gerekiyordu

⁴ Şili'deki demokrasi mücadelesinde başvuru olan bu ve benzeri şiddet içermeyen taktikler için şu kaynağa bakınız: Daha Etkili Bir Güç: Son Yüzyılda Şiddet İçermeyen İhtilaflar (A Force More Powerful: A Century of Nonviolent Conflict), Peter Ackerman ve Jack Du Vall, St. Martins Press, New York, 2000, s. 279-302.

Sonuçta, bu ittifakın kurulması için bazı tavizler verilmesi gerekiyordu. Kampanyanın talepleri oldukça dar kapsamlıydı: Sadece, bazı milletvekilleri hakkında soruşturma açılması isteniyordu. Bu kısıtlamanın gücü, dar kapsamlı amacın gerçekleştirilebilir olmasında yatıyordu. Ama bu amaca bir kez ulaşıldığında da, eylemin ivmesi sona erdi. Kampanya bittikten sonra Yurttaş Girişimi varlığını sürdürdü ama kitlesele hareket devam etmedi. Diğer taraftan, yozlaşmayla mücadele etmek, uzun vadeli bir çaba gerektiren karmaşık bir sorun olarak varlığını korumaya devam ediyordu. Basit mesajlar ve kısa vadeli amaçlar, toplumun ve medyanın ilgisini çekebilirdi ama bu ilgiyi uzun vadede ayakta tutmak için, başka bir şeye daha ihtiyaç vardı. Kampanya düzenleyicileri daha başlangıçta, bu girişimin kısa vadeli olacağını; amaçlarının, halkın, oldukça görünür bir etkinliğe, mümkün olduğunca üst düzeyde katılımını sağlamak olduğunu kabullenmişlerdi.

Apolitik, Anonim Yaklaşım

Yurttaş Girişimi kampanyasını başlatanlar, tarafsız ve güvenilir bir görünüm kazanmak için iki stratejik seçim yaptılar. Siyasi yönü fazla öne çıkmış gruplarla gereğinden yakın ilişkiler kurmaktan kaçındılar, bunun yerine, tarafsız görünen çok değişik toplumsal gruplar ile işbirliğine gittiler. Böylece, kampanyaya karşı getirilebilecek 'siyasi manipülasyon' suçlamalarının olası etkisini baştan azalttılar. Diğer taraftan, kimliklerini öne çıkarmadılar, böylece, kampanyanın, 'küçük bir grubun çıkarları doğrultusunda kullanıldığı' yolunda olası suçlamalara bir ölçüde engel oldular. Bu adım aynı zamanda, kampanyayı daha çok sayıda gruba ve kişiye açtı; insanların, düzenleyicilere dair olası önyargıları yüzünden kampanyaya sırtını dönmesini zorlaştırdı.

Bu seçimlerin olumsuz yanları da vardı. Düzenleyiciler, çeşitli kuruluşlara yardım çağrısı yaparak, eylemi kendi iletişim listelerine ya da üyelerine duyurmalarını istediler; ancak bu kuruluşların, kampanya üzerinde herhangi bir belirleyici etkileri olabileceklerini düşünmelerine izin verilmedi. Girişimin apolitik ve örgütlü olmayan doğası muhtemelen bu meseleye odaklı uzun vadeli bir kampanya düzenlemeyi zorlaştırdı çünkü, siyasi partiler ya da sendikalar gibi daha büyük siyasi kuruluşlar, süreci hiçbir şekilde yönlendiremiyordu, dolayısıyla, halkın eyleme ilgisi zayıfladıkça, bu kuruluşların eyleme destek vermeyi sürdürmesi için nedenler de azaldı. Görünümde 'ideolojik' olan müttefiklerden kaçınmak, uzun vadeli bir çabayı sürdürülebilir kılabacak kurumsal desteğin önünü kesebilir.

Anonim kalma konusunda yapılan seçim ise, bir dereceye kadar, kendiliğinden oluşan grubun 'lidersiz' olmasından kaynaklanıyordu. Grubun karar alma sürecinde belirleyici olan liderler yoktu, sadece aralarında gevşek bağlar olan insanlar vardı. Grubun üyeleri ve büyüklüğü zamanla değişti, grupta alınan kararlar da, çoğunlukla, yaratıcı önerilerden ibaretti. Bu ademi merkezîyet aynı anda hem bir güç, hem de bir zayıflık olabilir. Ama görünüşe bakılırsa, tanıtım uzmanlarının kısa vadeli adımları (bütün kampanya fikrini 'isimsiz bir teyze'ye atfetmek) bu koşullar altında başarılı oldu. Bu sadece parlak bir pazarlama fikri değildi; belki de, kampanyaya yönelik daha ciddi bir saldırı gerçekleşmesi olasılığına karşı, düzenleyicilerin güvenliğini sağlamak gibi ek bir faydası da olmuş olabilir.

Herşeye rağmen, bu seçim sürecinde de bazı tavizler verildi; anonim kalmak, muhtemelen sadece kısa vadeli bir kampanyada başarılacak bir şeydir. Yozlaşmaya karşı yürütülen bir kampanya, uzun vadede kendi güvenilirliğini sağlamak için, devletten talep ettiği şeffaflığı kendi de sergilemek durumunda kalacaktır. Uzun vadede anonimliğini koruyan bir kampanya, muhtemelen, mesajın toplumdaki etkisine zarar verecek türden kuşku doğmasına neden olacaktır. Ama bu eylemde, kısa vadede böyle bir sorun yaşanmadı.

Katalizör İşlevi Gören Olay Gerekli midir? Böyle Bir Olay Nasıl Tanınabilir?

Bir Dakika Karanlık kampanyası, denetlenemez ve öngörülemez bir olaya fazla bağımlı gibi görünebilir: Medyanın ve toplumun ilgisini çeken, skandal yaratan kazaya. Elbette ki, Kasım 1996'da bir otomobil kazası olmasaydı, 1997 Şubat'ındaki protesto gösterileri gerçekleşmeyecekti. Diğer taraftan, bu gerçek, bu taktiği kullanmayı düşünen kişiler için bir engel oluşturmamalı: Yozlaşmış bir sistemde sürekli olarak skandal niteliğinde olaylar meydana gelmektedir, bunların ulusal ölçekte medya manşetlerine taşınması, insanların tepkilerine bağlıdır. Olaylar kendiliğinden meydana gelir ama skandallar, ya kaotik ya da düzenli bir şekilde oluşturulur ve manipüle edilir.

Yurttaş Girişimi'nin başarısı, çeşitli olayların, önemli toplumsal konularda halkın bakış açısını etkileme potansiyelinin sürekli olarak takip edilmesinin, yani bir tür 'skandal izleme' çalışmasının faydalı olabileceğini göstermektedir. Siyaset ve iletişim konularında uzman bir ekip bu çalışmayı yapabilir; bu ekibin, meydana gelen olayların halk üzerindeki potansiyel etkisini doğru olarak tahmin edebilmesi

ve bu olayların üzerine etkili kitlesel kampanyalar başlatmak isteyen kuruluşlara mesaj geliştirmede yardımcı olabilmesi gerekir.

Tek Bir Etkinlik ve Uzun Vadeli Kampanya Stratejisi

Tek bir büyük etkinlik, yozlaşma gibi karmaşık bir toplumsal sorunu çözmeye yönelik, uzun vadeli ve kurumsal bir stratejinin çıkış noktası olabilir. Büyük etkinlik ile daha yavaş ilerleyecek, arka planda kalacak uzun vadeli çaba arasında bir çelişki yoktur. Yine de, yukarıda anlatılanların bazılarının da bize gösterebileceği üzere, tek ve büyük bir kitlesel etkinliğe karar verirken yapılan tercihlerin bazıları taviz vermeyi gerektirebilir; bu tercihler, uzun vadede sürmesi istenen bir kampanyanın işini zorlaştırabilir. Bunun aksi de doğrudur: Uzun vadede sürmesi istenen karmaşık bir kampanyayı destekleyen tercihler, kitlesel ölçekte bir halk hareketi oluşturmayı zorlaştırabilir.

Örneğin, tek bir siyasi hedef belirlemenin; bu hedefe ulaşıldığında hareketin gücünü azaltan bir etkisi olabilir. Küçük ve belirli bir amacı gerçekleştirdikten sonra, devam edecek ivmeye sahip misiniz yoksa insanlar, görevlerini yerine getirdiklerini düşünerek evlerine mi çekiliyor? Eğer belirlenmiş hedefinize yeterince hızlı bir şekilde ulaşamazsanız, zaman geçtikçe halkın çabalarınıza duyduğu ilgiyi canlı tutabilecek misiniz? Bu sorunun yanıtı; halk arasında, daha uzun vadeli ve karmaşık bir stratejiye ihtiyaç olduğuna dair bir kavrayış geliştirmek için çalışıp çalışmadığınızla ilişkilidir. Stratejik olarak, "amacımız iki milletvekilinin dokunulmazlıklarını kaldırmaktır" demek ile "atacağımız ilk adım, bu iki milletvekilinin dokunulmazlıklarını kaldırmaktır" demek farklı şeylerdir.

Diğer taraftan, eğer ilk safhada halk arasında hiçbir hareketlilik yoksa; toplumu, hele de medyayı, karmaşık ve uzun vadeli bir stratejiye ikna etmeye çalışmak, yanlış bir pazarlama yaklaşımıdır. İnsanların ve medyanın erişilebilir olduğunu hissettiği daha kısa vadeli taktikler kullanmak, hareketin ivmesini küçük adımlarla artırmaya yarayabilir. Planladığınız stratejik adımlar ne kadar ayrıntılıysa, o kadar çok sayıda insan şu ya da bu hedefinizi sorgulamaya ya da bütün bunların asla başarılamayacağını düşünmeye başlayabilir.

Ayrıca, kitlesel ölçekte kampanyalar çoğunlukla, gevşek bağlarla örülü bir ortaklar koalisyonuna dayanır. Bu tür koalisyonlarda, pek çok değişik gündemi olan çok farklı insanlar bulunur.

Bu koalisyonlar, çok büyük sayıda insanı harekete geçirme ve geniş halk kesimlerinin bir meseleye karşı aşıkâr ilgisini kanıtlama potansiyeline sahiptir. Ancak, ortak amaçlar ve mesajlar belirlemek söz konusu olduğunda; bu türden bir koalisyonda en asgari düzeydeki ortak payda dışında bir şeyde uzlaşmak, zor hatta imkansız olabilir. Yine benzer nedenlerle, bu türden koalisyonların uzun süre varlığını sürdürmesi çok kolay değildir, çünkü, her bir koalisyon ortağının enerjisi, kendi kuruluş amaçlarına ve stratejisine odaklanmıştır. Bu yüzden, kısa vadeli bir amaç, koalisyonun enerjisini sürdürülebilmesi açısından, daha erişilebilir olabilir.

Bir Dakika Karanlık kampanyası, kısa vadeli bir taktikti; eyleme destek veren kuruluşların ve halkın, ortaya çıkan enerjiyi, kendiliğinden alacağı ve bununla bir şeyler yapacağı ümidine dayanıyordu.

Bu yüzden, 1997 Şubat'ında oluşan hareketin ivmesinden hemen faydalanabilecek bir 'ikinci safha' planı yapılmamıştı.

İster kısa ister uzun vadeli olsun, nüfusun geniş kesimlerini etkileyen önemli toplumsal sorunlara odaklanan bütün kampanyalar, mesajları yaygın medya aracılığıyla halkın çoğunluğuna iletebilen tekniklerden faydalanabilir. Ayrıca, bu türden kitlesel etkinliklerde yer aldıkları için kendilerini yaşama ve topluma karşı daha katılımcı hisseden insanlar sayesinde oluşturmaya çalıştığınız hareketin ivmesi artabilir.

Sonuç

Yozlaşma gibi, çok sayıda insanı etkileyen bütün sorunlar er ya da geç, halkın gündemine girecektir. Bu mesele sonsuza kadar karanlıkta kalmaz. İnsanlar, korkularını ve kayıtsızlıklarını yenerek, bu konuda birşeyler yapmaya çalışacaktır. Büyük sorunları çözmeyi hedefleyen siyasi hareketler ille de, kendilerini adanmış aktivistlerden oluşan küçük bir azınlığın çabaları sonucu ortaya çıkmak durumunda değildir. Yurttaşların bu çabalara katılmasını sağlamak mümkündür; bu kampanya, sanılanın aksine, yurttaşların sessiz kalmak istemediğini göstermektedir. İnsanları, umutsuzluklarını ve korkularını aşmak için kitlesel ölçekte birlikte hareket etmeye teşvik edecek stratejiler, taktikler ve mesajlar geliştirmek, aktivistlerin yapabileceği, iletişim uzmanlarının da yardım edebileceği işlerdir. Her mücadele ya da her mücadele anı, yurttaşların kitlesel ölçekte eyleme çağırılmasını gerektirmez. Ama doğru koşullar altında, bu türden eylemler, toplumsal aktivizm ve daha kapsamlı toplumsal değişim için yeni fırsatlar sunar.

Yıllar boyunca halkın ilgi göstermediği meselelerle uğraşarak egemen güçleri karşısına alan aktivistler, bazen halka olan inançlarını yitirebilir ve insanların bir gün kitlesel ölçekte harekete geçeceklerine dair umutları da yok olabilir. Aktivistler bazen bu yüzden, geliştirdikleri stratejiler ile taktiklerin kapsamalarını sınırlar, dar kapsamlı grupların ötesini düşünmezler. Kitlelerin harekete geçmesi imkansız görüldüğü için böyle bir şeye kalkışılmaz. Böylece fırsatlar kaçırılmış olur. Susurluk protestoları gibi etkinlikler, bakış açımızı genişletip, daha büyük olasılıkları da hesaba katarsak, neler olabileceğini göstermektedir.

Kitlesel medya genellikle yozlaşmıştır, genellikle seçkinlerle ittifak içindedir ve genellikle toplum vicdanını harekete geçirme görevinden kaçır.

Ama, medya ve iletişim sektörü içinde de müttefikler mevcuttur, bunlar toplumsal aktivizm sürecinde önemli roller oynayabilir. Medya kuruluşlarının, toplumsal aktivizme destek vermekten k,rılı çıkabileceği siyasi anlar vardır. Aktivistlerin, medyanın kendi hareketlerine neler kazandırabileceğine ve medyayı nasıl kullanılabileceklerine dair bir kavrayış geliştirmeleri gerekiyor. Susurluk kampanyasının düzenleyicileri medyaya bağımlıydı, bu yüzden, medyanın, yozlaşma karşısında 'temiz' görünme ihtiyacından yararlanmak için her fırsatı kullandılar. Yurttaş Girişimi, kitlelere hitap edebilecek mesajlar yaratmak için profesyonel iletişim tekniklerine başvurdu; bunun çok büyük bir etkisi oldu. Çarpıcı sloganlar ve eğlenceli grafikler yarattılar. İnsanlara erişilebilir görünen hedefler tanımladılar, herkesin güven içerisinde katılabileceği eylemler sundular. Başarıları bir ilhama dayanıyordu ama bu başarıyı tesadüfen yakalamadılar. Hepimiz bu süreçten bir şeyler öğrenebiliriz.

Thomas Edison'a açık teşekkür

Sevgili Thomas,

Elektrik ampulünü icat ettiğin zaman; bu küçük aracın, bir gün, bir ülkede, demokratik gelişme adına çok önemli görevler üstleneceğini; bir aydınlatma aracı olmanın yanı sıra, yurttaşlar için bir umut ışığı da olabileceğini, sanırsız ki hiç düşünmemiştin...

Yozlaşmaya Son Verme Çağrısı

Sürekli Aydınlık İçin 1 Dakika Karanlık

HELSINKI
YURTTAŞLAR
DERNEĞİ

İnsan Haklarında Yeni Taktikler Projesi kapsamında hazırlanan bu kitapçık, T.C. Başbakanlık Tanıtma Fonu'nun katkılarıyla Helsinki Yurttaşlar Derneği (hYd) tarafından Türkçe'ye çevrildi ve yayımlandı.

Helsinki Yurttaşlar Derneği

İnönü Cad. Ankara Palas 77/13

Gümüşsuyu 34437

İstanbul

Tel: 0 212 292 46 01-02

Faks: 0 212 292 68 44

e-mail: info@hyd.org.tr

web: www.hyd.org.tr

Yeni Taktikler Sempozyumu web adresi: www.yenitaktikler.org

**Taktik Kitapçıkları Dizisi'nin tam listesine ulaşmak için
www.newtactics.org sitesini ziyaret edebilirsiniz.**

Sitede ayrıca arama yapılabilen bir veri tabanı ile diğer insan hakları
aktivistleriyle iletişim kurmak için forumlar bulunmaktadır.

İşkence Mağdurları Merkezi
İnsan Haklarında Yeni Taktikler Projesi
717 East River Road
Minneapolis, MN 55410 ABD
cvt@cvt.org

Enformasyon Yiğini Anlamlı Hale Getirmek: İnsan Haklarını Geliştirmede Kütüphanecilik ve Enformasyon Hizmetleri

Yazar : Saša Madacki
Editör: Liam Mahony

Bu taktik kitapçığı,
İşkence Mağdurları Merkezi (CVT) bünyesinde,
Yeni Taktikler Projesi kapsamında yayınlanmıştır.

NEW Tactics
in Human Rights

Yayımcı

İşkence Mağdurları Merkezi
İnsan Haklarında Yeni Taktikler Projesi
717 East River Road
Minneapolis, MN 55410 ABD
www.cvt.org
www.newtactics.org

Taktik Kitapçıkları Dizisi Editörü

Liam Mahony

Çeviri

Balaban Cerit

© 2003 İşkence Mağdurları Merkezi (CVT)

Telif hakkı bilgisi bütün basımlarda yer aldığı sürece bu yayının, basılı ve elektronik biçimlerde serbestçe çoğaltılıp, dağıtılabilir.

Yasal Uyarı

İnsan Haklarında Yeni Taktikler Projesi, bu kitapçıkta ifade edilen görüşleri paylaşmıyor olabilir. İnsan Haklarında Yeni Taktikler Projesi, belirli bazı taktikleri veya politikaları öne çıkartmamaktadır.

Yayımcı

İşkence Mağdurları Merkezi
İnsan Haklarında Yeni Taktikler Projesi
717 East River Road
Minneapolis, MN 55410 ABD
www.cvt.org
www.newtactics.org

Taktik Kitapçıkları Dizisi Editörü

Liam Mahony

Çeviri

Balaban Cerit

© 2003 İşkence Mağdurları Merkezi (CVT)

Telif hakkı bilgisi bütün basımlarda yer aldığı sürece bu yayının, basılı ve elektronik biçimlerde serbestçe çoğaltılıp, dağıtılabilir.

Yasal Uyarı

İnsan Haklarında Yeni Taktikler Projesi, bu kitapçıkta ifade edilen görüşleri paylaşmıyor olabilir. İnsan Haklarında Yeni Taktikler Projesi, belirli bazı taktikleri veya politikaları öne çıkartmamaktadır.

İçindekiler

Yazarın Biyografisi	4
Giriş	5
İnsan Hakları Merkezi'ndeki Kütüphane	6
Kütüphaneciniz Sizin İçin Ne Yapabilir	7
Bir İnsan Hakları Kütüphanesi Oluşturmak	10
Sonuç	18
Ekler	19

Teşekkürler

Tarafsız enformasyon ve hakikat gibi ortak değerlerin savunulmasında, insan hakları alanında verilen kütüphane ve enformasyon hizmetlerinin yaşamsal önem taşıdığını düşünen herkese teşekkür etmek istiyorum. Kütüphaneler ve enformasyon hizmetleri, yayınlanmış eserlere dünya çapında herkesin erişmesinde, bilgi arayan kişilere yönelik yaratıcı yaklaşımlar geliştirilmesinde ve çok kültürlülüğün desteklenmesinde temel bir role sahiptir. Bu temelde çok kültürlülüğün desteklenmesi siyasi anlamda ya da sözel olarak değil, bizzat uygulamada gerçekleşmektedir.

Saraybosna Üniversitesi İnsan Hakları Merkezi'nde benimle birlikte yıllardır çalışan kütüphanecilere özellikle teşekkür ediyorum: Miroslav Zivanovic, Luna Kalas ve Fedja Kulenovic. Çalışmalarımızda bizleri destekleyen, merkezin eski ve şimdiki görevlilerine teşekkür ediyorum: Ermin Sarajlija, Dino Abazovic, Aida Mehicevic, Lejla Fadilpasic, Sead Olovic, Senan Dervisevic, Dijana Dockal, Narcisa Basic, Xhemina Zejnullahu ve Adelheid Bassin. Balkan İnsan Hakları Ağı Sekreteryası'na teşekkür etmek istiyorum: Snjezana Ivandic and Aida Vezic. Fikirleri, önerileri ve hazırlık aşamasındaki yardımları için, Dzenana Aladjuz, Bergin Kulenovic, Dr. Susan Wright, Dr. Kemal Bakarsic ve Sinaia Yeni Taktikler Grubu'nun üyelerine teşekkür ediyorum.

Bir kütüphaneci, talepkar kullanıcılar olmaksızın, tam bir kütüphaneci olamayacağı için; Dr. Laurel Fletcher, Dr. Harvey Weinstein, Edina Becirovic ve Senad Slatina gibi, kısmi yanıtlarla tatmin olmayanlara, bizi daha kapsamlı bir çalışma yürütmeye mecbur kılanlara ve kütüphaneciler ile kullanıcıların dost olabileceğini ispatlayanlara da teşekkür ediyorum.

Sabri, desteği ve sevgisi için, eşim Alma'ya teşekkür ediyorum.

İşkence Mağdurları Merkezi
İnsan Haklarında Yeni Taktikler Projesi
717 East River Road
Minneapolis, MN 55410 ABD
www.cvt.org
www.newtactics.org

Sevgili Dostumuz,

İnsan Haklarında Yeni Taktikler - Taktik Kitapçıkları Dizisine hoşgeldiniz! Her kitapçıkta, insan hakları alanında çalışan bir kişi, insan hakları alanında ilerleme sağlamak için kullanılan yaratıcı bir taktiği anlatmaktadır. Birçok değişik alanı kapsayan geniş insan hakları hareketi içerisinde yer alan bu yazarlar arasında, eğitimciler, kütüphaneciler, sağlık çalışanları, emniyet görevlileri ve kadın hakları savunucuları da bulunmaktadır. Bu kişilerin geliştirdiği taktikler, kendi ülkelerindeki insan hakları mücadelesine olumlu katkılar sağlamıştır. Daha da ötesi, bu kişilerin kullandıkları taktikler, uyarlandıkları zaman, başka ülkelerde ve farklı koşullarda çok değişik meselelere uygulanabilir.

Bu nedenle, her bir kitapçıkta, yazarın ve içinde yer aldığı kuruluşun hedeflerine nasıl ulaştığı konusunda ayrıntılı bilgiler yer almaktadır. Amacımız, insan hakları alanında çalışanların taktik geliştirmeye uygun düşüncelerini, daha geniş stratejilerini uygulamak için seçtikleri taktikleri gözden geçirmelerini ve insan hakları mücadelesini daha da etkin kılabilecek taktik seçeneklerini çoğaltmalarını sağlamaktır.

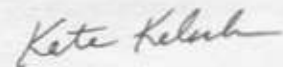
Bu kitapçıkta, bir kurumun içerisinde uygulanan ve kurumu güçlendirmeyi amaçlayan taktiklerin, insan hakları alanında çalışanların iş yapma biçimlerini ve yaptıkları işi nasıl geliştirebileceğini ele alacağız. Kaynaklarını daha verimli kullanan kurumlar, insan hakları alanında daha etkili çalışmalar gerçekleştirebilir. Bu kitapçıkta, Saraybosna Üniversitesi İnsan Hakları Merkezi'nin deneyimleri anlatılmaktadır. Bu merkezde güçlü bir enformasyon sistemi kuruldu ve bir enformasyon uzmanı/kütüphaneci, merkezi bir konuma getirildi. Bu enformasyon sisteminin ve uzmanın yardımıyla, diğer çalışanlar, esas işleri olan programlara daha iyi odaklanabildiler ve daha verimli çalışabildiler. Sözkonusu İnsan Hakları Merkezi şu anda oldukça büyük ve maddi kaynakları görece geniş bir kurum olmasına karşın, bu kitapçıkta sunulan taktik yaklaşımlar, insan hakları alanında çalışan hemen hemen her grup tarafından uygulanabilir.

Taktik Kitapçıkları Dizisi'nde yer alan bütün eserlere, www.newtactics.org Internet adresinden erişilebilir. Zamanla buraya yeni kitapçıklar da eklenecektir. Web sitemizde başka araçlar da bulabilirsiniz; bunlar arasında, içerisinde arama yapılabilen bir taktikler veri tabanı, insan hakları alanında çalışanlar için tartışma forumu ile atölyelerimiz ve sempozyum hakkında bilgiler de yer almaktadır. Yeni Taktikler elektronik bültenine abone olmak için newtactics@cvt.org adresine bir e-posta gönderebilirsiniz.

İnsan Haklarında Yeni Taktikler Projesi, dünyanın her tarafında insan hakları alanında çalışan çeşitli kurumların ve kişilerin öncülük ettiği uluslararası bir girişimdir. İşkence Mağdurları Merkezi (CVT - Center for Victims of Torture) tarafından koordine edilen bu proje, bir tedavi merkezi ve yeni taktiklerin yaratıcısı olan CVT'nin kendi deneyimlerinden doğmuştur. CVT aynı zamanda, bulunduğu benzersiz konumdan yola çıkarak sivil önderliğin güçlenmesi için insan haklarını savunmaktadır.

Bu kitapçıkları, bilgilendirici ve ufuk açıcı bulmanız umuduyla...

Saygılarımla,

Kate Kelsch,
Yeni Taktikler Proje Yöneticisi

Saša Madacki

Saša Madacki, Saraybosna Üniversitesi İnsan Hakları Merkezi'nde enformasyon araştırmaları ve kütüphane bölümünün sorumlusudur. Alanında sekiz yılı aşkın deneyimi olan Madacki, daha önce de Bosna-Hersek Federal Arşivlerinde, Devlet Arşivlerinde, Soros Medya Merkezi'nde ve Ulusal Edebiyat ve Sahne Sanatları Müzesi'nde arşivcilik, araştırmacılık ve araştırma kütüphaneciliği görevlerinde bulunmuştur. Madacki ayrıca, ORF (Austrian Broadcasting and Radio Company) için, 'Experiment Reconciliation' adlı belgesel filmin yerel prodüksiyon sorumlusu olarak da çalışmıştır.

Madacki, insan hakları alanında kütüphanecilik yapmak isteyenler için eğitim çalışmaları düzenlemiş ve Saraybosna'da tiyatrunun tarihçesi, kütüphane eserlerinin yok edilmesi ve zarar görmesi, Ulusal Kütüphane ve Bosna-Hersek Üniversite Kütüphanesi'ndeki yanmış katalogların yeniden düzenlenmesi ve insan hakları alanında kütüphanecilik gibi konularda yazmıştır. Saša Madacki halen, Balkanlardaki insan hakları kütüphaneleri arasında enformasyon alışverişini geliştirmenin yöntemleri üzerinde çalışmaktadır. Madacki aynı zamanda, Bosna-Hersek Kütüphaneler Birlięi'nin Özel ve Fakülte Kütüphaneleri Bölüm Başkanlığını yürütmektedir. Madacki'nin araştırma alanları arasında, bilgi yönetimi, dijital ortama taşıma, kütüphane otomasyonu ve teknolojinin insan haklarına etkisi gibi alanlar yer almaktadır.

İnsan hakları ve teknoloji alanında "Gelecekte Kararları Alacak Kişilere" yönelik Balkan İnsan Hakları İletişim Ağı Okulu'nda eğitimler veren Madacki, Saraybosna Üniversitesi Felsefe Fakültesi'nde Kütüphanecilik ve Karşılaştırılmalı Edebiyat alanında diploma sahibidir.

Saraybosna Üniversitesi İnsan Hakları Merkezi

Saraybosna Üniversitesi bünyesinde 1996 yılında kurulan İnsan Hakları Merkezi'ne çeşitli uluslararası kuruluşlar destek verdi. Bunlar arasında Avrupa Konseyi, Avrupa Birliği, WUS Avusturya, Raoul Wallenberg İnsan Hakları ve İnsan Hakları Yasaları Enstitüsü/SIDA ve Ludwig Boltzmann İnsan Hakları Enstitüsü de bulunmaktadır.

Merkezin amacı, enformasyon ve dokümantasyon hizmetleri sunulması, eğitim ve danışmanlık verilmesi, araştırmalar yapılması ve raporlar üretilmesi yoluyla, uluslararası düzeyde kabul edilmiş insan haklarının uygulanmasına katkıda bulunmaktır. Merkez, benzeri başka enstitülerle, sivil toplum örgütleriyle, uluslararası ve ulusal düzeyde faaliyet gösteren insan hakları kuruluşlarıyla işbirliği içerisinde, ulusal ve uluslararası düzeyde çalışmalar yürütmektedir.

İletişim Bilgileri

Human Rights Center
University of Sarajevo
Zmaja od Bosne 8
71000 Saraybosna, Bosna-Hersek
Tel/faks: +387 33 66 82 51
e-posta: ird@see-hrc.net
<http://www.sarajevo.see-hrc.net>

Büyükannem her zaman derdi ki, Tanrı, insanların aptallık için bahaneleri olmasın diye kütüphaneleri yaptı.
Joan Bauer

Giriş

Saraybosna'daki İnsan Hakları Merkezi'nin kütüphanesindeki yeni ofisime girdiğimde, karşımda iki karton kutu buldum. Bunların içlerinde bir kartoteks, bir envanter listesi, bin kadar tozlu kitap ve bir belge yığını vardı. Tam bir karmaşa hakimdi. Bu görüntünün neredeyse mükemmelliğe varan el değmemişliği insana ilham veriyordu: Bir kütüphaneci, etrafı kağıt yığınlarıyla çevrili halde, bir odanın ortasında oturuyor; kütüphanecinin

önünde bu kaostan düzen elde etmek gibi zor bir iş var. Amacımız, burada düzen sağlayıp, insan haklarının yoğun bir şekilde ihlal edildiği ve güvenilir kaynak sıkıntısı çekilen Bosna-Hersek'te insan haklarının gelişmesi için etkili bir araç ortaya çıkarmaktı.

Mütevazi hedefim, bu kitapçıkta, burada yaşanan dönüşümü ve bu süreçte neler öğrendiğimizi tarif etmek. Böylelikle, insan hakları için çalışan başka kişilere de yardımcı olabilmeyi umuyorum. Kendi büyüklüğüne ve hedeflerine uygun olarak, sistemli bir şekilde, hem bir kütüphane kuran, hem de bir kütüphaneci görev alanı tarif eden her kuruluşun, çalışmalarında daha başarılı olacağına ve insan haklarını daha etkin bir şekilde geliştirebileceğine inanıyorum. Bu kitapçığın hedefi, Saraybosna'daki merkezin deneyimini ele alıp, başka kuruluşların da yararlanabileceği dersler çıkarmak ki, bu kuruluşlar, çalışmalarında kendilerine yardımcı olabilecek ama sürekli genişleyen enformasyon yığnında daha etkili bir şekilde yollarını bulmak için gerekli araçları ve becerileri geliştirebilsinler.

Solda, İnsan Hakları Merkezi çalışanları, enformasyon yığınına anlamlı bir hale getirmek için çabalyor.

Saraybosna'daki İnsan Hakları Merkezi'nin Kütüphanesi

Saraybosna'daki İnsan Hakları Merkezi, 1996 yılında Saraybosna Üniversitesi tarafından kuruldu. Merkezin kurulmasına Avrupa Konseyi, Avrupa Birliği, Raoul Wallenberg Enstitüsü ve bazı diğer uluslararası kuruluşlar destek verdi. İnsan Hakları Merkezi'nin bütün ülkeye örnek olması amaçlanıyordu. Merkez, insan hakları alanında uluslararası ve ulusal düzeyde başarılar için bir referans ve destek merkezi olarak görev yapacaktı. İnsan Hakları Merkezi aynı zamanda, Bosna-Hersek'te insan hakları alanında araştırma yapmak isteyen, insan haklarını korumak ve geliştirmek isteyen akademik çalışanlar, hükümete bağlı kuruluşlar ve sivil toplum örgütleri, kamu görevlileri ve bireylerin buluşabileceği bir mekan olarak düşünülüyor. Merkez, sadece akademik çalışmalar yürütmekle kalmıyor, aynı zamanda, günlük yaşamda insan haklarının etkin bir şekilde korunmasının önemini kamuoyu tarafından algılanması için faal çalışmalarda da bulunuyor. İnsan Hakları Merkezi'nin yönetmeliğinin önsözünde şu ifade yer alıyor:

Merkezin amacı, uluslararası düzeyde kabul edilmiş olan insan haklarının uygulanmasına katkıda bulunmaktır. Bu temelde, enformasyon ve dokümantasyon hizmetleri sunulmakta, eğitim ve danışmanlık verilmekte, araştırmalar yapılmakta ve raporlar üretilmektedir¹.

Merkezin kütüphanesi, enformasyon toplama, dokümantasyon ve araştırma çalışmalarında çok büyük önem taşıyan bir araç haline geldi. Kütüphanecilerin önündeki zorlu görev ise, bu çalışmaları başarıyla yürütmek için, değişik kullanıcıların isteklerini karşılamaktır.

İnsan Hakları Merkezi'nin yönetimi, kütüphanenin gelişimine büyük destek verdi, kütüphane asistanları tutmak için bütçemiz vardı. Ekibimizde iki hukuk öğrencisi ve kütüphanecilik alanında ihtisas yapan bir kütüphane asistanı bulunuyordu. Kaynaklarımız içindeki mevcut malzemeleri düzenlememiz (bunlara kitaplar, belgeler ve süreli yayınlar da dahildi) ve yeni malzemeler ile kaynaklar içeren yeni bir koleksiyon oluşturmamız gerekiyordu. Bir yandan da, gelişen insan hakları

¹ Sarajlija, Ermin. "Osnovne funkcije i program aktivnosti Centra za ljudska prava Univerzitetu u Sarajevu" ("Saraybosna Üniversitesi İnsan Hakları Merkezi'nin Temel İşlevleri ve Faaliyet Programı"). Ljudska prava u Bosni i Hercegovini posljuje Daytonu: od teorije do prakse. Centar za ljudska prava, Saraybosna.)

dünyasının enformasyon ihtiyaçlarını sürekli göz önünde bulundurmak durumundaydık. İşe yeni başlamış bir ekip olarak, enformasyon biliminin de hızlı bir değişim geçirmekte olduğunun farkındaydık. İsteğimiz, geleneksel kütüphanecilik hizmetleri ile yeni enformasyon teknolojilerini etkin bir şekilde birleştirmektir.

Bunu başarmanın tek yolu, önyargılarımızı ve kişisel inançlarımızı bir yana bırakmaktır. Eski bir deyişimi 'Cave ab homine unius libri' (Tek bir kitaba bağlı kalan insandan korkun) göz önüne aldık. Tek bir bakış açısını sunan kitaplar ve belgelerle sınırlı kalmak istemedik. Ekibimiz, bunun yerine, Balkanların her tarafından, çok sayıda enformasyon kaynağından malzeme toplamaya çalıştı. Böylece, araştırmacılar çalışmaları sırasında karşılaştırmalı bir yaklaşım benimsemi ve kendi seçimlerini yapma imkanına kavuştular. Sonuçta, profesyonel kütüphaneciler tarafından idare edilen, tarafsız bir koleksiyon ortaya çıktı.

İnsan Hakları Merkezi içerisinde kütüphanenin görevi, sadece kullanıcılar için enformasyon toplamak, çözümlenmek ve gerekli kısımları süzmek değildi, aynı zamanda, belirli konularda proje planlaması yapan, projeleri uygulayan ya da araştırma yapan çalışanlara bu enformasyonun ulaştırılması gerekiyordu.

Kütüphane çalışanlarının ilgilendiği ilk özel projelerden biri de, 'Krizdeki Topluluklar: Soykırım Sonrasında, Adalet, Sorumluluk ve Toplumsal Yeniden Yapılandırma'² ("Communities in Crisis: Justice, Accountability and Social Reconstruction in the Aftermath of Genocide") adındaki daha büyük bir projenin parçası olan 'Bosnalı Yargıç ve Savcılarla Görüşmeler Yapma' projesiydi ("Interviewing Study of Bosnian Judges and Prosecutors")

² Berkeley'deki Kaliforniya Üniversitesi'nde, Uluslararası İnsan Hakları Hukuku Kliniği ile işbirliği içerisinde yayınlanan bu rapora şu Internet adresinden erişilebilir: www.law.berkeley.edu/cenpro/clinical/JUDICIAL%20REPORT%20ENGLISH.pdf.

İnsan Hakları Merkezi'ni ziyaret ettiğimde, elimde uzun bir liste vardı, oldukça muğlak bir şekilde tarif edilmiş kanıtlara ve destekleyici belgelere ihtiyacım bulunuyordu. Kütüphaneci bu liste konusunda bana yardımcı oldu, bütün ihtiyaçlarımla ilgili kaynaklar gösterdi. Bu yardım olmaksızın, araştırmamı başarıyla tamamlayamazdım. Kütüphane, ziyaretim sırasında, sağladığı elektronik erişim imkanları ve kolay erişimi destekleyen dokümantasyon açısından örnek gösterilebilecek bir model olarak gelişmekteydi.
Prof. Dr. Christine Bell,
Uluslararası Amme Hukuku
Kürsüsü, Ulster Üniversitesi

Bizim görevimiz, araştırmacıların istediği enformasyonu ve belgeleri toplamaktır. Araştırmacılarla düzenli olarak görüşüyor ve onların enformasyon ihtiyaçlarını karşılıyoruz. Bu çalışma daha sonra, Uluslararası Ceza Mahkemesi tarafından, Eski Yugoslavya için destek programlarını gözden geçirmek amacıyla kullanıldı.

Bugün söz konusu kütüphane, kolayca erişilebilir enformasyonu barındıran oniki bilgisayara ve düzenlenmiş basılı belgelere sahip, faal bir mekandır. Belirli konulara dair yazılardan oluşan bir koleksiyonun yanı sıra, bu konularda kapsamlı enformasyon ve daha önce yapılmış araştırmaların kapsamlı incelemeleri ile desteklenmektedir. Merkezdeki kütüphaneci, sadece etrafı kağıt yığınlarıyla sarılı bir şekilde sahne gerisinde oturan biri değildir, aksine, merkezin projelerine faal bir şekilde katılmaktadır. Şimdi altıncı yılına giren kütüphane, merkezin içinde yer aldığı bütün projelerde başlıca enformasyon kaynağı haline gelmiştir. Çalışma ortaklarımızın, merkezin çalışmalarında kütüphanenin oynadığı role dair görüşleri şöyledir:

Kütüphane, bölgede insan hakları alanında araştırma yapan öğrenciler ve profesyoneller için yaşamsal derecede öneme sahip bir enformasyon merkezi haline gelmiştir.

Eric Stover, Direktör ve Harvey M. Weinstein, Direktör Yardımcısı, Berkeley Kaliforniya Üniversitesi'ndeki İnsan Hakları Merkezi

İnsan Hakları Merkezi'nin kütüphanesi, insan hakları literatürü açısından, Avrupa'nın en iyi donanımlı ve ünlü kütüphanelerinden biridir. Burada çok sayıda basılı kitabın yanısıra, insan hakları alanında yüzlerce araç içeren bir veri tabanı bulunmaktadır.

Morten Kjaerum, Genel Direktör, Danimarka İnsan Hakları Merkezi

Saraybosna Üniversitesi İnsan Hakları Merkezi, insan hakları alanındaki araştırmalar ve dokümantasyon... konusunda Bosna-Hersek'te yaşamsal bir öneme sahiptir.

Manfred Nowak, Yönetici, Ludwig Boltzman İnsan Hakları Enstitüsü, Viyana

Kütüphaneciniz Sizin İçin Ne Yapabilir?

Kütüphaneciler verileri düzenliyor, yanıtlar buluyor, neyi öğrenmek istediğimizi biliyor - bu profesyoneller, en ileri araçlara sahip. Bilgiyi idare etmek için teknolojiden yararlanıyorlar.

Olivia Crosby, "Kütüphaneciler: Enformasyon Çağında Enformasyon Uzmanları" ("Librarians: Information Experts in the Information Age") Occupational Outlook Quarterly Online

Elbette ki, her kuruluşun imkanları, büyük ve modern bir kütüphane veya bir enformasyon merkezi oluşturmaya yetmez. Buna rağmen, küçük bir kuruluş bünyesinde bile, bir 'kütüphaneci' görev alanı tarif etmek, kuruluşun verimini çok ciddi biçimde artırabilir. İdeal olarak, bu göreve getirilmesi gereken kişi, faal, meraklı ve dinamik bir kişi olmalıdır; değişik enformasyon türlerine erişim imkanı olmalı ve enformasyon ormanında, kuruluşun diğer çalışanlarına kılavuzluk yapmalıdır.

Zamanla, kuruluşun ihtiyaçları arttıkça ve imkanları elverdikçe, bu görev tarifi genişleyebilir.

Kütüphaneci, size, aktiviste, daha önce hiç kimsenin ayak basmadığı yerlere cesurca gitmeniz için yardım eden bir araştırıcıdır. Kütüphaneciyi bir astronom olarak düşünün; onun görevi, astronot olan size, hedeflerinize erişmek için gerekli bilgileri sağlamaktır. Kütüphaneciler, size, ne yapmanız ya da ne düşünmeniz gerektiğini söyleyemez; ancak size, ayrıntılı yıldız haritaları sağlayabilir, uzaydaki koşulları tarif edebilir ve genel durum hakkında bilgi verebilirler.

Siz görevinizden döndüğünüz zaman, kütüphaneciniz, topladığığınız bütün enformasyonu alıp, bunları işleyebilir; başkaların da erişebileceği bir koleksiyona veya veri tabanına yerleştirebilir. Kütüphaneciler aynı zamanda size, çok boyutlu kolektif insan belleği içerisinde de kılavuzluk edebilir; bu belleğin kayıtları sadece kütüphaneler ve siber uzay ile sınırlı değildir, çeşitli belgelere ve koleksiyonlara kadar uzanır. İşleri yoğun bir aktivistin bunları bulmaya vakti olmayabilir.

Bu kitapçık, daha küçük kuruluşları, günlük faaliyetlerindeki verimi artırmak ve daha büyük misyonlarını başarmak için, bir kütüphaneci, enformasyon uzmanı ya da arşivci görevlendirme konusunda cesaretlendirecektir. Kuruluşunuzun yegane odağı enformasyon toplamak olmasa da, başlıca işiniz olan insan haklarını geliştirmek için enformasyona erişirken ve kullanırken etkin yöntemlere başvurmak durumundasınız.

Etkili Bir İnsan Hakları Kütüphanecisi

Durmak bilmeyen küresel enformasyon tsunamisinde kütüphaneciler bize can simidi uzatırlar ve nasıl yüzeceğimizi öğretirler.
Linton Weeks, Washington Post,
13 Ocak 2001

Bu noktada, bir terimle ilgili not düşelim; bu kitapçıkta 'kütüphaneci' kavramını kullanırken, aynı anda bir dokümantasyoncu, arşivci, enformasyon uzmanı (ya da enformasyon görevlisi) ve rekabetçi istihbarat uzmanı niteliklerini bir araya getiren bir kişiden söz ediyoruz. Profesyonel kütüphanecilikte uzmanlaşma o denli ilerlemiştir ki, bu meslekte, katalogcular, dijital kütüphane idarecileri, veri tabanı yöneticileri ve hukuk kütüphanecileri gibi birçok ayrı görev mevcuttur. Ancak, küçük bir insan hakları kuruluşunda, bütün bu görevlerin tek bir kişi tarafından üstlenilmesi gerekir, bu yüzden sadece 'kütüphaneci' terimini kullanacağız.

İnsan hakları kütüphaneciliği, kütüphaneciliğin ve enformasyon biliminin insan hakları alanına uygulanması demektir; bu sayede, insan hakları aktivistlerine ve her tür araştırmacıya geniş bir çeşitlilikte bilgi sunmak mümkün olmaktadır. Belirli alanlarda uzmanlaşmış kütüphaneciler enformasyon çağında yaşamsal bir öneme sahiptir. Bu kişiler, bilgiye dayanan kuruluşların çok önemli enformasyon ihtiyaçlarını hızla karşılayarak, bu kuruluşların enformasyon alanında önde kalmasını sağlar. İnsan hakları kütüphanecilerinin bu rolü yerine getirebilmeleri için, belirli profesyonel yetkinliklere sahip olmaları ve belirli ortak değerlere saygı göstermeleri gerekir.

Bir insan hakları kütüphanecisi:³

- İnsan hakları alanında enformasyon ve dokümantasyon konusunda yeterli bilgiye sahiptir (Bu alanda ihtisas yapmış olmak şart olmasa da, bu alanda kendini geliştirmiş olması ve kuruluştaki çalışmaları sırasında sürekli öğrenmeye açık olması önem taşır);
- Herkesin kendi istediği şeylere inanma ve bunları ifade etme özgürlüğünü destekler;
- Ayrı ayrı kullanıcıların özel ihtiyaçlarını karşılayacak ve kuruluşun misyonunu destekleyecek şekilde mükemmel hizmet sunar;
- Teknoloji alanında bilgiye sahiptir;
- Yaratıcıdır; yeni fırsatlar ve zorlu işler arar ve bunlarla başa çıkmak için çalışmaya koyulur;
- Diğer çalışanlarla kütüphane dışında da başarılı bir şekilde iletişim kurar;
- Farklı gruplarla etkin bir şekilde çalışabilir ve karşılıklı saygının hakim olduğu bir ortam yaratmayı başarır;
- Ekibin uyumlu ve etkin bir parçası olarak çalışır;
- Kuruluşa uzman danışmanlık yapar;
- Enformasyonun ve kütüphanenin, iletişimi nasıl desteklediğinin ve ilerlettiğinin farkındadır.

Bir İnsan Hakları Kütüphanecisi, Kuruluşunuz İçin Ne Yapabilir?

İnsan hakları alanında çalışan bir sivil toplum örgütünde, bir kütüphane ya da bir dokümantasyon birimi oluşturmanın birçok nedeni bulunmaktadır. Böyle bir birim, enformasyon akışını kolaylaştırarak, kuruluşun gündelik işlerine yardımcı olabilir;

³ Bu beceri listesi, Özel Kütüphaneler Birliği (Special Libraries Association) tarafından yayınlanan 'Özel Kütüphaneciler için Yetkinlikler' ve Güney Araştırma Kütüphaneleri Birliği (The Association of Southern Research Libraries) tarafından yayınlanan 'Araştırma Kütüphanecileri için ASERL Yetkinlikleri'ne dayanarak oluşturulmuştur.)

kuruluşa hem para hem de zaman kazandırabilir; gereken belgelerin (ama sadece bu belgelerin) gizli olarak sınıflanmasını güvenceye alır ve kuruluşun önemli mirasını sonraki kuşaklar için koruyabilir. (Bir kütüphaneciye ihtiyacınız olduğuna işaret eden göstergelerin listesi için Eklere bakınız.)

Louis Bickford'un 'Arjantin, Şili ve Uruguay'daki İnsan Hakları Arşivleri ve Tarihsel Bellek Araştırmaları' ('Human Rights Archives and Research on Historical Memory: Argentina, Chile and Uruguay') adındaki makalesinde yer alan aşağıdaki tarif, size tanıdık geliyor mu?

CODEPU'nun (Comite de Defensa de los Derechos del Pueblo) başlıca malzemelerinin yer aldığı koleksiyon geniş olmakla birlikte, bütünüyle dağınık durumdadır. Binlerce tanık ifadesi, başvuru dosyaları, kişilere ait psikolojik profil notları, yasal belgeler, notlar ve döneme ait basılı eserler, şu anda yirmiden fazla kutu içerisinde, kataloglanmamış olarak saklanıyor. Bu kutuların içerisinde tam olarak ne olduğu bilinmese de, bu malzemelerin araştırmacılar için ne kadar değerli olduğu tahmin edilemese de, arayan kişi, bu büyük koleksiyonun içerisinde mücevherler bulabilir.

Bir kütüphaneci ile çalışmanın faydaları:

- Karar alırken size yardımcı olacak değerli bilgilere ulaşabilirsiniz.
- Daha iyi kararlar alabilirsiniz.
- Zamandan tasarruf edebilirsiniz.
- Daha üretken olabilirsiniz.
- İşlerinizi tamamlayabilirsiniz.
- Çalışmalarınızın kalitesini artırabilirsiniz.

"Bir özel kütüphane kullanmak için yedi iyi neden"den uyarlanmıştır.
<http://www.sla.org/content/SLA/professional/meaning/topten.cfm>

İyi ve güvenilir bir kütüphaneci, bu türden arşiv malzemelerini düzenleyebilir. Bu süreçte, sözkonusu malzemenin ciddi bir kısmını 'gizli' olmaktan çıkarabilir ve daha kolay erişilebilir hale getirebilir. Hassas insan hakları verileri ile uğraşan kuruluşlar, genellikle, gerektiğinden fazla veriyi gizli olarak sınıflar. Örneğin, 12 numaralı kutudaki

⁴ Dokümantasyon uzmanı Maria Luisa Ortiz ile röportaj, CODEPU, 18 Mayıs, 1998, Santiago. Louis Bickford'un aktarımıyla.)

belgelerin arasında, hala birilerinin başını belaya sokabilecek iki özel belge bulunuyor olabilir. Kimsenin bu kutunun içeriğini düzenlemeye vakti olmadığı için, kutuyu tümüyle kapatma yoluna gidilir. (Böylece, bir insan hakları kütüphanecisi için iki özellik daha ortaya çıkıyor: Güvenilirlik ve muhakeme yeteneği)

Yetkin bir kütüphaneci, bir kuruluşu çok miktarda para ve zaman kazandırabilir. Aşağıda buna dair bir örnek yer almaktadır:

"Çelik fabrikasında çalışan bir kimyacı, bir özel şirket kütüphanecisine, bir deneyden bahseder. Mevcut bir sorunu, 10,000 dolara malolan bu deneyle çözmüşlerdir. Kütüphaneci ise kimyacıya, benzeri bir deneyi Almanların daha önce yaptığını, bu deney raporunun arşivde olduğunu söyler. Sözkonusu raporun maliyeti 5 dolar bile değildir. Böylece toplam veri maliyeti 10.005 dolara yükselir."⁵

Kütüphaneye bile bakmadan deneye kalkışmak komik, değil mi? İyi bir kütüphaneci, elde ne gibi bilgiler bulunduğunu kontrol ederek, bir kuruluşun para ve zaman harcamasını engelleyebilir.

Bir kütüphaneci, aynı zamanda, bir kuruluşun tarihsel belleğini düzenlemek gibi önemli bir işlevi de üstlenebilir. Pek çok durumda, bir kuruluşun iç dokümanları o kadar dağınık haldedir ki, daha önce yapılmış araştırmalarla ilgili bilgilere ya erişmek mümkün değildir ya da mevcut bilgiler yetersizdir.

Sivil toplum örgütleri bazen, başka hiçbir yerde mevcut olmayan veriler toplar ya da çalışmalarını sonucunda bu tür veriler üretir. Tek bir alanda uzun bir zaman dilimi boyunca toplanan veriler, bir dönem ya da bir olay hakkında yaşamsal öneme sahip ve benzersiz bir kayıt görevi görebilir. Bu miras, gelecekte yapılacak araştırmalar için paha biçilemez değerde bir araç haline gelebilir. Aşağıdaki örnek, bu konuya ışık tutmaktadır:

"Arjantin, Şili ve Uruguay'daki otoriter yönetimlerin mirasını kavramaya çalışan akademisyenler, insan hakları alanında çalışan sivil toplum örgütlerinin, ilk elden kaynak dokümantasyonunda önemli bir değer taşıdığına farkına varmalıdır.

⁵ Ahrensfield, Janet, vd. Special Libraries: Guide for Management. Washington, D.C.: SLA, 1986.

Araştırmacıların başka kaynaklardan da bilgi edinmeleri mümkündür - örneğin, gerçeği ortaya çıkartma komitelerinin resmi dosyaları, ulusal kütüphaneler ve diğer arşiv kaynakları - ancak, insan hakları alanında çalışan sivil toplum örgütlerinin sahip oldukları belgeler başka hiçbir yerde bulunmamaktadır".

(Bu paragraf, Louis Bickford'un "Human Rights Archives And Research On Historical Memory: Argentina, Chile, and Uruguay" adlı makalesinden alınmıştır - Latin American Research Review, 2000; 35 (2):160. Bickford'un makalesini okuduktan sonra, belgelerinizi iyi korumaya karar vereceksiniz, çünkü onlar sizin mirasınız.)

Bir İnsan Hakları Kütüphanesi Kurmak

Burada, büyük bir dokümantasyon merkezi kurmayı değil de, herhangi bir insan hakları kuruluşu içerisinde küçük bir kütüphane kurmayı ele alacağız. En önemli adım, bir kütüphanecinin görev alanını tanımlamaktır. Bu görev tarifi daha sonra, kuruluşun ihtiyaçlarına bağlı olarak genişletilebilir. Bu arada ise, bu görevde tek bir kişinin bile çalışıyor olması, kuruluşun faaliyetleri üzerinde büyük bir etki yaratabilir.

Bir kütüphaneyi ilk kez kurarken asgari ihtiyaçlarınızın bazılarını şöyle sayabiliriz: Doğru kişi (ya da kişiler), yeterli fiziksel mekan, eşya ve cihaz, çekirdek bir malzeme koleksiyonu, bir web sitesi, uygun yazılım ve İnternet bağlantısı.

Kütüphanecinin Görevleri

Bir kütüphaneci, meraklı, dinamik, bilgili ve enerjik bir kişi olmalıdır, kuruluşa bu hizmeti sağlamaya yönelik güçlü bir istek duymalıdır. İdeal olarak, bu kişinin profesyonel bir kütüphaneci ya da arşivci olması arzu edilir; ancak bu mümkün değilse, bu alanda eğitim veren kurslardan yararlanılabilir (s. 18'e bakınız). Kuruluş, bu görev için, insan hakları alanında eğitimi olan ve enformasyon bilimleri ile ilgilenen birisini ya da bu alanda deneyimi olan ve düzenli çalışan bir insan hakları aktivistini işe alabilir ya da bu görevi mevcut bir çalışanına verebilir.

Kuşkusuz, bir kuruluşun içerisinde üretilen ve biriktirilen belgelere birisinin sahip çıkması gerekiyor. Kuruluşunuzun ürettiği eserlerin değeri vardır, bunları gizlemeyin ya da kaybolmalarına izin vermeyin. Bu çalışmalardan kimlerin faydalanabileceğini önceden kestirmenizin imkanı yoktur!

Düzgün bir dokümantasyon sistemi ve bu sistemi yönlendiren biri olmaksızın, insan hakları alanında çalışan en küçük çaptaki sivil toplum örgütünün ya da hükümet kurumunun bile çok ciddi zorluklarla karşılaşacağını görmek zor değildir.

Bir insan hakları kütüphanecisinin görev tarifi örneğini görmek için, Ek 3'e bakabilirsiniz.

Tahminlerime göre, bir araştırmacının vaktinin kabaca yüzde 80'i, enformasyon toplama harcanıyor. Bu enformasyon toplama işlerinin yarısı, kütüphaneciye verilebilir; böylece, enformasyon çözümlenmek ve işlemek için araştırmacının elinde daha çok vakit kalır. Örneğin, kütüphaneci; ilgili yasaları, resmi belgelerin metinlerini, anlaşmaları, istatiki verileri, hatta bağlantı kurulacak kişi isimlerini, telefon numaralarını, adresleri ve biyografileri arayabilir. Diğer taraftan, ihlalleri izlemek, görüşmeler yapmak ve konuyla ilgili alandaki durumu saptamak gibi hassas veri toplama işlerinin, insan hakları uzmanları tarafından yapılması gerekmektedir.

Günümüzün kütüphanecileri, kitap ve veri toplamak ile düzenlemenin ötesinde işlevlere sahiptir. Bu işlevleri şöyle sıralayabiliriz:

- Çalışanların belirli enformasyon taleplerine karşılık araştırma raporları hazırlamak;
- Aynı konuda gereksiz tekrarları önlemek için, başka kuruluşlarda yapılan araştırmaları takip etmek;
- Harici ve dahili raporlar ile yayınlardaki bilgileri doğrulamak
- Kuruluşların kendi bünyelerindeki enformasyonu veri tabanlarına yerleştirerek, çalışanların erişimine sunmak;

- Satın alımdan önce, enformasyon yazılımları ile veri kaynaklarını değerlendirmek ve karşılaştırmak;
- Online veri tabanlarını verimli ve hesaplı bir şekilde kullanmak için diğer çalışanları eğitmek.⁶

Bir kütüphanecinin başlıca görevleri şu üç ana başlık altında toparlanabilir:

- Malzemelerin temin edilmesi ve değerlendirilmesi
- Malzemelerin düzenlenmesi
- Malzemelerin insanlara iletilmesi

Malzemelerin Temin Edilmesi ve Değerlendirilmesi

Yeni bir özel kütüphane kurmak için atılacak ilk adımlardan birisi de, malzemelerin temin edilmesidir. Yeni kütüphane için malzemeler, ya kuruluşun zaten sahip olduğu malzeme havuzundan gelecektir ya da satın alınacaktır. Mutlaka, kuruluşunuz içerisinde sağda solda dağılmış bir şekilde duran yararlı malzemeler vardır. Kütüphaneci bunları tek bir yerde toplamalı ve diğer çalışanlara da danıştıktan sonra, hangi malzemelerin kalacağına, hangi malzemelerin atılacağına karar vermelidir. Yeni malzemelerin satın alımı, kuruluşunuzun mevcut ve gelecekteki planlarını yansıtan bir koleksiyon geliştirme politikasına uygun olarak gerçekleştirilmelidir. (Bir koleksiyon geliştirme politikası oluşturmada yardımcı olacak bilgiler bulmak için, Ek 1'deki referanslar listesine bakabilirsiniz.)

Kütüphaneci, koleksiyona herhangi bir malzemeyi dahil etmeden önce, sözkonusu malzemenin araştırmacılar açısından değerini tartmalıdır: Bu enformasyon güvenilir midir, taraflı mıdır, doğru mudur, kısa ve öz müdür? Bu değerlendirme süreci de, kuruluş içerisindeki diğer çalışanlarla birlikte yürütülmelidir.

Malzemelerin Düzenlenmesi

Kitaplar ve yayınlar kütüphanede birikmeye başladığında, sıra, kütüphanecinin bir sonraki önemli adımıdır. Bunların düzenlenmesi. Malzemelerin düzenli bir şekilde yerleştirilmesi, her bir öğenin en az çaba ve zaman harcanarak bulunmasını sağlar. ⁷ Bu da, kütüphanecinin her bir öğeye, daha geniş bir tür sınıflama sistemi kapsamında bir kod vermesi gerektiğini anlamına gelir.

⁶ "Special Librarians, Putting Knowledge to Work." Bu kaynağa Internet üzerinde şu adresten erişilebilir: <http://www.sla.org/content/SLA/professional/meaning/what/index.cfm>

Şu anda kullanılmakta olan pek çok sınıflandırma sistemi mevcuttur. Çoğu kamu kütüphanesi ile bilimsel kütüphaneler, Dewey Onlu Sınıflandırma (Dewey Decimal Classification -DDC), Genel Onlu Sınıflandırma (Universal Decimal Classification - UDC) veya Kongre Kütüphanesi Sınıflandırma Sistemini (Library of Congress Classification Scheme) kullanmaktadır. Ancak, insan hakları alanının kendine özgü ihtiyaçları bulunmaktadır. İnsan Hakları Dokümantasyonu İçin Sınıflandırma Sisteminin (Classification Scheme for Human Rights Documentation) geliştiricisi Ivana Caccia, bu konuda şunu ifade etmektedir:

"Bunlar, insanlığa ait bütün bilgiyi, olası bütün uzantıları ve eklemeleri öngörerek, bilimsel disiplinlere ve alt bölümlere göre sınıflayan ve kataloglayan kapsamlı sistemlerdir. Ayrıca, bazı özel sistemler de mevcuttur; bunlar, kategorileri ve konuları; tek bir ortak özelliğe ya da işleve göre, aralarındaki ilişki temelinde, hiyerarşik bir şekilde sıraya sokar; bunların hepsi bir arada ele alındığında, belirli bir alanın değişik bileşenlerini oluştururlar. Bu türden özelleşmiş sınıflama sistemlerinin çoğu, kapsam olarak fazla özelleşmiş ya da fazla heterojen konulara odaklanan ve giderek büyüyen koleksiyonlarıyla başa çıkmaya çalışan kütüphaneciler ve dokümantasyoncular tarafından geliştirilmektedir. Bu koleksiyonlar bir noktadan sonra, bilimsel disiplinlerin ve kategorilerin başvurduğu geleneksel sınıflamalara meydan okumak zorunda kalmaktadır. Örneğin, DDC sınıflama sistemi, insan hakları alanını yok saymaktadır, bunun yerine ilgili başka bir terime, yurttaşlık hakları terimine referansta bulunmaktadır."⁸

Tam da bu nedenlerden ötürü, insan hakları alanındaki belgeler için ayrı sınıflama sistemleri geliştirildi. Bunlardan bazılarını şöyle sayabiliriz:

- İnsan Hakları Dokümantasyonu İçin Sınıflandırma Sistemi (Classification Scheme for Human Rights Documentation)

Bununla ilgili İngilizce bilgi için Internette şu adrese bakılabilir: www.huridocs.org/clasengl.htm

Fransızca bilgi için de, Internette şu adrese bakılabilir: www.huridocs.org/clasfran.htm

⁷ A.g.e., s. 18

⁸ Caccia, Ivana. "İnsan Hakları Belgelerini Düzenlemek ve Saklamak İçin Konu Sınıflama Sistemi" ("A System of Subject Classification for Sorting and Storing Human Rights Materials.") Internet üzerinde şu adreste erişilebilir: <http://www.huridocs.org/cacciaen.htm>

• Raoul Wallenberg Enstitüsü Sınıflandırma Sistemi (Raoul Wallenberg Institute Classification Scheme) www.rwi.lu.se/LIBRARY/Classif.htm

• Saraybosna İnsan Hakları Merkezi Sınıflandırma Sistemi (Human Rights Centre Sarajevo Classification Scheme)

Bu sistem, Raoul Wallenberg Institute Classification sisteminin bir uyarlamasıdır (yazardan istenebilir).

• UDC

Bu sistem, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Kütüphanesi'nde de kullanılmıştır. http://info.coe.int/site2/collections/hrplan/HR_classification.pdf

Sınıflandırma sistemleri üzerine ek kaynaklar bulmak için, Ek 1'e bakabilirsiniz.

Enformasyonun İnsanlara İletilmesi

İhtiyaç sahibi kişilere iletilmedikçe, enformasyon malzemesi toplanmanın ve biriktirmenin tek başına bir anlamı yoktur. Hatta, malzemelerin iletimi, kütüphanecinin birincil görevidir.

Kişilere enformasyon iletmenin birkaç yolu vardır, bunlar arasında bazılarını şöyle sayabiliriz:

Kişiyeye Özel İletim Hizmeti: Bir kütüphaneci, bu yöntemle, kuruluşunda çalışan kişilere gerekli enformasyonun iletilmişinden ve meslektaşlarının da, alanlarındaki gelişmelerden haberdar edildiğinden emin olabilir. Bu yöntemde, kütüphaneci, her bir kullanıcı için ayrı birer profil yaratır. Bu profillerde, kullanıcıların enformasyon ihtiyaçları ve üzerinde çalışmakta oldukları projelerin bilgileri yer alır (örneğin, bir aktivist, insan ticareti alanında çalışıyor olabilir). Yeni gelen malzemeler (kitaplar, makaleler, broşürler, hatta web sitesi adresleri), bir kullanıcının profilindeki bilgilerle uyduğunda, kütüphaneci bu kullanıcıya hemen haber verir. Bu sistemlerin otomatik çalışması da mümkündür; yeni malzemeler geldikçe, e-postalar otomatik bir şekilde iletilebilir ya da kütüphaneci, profilleri kendisi idare edebilir.

Referans Hizmeti: Başka bir yöntem de, kütüphanecilerin kullanıcıların sorularına yanıt vermesidir. Bu hizmetin, bir kuruluş üzerinde büyük bir etkisi olabilir. "Değişik referans düzeyleri vardır; basit isteklerin karşılanmasından, bir konuda mevcut bütün literatürün tümüyle taranmasına kadar gidebilir. Bu türden bir tarama sonucunda, kullanıcının istekte bulunduğu konuya dair istatistik veriler sağlanabilir ya da dikkatlice

incelenmiş geniş bir dizi malzeme sunulabilir; bunlar arasında makaleler, belgeler, kitap bölümleri, notlar, bilgisayar veri tabanlarında yapılan aramaların sonuçları, vs. yer alabilir."⁹

Referans hizmetleri hakkında daha fazla bilgi edinmek için Ek 1'e bakabilirsiniz.

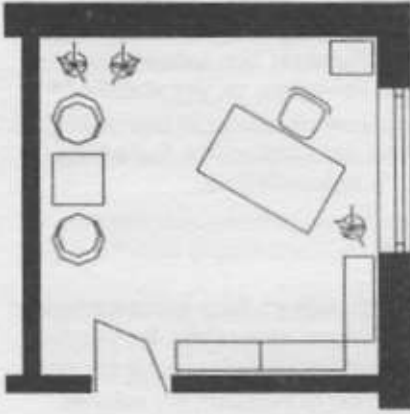
Fiziksel Mekan

İyi düzenlenmemiş bir mekan, hem kütüphaneciye hem de kullanıcıya sıkıntı verecektir. Bu yüzden, kütüphane için, gerektiği gibi döşenmiş bir oda ayrılması arzulanan bir durumdur, bu odanın büyük olması şart değildir. Ancak daha küçük kuruluşlarda, ofisin bir bölümünün paylaşılması da yeterli olabilir. Kütüphane mekanı, hem gerekli malzemelerin sığabileceği hem de kütüphaneci ile diğer insan hakları çalışanlarının konuşmalarına olanak tanıyacak kadar büyük olmalıdır. Kütüphanecinin rahatsız edilmeden çalışabileceği sessiz bir köşe olması çok önemlidir.

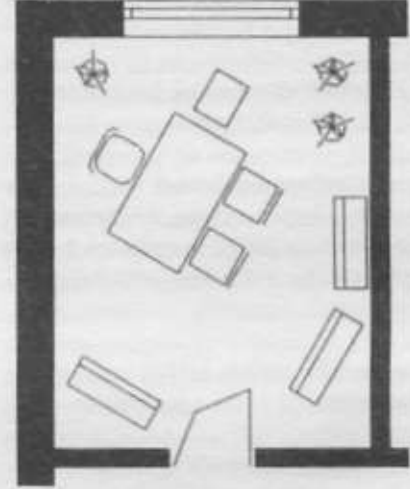
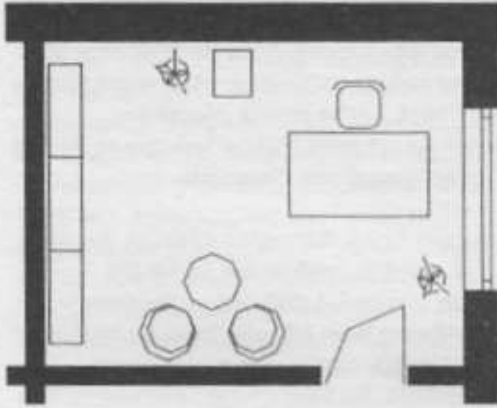
Kuruluşunuzun farklı ihtiyaçları olabilir, ancak, burada tarif edildiği şekliyle bir kişilik bir kütüphanede, yaklaşık 1,400 öge yerleştirmek için yer olacaktır (buna hem kitaplar hem de broşürler dahildir). Ortalama olarak, bir metrelik rafa, 50 kitap sığdırılabilir. Bu kitapçıktaki planlarda, her birinde 400 kitaba yer olan üç kitaplık bulunmaktadır. Ancak, çoğu sivil toplum örgütünün belgeleri genellikle broşür olarak basıldığı için, bu kitaplıkların toplamda 1,400 öge alması kuvvetle muhtemeldir.

Kütüphane tasarımı için ek kaynaklara ulaşmak için, Ek 1'e bakınız.

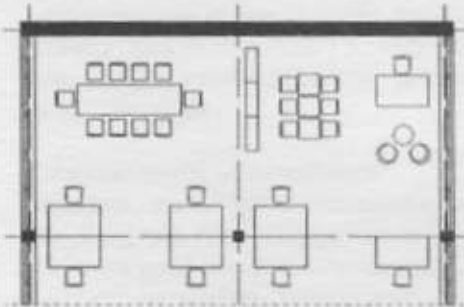
⁹ A.g.e., s. 26

Şekil 1¹⁰, solda. Ufak, fakat rahat ve sıkıntı vermeyen bir tasarım. Odanın alanı küçük (4 x 4 m) ve içerisinde minimum düzeyde eşya var. Sağ alt köşedeki raflara, 1,440 civarında kitap ya da ciltli basılı malzeme sığdırılabilir. Kütüphanecinin masasının arkasında bir dosya dolabı bulunuyor, bu dolabın alabileceği 200 kadar klasöre ciltsiz materyaller konulabilir. Gelecekte, küçük masa ile sandalyeler kaldırılarak, odaya fazladan 2,000 adet öge yerleştirilebilir.

Şekil 2 ve 3. Yukarıda solda ve sağda. Bu odalar birazcık daha küçük (3,5 x 4,5 m) ama bu haliyle bile hala sıkıntı vermeyen tasarımlar. Mobilyalar ve materyal depolama imkanları, birinci tasarıma benziyor.

Şekil 4, solda. Eğer kütüphaneci için ayrı bir oda imkanı yoksa, bu tasarım kullanılabilir (bu durumda, kütüphanecinin, kalabalık ve muhtelemen gürültülü bir mekanda çalışabilecek birisi olması gerekiyor!) Kütüphanecinin masası sağ üst köşede, üç raf ise odayı bölüyor. Masa ile raflar arasındaki konferans masası, bütün kuruluş tarafından kullanılabilir. Bu tasarımda, kütüphanecinin fotokopi, faks gibi cihazları paylaşımlı kullanma imkanı var.

¹⁰ Bir kütüphanenin olası düzenine dair bu dört plan, özellikle bu kitap için, Bosna-Hersek'te, Saraybosna'da bağımsız bir mimar olan Goran Budimir tarafından yaratıldı. Kendisine ulaşmak isteyenler şu adrese yazabilir: goranbudimir@yahoo.com

Eşyalar ve Cihazlar

Yukarıdaki planların hepsinde, minimum düzeyde eşya ve cihaz kullanılmaktadır: Bir masa, bir sandalye, bilgisayar, telefon/faks, dosya dolapları ve raflar. Bilgisayarınızın bir Internet bağlantısına ihtiyacı olacak, bu telefon bağlantısının, kuruluşun telefon hatlarından ayrı olması daha iyi olacaktır.

Asgari Yazılım İhtiyaçları

Kütüphanecinin, genel ofis yazılımlarına ek olarak, koleksiyonunu düzenlemek ve kullanıcıları takip etmek için daha özel yazılımlara ihtiyacı olacaktır. Seçtiğiniz yazılımlar, katalog çıkarmanıza, sınıflama yapmanıza, indeks oluşturmanıza ve bibliyografya üretmenize imkan vermelidir. Burada bahsedilen yazılımlarla ilgili bilgiler değiştiçe, yazar, şu Internet adresindeki bilgileri düzenli olarak güncelleyecektir:
<http://www.newtactics.org/main.php/ToolsforAction/TacticalNotebooks>

Ofis Yazılımı. İçerisinde bir kelime işlemci, hesap tablosu ve veri tabanı yazılımı bulunan Microsoft Office ya da bir eşdeğer ofis paketini (Lotus, Corel) bulmaya çalışın. Eğer bütçeniz kısıtlıysa, GNU Linux (ücretsiz, açık kodlu bir işletim sistemi) üzerinde StarOffice çalıştırmayı düşünebilirsiniz.

Internet Yazılımları. Internet Explorer, Netscape Navigator ya da Opera gibi bir Internet tarayıcısına ve bir e-posta yazılımına ihtiyacınız olacak.

Bibliyografya, Entegre Kütüphane & Araştırma Aletleri. Bu alanda, piyasada satılan yüzlerce yazılım paketi bulunmaktadır.¹¹

Burada önerilen yazılımlar, küçük kütüphanelerde kullanılan ve denenmiş yazılımların sadece bir kısmıdır. Bir yazılım satın almadan önce, yerel, ulusal ya da üniversite kütüphanenize danışabilirsiniz.

Kütüphanelerde iki tür yazılım kullanılır: Bibliyografik yazılımlar ve entegre kütüphane yazılımları (Integrated Library Software -ILS). Bibliyografik yazılımlar (örneğin ProCite), esas olarak, bir makale ya da kitap üzerinde çalışırken bibliyografya oluşturmak isteyen yazarlar için geliştirilmiştir. Diğer taraftan bazı kütüphaneler, bu yazılımları, özel koleksiyonların (tezler, kütüphaneler, vs.) bibliyografyalarını oluşturmak için kullanır.

Ancak, bu yazılımların kayıt sınırı olmadığı için, bir kütüphanedeki bütün malzemeleri kataloglamak için de kullanılabilirler.

Bibliyografik yazılımlar, üç temel işlevi üstlenir: Katalog çıkartma (malzemeleri tarif etme), katalog içerisinde arama yapma ve bibliyografya üretme. Küçük kütüphanelerde bibliyografik yazılımlar kullanılabilir, ancak, çok daha gelişkin olan entegre kütüphane yazılımlarının (ILS) yerlerini tamamen alamazlar.

Entegre kütüphane yazılımları, temel katalog çıkartma işlemlerine ek olarak, kullanıcıları kaydetme, online katalog oluşturma, envanter takibi, ödünç alınan kitapların takibi, rapor çıkarılması (kullanım, raf planları, değişik istatistikler vs.) ve barkod desteği gibi olanaklar sunar. Başka bir deyişle, kütüphanelerde kullanılan başlıca süreçlerin hepsinde otomasyon imkanı sağlar. Entegre kütüphane yazılımlarının, bibliyografik yazılımlara göre on misli pahalı olmasının nedeni de budur.

Bibliyografya yönetim yazılımları içeren daha uzun bir liste görmek için Mike Fraser tarafından hazırlanan "Overview of Personal Bibliographic Software"¹² bakabilirsiniz. Internet üzerinde şu adresten ulaşılabilir:
<http://info.ox.ac.uk/ctitext/service/workshop/bib-overview.html>

Kütüphanelerde ihtiyacınız olabilecek tüm diğer yazılımlar için şu kaynaklara bakabilirsiniz: Librarian's Yellow Pages
www.librariansyellowpages.com
Internet Library for Librarians
www.itcompany.com/info retriever/sys.htm

ProCite (4.0 or 5.0). ProCite ile belgelerin ve kitapların kataloglarını çıkartabilir, Web sitelerine dair bir rehber hazırlayıp, bunu güncelleyebilirsiniz. ProCite aynı zamanda, online bibliyografik veri tabanlarından, kütüphane kataloglarından (OPAC) vs. otomatik olarak referans toplayıp, düzenler; kelime işlem yazılımlarına otomatik olarak alıntılar yerleştirip, bunların biçimlerini düzenler ve bibliyografyalar üretir; ayrıca, referansların biçimlerini belirli bir bibliyografya tarzına göre düzenler (örneğin, Modern Language Association stili, Chicago stili, vs.) ve başka yazılımlara aktarmak için verileri biçimler. Daha ayrıntılı bilgi edinmek için, Internet üzerinde

¹¹ Ne İnsan Hakları Merkezi'nin, ne de İşkence Mağdurları Merkezi'nin, burada adı geçen firmalardan herhangi biri ile ilişkisi yoktur.

¹² "Bibliographic Concepts and Databases Workshop Resources." 17 Kasım 1999 tarihinde düzenlenen bir atölye çalışması için hazırlanmıştır.

şu adrese bakabilirsiniz: www.procite.com (13)

ProCite'in kullanımı ve idaresi oldukça kolaydır. Yazılımın kılavuzuna göre, tek bir veri tabanı içerisine 100,000 kadar kayıt yerleştirebilirsiniz. Deneyimlerimize göre, görece yavaş bir bilgisayar bile, tek bir veri tabanında 60,000 kayıt ile kolayca başa çıkabiliyor. Yazılımla birlikte gelen ayrıntılı bir kılavuz ve iki saatlik eğitim malzemeleri, çoğu kullanıcının yazılımı rahatça kullanmasını sağlamaya yeterli.

Web Reference Poster (isteğe bağlı yazılım). Web Reference Poster, isteğe bağlı olarak edinilen, ProCite'a ek olarak çalışan bir yazılımdır. Bununla, ProCite veri tabanlarınızı online ortamda erişime açabilirsiniz; ister Internet'te, ister özel bir intranette. Aktivistler ve araştırmacılar, kütüphaneciye soru sormaksızın, katalog üzerinde istedikleri gibi arama yapabilirler. Bu yazılımın çalışan bir örneğine Internet üzerinde şu adresten ulaşabilirsiniz:

<http://157.22.229.198/ris/risweb.isa>

Bu iki yazılım paketi birlikte kullanıldığında, görece küçük bir bütçeye sahip bir kuruluşun ihtiyaçlarını karşılayabilir ve kuruluşun performansını ciddi ölçüde artırabilir.

CDS/ISIS (WinISIS) Kütüphane Yazılımı (ücretsiz). İnsan Hakları Merkezi kütüphanesinin ilk başlarda yazılım satın alabilecek bütçesi yoktu. O dönemde ücretsiz yazılım ararken, CDS/ISIS (WinISIS) yazılımını keşfettim. Bu yazılım tamamen ücretsizdir ve çok sayıda kütüphane tarafından, kitapların, belgelerin ve konferans malzemelerinin kataloglarını çıkartmak için kullanılır. UNESCO ile bağlantıya geçtik ve bu yazılımı oldukça hızlı bir şekilde edindik. Daha sonra bir entegre kütüphane yazılımı satın alacak paraya kavuşmamıza rağmen, araştırma çalışmalarında CDS/ISIS'i kullanmaya devam ettik. Bu yazılımın özellikleri ve kullanıcı grubu imkanları ile ilgili ayrıntılara, Internet üzerinde şu adresten ulaşabilirsiniz:

<http://www.unesco.org/webworld/isis/isis.htm>

Entegre Kütüphane Yazılımları. Eğer bütçeniz çok kısıtlı değilse, bir entegre kütüphane yazılımı satın almayı düşünebilirsiniz (bu konuda yukarıda bilgi verilmektedir).

¹³ ProCite ile aynı zamanda sözlük de oluşturabilirsiniz. International Federation of Library Associations and Institutions tarafından hazırlanan bir örneğe, Internet üzerinde şu adresten ulaşabilirsiniz: <http://leubd1.ugr.es/tony/risweb.isa> Burada, kütüphanecilik ve enformasyon alanında çalışan profesyoneller için İngilizce-İspanyolca dil kaynakları bulunmaktadır.

Bazı iyi yazılım firmalarına şu kaynaklardan erişebilirsiniz:

- ACQWEB: Guide to Automated Library Systems, Library Software, Hardware and Consulting Companies: <http://acqweb.library.vanderbilt.edu/acqweb/pubr/opac.html>
- Library Technology Guides: Key Resources: LTG Library Automation Company Directory. <http://staffweb.library.vanderbilt.edu/eeding/librarycompanies.html>
- Library Automation Systems and Vendors. <http://libinfo.com/vendors-systems.html>
- Yukarıda adresleri geçen şu kaynaklara da bakabilirsiniz: Librarian's Yellow Pages ve Internet Library for Librarians.

BookWhere Software (opsiyonel yazılım). Bu yazılımla, aynı anda 650'den fazla kütüphane katalogu içerisinde arama yapabilirsiniz. Bulunması zor enformasyona ve satılık olmayan malzemelere ulaşma açısından oldukça başarılıdır. Aradığınız bir kaynağı bulduğunuz zaman, sahibiyile bağlantıya geçip, kütüphaneler arası ödünç alma talebinde bulunabilirsiniz. Internet üzerinde şu adresten daha fazla bilgi edinebilirsiniz: http://www.web-clarity.com/products/overview_bookwhere.html

İnsan Hakları İhlallerini Belgeleme. Eğer kuruluşunuz, insan hakları ihlallerini belgeliyorsa, WinEVSYS adlı ücretsiz bir veri tabanını HURIDOCs'tan indirebilirsiniz (Uluslararası İnsan Hakları Enformasyon ve Dokümantasyon Sistemleri). Bu veri tabanının değişik uyarlamaları mevcuttur. Access 97 ile uyumlu versiyonu içeren 1.2 MB'lık zip dosya şu adrestedir: <http://www.huridocs.org/winev97.zip>

Access 2000 ile uyumlu versiyonu içeren 1.1 MB'lık zip dosya da şu adrestedir: <http://www.huridocs.org/winev2k.zip>

Oldukça ayrıntılı bir WinEVSYS Veri Tabanı Kılavuzu da şu adreste bulunabilir: <http://www.huridocs.org/winevman.pdf>

Bir uyarı: Her uygulamada bütün veri tabanı yazılımlarını kullanamazsınız. Bu konuda, Patrick Ball ve Herbert F. Spierer'in şu uyarısını aktaralım:

"İnsan hakları alanında yürütülen projeler birbirinden o kadar farklıdır ki, her bir proje için özelleştirilmesi gereken standart bir yazılım geliştirmek ne verimlidir ne de etkili.

*Son sekiz yıl içerisinde üzerinde bizzat çalıştığımız altı projede kullanılan veri tabanı yazılımlarının tekini bile başka bir projede kullanamadık. Hepsinde benzer tasarım özellikleri olmasına rağmen durum böyledir.*¹⁴

Bu yüzden, yazılım konusunda bir karar vermeden önce araştırma yapmalısınız. Daha fazla bilgi edinmek için American Association for the Advancement of Science web sitesinde, Human Rights & Science Program sayfalarına bakın: <http://shr.aaas.org>

Eğer bu konuda daha da kapsamlı bir araştırma yapmak istiyorsanız, şu kitabın elektronik baskısına bakabilirsiniz: "Kim, Kime, Ne Yaptı: Geniş Ölçekli Bir İnsan Hakları Veri Projesini Planlamak ve Uygulamak" (*Who Did What to Whom: Planning and Implementing a Large-Scale Human Rights Data Project*), Patrick Ball.¹⁵

Kitabın tüm içeriğine Internet üzerinde şu adresten ulaşılabilir: <http://shr.aaas.org/www/contents.html>

Temel Kitap Koleksiyonu

Bir koleksiyonun ideal içeriği, kuruluşun misyonuna ve büyüklüğüne bağlı olarak değişir. Kütüphanenin ilgi alanlarını ve bu alanların ne kadar derinlikte kapsanacağını başlangıçta kesin olarak tanımlamak mümkün olmayabilir. Bir koleksiyon için yeni kitap edinme politikası oluşturmak uzun zaman alan bir süreç olabilir. Ancak, sağlıklı ve yararlı bir kütüphane kurmak için böyle bir politika yaşamsal öneme sahiptir. (Koleksiyonların genişletilmesi üzerine, Ek 1'deki kaynak listesine ve Internet üzerinde şu adrese bakabilirsiniz: <http://www.newtactics.org/main.php/ToolsforAction/TacticalNotebooks>

Genel olarak bakarsak, bir kuruluşun, o anda yürütülen ve gelecekte üzerinde çalışılacak programlar için hayati önem taşıyan enformasyonu toplamak isteyeceği varsayılabilir.¹⁶

¹⁴ Ball, Patrick, and Spierer, Herbert F. Giriş. "Making the Case: Investigating Large Scale Human Rights Violations Using Information Systems and Data Analysis," (Patrick Ball, vd., eds.), 2000. Internet üzerinde şu adresten ulaşılabilir: <http://shr.aaas.org/mtc>

¹⁵ Patrick Ball, Ph.D., Bilim ve İnsan Hakları Programının başkan yardımcısıdır. Ball, 1991'den bu yana, enformasyon yönetim sistemleri tasarlamış; gerçeği ortaya çıkartma komiteleri, sivil toplum örgütleri, mahkemeler ile El Salvador, Etyopya, Guatemala, Haiti, Güney Afrika ve Kosova'daki Birleşmiş Milletler misyonları için geniş çaplı insan hakları veri projelerinde ölçüm analiz çalışmaları yürütmüştür.

¹⁶ A.g.e.

Örneğin, kuruluşunuz, uluslararası ceza mahkemeleri üzerine araştırma yapmayı düşünüyorsa, koleksiyonunuzda, uluslararası ceza yasaları, insan hakları yasaları ve ilgili ülkelerin tarihine dair kitaplar, süreli yayınlar ve elektronik enformasyon bulunmalıdır. Buna ek olarak, gazeteler ve kupürler de oldukça önemlidir. Ya da, kuruluşunuz, kadın ticareti üzerinde çalışmayı düşünüyorsa, araştırmacıların hazırlık yapması için, bu alandaki uluslararası ve bölgesel sözleşmeler ve deklarasyonlara ek olarak, istatistiklere, eski saha araştırmalarının raporlarına vs. ihtiyacınız olabilir.

İnsan Hakları Merkezi'nin temel koleksiyonu Internet üzerinde şu adreste görülebilir: <http://www.newtactics.org/main.php/ToolsforAction/TacticalNotebooks>

Web Sitesi

Bir web sitesi, çalışanlarınıza ve dış dünyaya sunabileceğiniz ek bir hizmettir. Faaliyetleriniz ve hizmetleriniz hakkında güncel bilgi sağladığınız bu siteye günün 24 saati erişilebilir ve isteyenler, sizinle bağlantıya geçebilir. Hatta bu site ile, daha önce aklınıza gelmeyen olasılıklar gerçekleşebilir: Karşınıza yeni imkanlar çıkabilir, belki de yeni bir ortaklık kurarsınız; bunları önceden bilmek imkansızdır. Hem küçük hem de büyük kuruluşlar, benzersiz bir olanak olan Internet'i kullanarak, nerede olduklarını ve ne yaptıklarını dünyaya duyurabilir. Internet'in kalıcı olduğunu ve şaşırtıcı bir hızda büyüdüğünü unutmayın.

Kütüphaneciniz, kuruluşunuzun web sitesinde, Internet adreslerini duyurabilir, elektronik belgelerin yanı sıra, kütüphanenin kataloğu, kuruluşun bülteni, burs ve staj imkanları hakkında bilgiler, ücretsiz online kitap bağlantıları ile hukuksal bilgiler sunabilir. Kütüphaneciniz, web sitenizi, kuruluşunuzun bütün aktivistleri ve genelde dünya için bir öğrenme merkezi haline dönüştürebilir.

İnsan Hakları Merkezi'nin web sitesinde, yürütülen programlar, faaliyetler, çalışanlar vs. için ayrılmış sayfalar dışında bir de kütüphane sayfası vardır: www.sarajevo.see-hrc.net/biblioteka/index_eng.htm

Bu sayfada, haberler, mevcut enformasyon hizmetleri, kataloğa erişim imkanı, elektronik kaynaklar, hükümet bilgileri, ülkedeki insan hakları kuruluşlarının ele almakta olduğu olaylar, uluslararası kuruluşların ve sivil toplum örgütlerinin bağlantıları ve daha başka öğeler bulunmaktadır.

Kütüphaneciler İçin Eğitim

Bir kütüphanecinin yapabileceği en iyi şey, kütüphanecilik ve enformasyon bilimlerinde eğitim görmektir. Bu alanda ihtisas yapmak üzerine bilgi edinmek için şu Internet sitesini inceleyebilirsiniz: www.becomealibrarian.org

Bu konuda, size yakın bir üniversitenin web sitesine de bakabilirsiniz. ABD'de bu alanda bir ya da iki yıllık master programları sunuluyor, Avrupa'da ise 4 yıllık lisans eğitimleri veriliyor. Bu alanda uzaktan eğitim programlarına katılmak da mümkün, ancak bunlar oldukça pahalı. Uzaktan eğitim alanındaki seçenekleri öğrenmek için Internet üzerinde şu adrese bakabilirsiniz:

www.ala.org/alaorg/oa/disted.html

Daha az yoğun bir seçenek de, özelleşmiş kısa kurslara ya da yaz okullarına katılmak olabilir. Asser College Europe, hukuk alanında çalışan enformasyon uzmanları için bir eğitim kursu vermektedir:

www.asser.nl/educatio/acelib.htm

Bu üç haftalık kursun amacı, kütüphanecilerin, uluslararası hukuki malzemeleri kullanmaktaki becerilerini geliştirmek. Kursun ana odağı Avrupa Birliği dokümantasyonu ve AB yasal çerçevesi olmakla birlikte, Dünya Ticaret Örgütü, Avrupa Konseyi ve Birleşmiş Milletler de ele alınıyor.

Uzmanlaşmış kurslar için, Digital Library üzerindeki Uluslararası Yaz Okulu'nu ziyaret edebilirsiniz: <http://cwis.kub.nl/~ticer/summer02/form.htm>

Gelişmiş kütüphaneleri olan bazı insan hakları kuruluşları da insan hakları dokümantasyonu ve kütüphanecilik alanlarında kurslar vermektedir. Örneğin, Danimarka İnsan Hakları Merkezi'nin web sitesini şu adreste ziyaret edebilirsiniz:

www.humanrights.dk

ya da, İnsan Hakları Dokümantasyon Kursu ile ilgili web sayfalarını şu Internet adresinde görebilirsiniz: www.humanrights.dk/calendar/all/doccourse/?print=1

HURIDOCs da, dünyanın değişik yerlerinde, yerel ve bölgesel insan hakları kuruluşları ile işbirliği içerisinde, eğitim kursları ve atölyeler düzenlemektedir. Bunlarla ilgili bilgi almak için şu adrese bakabilirsiniz:

www.huridocs.org/training.htm

Bu eğitim faaliyetleri, pratik üzerinde yoğunlaşmıştır ve insan hakları kuruluşlarındaki dokümantasyoncuların ve enformasyon görevlilerinin ihtiyaçlarını karşılamaya yöneliktir. Genellikle kursların süresi 5 ile 10 iş günü arasındadır, ortalama katılımcı sayısı da 15 ile 20 arasındadır.

Kanada-ABD İnsan Hakları Enformasyon ve Dokümantasyon İletişim Ağı da (Canada-U.S. Human Rights Information and Documentation Network), dokümantasyon ve enformasyon yönetimi alanlarının çeşitli alt başlıklarında eğitimler düzenlemektedir. Bunlarla ilgili bilgi almak için şu adrese bakabilirsiniz: <http://shr.aaas.org/cushrid/training.htm>

Ayrıca, yerel ya da ulusal kütüphanecilik derneğinizden de bu alandaki kurslarla ilgili bilgi almayı deneyebilirsiniz.

Siz de Katılın!

Kütüphaneciniz, ister yerel, ister ulusal isterse de uluslararası bir kütüphanecilik derneğine üye olmalıdır; bu sayede meslektaşlarından çok şey öğrenecektir. Bu kişilerin bazıları, kütüphanenizin kuruluşunda bile yardımcı olabilir.

Özel Kütüphaneler Birliği (The Special Libraries Association - www.sla.org) özellikle tekbaşına çalışan kütüphanecilere yöneliktir. Bir kütüphaneci açısından bir derneğe üye olmanın bazı yararları şöyle sıralanabilir:

- Aynı konularda çalışan başka meslektaşlarıyla bağlantı kurabilecektir (örneğin, Özel Kütüphaneler Birliği'nin, tek başına çalışan kütüphaneciler, hukuk kütüphanecileri, vs. için ayrı bölümleri vardır);
- Derneğin yayınladığı süreli yayınlara abone olarak, enformasyon dünyasındaki yeni gelişmeleri takip edebilecektir;
- Kurslar, konferanslar ve etkinliklerden haberdar olabilecektir;
- Dernek tarafından düzenlenen uzaktan eğitim programlarına katılabilecektir.

Sonuç

Mükemmellikten korkmayın - nasıl olsa asla erişemeyeceksiniz.

Salvador Dalí

Bir kütüphane lüks değildir, aksine, yaşamın zorunluluklarından biridir.

Henry Ward Beecher

Mükemmelliğe erişmek mümkün değildir, ancak işine adanmış bir kütüphaneci yardımıyla, çalışmalarınızı ilerletmek kesinlikle mümkündür. Dinamik, bilgili, enerjik ve motivasyonu yüksek bir insana, kuruluşunuzda kütüphaneci ya da enformasyon sorumlusu olarak çalışıp, ortaya birşeyler çıkarma fırsatı verin, çalışmalarınızda nedensel fark yaratacağını göreceksiniz. Kimse kütüphanecilik alanında bir diploma ile doğmaz, diğer taraftan, enformasyon bilimleri alanında eğitim görmemiş bazı insanlar da, bir hafiyenin enformasyon toplama içgüdülerine sahip, doğal

birer kütüphanecidir. Üzerinde yığınla kitap dolu bir masanın arkasında oturan kişinin, yani kütüphanecinizin, enformasyon ormanında size kılavuzluk edecek bir dost olduğunu bildiğiniz zaman, çalışmalarınızda daha rahat ve daha başarılı olacağınızı düşünüyorum.

Yukarıda: İnsan Hakları Merkezi çalışanları, kütüphanecinin çabalarının meyvelerini topluyor.

Ek 1

Önerilen Kaynaklar

Kütüphane Hizmetleri

Ahrensfield, Janet L., Christianson, Elin B., King, David E. ve Special Libraries Association. *Special Libraries: a Guide for Management*. 2. baskı, yenilenmiş baskı. Washington, D.C: Special Libraries Association; 1986.

Bickford, Louis. "Human Rights Archives and Research on Historical Memory: Argentina, Chile and Uruguay." *Latin American Research Review* 35 (2000): 160.

Buckland, Michael. *Redesigning Library Services: A Manifesto*. İnternet üzerinde şu adresten ulaşılabilir: <http://sunsite.berkeley.edu/Literature/Library/Redesigning/html.html>

Competencies for Special Librarians of the 21st Century. Special Libraries Association Yönetim Kurulu'na, Special Committee on Competencies for Special Librarians üyesi Joanne Marshall, Chair, Bill Fisher, Lynda Moulton ve Roberta Piccoli tarafından sunulmuştur. İnternet üzerinde şu adresten ulaşılabilir: <http://www.sla.org/content/SLA/professional/meaning/competency.cfm>

Debowski, Shelda. *The Hidden User: Providing an Effective Service to Users of Electronic Information*. OCLC Systems & Services (2000), Vol. 16, No. 4, s. 175-180. (İstek üzerine basılı hali yollanabiliyor.)

Gorman, Michael. "The Five Laws of Library Science: Then and Now." *School Library Journal* (Temmuz 1998) Vol. 44, Issue 7, s. 20-23.

Guzman, Manuel ve Verstappen, Bert. "What is Documentation?" HURIDOCS, 2001. İnternet üzerinde şu adresten ulaşılabilir: <http://www.huridocs.org>

Levett, Gavin P. ve Guenov, Marin D. "A Methodology for Knowledge Management Implementation." *Journal of Knowledge Management* (2000) Vol. 4, No. 3, s. 258-269.

"Library Bill of Rights." American Library Association. İnternet üzerinde şu adresten ulaşılabilir: www.ala.org/work/freedom/lbr.html

Madacki, Saša. "From Dusty Storage to Library Without Walls: Librarian in Wonderland." American Library Association, 2001. İnternet üzerinde şu adresten ulaşılabilir: www.ala.org/work/international

Manifold, Alan. "A Principled Approach to Selecting an Automated System." *Library Hi Tech* (2000), Vol. 18, No 2, s. 119-129.

Odlyzko, Andrew. "Silicon Dreams and Silicon Bricks: The Continuing Evolution of Libraries." *Library Trends* (1997, Yaz), Vol. 46, Issue 1, s. 152.

Rowley, Jennifer. "Knowledge Organization for a New Millennium: Principles and Processes." *Journal of Knowledge Management* (2000), Vol. 4, No. 3, s. 217-223.

Seer, Gitelle. "Special Library Financial Management: The Essentials of Library Budgeting." *The Bottom Line: Managing Library Finances* (2000), Vol. 13 Issue 4.

Seymour, J.L. ve Goodman, A.S. "Documenting Desert Storm: As War Approached, Military Librarians Faced the Problem of What to Do Till the Index Came." *American Libraries* (Temmuz/Ağustos 1991), Vol. 22, Issue 7, s. 64.

Enformasyonun Bulunması ve Değerlendirilmesi

"BIG6: An Information Problem-Solving Process." İnternet üzerinde şu adresten ulaşılabilir:
<http://www.big6.com>

"Boolean Searching on the İnternet." İnternet üzerinde şu adresten ulaşılabilir:
<http://library.albany.edu/internet/boolean.html>

Finding Information on the İnternet: A Tutorial Introduction to the İnternet. Bu kaynakta, İnternet üzerinde arama ile hem arama motorları hem de konu dizinleri kullanarak arama stratejileri hakkında bilgi verilmektedir. Yine, tablo karşılaştırma araçları ve ayrıntılı arama talimatları hakkında bilgiler ile rehber sitelerin koleksiyonlarına bağlantılar yer almaktadır. İnternet üzerinde şu adresten ulaşılabilir:
www.lib.berkeley.edu/TeachingLib/Guides/İnternet/FindInfo.html

Fornaciari, Charles, vd. "The Age of Clutter: Conducting Effective Research Using the İnternet." *Journal of Management Education* (Aralık 1999), Vol. 23, No. 6, s. 732-742.

"Guide to Effective Searching of the İnternet." İnternet üzerinde şu adresten ulaşılabilir:
<http://www.brightplanet.com/deepcontent/tutorials/search/index.asp>

Bu kaynakta, International Development Research Centre'in Uganisha projesinin desteğiyle, bir grup birey ve kuruluş (bunların arasında Bellanet de vardır) tarafından geliştirilen, İnternet ve bilgisayar alanında eğitim malzemeleri yer almaktadır. Bilgisayar El kitabı, İnternet'te Etkili Arama Yolları, E-posta, Web'de Yolunuzu Bulma ve İnternet'e Genel Bakış gibi başlıklar bulunmaktadır. İnternet üzerinde şu adresten ulaşılabilir:
http://www.bellanet.org/itrain/materials_en.cfm

"İnternet Detective: An Interactive Tutorial on Evaluating the Quality of İnternet Resources." Project DESIRE. İnternet üzerinde şu adresten ulaşılabilir:
<http://www.sosig.ac.uk/desire/internet-detective.html>

Introduction to Search Engines: An Introduction, Review and Comparison of the Major Search Engines. Kansas City Public Library. İnternet üzerinde şu adresten ulaşılabilir:
<http://www.kcpl.lib.mo.us/search/srchengines.htm>

Murray, Janet. "Applying BIG6 Skills and Information Literacy Standards to İnternet Research." The Big6 Newsletter. İnternet üzerinde şu adresten ulaşılabilir:
<http://www.big6.com>

van Rijsbergen, C. J. "Search Strategies." Information Retrieval. İnternet üzerinde şu adresten ulaşılabilir:
<http://www.dcs.gla.ac.uk/Keith/Chapter.5/Ch.5.html>

Scott, Brandt, D. "Evaluating Information on the İnternet Computers in Libraries." İnternet üzerinde şu adresten ulaşılabilir:
<http://thorplus.lib.purdue.edu/~techman/evaluate.htm>

Tyner, Ross. "Sink or Swim: İnternet Search Tools and Techniques." Version 5.0, 2001, İlkbahar. İnternet üzerinde şu adresten ulaşılabilir:
<http://www.sci.ouc.bc.ca/libr/connect96/search.htm>

Koleksiyonların Geliştirilmesi

Ahrensfield, Janet L., Christianson, Elin B., King, David E. ve Special Libraries Association. *Special Libraries: a Guide for Management*. 2. baskı, yenilenmiş baskı. Washington, D.C.: Special Libraries Association; 1986.

Eaglen, Audrey. *Buying Books: A How-To-Do-It Manual for Librarians*. Neil-Schuman Publishers, 2001.

Montgomery, Bruce P. "Archiving Human Rights: A Paradigm for Collection Development." *Journal of Academic Librarianship* (Mart 1996) Vol. 22, Issue 2, s. 87.

Sınıflandırma Sistemleri

Andrews, J.A. ve Hines, W.D. *Keyguide to Information Sources on the International Protection of Human Rights*. London: Mansel Publishing Ltd, 1987.

Caccia, Ivana. "A System of Subject Classification for Sorting and Storing Human Rights Materials." *Internet'te HURIDOCs üzerinden şu adresten ulaşılabilir:*
<http://www.huridocs.org/cacciaen.htm>

Liu, Mary. *Cataloging and Classification for Library Technicians*. Haworth Press (Haworth Series in Cataloging & Classification), 2001.

Referans Hizmetleri

Bopp, Richard E. ve Smith, Linda C., eds. *Reference and Information Services: An Introduction*. Libraries Unlimited (Library and Information Science Text Series), 2000.

Katz, William A. *Introduction to Reference Work*. Volume I. WCB/McGraw-Hill, 2001.

Mann, Thomas. *The Oxford Guide to Library Research*. Oxford: Oxford University Press, 1998.

Ross, Catherine, vd. *Conducting the Reference Interview: A How-To-Do-It Manual for Librarians*. Neil-Schuman Publishers.

Westbrook, Lynn. *Identifying and Analyzing User Needs: A Complete Handbook and Ready-To-Use Assessment Workbook*. Neal-Schuman Publishers, 2000.

Kütüphane Tasarımı

Building Blocks for Planning Functional Library Space. LAMA Bes Facilities Committee, eds. Scarecrow Press, 2001.

Gardner Reed, Sally. *Small Libraries: A Handbook for Successful Management*, 2. baskı, McFarland and Company, 2002.

McCarthy, Richard C. *Designing Better Libraries: Selecting & Working With Building Professionals*. Highsmith Press, 2000.

Ek 2

Bir Kütüphaneciye İhtiyacınız Olduğunu Ne Zaman Anlarsınız...

Aşağıda sıralanan sorunlardan biri veya daha fazlası ile karşılaşan bir kuruluş, özel bir kütüphaneye ihtiyaç duymaktadır:¹⁷

- Kitapların ve dergilerin çok sayıda kopyası için para harcanmaktadır, oysa gerektiği gibi merkezi bir şekilde denetlenen ve dağıtımı yapılan daha az sayıda kopya, herkese yetecektir.
- Çok sayıda pahalı kitap, dergi, rapor, belge ve başka malzemeler, ofisin her yanında gezmektedir: Masa çekmecelerinde, dolapların üzerinde ve depoların arka taraflarında.
- Ofiste çok sayıda yayın birikmesine karşın, gerekenler, gerektiği zaman bulunamamaktadır.
- Çalışanlar, enformasyona ulaşmak için çok zaman harcarlar, böylece çalışmalarında enformasyondan yararlanmak için ellerindeki zaman azalır, o da, sözkonusu enformasyonu bulurlarsa.
- Doğru enformasyon eksikliği yüzünden önemli bir kararın verilmesi ertelenmek durumunda kalır, ya da, biri, daha önce verilen bir kararın yönünü etkileyebilecek enformasyona ulaşır ama artık geç kalmıştır.
- Yönetim, çalışanlarının yürüttüğü bazı araştırmaların başka yerlerde daha önce yapılmış ve raporlanmış olup olamayacağını merak etmeye başlamıştır.
- Kuruluş, bir yıldönümünü kutlamaya karar verinceye kadar, kimse, tarihsel malzemeleri (kuruluşun kendisi tarafından hazırlanan belgeler) biriktirmek için çaba sarfetmez.
- Bazı gazeteciler ve araştırmacılar kuruluşunuza başvurarak, hakkınızda araştırma yapmak ve çalışmalarınız üzerine yazı yazmak istediklerini söylerler. Ancak belgeleriniz o kadar dağınık haldedir ki (ya da o kadar gizlidir ki), yeterli enformasyon elde etmeyi başaramazlar. Böylelikle, kuruluşunuz, daha çok tanınmasını ve etkisini artırmasını sağlayacak olası bir fırsatı kaçıır ya da ek maddi destek elde etmesine yardımcı olacak önemli bir araştırma imkanını kaybeder vs.
- İnsan hakları alanında çalışan başka birçok sivil toplum örgütü gibi, sizin kuruluşunuzda da, sık sık elemanlar değişmekte ve çalışmalarınızda birçok gönüllü yer almaktadır. Ancak, hem çalışanlarınız hem de gönüllüler, kendi kuruluşlarının tarihçesinden haberdar olmayabilir; yeterli araştırma yapacak vakitleri olmadığı için de, çalışmaları içerisinde ya da kamuoyuna yönelik açıklamalar ile basın bildirimlerinde hatalı bilgilere yer verebilir veya yanlış kararlar alabilirler.
- Sizden, yeni bir ülkede ya da yeni bir bölgede bir proje başlatmanız istenebilir. Bu proje teklifi için bir ön araştırma yapmanız gerekmektedir. Daha önce yapılmış araştırmalar oldukça büyük önem taşımaktadır ama bunları bulmanıza yardımcı olacak enformasyon becerilerine sahip değilsiniz. Başka pek çok kişi gibi, bu konudaki kararı ve araştırmayı, sadece, 'doğru kişilerle konuşmaya' dayandırmak, size de cazip görünebilir.

¹⁷ Bu liste şuradan uyarlanmıştır: Ahrensfield, Janet, vd. Special Libraries: Guide for Management. Washington, D.C.: Special Libraries Association, 1986.

Ek 3

Bir İnsan Hakları Kütüphanecisinin Görev Tarifi

İnsan Hakları Merkezi, işe bir kütüphaneci almak için şu ilanı verdi:

DOKÜMANTASYONCU/KÜTÜPHANECİ

Saraybosna Üniversitesi İnsan Hakları Merkezi, iki aylık bir deneme süresinin ardından bir yıl süreyle çalışacak bir dokümantasyoncu/kütüphaneci işe alacaktır. Dokümantasyoncu/kütüphaneci, bütün kütüphane, dokümantasyon ve enformasyon hizmetlerinin, kaynaklarının ve teknolojisinin geliştirilmesinden ve idaresinden sorumlu olacaktır. Sorumluluk alanına bir tedarik yazılımı, bilgisayar ve veri tabanı imkanları da dahildir. İşe alınacak kişi, kullanıcılara hizmet verecek ve kütüphane hizmetleri sunacaktır. Adaydan, çeşitli uluslararası ve ulusal kuruluşlar ile ulusal ve yabancı kütüphanelerle bağlantı kurmada ve bunlarla işbirliklerine gitmede inisiyatif göstermesi beklenmektedir.

Adayın, insan hakları, hukuk, toplumsal ya da siyasi bilimler alanlarında deneyimli olması ve kütüphanecilik/dokümantasyon dallarında bilgiye sahip olması gerekmektedir. Adaydan, bu alanda, bilgisayarlarla ilgili yenilikleri ve diğer elektronik gelişmeleri takip etmesi, gerektiği durumlarda da, ek eğitimler almaya istekli olması beklenmektedir. Adayın, kısıtlı bir kurumsal desteği olan küçük bir ekipte rahatça çalışabilmesi gerekecektir. Adayın, yerel dillerin yanı sıra, yazılı ve sözlü olarak İngilizce'ye hakim olması mutlaka beklenmektedir.

Bu kişinin görev tarifine daha sonra, şu sorumluluklar da eklendi:

Uluslararası hukuk ile insan hakları kütüphanesinin yönetimi ve genel idaresinden sorumlu; bu kapsamda, planlama, kütüphane hizmetlerinin yönetimi ve değerlendirilmesi, operasyonlar ve koleksiyonlar; bütçe yönetimi, bibliyografya konusunda kapsamlı eğitim verilmesi ve müşterilere enformasyon hizmetleri sunulmasından da sorumlu. Koleksiyonun geliştirilmesinden ve bu alanda politika oluşturulmasından sorumlu.

Dijital kütüphanenin yönetiminden sorumlu.

Koleksiyon malzemeleri temin etmeye ve fon bulmaya yardımcı olan bağlantıları ve kaynakları geliştirmekten sorumlu.

Büyüyen insan hakları kütüphane sisteminde katalog çıkarılması ile kataloğun kullanılmasından sorumlu.

Bilgi arayan kişilere, referanslar ve danışmanlık hizmetleri sunarak, yardımcı olunmasından; kullanıcı ihtiyaçlarının değerlendirilmesi ve arama stratejilerinin geliştirilmesinden ve çalışanlar ile kullanıcılar için teknik eğitim ve destek sağlanmasından sorumlu.

Birleşmiş Milletler dokümantasyonunun (GA; SC; ECOSOC; ICTY) idare edilmesinden sorumlu.

Strazburg'daki Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ndeki davalarla ilgili koleksiyonun idare edilmesinden sorumlu.

Notlar

İnsan Haklarında Yeni Taktikler Projesi kapsamında hazırlanan bu kitapçık, T.C. Başbakanlık Tanıtma Fonu'nun katkılarıyla Helsinki Yurттаşlar Derneği (hYd) tarafından Türkçe'ye çevrildi ve yayımlandı.

Helsinki Yurттаşlar Derneği

İnönü Cad. Ankara Palas 77/13

Gümüşsuyu 34437

İstanbul

Tel: 0 212 292 46 01-02

Faks: 0 212 292 68 44

e-mail: info@hyd.org.tr

web: www.hyd.org.tr

Yeni Taktikler Sempozyumu web adresi: www.yenitaktikler.org

**Taktik Kitapçıkları Dizisi'nin tam listesine ulaşmak için
www.newtactics.org sitesini ziyaret edebilirsiniz.**

Sitede ayrıca arama yapılabilen bir veri tabanı ile diğer insan hakları aktivistleriyle iletişim kurmak için forumlar bulunmaktadır.

İşkence Mağdurları Merkezi
İnsan Haklarında Yeni Taktikler Projesi
717 East River Road
Minneapolis, MN 55410 ABD
cvt@cvt.org

İçindekiler

Plan B:

Baskıyı Zayıflatmak İçin İkincil Protesto Gösterilerinden Yararlanmak

Yazar : Zorana Similjanic
Editör: Liam Mahony

Bu taktik kitapçığı,
İşkence Mağdurları Merkezi (CVT) bünyesinde,
Yeni Taktikler Projesi kapsamında yayınlanmıştır.

NEW Tactics
in Human Rights

Yayımcı

İşkence Mağdurları Merkezi
İnsan Haklarında Yeni Taktikler Projesi
717 East River Road
Minneapolis, MN 55410 ABD
www.cvt.org
www.newtactics.org

Taktik Kitapçıkları Dizisi Editörü

Liam Mahony

Çeviri

Balaban Cerit

© 2003 İşkence Mağdurları Merkezi (CVT)

Telif hakkı bilgisi bütün basımlarda yer aldığı sürece bu yayın, basılı ve elektronik biçimlerde serbestçe çoğaltılıp, dağıtılabilir.

Yasal Uyarı

İnsan Haklarında Yeni Taktikler Projesi, bu kitapçıkta ifade edilen görüşleri paylaşmıyor olabilir. İnsan Haklarında Yeni Taktikler Projesi, belirli bazı taktikleri veya politikaları öne çıkartmamaktadır.

İçindekiler

Yazarın Biyografisi	5
Editörün Önsözü	6
Giriş	7
Otpor! Hareketi.	8
Bir Yönetimin Silahını Kendisine Karşı Kullanmak	10
B Planını Farklı Bir Durumda Uygulamak	15
Sonuç	18
Ekler	19

Teşekkürler

Bu kitapçığı çevirdiği için Dragana Gavriloviç'e teşekkür etmek istiyorum. Ayrıca, bu çalışma için yaşamsal derecede önem taşıyan bilgileri ve becerileri sağlayan, kitapçık için birçok öneri getiren NDI Ekibi'ne (Sırbistan Programı) de teşekkür ediyorum. Buna ek olarak, Otpor! içerisinde birlikte çalıştığım kişilere ve özellikle de aileme şükranlarımı ifade etmek istiyorum.

İşkence Mağdurları Merkezi
İnsan Haklarında Yeni Taktikler Projesi
717 East River Road
Minneapolis, MN 55410 ABD
www.cvt.org
www.newtactics.org

Sevgili Dostumuz,

İnsan Haklarında Yeni Taktikler - Taktik Kitapçıkları Dizisine hoşgeldiniz ! Her kitapçıkta, insan hakları alanında çalışan bir kişi, insan hakları alanında ilerleme sağlamak için kullanılan yaratıcı bir taktiği anlatmaktadır. Birçok değişik alanı kapsayan geniş insan hakları hareketi içerisinde yer alan bu yazarlar arasında, eğitimciler, kütüphaneciler, sağlık çalışanları, emniyet görevlileri ve kadın hakları savunucuları da bulunmaktadır. Bu kişilerin geliştirdiği taktikler, kendi ülkelerindeki insan hakları mücadelesine olumlu katkılar sağlamıştır. Daha da ötesi, bu kişilerin kullandıkları taktikler, uyarlandıkları zaman, başka ülkelerde ve farklı koşullarda çok değişik meselelere uygulanabilir.

Bu nedenle, her bir kitapçıkta, yazarın ve içinde yer aldığı kuruluşun hedeflerine nasıl ulaştığı konusunda ayrıntılı bilgiler yer almaktadır. Amacımız, insan hakları alanında çalışanların taktik geliştirmeye uygun düşünmelerini, daha geniş stratejilerini uygulamak için seçtikleri taktikleri gözden geçirmelerini ve insan hakları mücadelesini daha da etkin kılabilen taktik seçeneklerini çoğaltmalarını sağlamaktır.

Yazar bu kitapçıkta, Otpor! öğrenci hareketinin, bünyesindeki gönüllülerin güvenliğini sağlamak ve halkın hükümete karşı çıkma korkusunu yenmek için, sürekli yeni taktikler geliştirmek ve varolan taktikleri birleştirmek yoluyla, toplumda kendilerini destekleyenlerin sayısını nasıl arttırdığını anlatıyor. Kitapçıkta, bu amaçla kullanılan bir taktiğe, 'B Planına' odaklanılıyor. Sırp yetkililer göstericileri gözaltına almaya başladığında, Otpor!'u destekleyen kitle korkup dağılılabirdi. Ancak, göstericilerin tutulduğu karakolların önünde ikincil gösteriler düzenlenmesini içeren B Planı sayesinde, mücadelenin özellikle önemli bir noktasında, insanlar korkularını yenmeyi başardılar ve eylemciler hareketten kopmadılar. Bu sayede aynı zamanda, yönetimin silahlarından birisi de kendisine karşı çevrilmiş oldu, böylece güç dengesi rejimin aleyhine bozuldu. İnsanların bir sürece katılım önşartlarından biri de, korku duymaksızın konuşabilmeleridir, özellikle de baskıcı bir yönetime karşı verilen bir mücadeleye katılmak söz konusuysa. Otpor!'un deneyimi, korkuya hakim olmak ve toplumu daha güçlü kılmaya yardımcı olmak için kullanılan bir taktik hakkında bize bilgi veriyor.

Taktik Kitapçıkları Dizisi'nde yer alan bütün eserlere, www.newtactics.org Internet adresinden erişilebilir. Zamanla buraya yeni kitapçıklar da eklenecektir. Web sitemizde başka araçlar da bulabilirsiniz; bunlar arasında, içerisinde arama yapılabilen bir taktikler veri tabanı, insan hakları alanında çalışanlar için tartışma forumu ile atölyelerimiz ve sempozyum hakkında bilgiler de yer almaktadır. Yeni Taktikler elektronik bültenine abone olmak için newtactics@cvt.org adresine bir e-posta gönderebilirsiniz.

İnsan Haklarında Yeni Taktikler Projesi, dünyanın her tarafında insan hakları alanında çalışan çeşitli kurumların ve kişilerin öncülük ettiği uluslararası bir girişimdir. İşkence Mağdurları Merkezi (CVT - Center for Victims of Torture) tarafından koordine edilen bu proje, bir tedavi merkezi ve yeni taktiklerin yaratıcısı olan CVT'nin kendi deneyimlerinden doğmuştur. CVT aynı zamanda, bulunduğu benzersiz konumdan yola çıkarak sivil önderliğin güçlenmesi için insan haklarını savunmaktadır.

Bu kitapçıkları, bilgilendirici ve ufuk açıcı bulmanız umuduyla...

Saygılarımla,

Kate Kelsch,
Yeni Taktikler Proje Yöneticisi

Zorana Smiljanic

Zorana Smiljanic, 1999 Kasım ayından bu yana, Belgrad'daki Ulusal Demokrasi Enstitüsü'nde (NDI-National Democratic Institute) bir bölgesel eğitmen olarak çalışmaktadır. Smiljanic aynı zamanda, Sırbistan Demokratik Muhalefeti'nin (Democratic Opposition of Serbia) 2000 yılındaki seçim çalışmalarına katılmış, Otpor!'un Vreme Je! ('Artık Zamanıdır!') adlı, muhalif seçmenleri oy vermeye ikna etmeyi amaçlayan kampanyasına destek vermiştir. Smiljanic, Otpor! bünyesinde eğitmenlere eğitim verilmesi programını yönetmiş, ayrıca, medya ile çalışma, topluluk önünde konuşma, gönüllülerle çalışma, teşkilat kurma ve diğer değişik alanlarda eğitim vermiştir. Bayan Smiljanic, Belgrad Üniversitesi'nde Endüstri Mühendisliği okumuştur.

Otpor!

Otpor! (Direniş!) hareketi, 1998 Ekim ayında, Sırbistan'daki üniversitelerde özgürlükleri kısıtlayan yasalara karşı Belgrad Üniversitesi öğrencilerinin başlattığı protesto gösterileri sırasında kendiliğinden ortaya çıktı. Üç ay süren protestolar sonucunda, Filoloji Fakültesinin Dekanı serbest bırakıldı ve sembolü sıkılmış bir yumruk olan hareket, demokrasi yanlısı Sırp gençlerini etrafına toplamaya başladı. Şiddetli baskılara ve üyelerinin gözaltına alınmasına karşın, Otpor!, şiddet içermeyen yaratıcı eylemlerle diktatörlüğe karşı mücadele etmeye devam etti.

İletişim Bilgileri

OTPOR!
Nušičeva 6/11
11000 Belgrad, Sırbistan-Karadağ
Tel: +011 324 44 86
Faks: +011 324 45 11

www.otpor.com

Editörün Önsözü

2000 yılında, eski Yugoslavya'da on yıldır süren korkunç savaşlar ve iç baskıdan sonra, uluslararası toplum Slobodan Miloseviç'ten kurtulmak için çareler arıyordu. Müzakerelere oturulmuş, yaptırımlara gidilmiş ve bombardıman uygulanmıştı; bunların hepsi, Miloseviç'in gücünü daha da artırmış gibi görünüyordu. Ancak Sırbistan'ın içerisinde, değişim arzusu giderek güçleniyordu. On yıldır savaş, yoksulluk ve dış dünyadan kopukluğu yaşayan genç kuşak, durum böyle sürerse önlerinde yaşanmaya değer bir gelecek olmadığını hissediyordu. Mevcut duruma daha fazla katlanamıyorlardı. Aslında kaybedecek birşeyleri de yoktu.

Adı, Sırp-Hırvat dilinde 'Direniş' anlamına gelen Otpor! üyesi cesur öğrenciler, bütün bu duyguların, ülke çapında güçlü bir harekete dönüşmesine yardımcı oldu. Çeşitli yurtdışı kaynaklardan yararlandılar, bunlar arasında mali fonlar, eğitim ve kılavuzlar da vardı. Yine bunun kadar önemli bir şeyden, genç Sırpların enerjisinden ve yaratıcılığında yararlanmayı başardılar. Dünyayı çok şaşırtan bir şekilde, 2000 yılının Eylül ve Ekim aylarında Sırplar önce sandıkta Miloseviç'i yendi, sonra da sokaklara dökülerek, barışçıl bir devrim ile Miloseviç'i iktidardan ayrılmak zorunda bıraktı.

Otpor!, ülke çapında bir kampanya yürüttü, yüzlerce etkinlik düzenledi, binlerce poster astı ve milyonlarca broşür dağıttı. Bunları yaparken, devletten sürekli baskı ile karşılaştılar, 2 binden fazla eylemcileri gözaltına alındı. Bu kadar güçlü bir yönetime karşı bir hareket yaratmayı nasıl başardılar? Bu kitapçıkta, gözaltına almalar karşısında Otpor!'un eylemcilerini desteklemek ve çalışmalarının hızını kesmemek için başvurduğu taktiklerden birisine odaklanıyor: 'B Planı'.

B Planı taktiğinin oldukça basit bir temeli var: Bir gösteri sırasında eylemciler gözaltına alınırsa, Otpor! anında ikinci bir operasyon başlatıp, daha çok sayıda insanın karakolun önüne gelip, gözaltına almaları protesto etmesini sağlıyordu. Karakoldaki eylemler, medyada işleniyor, gözaltına almaların haksızlığına ve yönetimin gayri meşruluğuna dikkat çekiliyordu. Bu eylemler aynı zamanda, gözaltına alınan eylemcileri teşvik ediyor,

onlara moral destek sağlıyordu; onları unutulmuş birer kurban olmaktan çıkarıp, yerel ve ulusal düzeyde kahramanlara dönüştürüyordu. Otpor! bu şekilde, yönetimin gözaltına alma politikasını kendi lehine çevirdi ve daha güçlü bir hareket olma yolunda ilerlemeye devam etti.

Şiddete başvurmayan eylemcilerin polis tarafından gözaltına alınması ve devletin genel olarak baskı uygulaması, nadiren şans eseri başvurulan stratejilerdir. Bu uygulamaların amacı, kasıtlı bir şekilde, direnişi zayıflatmak, korkutmak ve toplumsal süreç üzerindeki denetimini yoketmektir. Üstelik, bu genelde işe yarar. Gözaltına alınmak, korkutucu, yalnız düşürücü ve travmatik bir tecrübedir. Eğer bir yönetim, bu tür psikolojik araçları stratejik olarak kullanabilirse, muhalif hareketlerin büyümesini engellemede genellikle başarı elde edebilir. Bu açıdan bakıldığında, baskı, devletin siyasi-psikolojik savaşta sıkça kullandığı bir araçtır. Otpor!'un bu aracı baskıcı bir yönetimin aleyhine çevirmedeki başarısının, dünyanın her yerinde eylemcilere ilham vereceğini ve dersler çıkarmalarını sağlayacağını umuyoruz.

- Liam Mahony, taktik kitapçıkları editörü

Giriş

Eski Uzakdoğu savaş sanatı jujitsu'da, düşmanın gücünün, kendi aleyhine nasıl kullanılacağı öğretilir; hem güç, hem de fizik olarak üstün gözükən rakipleri, hem fiziken altetmek hem de hamle üstünlüğü sağlamak genellikle mümkündür. Otpor! eylemcileri, aynı şekilde, Sırbistan yönetiminin görünüşte avantajı olan bir yönünü -gösterilere ve diğer etkinliklere katılanları gözaltına alma politikasını- direnişin lehine bir güç kaynağı haline çevirmeyi başardı. Gözaltına almaların amacı, genç eylemcilerin moralini bozmak ve onları korkutarak, eylemlerden vazgeçmek zorunda bırakmaktı. B Planı taktiği ise, her bir gözaltına alınma durumunu, yönetimin güvenilirliğini sarsan, halkın Otpor!'a verdiği desteği artıran ve göz altındaki eylemcilere toplumsal ve duygusal destek veren bir siyasi olaya çevirdi; böylece eylemcilere, harekettan kopmamaları için gerekli gücü sağladı.

Otpor!, şiddet içermeyen her türden siyasi eylem düzenliyordu: Gösteriler, yürüyüşler, sokak tiyatroları, vs. Ancak Sırbistan polisi o kadar yaratıcı değildi: Her türlü eylem karşısında, eylemcileri gözaltına almayı bir alışkanlık haline getirdiler. Bu eylemlerin hepsi, oldukça iyi bir şekilde organize ediliyordu: Ayrıntılı takvimler ve zaman çizelgeleri çıkarılıyor, her eylemci için ayrı görev listeleri asılıyordu. Bu kitapçıkta anlatıldığı üzere, yapılacak her eylem için bir B Planı da hazırlanıyordu, esas eylemdeki eylemcilerin gözaltına alınması durumunda bu plan uygulanıyordu.

Otpor!, gözaltına alınan eylemcilerin hangi karakola götürüleceğini biliyordu (çünkü her yerel yönetim bölgesinde bir karakol vardı). Otpor!, eylemcilerin önceden psikolojik olarak hazırlanmalarına da yardımcı oluyordu; bunun için eylemcilere güvence veriliyordu: B Planı ile kendilerine destek verilecekti. Ayrıca, eylemcilerin

polis sorgusunda nelerle karşılaşabilecekleri hakkında bilgi içeren bir 'diyalog listesi' de oluşturuluyordu.

Eylemciler gözaltına alındığında uygulanan B Planı'nda, Otpor!'un kapsamlı bağlantıları şu alanlarda harekete geçiriliyordu:

- Kendilerine destek veren avukatlar aranıyordu. Bu avukatlar, hemen karakola gidip, eylemcilerin serbest bırakılması için görüşmeler yapmaya başlıyordu.
- Bütün Otpor! eylemcileri, bir saat içerisinde Otpor! mekanlarında ya da karakolun önünde toplanmaya çağırılıyordu. Eylemciler, bu yeni gösteride, şarkı söylemek ve oyun oynamak gibi, şiddet içermeyen, eğlenceli etkinlikler düzenliyordu.
- Medya kuruluşlarına ve basın mensuplarına durumla ilgili bilgi veriliyordu (bunlar arasında, bütün bağımsız TV kanalları, radyo kanalları, gazeteler ve foto muhabirleri de vardı). Hepsinden, karakola gelerek, eyleme destek vermeleri ve serbest bırakılacak eylemcilerle görüşmeleri isteniyordu.
- Bütün muhalif siyasi partiler aranıyor ve gözaltına alınmaları kınamaları isteniyordu. Partilerden, o bölgedeki (yerel yönetimdeki) üyelerini, karakolun önündeki eylemcilere katılmaya çağırılmaları isteniyordu.
- Yerel sivil toplum örgütleri aranıyordu; uluslararası örgütlere durumla ilgili bilgi vermeleri ve gözaltına alınmaları kınayan protesto mektupları göndermeleri isteniyordu.

B Planı taktiğini daha ayrıntılı olarak ele almadan önce, bu taktiğin geliştiği dönemdeki siyasi koşullara biraz daha yakından bakmakta yarar var.

Sırbistan: Yakın Dönemdeki Siyasi Geçmiş

1990 yılında Sırbistan'daki ilk çok partili seçimi Slobodan Miloseviç'in kazanmasıyla birlikte, ülkede karanlık bir dönem başladı. Miloseviç'in yönetimindeki Sırbistan, eski Yugoslavya'dan kopan Slovenya, Hırvatistan ve Bosna

cumhuriyetleri ile savaştı. Nüfusun çoğu, özellikle de mülteciler ve toplumun diğer zayıf kesimleri; dizginlenemeyen enflasyon, yolsuzluk, suç, uluslararası toplum tarafından uygulanan yaptırımlar ve savaşın diğer etkileri yüzünden ekonomik açıdan sıkıntı çekti. Miloseviç, milliyetçi bir politika uyguladı, siyasi rakiplerini ve politikalarına karşı çıkan herkesi suçladı.

Muhalefet partileri, uluslararası düzeyde, bir ölçüde destek sağlamayı başarsalar da, seçimleri kazanamadılar. Çünkü seçimler için birleşmeyi beceremediler, ayrıca seçim yasaları adil değildi ve ülkedeki medya kuruluşlarının yaptığı haberler üzerinde devlet yoğun baskı uyguluyordu. Yönetim, tüm siyasetçilerin birbirine benzediği yolundaki temayı devlet medyasında sürekli işleyerek, muhalefet liderlerine duyulan güveni sarstı. Halk, ülkedeki durumun değişebileceği umudunu yitirdi.

1996 yılındaki yerel seçimlere, Zajedno ("Hep Birlikte") adı altında birleşik bir cephede giren muhalefet partileri, Sırbistan'daki bütün büyük şehirlerde seçimleri kazandı. Miloseviç önce muhalefetin başarısını inkar etti, ancak Zajedno'nun üç ay boyunca her gün protesto gösterileri düzenlemesinden sonra yenilgiyi kabul etmek zorunda kaldı. Böylece Sırbistan vatandaşları, kolektif eylemin ne kadar etkili olduğunu ilk kez görmüş oldu. Ancak Miloseviç, birkaç milliyetçi parti ile oluşturduğu koalisyon sayesinde, federal düzeyde iktidarı elinde tutmayı sürdürüyordu; bu gücünü kullanarak, bazı alanlarda baskıcı yasalar çıkardı (medya kuruluşlarına ve üniversitelere karşı çıkardığı yasalarla, insan haklarını ve ifade özgürlüğünü hedef aldı).

Sırbistan, 1998 yılında Kosova Kurtuluş Ordusu'nun (KLA- Kosovo Liberation Army) faaliyetlerini sona erdirmek için Kosova eyaletine ordu birlikleri gönderdi. Kısa bir süre içerisinde Kosova'da yoğun çatışmalar çıktı. Uluslararası araçların bir ateşkes sağlama çabaları başarı sağlayamayınca, NATO

1999'un Mart ayında Sırbistan'ı bombalamaya başladı, bu bombardıman üç ay sürdü. Bu savaş durumu ile bu dönemde ayrıca bazı önde gelen siyasetçilerin suikaste kurban gitmesi, Miloseviç'e karşı kampanya yürütmek isteyen muhalefet partilerini tereddüt içerisinde bıraktı.

2000 yılındaki seçim kampanyasının başlangıcında, yaşam koşullarının kötülüğü ile Sırbistan'ın özelde Avrupa, genelde de dünyadan kopmuş olmasının halkta yarattığı tepki doruk noktasına varmıştı. İnsanlar, durumun daha da kötüleşemeyeceğini, artık yitirecek başka bir şeyleri kalmadığını hissediyorlardı; bu yüzden tekrar siyasi faaliyetlere katılmaya başladılar. Ancak birçok kişi, siyasi partilerle bağı olmayan örgütlere katılıyordu. Seçimlerin ilk turunu, başında Vojislav Kostunica'nın bulunduğu Sırbistan Demokratik Muhalefeti (DOS - Democratic Opposition of Serbia) kazanınca, Miloseviç seçimi iptal etmeye çalıştı. Miloseviç'in, halkın demokratik tercihini böylesine açık bir şekilde hiçe sayması, şiddet içermeyen bir devrim hareketine yol açtı. Bu devrim sonucunda, 5 Ekim'de neredeyse bir milyon kişi, oylarına ve seçim zaferlerine sahip çıkmak için Belgrad'a gelince, Miloseviç yenilgiyi kabul etti ve görevinden ayrıldı. Miloseviç 31 Mart 2001'de tutuklandı ve eski Yugoslavya topraklarında işlenen savaş suçlarını yargılamak için Lahey kentinde kurulan Uluslararası Savaş Suçları Mahkemesi'ne teslim edildi. Miloseviç halen, soykırım ile insanlığa karşı suç işlemekle yargılanıyor.

Otpor! Hareketi

Sırbistan'daki özgürlük hareketinin bir parçası olan Otpor!, birbirlerinden kopuk olmakla birlikte aynı amaçları paylaşan insanları birleştirdi. Bu amaçlar; Sırbistan'a demokrasi getirmek; Miloseviç'i devirmek; milliyetçilik, iç baskı, ekonomik yıkım ve komşu ülkelerle savaşma politikalarını sona erdirmek; savaş suçularını adalet önüne çıkarmak ve Avrupa toplumuna entegre olmaktı.

Otpor! 1998 yılında, üniversitelere karşı baskıcı bir yasanın kabul edilmesinden sonra kuruldu (ancak resmi kayıt yaptırmak için devlete hiç başvurmadı). Zaman geçtikçe Otpor!'un eylemleri giderek daha görülür hale geldi ve örgüt büyüdü. Bu safhada, gençler ve öğrenciler sadece yaratıcı eylemler geliştiren kesim değil, aynı zamanda hedef kitleydi de: Muhalefet partilerine duyduğu güveni yitiren çoğu gencin, üyelik esaslı geleneksel bir örgüttense, Otpor! gibi daha gevşek bir hareketin faaliyetlerine

katılmayı tercih etmesi daha olasıydı.

Otpor!, NATO bombardımanı ve aynı dönemde Sırbistan içerisinde

düzenlenen siyasi suikastler süresince halka yönelik eylemlerine ara verdi. 1999 ortasında ise operasyonlarına yeniden başladı. Otpor!'un Temmuz 1999'da kaleme aldığı ve öğrencilerin barışçıl, demokratik bir Sırbistan hayalini dile getirdiği 'Sırbistan'ın Geleceği İçin Deklarasyon', Sırbistan genelinde onlarca öğrenci örgütü tarafından imzalandı. Artık, Otpor! ve diğer muhalefet grupları, 2000 yılındaki seçimlerde, kalıcı bir değişiklik gerçekleştirme fırsatları olduğunu umut ediyorlardı.

Otpor!'un, Sırbistan'daki yönetime karşı çıkmakta kararlı çok sayıda insanı harekete geçirmesi gerekiyordu. İlk miting 2 Kasım 1999 yılında düzenlendi, hemen arkasından 9 Kasım'da ikinci bir miting yapıldı. Polislin ikinci gösteriye karşı gerçekleştirdiği oldukça sert müdahalede 50 kadar öğrenci yaralandı. Her şeye rağmen, Otpor! büyük bir hızla Sırbistan çapında bir ağ kurdu ve vatandaşlara, değişimin imkanı olduğu yolunda ümit vermeye başladı. Her geçen gün daha da büyüyen direniş eylemleriyle, başlangıçta bir öğrenci hareketi olan Otpor!, bir halk hareketine dönüştü. Otpor!'un sembolü olan havaya kaldırılmış sıkılı bir yumruk, Sırbistan'ı değiştirmek için mücadele eden her meslekten ve yaştan, cesur ve kendisini bu işe adanmış insanların ulusal sembolü haline geldi. Yönetim ise, bu büyüyen direnişe yanıt olarak baskıyı artırdı; Otpor! dahil, muhalefet örgütlerine baskınlar düzenleniyor, insanlar gözaltına alınıyor ve öldürülüyor, bağımsız medya kuruluşları kapatılıyordu.

Otpor!'un amacı sadece siyasi değişimi gerçekleştirmek değil, aynı zamanda Sırbistan'daki bir sonraki kuşağın siyasi açıdan bilinçlenmesine katkıda bulunmaktı. Otpor!, 21. yüzyılda Sırbistan'da daha iyi yaşam koşulları sağlanması ve Miloseviç'in ülkenin gördüğü son diktatör olmasının en sağlam garantisinin; genç insanların siyasi sistem içerisindeki rollerini kavraması ve kolektif eylem için bir araya gelmesi olduğuna inanıyor.

Otpor!'un Organizasyon Yapısı

Organizasyonumuzun temelinde, gönüllü çalışma, örgüt içerisinde lider olmaması, bireysel direniş ve kişisel sorumluluk yatmaktadır.

Otpor!, bir yandan eylemci ağını harekete geçirirken, bir yandan da istikrarlı bir organizasyon

kurmak ve değişim için yürüttüğü mücadeleye dair uzun vadeli bir plan oluşturmak durumundaydı. Bu mücadelede herkesin, tek bir kişinin bile önemi vardı, bu yüzden birlik sağlanması yaşamsal öneme sahip bir öncelikti. Otpor! bu birliği sağlamak için, organizasyon yapısında 'yatay' olmaya çabaladı: Resmi bir lider yoktu, yönetim organları yoktu; Otpor! etkinliklerine katılan herkes eşitti. Genel hatlarıyla nasıl bir eylemlilik içerisinde olunması gerektiği konusunda açık ve üzerinde herkesin anlaşığı bir plan vardı; diğer taraftan, 160 şehir ve kasabadaki eylemciler ile 50 Otpor! bürosu, ülke çapındaki büyük etkinliklere katılmanın yanı sıra, kendi eylemlerini de planlıyor ve uyguluyordu.

Otpor!'un bu yatay yapısı ile lider olarak tanımlanmış kişilerin var olmaması, örgütü zayıflatmak isteyen yönetimin işini zorlaştırdı. (Miloseviç'in yönetimi bu konuda gerçekten ciddi bir çaba sarfetti. Polis düzenli olarak Otpor! bürolarını basıyor, oradaki kişileri gözaltına alıyor, bulduğu malzemelere el koyuyor ve yok ediyordu.) Liderler gözden düşürülebilir, ortadan kaldırılabilir, hatta satın alınabilir. Katı organizasyonlar paramparça edilebilir. Ama bir düşünce, başa çıkılması daha zor bir düşmandır: Zapt edilmesi zordur, esnektir, yok edilmesi neredeyse imkansızdır. Otpor! bu yüzden, düşüncelerine ve sıkılmış yumruk olan sembolüne çok önem vermektedir.

Otpor!, muhalefet partileri, Sırp diasporası ve demokrasiyi destekleyen uluslararası örgütlerle güçlü bağlantılar kurdu (yönetimin, kendilerini, uluslararası ajanların 'kuklası' olmakla suçlaması tehlikesini göze alarak). Bu sayede gerek maddi imkanlara, gerek eğitime, gerekse bilgi kaynaklarına erişimini sağlayan ağlarla yakın ilişkilere sahip oldu. Ülkenin siyasi tarihinde önemli bir dönem yaşanıyor, Otpor!'un bu fırsatı kullanması için, bir dizi kaynağı harekete geçirmesi gerekiyordu.

Otpor! Hareketi

Otpor!'un direniş sembolü olan yumruk, her bir bireyin vaktini ve enerjisini bir şeyler yapmaya adanması gerektiği, bu olmaksızın, değişimin asla gerçekleşmeyeceğini simgelemektedir. Otpor!'un 'Sistemi İsrir' adındaki ilk broşürü yayımlandıktan sonra, bu yumruk işareti, kişisel cesareti de sembolize eder hale geldi. Yönetimi eleştiren duvar yazıları yazdıkları gerekçesiyle dört eylemcinin gözaltına alınmasından sonra, bu broşür *Dnevni Telegraf* (*Daily Telegraph*) adlı gazetenin ilk sayfasında yayımlandı. Bunun sonucu olarak, baskıcı Bilgi Yasası uyarınca, gazeteye ciddi yaptırımlar uygulandı. Bu tarihten itibaren, *Dnevni Telegraf* giderek daha yoğun baskı ile karşılaştı. Gazetenin sahibi Slavko Curuvija, 1999 yılında Ortodoks Paskalya Yortusu zamanında öldürüldü, bu cinayetin faili hala meçhuldür. Yumruğun simgelediği birlik ruhu, Sırbistan'ın tarihinin o döneminde aradıkları şeyi temsil ediyordu sanki. Otpor!'un güçlü mesajlarından biri sadece şunu ifade ediyordu: "Kendini Topla - Direniş Yaşıyor"; parmakların bir yumruk halinde sıkılması bunu çok açıkça çağırıyordu.

Güçlü Bir Yönetimin Silahlarını Kendisine Çevirmek

Otpor!, siyasi kuramcı ve stratejisyen Dr. Gene Sharp'ın çalışmalarından oldukça yararlanmış, bu çalışmalarda stratejik yaklaşımları kendisine kılavuz edinmiştir.¹ Sharp'a göre, bir toplumda gücün altı kaynağı vardır: Bir kişi ya da örgütün otoritesi, insan kaynakları, beceriler ve bilgi, maddi kaynaklar, yaptırımlar ile elle tutulamayan etkenler (korku, ümidin yitirilmesi, vs.)²

Slobodan Miloseviç, iktidarda bulunduğu on yıl boyunca, bu altı güç kaynağını da etkin bir şekilde kullandı. Miloseviç, parti üyeleri ile yönetimin değişmesi umudunu yitirmiş olan yurttaşlar üzerinde otoritesini kurdu. Miloseviç aynı zamanda, insan kaynaklarını başarıyla idare etti ve devlet sisteminde yer alanların becerileriyle bilgilerinden yararlandı. Diğer taraftan da, yurttaşları, tepkilerini ifade etmemeleri ya da siyasi partilere veya başka örgütlere katılmamaları için baskı altına alarak, direnişin kaynaklarına darbe indirdi. Uluslararası toplumun yaptırımlarına rağmen, devletin maddi kaynaklarına tamamiyle hakim olan Miloseviç, iktidarda kalmak için tehditleri, korkuyu ve ümitsizliği etkili bir şekilde kullandı.

Böylesi bir güç karşısında Otpor!'un bir yandan kendi güç kaynaklarını geliştirmesi, bir yandan da yönetimin güç kaynaklarını zayıflatması gerekiyordu. Bizim otoritemizin ahlaki dayanakları vardı; yurttaşlar örgüte gönüllü olarak katılıyordu - ülkedeki duruma duydukları tepki ve Otpor!'un şiddet içermeyen, tehdite başvurmeyen katılımcı taktikleri insanların harekete geçmesini sağlıyordu. Otpor!'un gayri resmi yapısı, asgari düzeyde maddi kaynak kullanılan bir ortamda, üyelerin, çalışmalara çok değişik türden becerilerini ve bilgilerini katmalarını sağladı.

Ancak, seçimlere birkaç aya kala, yönetim, güç kaynaklarından birini daha yoğun olarak kullanmaya başladı; yaptırımlar ve baskı arttı. Artık her gün eylemciler gözaltına alınıyordu. Ama çok geç kalmıştı: Otpor! yeterince büyümüştü, Otpor! üyeleri artık farkındaydı ki, yönetimin eylemleri, yurttaşların artık 'uyanmış vicdanları'na yönelik saldırılar olarak algılanıyordu, bu ise dayanışma ruhunu daha da güçlendiriyordu.

Böylelikle, Otpor!'un şiddet içermeyen ve genellikle mizahi eylemlere başvurduğu stratejik kampanyalar, ulusal ölçeğe yayıldı. (Eylemlerin mizahi yönü, yönetimin Otpor!'u bir terörist örgüt olarak damgalama çabalarını boşa çıkarıyor ve gözaltına alınmaları giderek daha da anlamsız hale sokuyordu.) Seçimler yaklaştıkça, çalışmalarımızı bir alanda yoğunlaştırdık: Yurttaşlara, kullandıkları oyların birşeyler değiştirebileceği mesajını vermeye ve onların oy kullanmalarını sağlamaya çalıştık. Polisin Otpor! bürolarına sürekli baskınlar düzenlemesine ve seçim kampanya malzemelerine el koymasına rağmen, 4,5 milyon kadar seçim bildirisi ve benzeri malzemeyi dağıtmayı başardık (basım ve dağıtım, yerel bürolarda yapılıyordu). Bu çabaların da katkısıyla, seçimlere katılım oranı, beklenmeyen bir şekilde yüzde 75 ile 80 arasında gerçekleşti, bu durum ise, Miloseviç iktidarının sonunu getiren koşulları hazırlamış oldu.

¹ Albert Einstein Barış Enstitüsü'nde öğretim görevlisi olan Gene Sharp, şiddet içermeyen anlaşmazlıklar kuramı üzerinde yeni ufuklar açan eserler kaleme almıştır.

² Diktatörlükten Demokrasiye: Özgürleşme İçin Kavramsal Altyapı (From Dictatorship to Democracy: A Conceptual Framework for Liberation). Boston: Albert Einstein Institute, 1993.)

Bir Taktiğin Doğuşu - B Planı

Zorana Smiljanic'in Hikayesi

İlk kez gözaltına alındığımda, Otpor! henüz küçük bir öğrenci örgütüydü. Yönetime karşı direniş fikrini yaymak ve bünyelerine yeni eylemciler katmak için birkaç gösteri düzenlemişlerdi ama daha şimdiden eylemcileri gözaltına alınmaya başlamıştı. İlk gösteriden sonra 4 öğrenci gözaltına alınmış ve 10 gün hapiste tutulmuştu.

1998 yılının 16 Aralık günü, Otpor!, Belgrad içerisinde bir protesto yürüyüşü düzenledi, yürüyüş öğlen başlayacaktı. Belgrad Üniversitesi'ndeki bütün öğrenciler protesto yürüyüşüne çağırılmıştı, birkaç yüz öğrenci toplandı. Protesto yürüyüşünden on dakika önce, bir arkadaşımın gözaltına alındığını ve karakola götürüldüğünü öğrendim. Protesto yürüyüşüne öncülük eden öğrencilerle birlikte karar verdik: Yürüyüş, planlandığı şekilde devam edecekti, ancak, gözaltına alınanlara destek vermek için, karakolun önüne kadar yürünecekti. Üçümüz ise, derhal karakola giderek, avukatlarla buluşacak ve neler olduğunu öğrenecektik.

20 dakika içerisinde karakola vardık ama avukatlar henüz gelmemişti. Kaldırımda beklerken, avukatları, basın mensuplarını, değişik siyasi partileri ve sivil toplum örgütlerini aramaya başladık; bunlar da uluslararası örgütlere, Birleşmiş Milletler'e, Uluslararası Af Örgütüne vs. haber verecekti; bu kuruluşlar ise, öğrencinin gözaltına alınmasını kınayacaktı.

Birden, polislerin "yakalayın onları" diye bağırdığını işittik, birkaç saniye içinde, omzumda birinin elini hissettim. Bu bir polisti, benden çok daha büyüktü ve nazik olduğu da pek söylenemezdi. Bir dakika içinde, hepimizi kaldırımdan alıp, içeri götürdüler. Aynen filmlerdeki gibi oldu: Hepimiz ortadan kaybolduk ve bunu kimse görmedi. O anda, daha önce bize söylenen dostça öğütlerden bazıları aklıma geldi: "Korkma" ve "Avukatın olmadan hiçbir şey imza atma" gibi.

Bizleri, karakolun bodrumunda bir odaya götürdüler. Odada üç kişiydik, her birimiz bir köşedeydi, sekiz de polis vardı. Bize kimlik bilgilerimizi sordular. Bizi tartaklamadılar ama konularını kullanarak bizi tehdit ettiler. O odada iki saat kaldık. Bir soru sorduğu için bir arkadaşıma beş veya altı kez tokat attılar (belli ki soru sorulmasından hoşlanmamışlardı ve o anda her

türlü yetkiye de sahiptiler). Bodrumda öylesine oturuyor olmak ve hiçbir şey yapamamak, garip bir çaresizlik duygusuna yol açtı. İçimde, korku ile karışık bir öfke vardı, sanırım bu garip karışım sayesinde mücadeleye ruhumu korumayı başardım. O anda yaşadıklarımın sona ereceğini biliyordum, doğru olduğunu düşündüğüm şey uğruna savaştıktan hiç vazgeçmeyeceğimi de biliyordum. Ama o anda güç hala onların elindeydi..

Birden telefonları çalmaya başladı. Nedenini bilmiyorduk ama gelen her telefon, polislerin sınırlarını biraz daha bozuyordu. Bizi peşpeşe bir sürü değişik odaya götürdüler, en sonunda karakol şefinin odasına götürüldük. Polis şefi bizi sıraya dizdi ve karakolun önünde beklediğimiz için bizi sert bir şekilde azarladı. Sonra bize kısaca, gitmekte özgür olduğumuzu söyledi ve arkasını dönüp, odadan çıktı. O çıktıktan sonra birkaç dakika boyunca odada tekbaşımıza, öylesine durduk, kafamız o kadar karışmıştı ki, kımıldayamıyorduk. Sonra binadan ayrıldık.

Dışarıda bizi yüz kadar öğrenci ile, anlatacaklarımızı dinlemek ve resimlerimizi çekmek isteyen birçok gazeteci karşıladı. İlk göz altına alınan arkadaşımız da serbest bırakılmıştı ama ne yazık ki kötü dayak yemişti. Her şey bittikten sonra, neden o kadar hızlı bir şekilde serbest bırakıldığımızı ve polislerin sınırlarının neden bozulduğunu öğrendik. Siyasi partiler ve sivil toplum örgütleri, gözaltına alınmamızı protesto eden bir mektubu bütün dünyaya göndermişlerdi, birkaç dakika içerisinde de, birçok uluslararası kuruluş ile sivil toplum örgütü de protestoya destek vermişti.

Polis, Otpor!'un düzenlediği bir protesto gösterisini dağıtıyor.

Kitlesel eylemler:

- uzun protesto yürüyüşleri (örneğin, Belgrad'dan Novi Sad'a - 80 km)
- konserler ve 'tekno partiler'
- ders boykotları

Medya eylemleri:

- Gerçek Duvarı (eylemciler, İnternet'ten indirdikleri haberleri, üniversite duvarlarına asıyordu)
- Devlet Başkanı'na Pasta (eylemciler, Miloseviç'in doğumgünü için bir pasta yaptılar, üzerindeki renkler, birlikten ayrılan cumhuriyetlere karşılık geliyordu)
- Değişim İçin Dinar (bu bağış toplama kampanyası aynı zamanda değişik bölgelerde Otpor!'a verilen desteği de öne çıkarıyordu)

Mektup, Slobodan Milosević ile Adalet Bakanına yazılmıştı, gözaltına alınan masum öğrencilerin derhal serbest bırakılmasını istiyordu. Aynı zamanda, bize destek veren avukatları ve muhalif partileri de aradık, o sırada etkinlikte bulunan basın mensupları aracılığıyla bu gözaltına almaları kınamalarını istedik. Olanların duyulmasında ve halkın bilgilenmesinde, buradaki bütün unsurlar rol üstlenmiş oldu: Muhalefet partileri, medya kuruluşları, öğrenci eylemciler, avukatlar ve sivil toplum örgütleri.

- Zorana Smiljanic

Bu Taktik Nasıl İşliyor

Eylemciler o sırada bunun farkında olmasa da, bu ve benzeri olaylardan çıkarılan dersler, yeni bir

Bizi gözaltına alabilirler, bize kötü davranabilirler, hatta bizi öldürebilirler ama vazgeçmeyeceğiz. Burada kalıyoruz, ikinci bir ölkemiz yok. - Jovan Ratkoviç, 17 Aralık'ta, gözaltına alındıktan bir gün sonra, Novi Sad'a doğru protesto yürüyüşüne çıkan öğrencileri uğurlamaları için halka sesleniyor.

taktiğin ortaya çıkmasına neden olacaktı: B Planı taktiği. Otpor!, polis, eylemcileri gözaltına almasına neden olabilecek birçok değişik eylem organize etti, bunların her biri için de bir B Planı hazırladı. Esas eylemler iki grupta sınıflanabiliyordu: Yüzlerce, binlerce ya da yüzbinlerce kişinin katıldığı kitlesel gösteriler

ile her gün düzenlenen ve daha az sayıda eylemcinin katıldığı, medyaya yönelik etkinlikler. Gözaltına alınmalar, daha az sayıda eylemcinin gerçekleştirdiği eylemlerde yaşanıyordu.³

Gözaltına Alınmaya Karşı Hazırlık

Otpor!, baskıcı ve genellikle korkutucu koşullar karşısında, 'korku denetimi'ni öngören yöntemlere başvurdu. En önemli yöntemlerden biri de, gözaltına alınmaları durumunda, hangi safhada tam olarak neyle karşılaşacakları konusunda eylemcileri hazırlamaktı. Daha önce gözaltına alınan eylemciler, diğer eylemcilere karakolda yaşadıkları deneyimleri anlatıyordu. Sorgu sırasında

³ Otpor!, düzenlenebilecek olası eylemlere dair önceden hazırlanmış listelerden yararlanıyordu. Bunlardan biri de, Gene Sharp'ın *Şiddet İçermeyen 198 Eylem Biçimi (198 Methods of Nonviolent Action)* adlı kitabının, Sırbistan'daki koşullara uyarlanmış haliydi. Otpor! aynı zamanda, yeni eylemcilere yönelik olarak kendi eğitim kılavuzunu hazırlamıştır: *Eylemcilerle Çalışmak (Working With Activists)*. Bu kılavuz şu an sadece Sırp-Hırvat dilinde mevcuttur.)

kendilerine sorulan soruları akıllarında tutmuş olan bu eylemciler, bu sürecin ayrıntılarını ve polisin şiddete başvurmasını engelleyen en iyi (doğru) yanıtları aktarıyordu. Bu bilgiler, diğer eylemcilerin 'pratik yapması' için, 'diyalog listeleri'ne dönüştürüldü. Bu hazırlık sayesinde, gözaltına alınma deneyimi, eylemcilerin daha fazla tahmin edebildiği, daha fazla hakim oldukları bir hale geldi; böylece gözaltına alınma durumunda korkma, aşağılanma ya da denetimlerini yitirme olasılıkları azaldı.

B Planını Oluşturmak

B Planı, gözaltına alınmalar gerçekleştikten sonra, ayaküstü yapılabilecek bir plan değildi. B Planının her yönünün, önceden ve dikkatle hazırlanması gerekiyordu. Planlarımıza şunları dahil etmek durumundaydık:

- Kaç Otpor! eylemcisine ihtiyaç vardı ve esas eylem sırasında büroda kim duracaktı;
- Kaç eylemci bilgilendirilecek ve hazırda bekletilecekti; B Planına katılmak üzere karakolun önüne gidecek eylemciler kimler olacaktı;
- Gözaltına alınmalardan hemen sonra karakola gitmek üzere kaç avukat hazırda bekleyecekti (bazı eylemciler, önceden, belirli bir avukata vekalet çıkartıyordu);
- Esas eylemi izlemek için hangi medya kuruluşları gelecekti ve gözaltına alınmalar olması durumunda, karakolun önünde B Planının yürürlüğe konulduğu noktaya gelecekler miydi;
- Sivil toplum kuruluşları ve muhalif siyasi partiler gelişmeler konusunda nasıl bilgilendirilecekti? Benimsediğimiz yol, gösteri hakkında onlara daha önceden bilgi vermek ve ihtiyaç olunca da, B Planına destek vermeleri için onları aramaktı. Her bir örgütle kişisel düzeyde iletişim kuruyorduk; toplantılar, telefon görüşmeleri, mektuplar, faksler ve e-posta aracılığıyla sürekli temas halinde bulunuyorduk.

Bu ölçüde kapsamlı ve hızlı bir şekilde harekete geçebilmemizin temelinde, Otpor!'un titiz bir çalışmayla iki yılda oluşturduğu doğru ve güncel irtibat veri tabanları yatıyordu. Bir dizi değişik esas eylem ve B Planı eylemlerine çağrılan eylemcileri içeren genel bir veri tabanımız vardı. Muhalif parti üyeleri ile bize destek veren sivil toplum örgütlerindeki eylemcilere dair veri tabanlarımız vardı. Medya ekibimizin elinde, oldukça güncel bir medya irtibat veri tabanı vardı; burada televizyon, radyo ve gazete çalışanları ile foto muhabirleri kayıtlıydı.

Gözaltına alınanlara yardımcı olmak için devreye giren gönüllü avukatlardan oluşan bir veri tabanımız vardı, bunun hazırlanmasında Belgrad'daki İnsani Hukuk Merkezi (Humanitarian Law Center) gibi kuruluşlar bize destek vermişti. Eylemlerimizi daha da yaratıcı kılmak ve toplumsal etkisini artırmak için, bizi destekleyen müzisyenler, aktörler, şairler ve diğer ünlü kişileri içeren bir veri tabanı da oluşturmuştuk. Bu veri tabanları, tek tek kişilerin özel ilişkilerinin sistemli bir şekilde sürekli bir araya toplanması sayesinde hazırlanmıştı. Hareket büyüdükçe, veri tabanları da büyüdü. Veri tabanlarımızdaki kişilerle sürekli iletişim halindeydik, günlük planlarımızı görüşüyor, eylemlerimizi önceden onlara haber veriyorduk ki, bize destek vermek için katılabilirler.

Bu irtibat listelerini merkezi bir yerde tutmanın çok tehlikeli olduğunu hızlı bir şekilde öğrendik. Polis baskınları sırasında bu tür bilgiler birçok kez yok edildi. Bu yüzden bu konuda değişik bireylere sorumluluk verildi, onlardan 10-15 kişilik irtibat listelerini bulundurmaları istendi. Bu kişiler, irtibat listelerini cep telefonlarına kaydettiler. Birisi bu konuda onlara bir şey sorduğunda, 'onlar yalnızca arkadaşım' demeleri kolaydı.

Gösterinin düzenleneceği gün, eylemciler büroya gelir, gerekli malzemeleri alır ve esas eylem noktalarına giderdi. Her bir eylem noktasında, 'yedek' denilen bir kişi daha olurdu. Bu kişi eyleme doğrudan katılmaz ama yakında dururdu (100-200 metre ötede). Gözaltına alınmalar olması durumunda, bu kişinin tek bir görevi vardı: Gözaltına alınmayacak, araması gereken kişileri arayacak ve gözaltına alınan eylemcilerle ilgili bilgileri aktaracaktı.

Bu aşamadan sonra, eğer eylemciler gözaltına alınırsa, 'cevap niteliğinde karşı harekete geçmeye' hazırдық. Bu hareketin ilk safhasında, basın ekibi; telefon, faks ve e-posta üzerinden, yerel ve bağımsız televizyon ve radyo kanalları, gazeteciler ve foto muhabirleriyle bağlantıya geçmeye başladık. Vatandaşları, gözaltına alınmış eylemcilerin götürüldüğü karakolun önünde toplanmaya çağıran basın bildirimleri yayınlanırdı. Sivil toplum örgütleri ve muhalefet partileri ile de bağlantı kurulurdu, bunlar da kendi üyelerini karakolun önünde toplanmaya çağırırdı. Burada hakim olan yaklaşım, bu bilgiyi kişisel kanallarla yaymaktı. Daha küçük olan şehirlerde bu bir sorun çıkarmıyordu çünkü gözaltına alınmaların haberi büyük bir hızla yayılıyordu. Daha büyük şehirlerde ise, kamuoyunun daha önceden bilgilendirilmesi gerekiyordu.

Sonra, karakola giden avukatlar, gözaltına alınan eylemcileri sorardı: Neden gözaltına alındıklarını ve bundan sonra kendilerine ne yapılacağını öğrenmek isterlerdi. Kurallarımızdan biri de, karakola ilk olarak avukatların gitmesi, eylemcilerin daha sonra gelmesiydi. Avukatların varlığı, karakolda yeni gözaltına alma olayları yaşanmasını önliyordu.⁴

Bunun ardından, karakola doğru yavaş ama kararlı bir protesto yürüyüşü başladık. Genellikle bu yürüyüşlerin mesafeleri çok kısa olurdu ama daha fazla dikkat çekmek için yürüyüş temposu oldukça yavaş tutulurdu. O günlerde Otpor!'un artık bilinen bir örgüt olduğu ve sembollerinin de oldukça tanındığı düşünülürse, bu pek de zor bir iş değildi.

Karakolda

Karakolun önünde beklerken, 'kamu düzeni'ni bozmamaya özen gösteriyorduk; yani, trafiğin aksamaması için, eylemcilerin sokakta değil, kaldırımda durması gerekiyordu ve eylem sırasında şiddete başvurulmuyordu. Böylece, polisi kışkırtmaktan kaçınmış oluyorduk. Yasal açıdan, gözaltına alınmış kişilerin durumlarıyla ilgili bilgi almak için karakola girme yetkisi sadece avukatlarda vardı. Bazen karakolun önünde saatlerce beklememiz gerekiyordu; neşeli ve olumlu bir hava sağlamak için, şiddet içermeyen, mizahi etkinliklere başvuruyorduk, örneğin müzik dinliyorduk, şarkılar söylüyorduk, voleybol oynuyorduk. Yoldan geçenler bu durumu komik buluyordu, polislerse bundan rahatsız oluyordu; ama ellerinden bir şey gelmiyordu. İnsanları kaldırımda durup müzik dinledikleri için gözaltına alamazlardı değil mi?

Bu eyleme katılan herkesin, göz altındaki eylemcilere yardımcı olmak için disiplini sağlamak zorunda olduklarını anlamaları önem taşıyordu. Kendilerinin karakolun önünde bulunmaları sayesinde polisin eylemcileri dövmeyeceği ve onları serbest bırakacağını kavramaları gerekiyordu (gerçi yine de gözaltına alınanlar sık sık dayak yiyordu). Diğer taraftan, polisler, serbest bırakılan eylemcilerin karakoldan daha çıktıkları anda, basın mensupları tarafından fotoğraflarının çekileceğini biliyordu. B Planının her zaman olumlu bir etkisi oluyordu; eylemciler ve kamuoyu, o gün bir şeyler başardıklarını hissediyordu. Esas gösteri polis tarafından dağıtılmıştı ama B Planı sayesinde, daha da çok sayıda yurttaş ve eylemci toplanmıştı.

⁴ Bazı durumlarda, B Planı eylemcileri de gözaltına alınırdı, bu durumda, bir C Planı uygulanması gerekirdi.

Avukatlar her zaman, göz altındaki eylemcilerin serbest bırakılmasını sağlamayı başarıyordu. Aslında, eylemcilerin gözaltına alınmasının bir nedeni de olmuyordu (polis tek amacı, eylemi engellemek ve eylemcileri korkutmaktı). Bunun üzerine serbest bırakılan eylemciler birer kahraman gibi karşılanıyor, karakolun önünde ya da Otpor!'un bürosunda bir basın toplantısı düzenliyordu.

Çoğu kez serbest bırakılan eylemciler oldukça yorgun, korkmuş ve öfkeli oluyordu. Ama diğer yandan, serbest bırakıldıklarında tek başlarına değil de, çok sayıda arkadaşları ve kendilerini destekleyen birçok insan tarafından karşılandıkları için mutluydular. Yine de, polisin saatler süren sorgularda eylemcilere uyguladığı baskı, onların ilerideki etkinliklere katılma kararlarını etkileyebiliyordu.

Taktiğin Sonuçları

Otpor! daha sonraki süreçte, taktiğin polisin planlarını bozmakta etkili olduğunu öğrendik. Devrimden sonra, Otpor! eylemcisi Nebojsa Andrić, polisteki dosyasını okuma imkanı buldu.

Yugoslavya'daki iktidarın el değiştirmesinden sonra, devlet güvenlik merkezine ilk girdiğimde rahatsızdım, kendimi iyi hissetmiyordum. Herhalde, güvenlik teşkilatına bir şekilde işi düşmüş herkes bu duygulara aşınaydı. Benimle ilgili bir dosyaları olup olmadığını öğrenmek istiyordum, böyle bir dosya varsa da, bunu ne zaman okuyabileceğimi merak ediyordum.

Hakkımdaki dosyayı okumaya başladım. Burada benimle ilgili herşey yazıyordu - kimlerle birlikte olduğum, neler yaptığımız, nerelere gittiğim, ailemle ilgili herşey. Beni takip ettiklerini bildiğim için, insanlarla daima dışarıda, açıkta buluşuyordum. Dosyamda bir yerde, polisin, bizim güçlü bir grup olduğumuzu anlamasına yol açan, Otpor!'un kamuya açık ilk eylemlerinden sonra; hazırlıklarımızı önceden yaptığımız belli olduğu halde, kendilerinin bu konuda bilgisi olmadığı yazıyordu. Beni korkutmak için evimin önünde bir bomba patlattıkları zaman anlamıştım ki, polise beni gözaltına almamaları talimatı verilmişti; çünkü ben fazla tanınan birisiydim, beni kurban durumuna sokmak istemiyorlardı. Otpor! eylemleri sırasında birkaç kez, polis etrafımdaki bütün eylemcileri gözaltına aldığı halde bana dokunmadı. Gözaltına

Eylemcilerin serbest bırakılmalarından sonraki birkaç gün boyunca, onlarla karakoldaki deneyimleri, bundan sonra yapacakları, işleri ve ailelerinin tepkileri hakkında konuşmak önem taşıyordu (bazen aileler, eylemcilerden çok daha fazla korkmuş oluyordu). Bütün eylemcileri, deneyimlerini paylaşmaları ve bizimle sürekli temas halinde olmaları için teşvik ediyorduk.

Gözaltına alınan eylemcilerin, sonraki eylemleri planlaması ve başkalarını da bu eylemlere katılmaya çağırması, çok sıkça karşılaştığımız bir durumdu; ya da bu eylemciler, B Planı etkinliklerine katılıyorlardı.

Daha önce gözaltına alınmış eylemciler, karakolda saatlerce tutulmanın nasıl bir duygu olduğu, polisin ne gibi sorular sorduğu ve neler hissettikleri hakkında diğer eylemciler ile konuşurdu. Bu sayede, örgüt içerisindeki dayanışma ruhu güçlenirdi.

alınmayı istediğim halde benden uzak durdular.

Dosyayı okurken, sahada görev yapan polislerin, eylemcilerin gözaltına alınmasının aksi tesir yaptığını bildirdiğini öğrendim. Çünkü, esas eylemi herkes duymasa da, gözaltına alınmalar duyuluyordu ve daha büyük kalabalıklar toplanıyordu. Ancak Vlatko Stojiljkovic, gözaltına alınmalara devam edilmesi talimatını verdi (dönemin İçişleri Bakanı olan Stojiljkovic, Lahey'deki mahkemede savaş suçları işlediği gerekçesiyle yargılanırken 2002 yılında intihar etti). - Nebojsa Andrić

B Planının daha geniş bir düzlemde etkisini anlamak için, Otpor!'un toplum üzerindeki genel etkisine bakmak gerekir. Slobodan Milosević'in on yıllık iktidarından sonra, Sırp'lar daha iyi bir gelecek olabileceğine dair ümitlerini yitirmişlerdi, artık direniş için bir motivasyon kalmamıştı. Otpor! işte böyle bir dönemde, insanlara harekete geçme imkanı sundu. İnsanlar, değişimin mümkün olduğuna inanmaya başladı, bu sürecin sonunda da devrim gerçekleştirdi. Eylemcilere mücadelelerini sürdürmek için destek veren ve yönetimin baskıcı taktiklerini gayri meşru hale getiren B Planı taktiği, bu süreci daha da güçlendirdi.

Otpor!'un düzenlediği bir protesto gösterisi

'Her zaman başarılı eylem': B Planı, sadece, gözaltına alınmalara karşı geliştirilen bir tepki değildi. B Planı aynı zamanda, oldukça faal bir saldırı taktiği idi. Esas gösteri polis tarafından dağıtılmış olsun olmasın, B Planı sayesinde her zaman şu ya da bu türden başarılı bir eylemin gerçekleşmesi güvence altına alınmıştı. Bu durumsa, bütün Otpor! eylemcilerinin moralini güçlendiriyor, hükümetin polis teşkilatının güvenilirliğine darbe indiriyordu.

'Üçüncü taraf'ın desteklenmesi (medya, siyasi partiler, sivil toplum örgütleri, yurttaşlar): Sırlar artık Miloseviç'ten tam anlamıyla bıkmıştı. Ama, hiçbir yanlışları olmayan genç insanları gözaltına almaya başladığında daha da öfkeleniler. Böylece, gözaltına alınmaların gayri meşruluğuna dikkat çeken B Planı, toplum genelinde Otpor!'a verilen desteğin artmasında önemli bir işlev gördü.

Dayanışma adına dersler çıkarılması: Gözaltına alınan eylemciler, hapisten çıktıklarında yalnız olmayacaklarını biliyordu. Çoğu eylemci, gözaltına alındıktan sonra da örgütte faal bir şekilde

çalışmaya devam etti. Bir örgüt, şiddet ve baskıyla karşılaştığında, üyelerini kollayacağını göstermek durumundadır. Bizim etkinliklerimiz sayesinde Sırbistan önemli bir şeyi öğrendi: Dayanışmanın değerini.

Korku denetimi ve moralin güçlendirilmesi: Aslında B Planı, eylemcilerin gözaltına alınmaktan ve kötü muameleye maruz kalmaktan duydukları korkuya hakim olmalarına yardım etmek için girilen daha geniş kapsamlı bir çalışmanın parçasıydı. Önce, insanlara korkunun olağan birşey olduğunu anlattık. Sonra, insanlara, gösterilerde birbirlerini kollamayı ve birlikte durmayı öğrettik; herkese, korkusunu unutması için görevler verdik. Daha da önemlisi, gözaltına alınma ve sorgulanmaya dair bilinmezliği ve korkuyu yok etmek için, eylemcileri bu konularda hazırladık. Ayrıca, eylemciler asla tek başlarına kalmayacaklarını biliyordu: Gözaltına alınırlarsa, onlar serbest bırakılıncaya kadar, avukatların, medya mensuplarının ve daha çok sayıda göstericinin karakolun önünde bekleyeceğine emindiler.

B Planını Farklı Koşullara Uygulamak

Eğer hareketiniz ya da bir etkinliğiniz devletin baskısına uğruyorsa, devletin saldırılarına karşı önceden açık stratejiler geliştirmeniz akıllıca olur. Eğer baskıya karşılık vermek için hazırlığınız yoksa, baskının sizi zayıflatması daha güçlü bir olasılıktır.

İkincil olarak, geliştireceğiniz yanıt, sadece protesto ihtiyacını değil, aynı zamanda eylemcilerinizin duygusal ihtiyaçlarını da dikkate almalıdır. Baskılara karşı vereceğiniz tepkiler sonucunda, eylemciler kendilerini daha zayıf değil, daha güçlü hissetmeli, mücadeleye devam etmek için güç almalıdırlar. Eylemcilere verilen duygusal destek, eylemin ilk hazırlık safhalarından başlamalı, eylem sonrası değerlendirmeler sırasında devam etmeli ve ilerleyen günlere kadar uzanmalıdır.

Üçüncül olarak, baskılara karşı verebileceğiniz ideal tepki, sadece kendinizi savunmayı değil, aynı zamanda, yönetimin silahlarını onun aleyhine çevirmeyi öngörmelidir. Yönetimin uyguladığı baskı stratejisi, kendisine zarar vermeli, diğer taraftan da hareketiniz ve topluma iletmek istediğiniz mesaj güçlenmelidir.

Bu kitapçıkta ele alınan B Planı ile aşağıda okuyacaklarınızın altında yatan varsayım, devletin uyguladığı baskıcı stratejinin, yaygın bir şekilde gözaltına almalara dayandığıdır. Aşağıdakileri hazır bir tarif ya da aynen uygulanması gereken bir talimatname gibi ele almanızdan çok, kendi özgün tepkinizi geliştirirken hangi soruları sormanın doğru olduğunu ve hangi temelde bir yaklaşım geliştirmeniz gerektiğini düşünmenizi öneriyoruz.

Bu Taktiğe Başvurmadan Önce Ele Alınması Gereken Sorular

- Ülkenizde yasaların bir şekilde gücü var mı? Eğer polis kamuoyuna karşı hiçbir sorumluluk hissetmiyorsa ya da kurallara uyduğunu gösterme gereği hissetmiyorsa; halktan, medyadan ya da uluslararası toplumdaki baskılara boyun eğme olasılığı çok daha azdır.
- İlk eylemleriniz sonucu gözaltına alınmalar gerçekleşmesini bekliyor musunuz (ya da gerçekleşti mi)? Bu gözaltına alınmalar, hareketinizi zayıflatıyor mu, çalışmalarınızı engelliyor mu, ya da bu yönde bir endişeniz var mı?

Gözaltına alınmalar, eylemcileri sizden uzaklaştırıyor mu? Eğer durum buysa, bu hasarı azaltmak, eylemcilerinizi desteklemek ve gücünüzü korumak için bir strateji geliştirmeniz gerekiyor.

• Gözaltına alınmalar yasalara uygun bir şekilde mi gerçekleşiyor? Eğer eylemcileriniz, yasadışı bir şey yapmadıkları halde haksız yere gözaltına alınıyorsa, elbette ki, onların serbest bırakılmasını sağlamak ve onların lehine kamuoyu desteği yaratmak daha kolay olacaktır. Ancak, eylemcileriniz yasalara karşı geliyorsa (örneğin, sivil itaatsizlik eylemleri düzenleniyorsa), çabucak serbest bırakılmayabilirler. Ayrıca, bu türden durumlarda yaşanan gözaltına alınmalardan hareketle, devletin 'gayrı meşru davranışlarına' dikkat çekmeniz zor olacaktır.

• Gözaltına alınan eylemciler gündemin merkezine oturur, devlete yönelik baskıya neden olursa, devletin onları serbest bırakması olası mı? Eğer bu sorunun yanıtı 'hayır' ise, gözaltına alınanları desteklemek için plan yapmaya devam etmelisiniz. Ancak, sizin protestolarınıza rağmen devlet gözaltına aldığı kişileri uzun bir süre içeride tutuyorsa, bu türden bir B Planının 'daima başarılı eylem' olması ve moral desteği sağlamasına güvenemezsiniz. Böylesi bir durumda, eylemcilerinizi desteklemek ve serbest bırakılmalarını sağlamak için daha uzun vadeli bir kampanya geliştirmeniz gerekecek. Ayrıca, eylemcilerinizi bu türden bir olasılığa, uzun süre göz altında tutulma olasılığına karşı psikolojik olarak hazırlamanız gerekecek.

• Halkın, hareketinize ve gözaltına alınmalara karşı yaklaşımı nedir? Bir B Planı, halkın gözaltına alınanları desteklemesinde başarı sağlayabilir mi? Yürütmekte olduğunuz çalışma bu türden geniş bir halk desteği gerektirmekte midir, yoksa daha az sayıda insanın desteği de yeterli olabilir mi?

İhtiyaç Duyacağınız Kaynaklar

• **İnsanlar:** Hem eylemcilere hem de güncellenmiş durumda olan irtibat listelerine ihtiyacınız olacak. B Planını hızlı bir şekilde uygulamaya geçirebilmelisiniz; aksi halde, eylemcileriniz, tek başlarına ve dünyadan kopuk durumda kalacaklar. Gerektiği gibi hızlı davranabilmek için, arayacağınız ve harekete geçireceğiniz kişilerin listelerinin elinizde hazır olması gerekir. Elbette, listedeki bir avukatın ya da gazetecinin telefonun yanlış olduğunu son anda öğrenmek hiç de hoş olmayacaktır. Otpor!, irtibat veri tabanını oluşturmak için yıllarca uğraştı, bu listeleri daha da büyütme için de her gün çalışmaya devam etti.

• **Hukuki destek:** Avukatlarınızın önceden hazırlık yapmasını sağlamalısınız. Avukatlar eylem ile zamanlaması hakkında bilgi sahibi olmalı ki,

karakola gitmeye hazır olsunlar. Yine, tam olarak yaşanan her şeyin bilgisi avukatlara iletilmeli ki, eylemcilerin serbest bırakılması için etkili bir şekilde baskı yapabilsinler.

• **Medya ilişkileri:** Elbette, en akla yakın hedefler, eğer varsa, bağımsız medya kuruluşlarının üyeleri olacaktır. Kişisel düzeyde kurmuş olduğunuz ilişkiler sizin açınızdan en çok fayda sağlayan ilişkilerdir. Diğer taraftan, örgütünüz giderek daha çok tanınır olduğunda medya mensupları eylemleriniz ile daha fazla ilgilenecektir. Unutmayın ki gazeteciler zaman yitirmek istemezler (özellikle de işlerini, belki de hayatlarını tehlikeye atmak istemezler), bu yüzden onlara mümkün olduğu kadar kesin bilgiler verebilmelisiniz.

• **Uluslararası ilişkiler:** Gözaltına alınan kişilerin serbest bırakılması için uluslararası düzeyde baskı oluşturabilecek etkili gruplarla kişisel düzeyde ilişki kurmanızda yarar vardır.

Hazırlık Adımları

Eylemcilerin duygusal olarak hazırlanması:

Eylemciler, gözaltına alınmaları durumunda, kendileri için B Planını uygulayacağınıza emin olmalılar. Korku ile belirsizliği azaltmak için, daha önce gözaltına alınanlarla, henüz alınmayan eylemciler arasında etkileşim ve iletişim kurulmasını teşvik etmelisiniz. Eylemcileriniz, gözaltına alınmaları durumunda, kendilerine birer 'kahraman' gibi saygı gösterileceğini bilmek ihtiyacıdadır.

Diyalog listeleri: Eylemciler, olası bir sorguya önceden ne kadar çok hazırlanırsa ve ne kadar çok 'prova' yaparlarsa, sorgu deneyimi onlara o kadar az korkutucu gelecek ve o denli az hasara neden olacaktır. Eylemcileri, sorgulandıkları sırada yaşadıklarını hatırlamak ve sonradan yazmak için teşvik etmelisiniz. Yine eylemcilerden, yaşadıkları deneyim üzerine düşünüp, bu deneyimi henüz yaşamamış olan eylemciler için tavsiye niteliğinde diyalog listeleri hazırlamalarını istemelisiniz.

Eylem planları: Eylemciler bir karakolun önünde toplandıktan sonra, herkesi meşgul etmek için, bazı yaratıcı ve eğlenceli yöntemleri önceden planlamış olmalısınız. Bu etkinlikler, medyanın da ilgisini çekecek türden olabilir. Bu sayede aynı zamanda, can sıkıntısı ile de başa çıkabilirsiniz. Can sıkıntısı hafife alınmaması gereken bir sorundur: Korku ve umutsuzluğun büyük tehlike arzettiği bir durumda, can sıkıntısının hakim olduğu anlarda -insanların kendilerini 'işe yaramaz' hissetmeleri de bunun bir başka biçimidir- eylemciler yaşanan süreç üzerindeki denetimlerini yitirebilirler. İnsanların olumlu yaklaşımlarını korumalarını sağlamak ve onları meşgul tutmak için bir eylem planına ihtiyacınız vardır.

Bir Diyalog Örneği	
Otpor!'un lideri kim?	Otpor!'un bir lideri olmadığını herkes biliyor. Bir başkanımız ya da başkaca bir yönetim organımız yok. Herkes, kendi sokağında, bölümünde, işyerinde lider olabilir... Ofisteki insanların hepsini tanımıyorum bile. Zaten ofise genellikle değişik insanlar geliyor, oraya düzenli gelenleri de ancak ilk ismi ya da lakabıyla tanıyorum.
Sen nasıl üye oldun?	www.otpor.com web sitesindeki başvuru formunu doldurdum. Bu gizli bir şey değil. Web sitesine herkes bakabilir, hatta siz de bakabilirsiniz.
Otpor!'un maddi desteğini kim sağlıyor?	Sırp Diasporası. Büroya gelip, ufak bağışlarda bulunan bazı vatandaşlar da oluyor.
Malzemeleri nereden aldın?	Ofisten aldım. Ofisin, Belgrad'ın merkezinde, Knez Mihajlova Sokağı, 49 Numarada olduğunu herkes biliyor.

Yedek eylemciler: Esas eyleminizi yaparken, gözaltına alınmalar gerçekleştiği durumda, bölgede gözlemcileriniz bulunmalıdır ki, gereken yerlere hızla bilgi verebilsinler. Aynı zamanda, gerekli kişileri aramak ve B Planını hızla uygulamak için, size ait mekanlarda yedek kişilerin hazırda beklemesi gerekir.

Polisin prosedürü hakkında bilgi: Polisin eylemcileri gözaltına aldıktan sonra ne yapacağını bilmek önemlidir. Esas eyleminizi yaptığınız yere bağlı olarak, gözaltına alınan kişilerin hangi karakola götürüleceğini bilmelisiniz ki, avukatlar ve göstericilerle birlikte oraya hızla gidebilesiniz.

İletişim hatlarının her koşulda açık olması: İster haberciler kullanın, ister cep telefonlarıyla haberleşin; B Planını yürürlüğe sokmak durumunda kalırsanız, her yönüyle açık ve kesin bir iletişim planı hazırlamış olmanız gerekmektedir. Herkes, kimi araması gerektiğini kesin olarak bilmelidir, arayacakları numaralar hazırda olmalıdır. Aranacak kişiler de yerlerinde olmalıdır. Çok önemli bazı iletişimlerin kurulamaması olasılığına karşın, yedek iletişim seçenekleri de planlanmalı ve hazırda bekletilmelidir.

Karakolda

Şiddet içermeyen disiplin: Eylemciler, bir an bile olsun, amaçlarını unutmamalıdır. Orada bulunmalarının nedeni, kimseye karşı öfkelerini boşaltmak değildir. Nihai amaçları, kamuoyunu ve polisi, gözaltına alınmaların haksız olduğuna, bu kişilerin serbest bırakılması gerektiğine ikna etmektir. Şiddet içermeyen yöntemlere

başvurduğunuzda, müttefikler kazanabilirsiniz. Şiddet içermeyen yöntemler kullanırsanız; göstericilere ya da göz altındaki eylemcilere şiddet uygulamak için polise bahane vermemiş olursunuz.

Düzen içinde ve sakin davranma: Sıradan bir kalabalık görüntüsü vermeyen, organize bir etkinlik, daha çok saygı toplar. Anlaşılabilir bir şekilde, polisler kalabalıkların karşısında daha endişeli ve gergindirler, çünkü kalabalıkların ne yapacaklarını kestirmek zordur. Kendinizi sakin ve güvenilir olarak göstermekte ne kadar başarılı olursanız, polisle ilişkiniz de o denli iyi olacaktır. (Ancak, sakin olmak, sessiz olmak anlamına gelmiyor! İnsanların enerjisini yüksek tutmak için yaratıcı ve canlı etkinlikler düzenlenmesi önem taşımaktadır.)

Yetkililerle açık bir iletişim kurulması: Değişik kişiler, sizin adınıza, polise çelişkili istekler ve öneriler sunmamalıdır. Bu iletişim sürecinde avukatların rolüne de saygıyla yaklaşılması gerekir.

Devam etme kararlılığı: Karakolun önünde toplananlar, eylemciler serbest bırakılıncaya kadar kalma kararlılığına sahip olmalıdır. Bekleyişin uzaması üzerine bazı insanlar topluluktan ayrılmaya başlar ve grubunuz giderek küçülürse, toplanma eyleminin moral açısından sağladığı kazanımlar ciddi olarak azalır. Ayrıca, karakolun önündeki varlığınızın uzun sürmesi durumunda etrafta bekleyen medya mensupları olması iyi olacaktır; bunu sağlamak açısından, bazı medya kuruluşlarıyla sağlam ilişkiler kurmuş olmanız yararlı olacaktır.

Eylemden Sonra

Duygusal destek: Eylemcilerin karakoldan çıktıklarında karşılarında enerjik ve güçlü bir topluluk görmesi iyi bir şeydir ama yeterli değildir. Eylemcilerinizi sonraki günlerde de takip etmeniz, kendileriyle ve aileleriyle konuşmanız, yaşadıkları deneyimin duygusal etkilerinin neler olduğunu kesinlikle öğrenmeniz gerekmektedir. Travmatik

deneyimler yaşamış olan insanlar arasında ne kadar güçlü bir yoldaşlık kurabilirsiniz, örgütünüzü ve mücadelenize bağlı kalma olasılıkları o kadar artar.

İnsanlara teşekkür edin! Eğer insanların eylemlerinize gelmeye ve çalışmalarınıza katılmaya devam etmelerini istiyorsanız, onlara ne kadar önemli olduklarını ve varlıklarının gerçekten takdir edildiğini anlatmanız gerekiyor.

Sonuç

Otpor!, sadece iki yılda, Sırbistan'da büyük destek gören ve güvenilen bir örgüt haline geldi. İnsanların muhalif partilere inançlarını yitirmekte olduğu bir dönemde, Otpor! insanlara eyleme geçme imkanı sundu. Otpor!'un etkinlikleri Sırp halkına yeniden umut aşıladı, korkularından kurtulmalarına yardımcı oldu ve iktidardaki yönetimin demokratik seçimlerde değişebileceğine inanmalarına olanak tanıdı.

Otpor!'un eylemlerinin temelinde her zaman olumlu ve umutlu bir yaklaşım yer aldı. Baskının amacı da, tam olarak, bu iyimserliği ve değişimin gerçekten yaşanabileceği inancını yoketmektir. Eylemcilerimizi sürekli hazırlayarak, başları belaya girdiğinde onları destekleyerek, gücümüzü

koruyabildik ve hareketin büyümesini sağladık. Olumlu söylemimiz, eylemcilerimizi sadık bir şekilde desteklememiz ve hareketimizin büyümesi, Sırbistan'da bir şeyleri değiştirdi. Yönetimin baskısı

Otpor! eylemcileri, polisle karşı karşıya.

karşısında dağılmadık. Aksine, harekete geçmemiz, yönetimin devrilmesine katkıda bulundu. Daha da önemlisi, insanların gözlerini açtı.

Ek 1

Otpor!'un Tarihçesi

Ekim 1998

Otpor! hareketi kuruldu.

Kasım 1998

Otpor!'un ilk gösterisi sırasında dört eylemci gözaltına alındı.

Bağımsız B92 radyosunun yönetmeni Veran Matić, MTV'nin 'Free Your Mind' ödülünü alırken, üzerinde Otpor!'un sıkılmış yumruk sembolü bulunan bir tişört giydi.

Dnevni Telegraph adlı gazete, Otpor! broşürünü bastığı için kapatıldı.

Aralık 1998

Otpor!, Belgrad Üniversitesi'nde protesto gösterileri başlattı.

Belgrad'dan Novi Sad'a ilk 100 km.'lik protesto yürüyüşü yapıldı.

Şubat 1999

Belgrad Üniversitesi'nde ilk fakülte dekanı istifa etti.

Mart-Haziran 1999

NATO bombardımanı. Otpor! eylemlerini askıya aldı.

Haziran 1999

Savaş sonrası toplanma.

Ağustos-Eylül 1999

Sırbistan çapında günlük eylemler.

Kasım 1999

İlk büyük mitingler, bunların ardından ise, polis tarafından uygulanan şiddet.

Ocak 2000

20 binden fazla insan, Ortodoks Yılbaşını kutladı.

Şubat 2000

İlk kongresini yapan Otpor!, bir öğrenci hareketinden, halk hareketine dönüştü.

Nisan 2000

Novi Sad'dan Belgrad'a ikinci 100 km.'lik protesto yürüyüşü yapıldı.

Mayıs-Ağustos 2000

Baskı doruğa ulaştı. Polis her gün şiddet uygulamaya ve eylemcileri gözaltına almaya başladı.

Ağustos-Ekim 2000

Muhalef seçmenleri oy vermeye ikna etmeyi amaçlayan Vreme Je! ('Artık Zamanıdır!') adlı kampanya başladı. Sırbistan çapında 40'ı aşkın rock konseri düzenlendi.

"Gotov Je!" ("Artık Sonu Geldi!") kampanyası düzenlendi. Barışçı devrim devam etti.

2000 yılı sonuna doğru

Sırbistan'daki demokratik değişim süreci tamamlandı. Otpor!, MTV'nin 'Free Your Mind' ödülünü aldı.

Ek 2

Bazı Seçilmiş Kaynaklar

Ackerman, Peter ve DuVall, Jack. *Daha Güçlü Bir Erk; Barışçıl Anlaşmazlıklar Yüzyılı (A Force More Powerful, A Century of Nonviolent Conflict)*. New York: St. Martin's Press, 2000.

Ackerman, Peter ve Kruegler, Christopher. *Stratejik Barışçıl İhtilaf; Yirminci Yüzyılda Halk Gücünün Dinamiği (Strategic Nonviolent Conflict, The Dynamics of People Power in the Twentieth Century)*. Westport, London: Praeger, 1994.

Bir Diktatörü Devirmek
<http://www.pbs.org/weta/dictator/>

Sharp, Gene. *Diktatörlükten Demokrasiye: Özgürleşme İçin Kavramsal Altyapı (From Dictatorship to Democracy: A Conceptual Framework for Liberation)*. Cambridge: Albert Einstein Institute, 1993.
<http://www.pbs.org/weta/dictator/otpor/sharp/>

Notlar

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page]

İnsan Haklarında Yeni Taktikler Projesi kapsamında hazırlanan bu kitapçık, T.C. Başbakanlık Tanıtma Fonu'nun katkılarıyla Helsinki Yurttaşlar Derneği (hYd) tarafından Türkçe'ye çevrildi ve yayımlandı.

Helsinki Yurttaşlar Derneği

İnönü Cad. Ankara Palas 77/13

Gümüşsuyu 34437

İstanbul

Tel: 0 212 292 46 01-02

Faks: 0 212 292 68 44

e-mail: info@hyd.org.tr

web: www.hyd.org.tr

Yeni Taktikler Sempozyumu web adresi: www.yenitaktikler.org

**Taktik Kitapçıkları Dizisi'nin tam listesine ulaşmak için
www.newtactics.org sitesini ziyaret edebilirsiniz.**

Sitede ayrıca arama yapılabilen bir veri tabanı ile diğer insan hakları
aktivistleriyle iletişim kurmak için forumlar bulunmaktadır.

İşkence Mağdurları Merkezi
İnsan Haklarında Yeni Taktikler Projesi
717 East River Road
Minneapolis, MN 55410 ABD
cvt@cvt.org

Sessizliği Bozmak:

Gençleri İnsan Hakları Muhabirliğine Teşvik Etmek İçin
Popüler Kültürü Kullanmak

Yazar : Rafal Pankowski
Editör: Liam Mahony

Bu taktik kitapçığı,
İşkence Mağdurları Merkezi (CVT) bünyesinde,
Yeni Taktikler Projesi kapsamında yayınlanmıştır.

NEW Tactics
in Human Rights

Şessizliği Bozmak

İnsan Hakları İstisnasına İzin Verilmemesi İçin
Proje Kitapçığı Kullanmak

Yayımcı

İşkence Mağdurları Merkezi
İnsan Haklarında Yeni Taktikler Projesi
717 East River Road
Minneapolis, MN 55410 ABD
www.cvt.org
www.newtactics.org

Taktik Kitapçıkları Dizisi Editörü

Liam Mahony

Çeviri

Kaya Genç

© 2003 İşkence Mağdurları Merkezi (CVT)

Telif hakkı bilgisi bütun basımlarda yer aldığı sürece bu yayın, basılı ve elektronik biçimlerde serbestçe çoğaltılıp, dağıtılabılır.

Yasal Uyarı

İnsan Haklarında Yeni Taktikler Projesi, bu kitapçıkta ifade edilen görüşleri paylaşmıyor olabilir. İnsan Haklarında Yeni Taktikler Projesi, belirli bazı taktikleri veya politikaları öne çıkartmamaktadır.

İçindekiler

Yazarın Biyografisi	5
Editörün Önsözü	6
Sessizliği Bozmak	7
Gençlik Kültürünü Seferber Etmek	9
İletişim Ağını Kurmak	11
Muhabirlerin Raporlarını Kullanmak	15
Taktikleri Başka Yerlerde Uygulamak	18
Ekler	21

Sevgili Dostumuz,

İnsan Haklarında Yeni Taktikler - Taktik Kitapçıkları Dizisine hoşgeldiniz ! Her kitapçıkta, insan hakları alanında çalışan bir kişi, insan hakları alanında ilerleme sağlamak için kullanılan yaratıcı bir taktiği anlatmaktadır. Birçok değişik alanı kapsayan geniş insan hakları hareketi içerisinde yer alan bu yazarlar arasında, eğitimciler, kütüphaneciler, sağlık çalışanları, emniyet görevlileri ve kadın hakları savunucuları da bulunmaktadır. Bu kişilerin geliştirdiği taktikler, kendi ülkelerindeki insan hakları mücadelesine olumlu katkılar sağlamıştır. Daha da ötesi, bu kişilerin kullandıkları taktikler, uyarlandıkları zaman, başka ülkelerde ve farklı koşullarda çok değişik meselelere uygulanabilir.

Bu nedenle, her bir kitapçıkta, yazarın ve içinde yer aldığı kuruluşun hedeflerine nasıl ulaştığı konusunda ayrıntılı bilgiler yer almaktadır. Amacımız, insan hakları alanında çalışanların taktik geliştirmeye uygun düşünmelerini, daha geniş stratejilerini uygulamak için seçtikleri taktikleri gözden geçirmelerini ve insan hakları mücadelesini daha da etkin kılabilen taktik seçeneklerini çoğaltmalarını sağlamaktır.

Bu kitapçık, Polonya'da bulunan Nigdy Wiecej (Bir Daha Asla) adlı gönüllü kuruluşun, uyguladığı çeşitli taktikleri içeriyor. Birçok başka kuruluş gibi, Nigdy Wiecej de kendi çalışmaları için çeşitli taktikler kullanıyor. Bu kitapçıkta anlatılan iki taktik, kültürel kaynakların aktivistleri üye yapmak amacıyla kullanımına ve aktivistlerin bir bilgi edinme ağı altında örgütlenmelerine yöneliktir. Burada aktarılan deneyimler bu taktiklerin, dikkatlerini çekmenin oldukça zor, ilgilerini ayakta tutmanın ise çok daha zor olduğu genç insanları harekete geçirmede nasıl kullanıldığını göstermektedir. Yazar ayrıca değişik taktiklerin birbirlerini güçlendirmek ve takviye etmek için nasıl kullanılacağını da anlatmaktadır. Nigdy Wiecej bu taktikleri ırkçılık ve neo-faşizm ile mücadelede kullanmış olmakla birlikte, bunların özellikle gençler arasında insan hakları bilincini geliştirmede farklı biçimlerde uygulanabileceğini düşünmek mümkündür.

Taktik Kitapçıkları Dizisi'nde yer alan bütün eserlere, www.newtactics.org Internet adresinden erişilebilir. Zamanla buraya yeni kitapçıklar da eklenecektir. Web sitemizde başka araçlar da bulabilirsiniz; bunlar arasında, içerisinde arama yapılabilen bir taktikler veri tabanı, insan hakları alanında çalışanlar için tartışma forumu ile atölyelerimiz ve sempozyum hakkında bilgiler de yer almaktadır. Yeni Taktikler elektronik bültenine abone olmak için newtactics@cvt.org adresine bir e-posta gönderebilirsiniz.

İnsan Haklarında Yeni Taktikler Projesi, dünyanın her tarafında insan hakları alanında çalışan çeşitli kurumların ve kişilerin öncülük ettiği uluslararası bir girişimdir. İşkence Mağdurları Merkezi (CVT - Center for Victims of Torture) tarafından koordine edilen bu proje, bir tedavi merkezi ve yeni taktiklerin yaratıcısı olan CVT'nin kendi deneyimlerinden doğmuştur. CVT aynı zamanda, bulunduğu benzersiz konumdan yola çıkarak sivil önderliğin güçlenmesi için insan haklarını savunmaktadır.

Bu kitapçıkları, bilgilendirici ve ufuk açıcı bulmanız umuduyla...

Saygılarımla,

Kate Kelsch,
Yeni Taktikler Proje Yöneticisi

Rafal Pankowski

Rafal Pankowski 1996 yılından bu yana Bir Daha Asla Derneği'nin (Stowarzyszenie 'Nigdy Wiecej') yöneticisi ve *Bir Daha Asla* dergisinin editörü olarak görev yapmaktadır. *Batı Avrupa'da Neo-Faşizm* isimli kitabı Varşova'da Polonya Bilimler Akademisi tarafından 1998 yılında yayımlanmıştır.

1976 Varşova doğumlu Pankowski, Eton Koleji'nde ve Oxford Üniversitesi'nde okudu. Yüksek lisans derecesini 1998 yılında Varşova Üniversitesi Siyasi Bilimler Enstitüsü'nden aldı. Hâlen Varşova Üniversitesi Uygulamalı Toplumsal Bilimler Enstitüsü'nde doktora adayı olan Pankowski'nin tezi, popüler kültürdeki ırkçılık üzerinde odaklanmaktadır.

Nigdy Wiecej (Bir Daha Asla)

Nigdy Wiecej (Bir Daha Asla) ırkçı ve faşist eylemleri izleyip rapor eden, müzik ve spor merkezli eğitim kampanyaları düzenleyen ırkçılık ve faşizm karşıtı bir kuruluştur. Kuruluş, *Nigdy Wiecej* dergisini de yayınlamaktadır.

İletişim Bilgileri

Stowarzyszenie "NIGDY WIECEJ"
PO Box 6
03-700 Warszawa 4
Polonya
E-mail: rafalpan@zigzag.pl
Web: <http://free.ngo.pl/nw>

Bir Daha Asla, çalışmalarına yapılacak bütün bağışlar için minnettardır: Stowarzyszenie "Nigdy Wiecej," PKO BP, I O/Centrum, ul. Sienkiewicza 12/14, 00-944 Warszawa, Polonya.

Polonya toplumu ırkçılık, yabancı düşmanlığı, Yahudi karşıtlığı ve hoşgörüsüzlük gibi sorunlarını kabul etmemekte hâlâ direniyor... Toplumun genel yaklaşımı farklılıklara açık değil ve Yahudilere karşı düşmanlık duyguları oldukça yaygın. Toplum içindeki ırkçılığın ve ayrımcılığın boyutları konusunda pek az somut bilgi veya rapor var ve bu da benzeri olgularla mücadele etme yöntemlerinin birçok alanda yetersiz kaldığı anlamına geliyor... Birçok ırkçı saldırı ve şiddet olayı yetkililer tarafından ırkçılık olarak değerlendirilmiyor.

Irkçılık ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu'nun (ECRI) Haziran 2000 tarihli bir raporundan.

Editörün Önsözü

Bir Daha Asla (Nigdy Wiecej), Polonya'da bulunan ırkçılık karşıtı bir derginin ve örgütün adı. Daha önemlisi, Avrupa'da ırkçılığa karşı giderek büyüyen hareketin bir parçası. Rafal Pankowski bu kitapçıkta, ırkçılığın çevresinde oluşan sessizliği bozmak ve Polonya'nın genç nüfusu arasında bir insan hakları kültürü inşa etmek amacıyla Bir Daha Asla tarafından uygulanan taktikleri anlatıyor. Tarif edilen taktikler arasında Bir Daha Asla'nın konserler ve futbol maçları gibi kültürel olayları gençleri harekete üye yapmak için kullanması da yer alıyor. Bu süreçte, Polonya'nın çeşitli bölgelerinde aşırı sağcıların ve ırkçı grupların hoşgörü sınırlarını rapor eden ve bu sınırlara meydan okuyan gönüllü muhabirlerden oluşan bir iletişim ağı organize edildi. Bu muhabirler kendi bölgelerindeki ırkçılık ve yabancı düşmanlığı olaylarını dikkatle ve düzenli biçimde aktarmak üzere eğitildiler. Bir Daha Asla'nın yöneticileri daha sonra elde ettikleri bilgileri inceleyip biraraya getirdiler ve bunları Polonya ile Avrupa'nın önde gelen gazetecilerinin de aralarında bulunduğu binlerce okura ulaşan bir dergide yayınladılar.

Yüzbinlerce insan Bir Daha Asla'nın düzenlediği konserlerle insan haklarını koruma ve ırkçılık karşıtı gibi kavramlarla tanıştı. Binlercesi kuruluşa katılmak için başvurdu. Bunlar arasından 150'den fazla kişi gönüllü muhabir olmak üzere yetiştirildi ve her biri aylık raporlar hazırlamaya başladı. Bu çalışmalar, Polonya'daki nefret ve ırkçılık kaynaklı suçlar hakkında mevcut en büyük bilgi kaynağının oluşumuyla sonuçlandı. Bir Daha Asla'nın yayınları yalnızca genel bir insan hakları eğitimi sağlamakla kalmadı, Polonya medyasının önde gelen

gazetelerinin bu tür konuları işlemlerini teşvik eden bir araştırmacı habercilik örneği de oluşturdu. Kültürel eğitim, geniş bir gönüllüler ağı, dikkatli belgeleme ve toplumsal eğitimin bu stratejik birleşimi, Bir Daha Asla'nın taktik kitapçıkları dizisine olan benzersiz katkısını açıklamaktadır.

Bu kitapçık, Bir Daha Asla'nın gönüllü muhabirler ağının kuruluşu ve işlevleri hakkında genel bir bilgi sunuyor. Aynı zamanda temel bir arka plan bilgisi içeriyor ve kültürel seferberliğin taraftar toplamak için nasıl kullanıldığını açıklıyor. Ayrıca iletişim ağının hem bilgi toplarken hem de bilgi yayarken izlediği yolların işlevlerini tartışıyor ve gönüllülük esasına dayalı bir hareketi sürdürmede karşılaşılan sorunları gösteriyor. Son olarak, Bir Daha Asla'nın tecrübelerinin diğer ülkelerdeki insan hakları mücadelesinde olası kullanımına da dikkat çekiyor.

- Liam Mahony, taktik kitapçıkları editörü

Sessizliği Bozmak

Polonya'da meydana gelen nefret kaynaklı şiddet olayları hakkında resmî bir istatistik bulunmuyor. Polis ideolojik kaynaklı suçlar hakkında kayıt tutmuyor, ırkçılık genellikle siyasî gündemin dışına atılıyor ve toplumdaki gizleniyor. Bu tür istatistikler tutsa bile devletin, bunları en bariz "ırkçı" (mesela beyazların siyahlara karşı uyguladığı türde) şiddet olaylarıyla sınırlı tutacağından ve failer tarafından etnik azınlıklara dahil olmasalar da "anti-ulusal" olarak görülen insanlara yapılan aşırı sağcı saldırıların bu istatistiklerde yer almayacağından şüphelenmek mümkün. Bu noktada, Polonya'da aşırı görüşlere sahip kişilerin şiddetine maruz kalanların büyük çoğunluğunun etnik azınlıklara dahil olmadıklarını hatırlamak çok önemli.

Polonyalı ve Amerikalı neo-Naziler. Sol üstteki Polonya ulusal amblemine dikkat.

Bir sorunu tanımak, onu çözmek için önkoşuldur. Bir Daha Asla, bu yüzden ana amacını "aşırı sağcı şiddet sorununu çevreleyen sessizliğe son vermek" olarak tanımladı.

İrkçi hareketlerin hedef alındığı grupların sesleri zayıftır ve bu ses toplumsal tartışmalarda pek az duyulur. Polonya'da etnik azınlıklar ülke nüfusunun yalnızca yüzde ikisini oluştururlar ve medyada, iktidarın dolaştığı koridorlarda çok az görünürler. Mağdur olan diğer gruplar da toplumsal olarak hiçe sayılmaktadır: ya dini azınlıklara (genellikle "tarikathar" olarak isimlendirirler, mesela Hare Krişnacılar) veya kendilerini ifade edebilecekleri kitle iletişim araçlarına pek az ulaşabilen veya hiç ulaşamayan

muhalif genç alt-kültürlere (mesela punklar) mensupturlar. Bir Daha Asla'nın rolü, sesi olmayanlara bir ses vermektir.

Bir Daha Asla, şiddetin de dahil olduğu aşırı sağcı hareketlerin varlıklarını azimle sürdürdüklerini gösteren güvenilir bilgilerin bir araya getirilmesinin ve yayınlanmasının, bütün ciddi faşizm karşıtı girişimlerin omurgasını oluşturması gerektiğine inanmaktadır. Toplumun aşırı sağcı gruplara ve fikirlere hoşgörüsüne meydan okumak için, ırkçı ve faşist şiddet olaylarını gösteren somut kanıtlardan faydalanmak şarttır.

Oldukça kısıtlı ekonomik kaynaklara sahip, küçük bir kuruluş olarak taktiğimizi pahalı araştırmalar, ülke çapında yayınlanan reklamlar veya masraflı hukuki savaşlar üzerine kuramazdık. Biz, Polonya'da yayılan şiddet karşısında milyonlarca kişinin paylaştığı endişeye ve bu insanların gerçekten ciddi bir toplumsal sorun olarak gördükleri ırkçılık hakkındaki farkındalığı arttırmak için bize yardım etmedeki kararlılıklarına güveniyorduk.

Aşırı Sağın Yükselişi ve İrkçiliğin Reddi

1989 yılından sonra bölgedeki diğer komünizm sonrası ülkelerle birlikte Polonya da otoriter rejimin çöküşünün ve Batı bloğuna katılmak için büyük çoğunluk tarafından paylaşılan kararlılığın sonucu olarak büyük bir siyasî, ekonomik ve kültürel değişim geçirdi. Siyasî dönüşüm çeşitli azınlık gruplarının kendi kültürel miraslarını demokratik bir çerçevede yaşatabilmelerine ve geliştirebilmelerine zemin hazırladı. Ancak aynı dönüşüm ırkçı ve şoven ideolojilerin savunulmasını da serbest bıraktı.

Demokratik bir yenilenme beklentisi yüksekti ve ülke hiç kuşkusuz 1989'dan bu yana olumlu yönde değişmişti. Ancak aynı zamanda insanlar, doksanlı yıllar boyunca Polonya demokrasisinin ahlâki temellerinin düzenli erozyonuna, artan bir ikiyüzlülüğe ve toplumsal ve siyasî hayatın dilinin kabalaşmasına tanıklık etmişlerdi. Yeni demokratik kültür çoğunlukla yapay bir görünüm arz ediyordu. Toplumsal gruplar arasındaki dayanışma ve güvenin ortadan kalkışına gittikçe artan işsizlik (2002 baharında bütün iş gücünün yüzde yirmisi) eklendi. Bu koşullar aşırı sağcılar için gerekli zemini hazırladı.

Aşırı sağın yükselişi, devletin toplumsal ve siyasî kontrolünün zayıflamasının ve yeni sistemin aşırılıklarla mücadele ederken gereksinim duyduğu demokratik yolları bulmadaki başarısızlığının bir sonucu olarak ortaya çıktı.

Seksenli yılların sonundan bu yana ırkçı siyasî grupların sayısı yavaş ama görünür biçimde arttı. Aşırı sağ, tek bir etnik grubun, tek bir ulusal kültürün üzerine kurulu olduğu bir devletin savunuculuğunu yaptı ve demokrasinin temel değerlerini sorguladı. Geçen on yıl içinde de siyasetin marjinal kesimlerinden, Sejm'e (Polonya parlamentosuna) yöneldi. 2001 Ekim'inden bu yana -ve Polonya'nın savaş sonrası tarihinde ilk defa- aşırı sağ, parlamentoda Polonyalı Aileler Birliği (Liga Polskich Rodzin, LPR) ismiyle temsil hakkı kazandı ve oyların yüzde yedisine, Sejm'deki 460 sandalyenin de 40'ına sahip olarak, ülkedeki en önemli siyasî güçlerden biri haline geldi.

Bu arada, doksanlı yıllar boyunca aşırı sağ, siyasî ve kültürel tabanını çeşitli yayınlar, tartışma grupları ve toplumsal olaylarla genişletti. Yüz binlerce dinleyicisi olan Radio Maryja isimli Katolik-milliyetçi radyo istasyonunun kuruluşu, hareketin tarihinde bir dönüm noktası oldu. Aşırı sağcı kuruluşların siyasî mesajlarını iletmelerine fırsat veren bu radyo, yabancı düşmanı (ve özellikle Yahudi karşıtı) görüşlerin ifade bulduğu kamusal bir alan haline geldi.

Polonya gençliği arasında aşırı sağ özellikle, faşist dazlak alt-kültürü, ona eşlik eden ırkçı müzik ortamı ve yine bununla ilişkili futbol holiganizmiyle kendini gösteriyordu. Dazlakları siyasî amaçlarla kullanmak için yapılan ilk organize girişim seksenli yılların sonunda Polonya'nın Ulusal Dirilişi (Narodowe Odrodzenie Polski, NOP) örgütünden geldi. Festivaller düzenlendi ve müzik albümleri hiçbir zorlukla karşılaşmadan üretilip dağıtıldı. Birçok neo-nazi kültürel etkinliği devlete ait kültür merkezlerinde gerçekleştirildi.

Yetkililerin ırkçılığa karşı yaklaşımı, neo-nazi dazlakların sebep olduğu hatırı sayılır bir şiddet dalgasına rağmen dikkat çekici biçimde hoşgörülüydü. 1997'de yürürlüğe giren yeni anayasanın, ırkçılığı kesinlikle yasaklayan 13. maddesine rağmen ırkçı kuruluşların hiçbirini kapatılmadı. 13. maddenin giriş bölümü, Bir Daha

Asla ve Polonyalı Yahudi Öğrenciler Birliği'nin ortak kampanyası sonucunda, diğer Avrupa ülkelerindeki anayasalar örnek alınarak şimdiki hâline kavuştu. Polonya faşizm karşıtı gençlik hareketi, doksanlı yılların başlarında neo-faşist şiddete bir tepki olarak doğdu. Bir Daha

"Polonya Polonyalılarındır" - Sosnowiec'de neo-faşist duvar yazısı

Asla, 1992 yılında küçük bir grup olarak kuruldu ve 1996 yılında ülkenin ulusal çapta tek faşizm karşıtı kuruluşu olarak tescil edildi.

Bu durumun bir sebebi, yetkililerin Polonya'nın yakında Avrupa Birliği'ne girecek, hoşgörülü ve demokratik bir ülke olduğu yolundaki imajını sürdürme kararlılıklarıdır. Hükümet ECRI'nin raporunu şiddetle reddetmiş ve resmî yanıt şu argümana dayandırılmıştır: "Araştırmalar genellikle bu tür saldırıların holiganların işi olduğunu göstermektedir. Yukarıda anlatılan türden küçük suçların sebebi yerel topluluklarla yaşanan anlaşmazlıklar veya Polonya vatandaşlarıyla beyaz ırktan yabancıların aynı şekilde zarar gördükleri münferit holiganizm vakalarıdır." ¹

Ne yazık ki Polonya medyasındaki çoğu kişi ilgisizlik, toplumsal konularda eleştirel yaklaşım eksikliği veya bazen açıkça milliyetçi sebepler yüzünden ırkçılığın reddi yönündeki resmî çizgiyi benimseme eğilimindedirler.

¹ Polonya hükümetinin, Irkçılık ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu'na (ECRI) resmî yanıtı, Aralık 1999.

Gençlik Kültürünü Seferber Etmek

Kültürel kaynakların seferber edilmesi, Bir Daha Asla'nın kendi gönüllü muhabirler ağını kurmaktaki başarısının en önemli parçasını oluşturmaktadır. Gençlik kültürü alanında kendi faaliyetimizi duyurarak geniş kitlelerden üyeler topladık. Popüler kültür toplumsal bir hareket inşa etmek için önemli bir araçtır ve Bir Daha Asla muhabirler ağının kurulmasında önemli bir rol oynamıştır. Gençlere yönelik, özgün ve ticarî olmayan faaliyetler birçok sempatanın Bir Daha Asla'ya üye olmasını sağlamıştır. Özellikle iki kampanya, genç seçmenleri seferber etme konusunda etkili olmuştur: Irkçılığa Karşı Müzik ve Irkçılığı Stadyumlardan Şutlayalım kampanyaları. İki kampanyanın da amacı gençlerin ırkçılık karşıtı mücadeleye katılmalarının önemini vurgulamaktı. Bir Daha Asla'nın genç insanlara mesajı sadece "Irkçı olmayın" değildi, onlara aynı zamanda "Mücadelemize katılın" da diyorduk.

Irkçılığa Karşı Müzik

Bir Daha Asla ile ilk defa Irkçılığa Karşı Müzik kampanyasıyla tanıştım. Diğer ırkçılık karşıtı girişimleri duymuştum ama benim bu alanda etkin katılımımı sağlayan Irkçılığa Karşı Müzik CD'si oldu. CD'nin kapağını okudum, bir kalem aldım ve buradaki adrese bir mektup yazarak Marc'inle [iletişim ağı koordinatörü] temas kurdum. Herşey böyle başladı.

Arkadiusz Zacheja, uzun süredir Bir Daha Asla için insan hakları muhabirliği yapıyor.

Polonya'daki Irkçılığa Karşı Müzik kampanyasının esin kaynağı yetmişli yılların sonunda İngiltere'de Tom Robinson'un başlattığı Irkçılığa Karşı Rock kampanyasıydı. Polonya'daki kampanyanın bir parçası olarak ünlü Polonyalı ve yabancı Rock gruplarının şarkılarının yer aldığı çeşitli toplama CD'ler bağımsız plak şirketlerinin işbirliğiyle hazırlandı ve Irkçılığa Karşı Müzik konserleri düzenlendi. Wielka Orkiestra Swiatecznej Pomocy derneğinin organize ettiği Ağustos 2000 tarihli çevreci ve ırkçılık karşıtı Przystanek Woodstock Festivali, ırkçılık karşıtı mesajımızı destekleyen

ikiyüzelli bin genç insanı bir araya getirdi. Birçok müzisyen sahnede ırkçılık karşıtı mesajlar verdi ve üç günlük festival boyunca Bir Daha Asla'nın danışma masası konuya ilgi duyan gençlerle dolup taştı. Organizasyon 2002'nin Ağustos ayında başarıyla tekrarlandı.

Bunlara ek olarak, çeşitli sanatçılar Irkçılığa Karşı Müzik kampanya logosunu albüm kapaklarına yerleştirdiler. Bir Daha Asla'nın, birçok saygı duyulan müzisyeni ırkçılığa karşı tavır almaya ikna etme konusundaki başarısı, müzik alanında özellikle de örgütün yöneticisi Marc'in Kornak'ın kurduğu çeşitli bağlantılara dayanıyordu. Müzisyenler kampanyaya karşı çok olumlu tepkiler verdiler. "Bu kampanyaya neden katıldığımı açıklayan belirgin sebeplerden bahsetmek benim için çok zor, çünkü ırkçılığa karşı direniş benim için damarlarımda akan kan kadar doğaldır," diyordu Polonyalı efsanevi rock grubu Pidzama Porno'nun vokalisti Krzysztof Grabaz Grabowski. Grabowski kampanyanın ulusal marşı haline gelen "Antifa" isimli özel bir şarkı da yazdı.

Kampanya, muhabirlerden toplanan bilgileri ırkçılık sorununun ciddiyetini göstermek ve dinleyicilere harekete geçme çağrısı yapmak için kullandı. "Jedna rasa ludzka rasa" ("İnsan Irkı Varolan Tek Irktır") CD'sinin kapağında Polonya'da son yıllarda işlenen ırkçı cinayetlerin kurbanlarının isimleri yer alırken, "Bize Destek Olun, Yardım Edin, Katılın" sloganı bütün Irkçılığa Karşı Müzik albümlerinin ortak mesajı oldu. Amaç, dinleyicileri CD'leri satın alıp konserlere giden pasif tüketiciler olmaktan çıkarıp toplumsal dönüşüme katkıda bulunan aktif bireyler haline getirmektir.

Polonya'da Irkçılığa Karşı Müzik başlığı altında yüzden fazla konser düzenlendi, organizatörlerin büyük çoğunluğu da Bir Daha Asla iletişim ağının üyeleri idi. Birçok başka konserde de aktivistler tarafından hazırlanan, genç insanları ırkçılık ve hoşgörüsüzlük üzerine düşünmeye çağırarak ırkçılık karşıtı danışma masaları kuruldu.

1998 yılında Irkçılığa Karşı Müzik kampanyası aylık popüler müzik dergisi *Brum*'un okurları tarafından yılın en önemli üç müzik etkinliğinden biri olarak seçildi. Kampanyanın 2001 yılında bitirilmesi düşünülüyordu ancak ülkenin dört bir yanındaki sempatanlar konser dizisini sürdürdüler.

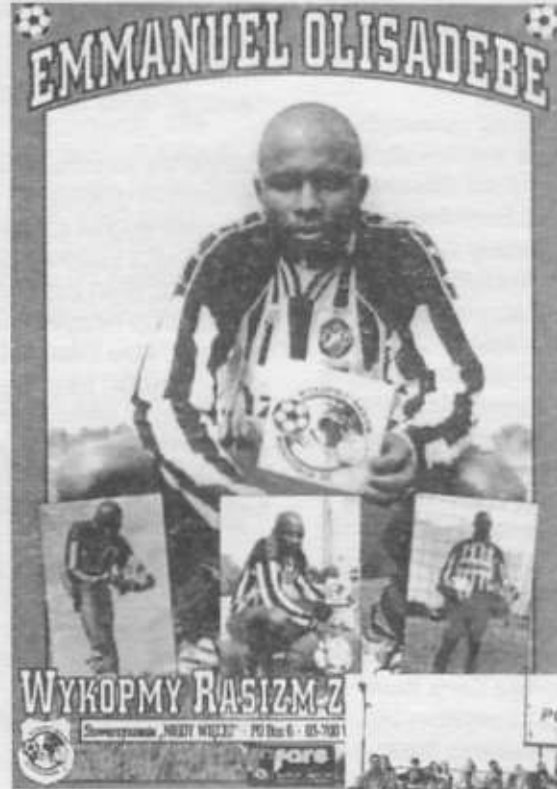
İrkçiliği Stadyumlardan Şutlayalım

Bir Daha Asla'nın diğer büyük kampanyası spor ve daha özel olarak da futbol üzerine odaklanıyordu. Kampanya, harekete yeni üyeler kazandırmayı hedefleyen müzik kampanyasından farklıydı. Bu kez, geniş kitleler üzerinde daha etkili olan bir kültürel alandaki ırkçılıkla mücadele etmek için savunma odaklı bir tepki veriliyordu.

Spor kampanyası çok daha zordu çünkü futbol stadyumları o güne dek neredeyse tamamen yabancı düşmanı bir alt-kültürün egemenliği altındaydı. İrkçiliği Stadyumlardan Şutlayalım, Polonya'da futbolseverler hedef alınarak yapılmış tek ırkçılık karşıtı kampanyadır ve bu konudaki ilhamını İngiltere, Almanya, İtalya ve Avusturya'daki başarılı benzer kampanyalardan almıştır. Biz, futbolseverler için Stadion isimli ırkçılık karşıtı bir dergi çıkarıyor ve Bir Daha Asla dergisinde sık sık spor haberlerine yer veriyoruz. 2002 yılı Nisan ayındaki Dünya Kupası eleme maçlarında Avrupa'da İrkçılığa Karşı Futbol (FARE) örgütüyle birlikte "İrkçiliği Stadyumlardan Şutlayalım" isimli bir müzik CD'si hazırladık ve Polonya'nın ilk uluslararası siyahi oyuncusu ve kampanyamızın da destekçisi olan Emmanuel Olisadebe'nin özel bir posterini bastık. Bu kampanyanın bir parçası olarak çeşitli amatör

futbol turnuvaları düzenlendi. Bunlardan en dikkat çekici olanı Przystanek Woodstock Festivali sırasında gerçekleşti. Bunlara ek olarak, Bir Daha Asla, ırkçılık karşıtı futbolsever gruplara kitapçıklar, posterler ve bayraklar dağıttı. Bugüne dek en iyi sonuçları, artık güçlü bir ırkçılık karşıtı taraftar kitlesi olan Orkan Sochaczew ve Wkra Zuromin gibi küçük futbol kulüplerinden aldık.

Birçok hakiki futbolsever tribünlerdeki şiddet kokan, yabancı düşmanı hava yüzünden artık maçlara gitmek istemiyor. Bu hava özellikle kadınları ve azınlıkları etkiliyor ancak birçok başka futbolsever de stadyumlarda hüküm süren bu durumdan nefret etmekle birlikte maçlara gitmeyi sürdürüyor. Başka bazı futbolseverler maçlara gidiyor ancak orada buldukları yabancı düşmanı kültürden rahatsızlık duyuyorlar. Son zamanlara kadar bu tür futbolseverler kendilerini birbirlerinden yalıtılmış hissediyorlardı. Bu insanlar ırkçılık karşıtı kampanyaya çok olumlu bir tepki verdiler ve bazıları kuruluşun muhabiri olmak için gönüllü olarak başvurular. Polonya Milli Takımı'nın en iyi oyuncusu hâline gelen Nijerya doğumlu Emmanuel Olisadebe'nin şöhreti ırkçılık karşıtı spor kampanyasına ivme kazandırdı. Emmanuel stadyumlardaki ırkçılığa dikkat çeken Bir Daha Asla'yı düzenli olarak destekledi.

İrkçiliği Stadyumlardan Şutlayalım posterinde Polonyalı futbolcu Emmanuel Olisadebe'nin resmi yer alıyor (yukarıda). Genç futbolseverler uluslararası bir maç sırasında ellerinde posterlerle (sağda).

İletişim Ağını Kurmak

Benim adım Pawel. On sekiz yaşımdayım. Szczecin'de yaşıyorum ve Pogon (büyük futbol kulüplerinden biri) taraftarıyım. Irkçılığı Stadyumlardan Şutlayalım kampanyası hakkında bilgi almak ve stadyumlardaki neo-faşizmle savaşmak için neler yapılabileceğini öğrenmek istiyorum. Arkadaşlarımla birlikte (toplam 34 kişi) Bir Daha Asla hareketine katılmak istiyoruz. Bir Daha Asla destekçisi gencin mektubu

Hazırladığımız müzik CD'lerinin, düzenlediğimiz konser ve toplantılarla kültürel etkinliklerin sonucu olarak Bir Daha Asla ırkçılık karşıtı harekete gönüllü olarak katılmak isteyen binlerce gençten mektuplar aldı. Mevcut muhabirlerin büyük çoğunluğu Bir Daha Asla'yla ilk bağlantılarını bu müzik ve spor etkinlikleri aracılığıyla kurdu. Birçoğu bilgi toplama işlerine katkıda bulunmanın yanında, yerel düzeyde kampanyalar ve etkinlikler düzenlenmesine ön ayak oldu. Böylece muhabirler ağıımız aynı zamanda toplumsal bir hareket haline geldi.

Ve kendisini popüler kültürle ilişkilendiren Bir Daha Asla hareketi, toplumsal aktivizmin eğlenceli de olabileceğini kanıtlamış oldu.

Elbette, Bir Daha Asla'nın etkinliklerine ilgi duyan her gencin düzenli bir muhabir olmasını beklemek gerçekçi olmaz. Genç insanların ilgilerinin sürekli olmayışını doğal karşılamak gerekir. Telefon ya da elektronik posta yoluyla veya bizzat ofislerimize gelerek bizimle temas kuran insanlardan kişisel bilgilerini yazdıkları bir mektup hazırlamaları istenir. Bu birinci filtredir ve insanların çoğu bu noktaya kadar bile gelmezler. Mektuba karşılık olarak katılımcılara Bir Daha Asla kitapçıklarından oluşan standart bir paket gönderilir. Bu aşamada, insanların çoğu cevap vermezler. Kitapçıkları aldıktan sonra da ilgi göstermeye devam eden ve cevap yazanları, bizimle uzun süreli bir ilişki kurmaya hazır ve muhabir olmaya da istekli kişiler olarak değerlendiririz. Onlara muhabirlerin sorumlulukları hakkında tek sayfalık bir giriş bilgisi göndeririz.

Tüm muhabirlerden güvenilirliklerini denetleyebilmemiz için geçmişleri hakkında kişisel detayları açıklamaları istenir. Kiminle çalıştığımız konusunda çok dikkatli olmaya çalışırız. Irkçıların

aramıza sızmaya çalıştıklarını bizzat yaşayarak öğrendik. Aşırı sağla bağlantıları olan kişilerin, örneğin kendi aşırı sağcı düşmanları hakkında yanlış bilgiler vererek, bizi yanıltmaya çalıştıklarını şans eseri kısa sürede fark ettik. Neyse ki Bir Daha Asla böylesi girişimlere karşı gerekli deneyime artık sahip. Bir Daha Asla yalnızca güvenilirliği kanıtlanmış kaynaklardan gelen bilgileri kullanır ve çoğunlukla bağımsız bir kaynak tarafından onaylanmamış bir bilgiyi de yayınlamaz.

İletişim Ağı Nasıl Çalışıyor?

Şu anda Bir Daha Asla iletişim ağının ulusal çapta yaklaşık 150 adet muhabiri var. Gönüllü muhabirler çok çeşitli yerlerden ve yaş gruplarından geliyorlar, çoğunluk gençlerden oluşuyor. Gençler, ne tür bilgilerin rapor edilmesi ve bu bilgilerin nasıl sunulması gerektiği konusunda yönlendirmeye ihtiyaç duyuyorlar.

Her muhabire aylık raporların hazırlanmasında kullanılacak tek sayfalık bir kontrol listesi verilir. Listede rapor edilmesi gereken olaylar hakkında ayrıntılı bilgilerle aşırı sağcı yürüyüşler, gösteriler, ırkçı ve faşist yayınların dağıtımı (gazeteler, kitapçıklar, kitaplar, albümler, kasetler gibi), ırkçı ve faşist duvar yazıları, medyadaki ırkçı ve milliyetçi açıklamalar gibi konuları kültürel bağlamlarına oturtan açıklamalar yer alır. Muhabirlere sürekli olarak mevcut bütün detayları (ne, nerede, ne zaman gibi) raporlarına eklemeleri hatırlatılır ki ortaya çıkan raporlar mümkün olabildiğince kesin bilgiler içersin. Muhabirin işi tamamıyla gönüllülük esasına dayansa da disiplin ve sorumluluk bu tip işlerde oldukça önemlidir. Bir Daha Asla, bütün muhabirlerin istedikleri anda hiçbir sebep göstermeden iletişim ağından ayrılabilmelerinin önemini de vurgulamaktadır, ancak bu tür bir durumda Bir Daha Asla'ya artık rapor gönderilmeyeceği konusunda bir uyarı göndermeleri gerekmektedir. Muhabir olarak görev yaptıkları süre boyunca her ay içinde buldukları bölgedeki aşırı sağcı faaliyetleri rapor etmeleri zorunludur. Bilgi akışının düzenli olması bizim için çok önemlidir. Ortada rapor edecek bir haber olmasa bile, bu da rapor edilmelidir. Zaten ırkçılık gibi bir konuda, haber olmaması başlı başına iyi bir haberdir. Ancak raporun elimize hiç ulaşmaması hâlinde muhabirimizin güvenliği konusunda endişelenmeye başlarız.

Düzenli raporlar karşılığında her muhabire iletişim koordinatörü Marcin Kornak'ın hazırladığı aylık bültenlerden gönderilir. Bülten aşırı sağdaki en önemli gelişmeler hakkında bilgiler içerir ve ırkçılık ve faşizm karşıtı konser, konferans gibi etkinliklerin duyurularına yer verir. Muhabirler bültenden birbirlerinin yaptıkları işleri öğrenir ve büyük bir toplumsal harekete dahil olduklarını görürler.

Muhabirler yerel koşullara göre değişen çok çeşitli bilgi kaynaklarından faydalanırlar. Örneğin yerel medya ulusal gazetelerin önemsemedikleri birçok önemli bilgiye yer verebilmektedir. Aşağıda detaylarını okuyabileceğiniz Piotr Wozniak cinayeti yerel medyayı takip etmenin önemini kanıtlamaktadır.

Muhabirler bazen kendi tanık oldukları olayları aktarırlar. Birçoğu kendi gündelik deneyimleriyle doğrudan ilişkili ırkçı ve faşist şiddet yüzünden bize katılırlar. Bazı küçük kasabalarda dazlak neo-nazi kültürü gündelik olarak gözlemlenebilir derecede yaygındır. Muhabirler çoğu zaman kendi deneyimlerini ya da arkadaşlarının veya içinde yaşadıkları topluluklara mensup kişilerin başından geçenleri anlatırlar.

Muhabirlerin raporları katı kurallarla sınırlandırılmaz: kendilerince önemli ve alakalı gördükleri durumlar ve konular hakkında da yazabilirler. Bu şekilde iletişim ağı, halkın dertleri ve tabandan gelen hareketleri etkileyen problemler hakkında da bilgi sahibi olmuş olur.

Ekonomik kısıtlamalar yüzünden ulusal iletişim ağımızın bütün üyelerini bir araya getirecek sistematik bir buluşma düzenleyemedik. Kuşkusuz bu kuruluşumuzun bir eksikliğidir. Yine de Bir Daha Asla ekibinin çekirdek üyeleri her muhabirle ayrı ayrı görüşmeye çalışırlar. Onlarla resmîyetten uzak bir havada konuşur ve rollerinin ne olduğundan emin olup olmadıklarına bakarız. Çoğunlukla rollerinin ne olduğunu çok iyi bilirler. Bazen raporlarına daha çok detay eklemeleri konusunda onları teşvik etmek, cesaretlendirmek gerekir. Muhabirlerin (ve elbette çekirdek kadronun) devamlı eğitimi iletişim ağımızın önde gelen bir özelliğidir ve katılımcılarla yüz yüze görüşmeye de büyük önem veririz. Bir Daha Asla, böylece bir yandan da bir arkadaş grubu görünümü kazanır ve bu da genç insanlardan oluşan bir toplumsal hareketin önemli bir boyutudur.

Tarnobrzeg'de faşizm karşıtı gösteri

Muhabirlerimizin güvenliği en çok önem verdiğimiz konudur. Bir Daha Asla ekibinin üyeleri defalarca tehdit edildi ve aşırı sağ basın tarafından suçlandı. Polonya aşırı sağının babası sayılabilecek Papaz Tadeusz Rydzyk Nisan 2002'de Maryja Radyosu'ndan Bir Daha Asla'yı hedef aldığı konuşmasında üyelerimizden "ortalıktaki herşeyin üzerine işeyen soysuz köpekler" olarak bahsetmiştir. Bir Daha Asla aktivistlerinin kişisel detaylarının ve adreslerinin yer aldığı ölüm listeleri neo-nazi dazlak hareketi üyeleri arasında gezinmiştir ancak neyse ki neo-naziler doğru adreslere ulaşamamışlardır. Böylesi tehditlerin ışığında her Bir Daha Asla katılımcısı mevcut tehlike karşısında uyarılır. Ayrıca katılımcılara bu tür sorunlar yaşadıkları takdirde bütün ekipten en yüksek düzeyde dayanışma görecekları konusunda da güvence verilir. İhtiyaç duyan üyelere çeşitli bilgiler içeren ayrı bir güvenlik kılavuzu verilir. Muhabirlerden ev adreslerini tamamen güvenmedikleri kişilere vermemeleri istenir.

Suçluları belirleyebildiğimiz bazı durumlarda devam eden tehditler karşısında işin arkasındaki ırkçılara uyardık. Bu, tehditçileri oldukça şaşırttı, korkan ve kimliklerinin gizli kalmasını isteyen ırkçılar tehditlerine son verdi.

1998 yılında Bir Daha Asla'nın bir muhabiri Frankfurt am Oder sınır şehrindeki faşist parti NPD ile bağlantılı bir grup neo-nazi tarafından silahla tehdit edilip vahşice dövüldü. Bir Daha Asla, suçluların cezalandırılmadan serbest bırakılmalarını önlemek için, dava başlamadan önce Polonya medyasını ve uluslararası basını durumdan haberdar etti.

Benim adım Lukasz. Irkçılığı Stadyumlardan Şutlayalım kampanyasıyla ilgileniyorum. Lech futbol takımının (Polonya'daki büyük futbol kulüplerinden biri) stadyumuna arada sırada maç izlemek için giderim ancak son zamanlarda bunu pek az yapabiliyorum. Olay çıkaran bir grup budala dazlakla karşılaşmaktan ve günah keçisi arayan polis tarafından durdurulmaktan korkuyorum. Futbolseverlerin taktığı kaşkolların nazilerle ve futbol maçlarının da bu tür olaylarla ilişkilendirilmesini istemiyorum. Bu yüzden size katılmaya karar verdim.
Bir Daha Asla destekçisinin mektubu

2002 ilkbaharında bir kadın muhabirimiz doğudaki Zamosc şehrinde bulunan neo-naziler tarafından dövülüp tehdit edildi. Bir Daha Asla, muhabire destek olmak için Polonya çapında bir mektup kampanyası başlattı. Muhabirimizin hikâyesi ulusal medyada yer aldı ve tehditler sona erdi.

Muhabirler, yerel toplumsal kuruluşlar ve potansiyel hedefler olan dini ve etnik azınlıklar, göçmen topluluklar, gay ve lezbiyen gruplar ve engellilerin oluşturduğu derneklerle ilişki kurmaya teşvik edilirler. Bu yerel gruplar çoğunlukla, ayrımcılık ve şiddet olaylarında kendi edindikleri bilgileri paylaşmaya heveslidirler. Bazı durumlarda Bir Daha Asla bu tür bilgilerin saldırıya uğrayan topluluğun dışındaki insanlara duyurulabilmesi için tek kaynak haline gelir. Elbette her vakada muhabirlerin olaylarla ilgili mümkün olduğunca çok doğrulanabilir detay toplamaları önemlidir.

Bir Daha Asla'nın belgelediği olayların büyük bir bölümü polise haber verilmez. Bunun sebebi Polonya toplumunun genelinde ve özellikle de azınlıklar ve gençler arasında polise karşı duyulan güvensizliktir. Bir Daha Asla, mağdurları uğradıkları saldırıları polise aktarmaları konusunda yöreklendirir çünkü devletin ırkçı şiddetle mücadele ve kendi yurttaşlarını koruma konusunda bir sorumluluğu olmalıdır. (Bir Daha Asla, hukuki konularla ilgili özel bir uzmanlığa sahip olmamakla birlikte mağdurlara gerekli olduğu takdirde temel hukuki yardım sağlayabilmektedir.) Yine de Bir Daha Asla, mağdurun başına gelen olayı polise aktarıp aktarmaması konusundaki kararına saygı duyar.

Bazı durumlarda Bir Daha Asla muhabirleri, kendilerini izole edilmiş hisseden, korkan mağdurlara temel psikolojik destek gibi konularda önemli yardımlarda bulunur. 2001 yılı Haziran ayında Sosnowiec'de bulunan bir engelliler derneği, Bir Daha Asla'yı arayarak neo-nazi dazlakların engelli bir çifti taciz ettiklerini bildirdi. Çift düzenli olarak neo-naziler tarafından tehdit edilip tartaklanıyordu ve evlerinin kapısına faşist semboller çizilmişti. Polis, çifti korumayı reddetti. Bir Daha Asla'nın yerel muhabiri durumu araştırmakla görevlendirildi ve birkaç gün boyunca engelli çifte yardımcı olmak için mağdurların evinde kaldı. Engelli insanlar topluluğu yetkilileriyle temas kurmasına yardımcı oldu. Bir Daha Asla özel bir mektup hazırlayarak yerel kurumlardan çifte gerekli her tür yardımda bulunmalarını istedi.

Bir Daha Asla'nın muhabir ağı üyelik esasıyla çalışan bir yapıya sahip değildir. Resmî üyelik kartları veya benzer belgeler hazırlamayız. Bazen muhabirlerin basın kartlarına ihtiyaçları olur ve biz de bunu sağlarız. Polonya Basın Yasası'na göre yetkililer basın kartını gösteren gazetecilere yardımcı olmakla yükümlüdürler. Basın kartları güvenilir bir geçmişe sahip olan ve faaliyetlerinde kartlara ihtiyaç duyan muhabirlere verilir.

Arada bir, bizzat aşırı sağın içinde yer alan kişilerden de bilgi aldığımız olur. Bazı durumlarda birbirleriyle iktidar mücadelesine girişmiş örgütlerin ve liderlerin rekabetinden kaynaklanan bu bilgiler çoğunlukla bize yardımcı olmakla birlikte, çalışmalarımızın önemli bir parçasını oluşturmaz ve bu tür bilgilere de her zaman güvenilmez. Bazı durumlarda faşist gruplarla bağlarını koparmış eski üyelerden (ve hattâ liderlerden) bize çok yararlı bilgiler gelir. Bu kişiler, sonradan edindikleri ahlaki bir sorumluluk duygusuyla topluma verdikleri zararı telafi etmek isterler.

Örnek: Piotr Wozniak Cinayetini Araştırmak

"Millet her şeyden önce gelir. Eğer buna kafaları basmıyorsa, onları öldürürüz," diyor Varşova'nın merkezindeki milliyetçi bir dazlak yürüyüşü sırasında, olayı protesto etmeye gelen faşizm karşıtı göstericilere işaret eden kısa saçlı öfkeli bir genç adam. Kamera yüzüne doğru yaklaşıyor ve tehditkâr cümleler tekrarlanıyor. Dazlaklar grubu kafalarını sallayıp arkadaşlarının sözlerini onaylıyorlar.

Ardından Bir Daha Asla'nın üyelerinden Michal Warchala ekranda beliriyor. Bu öfkeli gencin adının Damian Mikulski olduğunu ve 21 yaşındaki aktivistin ülkenin en önemli faşist örgütü olan Polonya'nın Ulusal Dirilişi (NOP) partisine üye olduğunu açıklıyor. Mikulski aynı zamanda Legia Warszawa futbol takımının stadyumunda sıkça rastlanan Beyaz Lejyon isimli NOP bağlantılı bir neo-nazi dazlaklar çetesinin de lideri. Warchala gösteri sırasında çekilen görüntülerdeki konuşmalardan kısa süre sonra Mikulski'nin 25 yaşındaki öğrenci Piotr Wozniak'ın Polonya'nın kuzeyindeki Wladyslawowo'da vahşice öldürülmesi olayına karıştığı için dokuz yıl hapis cezası aldığını söylüyor. Suçlulardan üçü kurbanı boğmaya çalışmış, bunu başaramadıklarında da ağır botlarıyla gencin kafasına vurarak ölümüne neden olmuşlar.

Cinayet yerel gazetede kısa bir haber olarak yer aldı. Gazete bunu bir holigan cinayeti olarak duyurdu ve olayın politik veya ideolojik arka planına hiç değinmedi. Cinayet ve duruşma,

İletişim ağıımız sayesinde Bir Daha Asla, ırkçı ve aşırı sağcı olaylar hakkında -özellikle de şiddet olayları- ülkenin dört bir yanından gelen bilgilerin toplandığı bir merkez oldu. Bir Daha Asla, aktivistler ve gençler hakkında da oldukça iyi maddî kaynaklara sahip sivil toplum kuruluşları, gazeteciler ve akademisyenlerin ulaşamadıkları bilgilere sahiptir. Polonya'da başka hiçbir organizasyon veya kuruluşun böylesi bir bilgi kaynağı bulunmamaktadır. Bu yüzden Bir Daha Asla günümüz Polonya'sındaki ırkçılık ve neo-faşizm hakkında emsalsiz bir bilgi kaynağı haline gelmiştir.

ülkenin kuzeyinde gerçekleştiği ve ulusal medya haberi es geçtiği için Varşova'da yaşayanların bu olaydan hiç haberi olmadı.

Bir Daha Asla, ulusal çaptaki gönüllü muhabirler ağı sayesinde bu yap-bozun çeşitli parçalarını bir araya getirmeyi başararak cinayetin arkasındaki ideolojik motivasyonu ortaya çıkardı ve haberi ulusal medyaya gümüş bir tepsi içinde, servise hazır hâlde sundu.

Bir Daha Asla'nın Gdansk'ta çalışan muhabiri raporunda yerel gazetede yer alan bir haberden bahsetmişti. Bir Varşova muhabiri de bir neo-nazinin kuzey Polonya'da işlediği bir suç yüzünden tutuklandığını rapor etmişti. Bilgiler kontrol edilip incelendiğinde iki raporun aynı olayla ilgili olduğu açıkça ortaya çıktı. Daha sonra bir başka muhabir Mikulski'nin Varşova'daki Bağımsızlık Günü yürüyüşüne katıldığını belirtti. Bir Daha Asla bu yürüyüşün video kayıtlarını arşivinde saklamaktaydı. Video kaset yeniden incelendi ve Bir Daha Asla'nın üyeleri, dehşet içinde, siyasî görüşlerini hayata geçirmek için cinayet işlemenin meşru bir yol olduğunu söyleyen kişinin Mikulski'den başkası olmadığını keşfettiler.

Haber *Bir Daha Asla* dergisinde yayınlandı ve bir TV habercisi olan Radek Dunaszewski olayla ilgilenmeye başladı. Ulusal televizyon kanalı TVN'nin işbirliğiyle Mikulski'nin siyasî bağlantıları, gösteride çekilmiş video görüntülerinin ve Bir Daha Asla'dan bir uzmanın açıklamalarının da yer aldığı bir belgeselde ortaya çıkarıldı.

Böylece cinayetin ideolojik kaynağı kamuoyuna sunulmuş oldu: Cinayet sıradan bir vaka değil, mensup oldukları ırk, din veya seçtikleri hayat biçimi yüzünden "yabancı" olarak damgaladıkları kişileri hedef alan ırkçı ve aşırı sağcıların savundukları şiddet kültürünün bir sonucuydu. Piotr Wozniak "anti-ulusal biri" olarak damgalandığı için, aşırı sağcı katillerin saldırısına uğramıştı. Onun "değişik" kıyafetlerini beğenmemişlerdi.

Piotr Wozniak'ın öldürülmesi türünün tek örneği değildi. 1989'dan bu yana Bir Daha Asla, yabancı

düşmanı saldırılardan kaynaklanan ve çoğunlukla aşırı milliyetçi örgütlere üye neo-nazi dazlaklar tarafından işlenmiş 31 cinayet olayını kayıtlara geçti. Bir Daha Asla, sadece 2001 yılında, dazlak naziler tarafından ırk, etnik kimlik, din veya hayat biçimi yüzünden "yabancı" olarak tanımlanan kişilere yönelik 228 ırkçı şiddet olayının yaşandığına dair kanıtlara ulaştı. Ancak ırkçı ve faşist şiddet, ulusal politika gündeminde pek az yer almakta ve bu olaylar medyada nadiren yayınlanmaktadır.

Muhabirlerin Raporlarını Kullanmak

Bir Daha Asla'nın akademik bir kuruluş olmaya niyeti yok. Bilgi toplama ve yayınlama faaliyetlerimiz daha uygun biçimde "aktivist gazeteciliği" olarak tanımlanabilir. Aynı zamanda Bir Daha Asla dergisi sorunların derinlemesine analizlerini içeren makaleler yayımlamakta ve bu şekilde önemli bir entelektüel tartışma alanı açmaktadır.

Elbette tüm bu bilgileri toplamak onları siyasi değişim için kullanmadığımız takdirde boşa giden bir çabaya dönüşürdü. *Bir Daha Asla*, muhabirlerinden gelen bilgileri dikkatle çözümlenmek ve analiz etmek için büyük bir çaba göstermekte ve ırkçılığın etkilerini Polonya toplumunda en aza indirmeye yönelik raporlar yayımlamaktadır.

Bilgileri Çözümlenmek ve Analiz Etmek

Atılacak ilk adım, elde edilen bilgilerin düzenli olarak "çözümlemesi" ve anlaşılmasıdır. Bunu başarmak için Bir Daha Asla ekibinin gençlerin dahil olduğu çeşitli ortamların kültürel özellikleri hakkındaki bilgilerinden faydalanırız. Örneğin bir olayın mahiyetini anlayabilmek için çeşitli sembollerin anlamlarını bilmek oldukça önemli olabilir.

Bu tür sembollerden biri "Beyaz Güç" olarak da bilinen Kelt haçıdır. Kaynağı Ortaçağ İrlandası olan sembol hâlâ antik Kelt kimliğinin bir parçası

olarak görülür. Ancak yirminci yüzyılın ikinci yarısında Kelt haçı Avrupa'da bambaşka bir anlam kazanmış ve neo-faşist hareketin uluslararası sembolü haline gelmiştir. Kelt haçı, uzun süredir toplumun olumsuz tepkisinden ve hukukî kovuşturmalardan kaçınmak için bilinen gamalı haçın yerini aldı. Gamalı haçın siyasi bir sembol olarak kullanımı birçok Avrupa ülkesinde yasaklandı. Kelt haçı ise daha az bilinen ve bu yüzden toplum ve yetkililer için daha kabul edilebilir bir semboldür. Son yıllarda Almanya da Kelt haçını yasakladı. Beyaz Güç sembolü bugün özellikle de futbol stadyumlarında kullanılan ırkçı bir işarete dönüşmüştür. Kelt haçlarının ve diğer neo-nazi dazlak işaretlerinin Polonya stadyumlarında artık alışıldık manzaralar oluşturduklarını ve spor yetkililerinin genellikle bu konuda hiçbir şey yapmamayı seçtiklerini de belirtmeliyiz. Bu, faşist sembollerin barındırdıkları anlamlar hakkındaki cehaletten kaynaklanmaktadır.

Bu sembollerin anlamlarının bilinmesi, faşistlerin geçmişlerini incelerken bu tür işaretlerin üzerinde bulunduğu rozetler, tişörtler veya benzeri kıyafetlerle karşılaştığımız durumlarda bize yardımcı olmaktadır. Bazen faşist bir duvar yazısının bir şiddet vakasından hemen önce ortaya çıkıp çıkmadığını bilmek önemli olur. Böylece bir yapbozun parçaları gibi elimizdeki bilgilerin çeşitli yönlerini bir araya getiririz. Bazen çeşitli cinayetlerin ideolojik bağlantılarını bu şekilde ortaya çıkarır, resmî yetkililerin aşırı sağcı şiddetin münferit holiganizm vakalarından ibaret olduğu yolundaki standart resmî açıklamalarına karşı koyacak zemini oluştururuz.

2000 yılı Aralık ayı başlarında Brzeg kasabasının Zakonnic, Piastowska ve Rybacka isimli sokaklarında yaşayan Roman aileler, bölgeyi gece karanlığında işgal ederek evlerin üzerine ırkçı yazılar yazan ve kapıları zorlayıp camları kıran neo-nazi dazlakların saldırılarına maruz kaldılar. Aileler defalarca polisi aradılar ancak yetkililer olay yerine geç gelerek saldırganları ellerinden kaçırdı. Yerel basına konuşan polis memurları, saldırıların Romanlar tarafından uydurulmuş gerçek dışı hikâyelerden ibaret olduğunu söylediler. Polis temsilcilerinden Stefan Gornicki duvar yazılarını Romanların yazdığını iddia etti. Gornicki, Romanların yalancı şahitlikte bulunmaları için birbirlerine para verdiklerini ve İsviçre veya İngiltere'ye gidebilmek için baskı altında oldukları izlenimi vermeye çalıştıklarını söyledi. Bir Roman hakları örgütü, Bir Daha Asla'dan yardım isteyince yerel bir muhabir bağımsız bir araştırma yürütmeye başladı. Birçok başka şey yanında, ırkçı duvar yazılarının faşist bir örgüt olan Beyaz Kartal Birliği - Polonya Ulusal Partisi'nin (ZBO-PPN) kullandıklarına benzediği ortaya çıktı. Saldırıdan kısa bir süre önce yakınlardaki Opole şehrinde bir ZBO-PPN bürosunun açıldığı öğrenildi.

Bir Daha Asla Dergisi ve Medya

Elde ettiğimiz bilgilerle yapılacak pek çok şey var ancak şiddet vakalarını insanların dikkatine sunmak için kullandığımız yöntemlerin en önde geleni *Bir Daha Asla* dergisidir. Editörlüğünü Marcin Kornak'ın yaptığı derginin her sayısı, ırkçı veya aşırı sağcı bir kaynağı olan şiddet olaylarının bir listesini içerir. Bu listeler muhabirlerin raporlarına dayanılarak hazırlanmaktadır. Ayrıca dergi ırkçılığın ve yabancı düşmanlığının Polonya ve Avrupa'daki durumu hakkında analizlere, hukukî belgelere ve ırkçılık karşıtı etkinlikler hakkında haberlere de yer verir.

Şu anda 3500'lük tiraja sahip olan dergi bütün ülkede dağıtılmaktadır. Bu kendi başına büyük bir sayı olmayabilir (Avrupa'da en çok satan ırkçılık karşıtı dergilerden biri olmasına rağmen), ancak derginin ulusal çaptaki etkisini anlayabilmek için derginin ulaştığı insan sayısının tirajından çok daha fazla olduğunu göz önüne almak gerekir. Okuyucularımızın önemli bir kısmı büyük kitlelere yayın yapan gazete, radyo ve televizyonlarda çalışan gazetecilerdir. Kendi makaleleri veya programları için daha önce Bir Daha Asla dergisinde yayımlanmış haberleri kullandıkları birçok durum yaşanmıştır. Ancak bu durum bizi rahatsız etmez.

Üyelerimiz yaptıkları işin faydalı olduğunu görmekten memnuniyet duyar (ve yine de elbette ulusal medyadan kaynak olarak ismimizi belirtmelerini isteriz). Pek çok olayda gazetecilerin araştırmalarına yardım ettiğimiz olmuştur. Bazen medyadaki güvenilir gazetecilere işlerine yarayacağını ve kullanacaklarını bildiğimiz haberler göndeririz. Piotr Wozniak davasında olduğu gibi Bir Daha Asla ile büyük medyanın işbirliği, ırkçı ve faşist şiddetin çevresindeki sessizlik duvarını parçalamakta etkili olmaktadır.

Medyadakilerle kurulan bağlantılar uzun ve çok aşamalı bir sürecin sonucunda sağlanır. Bazen çalışmalarımızla ilgilenebileceğini düşündüğümüz bir gazeteciyi seçer ve elimizdeki bilgiyi gençlik veya insan hakları üzerine hazırlayacağı makalede kullanması için ona ulaştırırız. Yine de çoğunlukla gazetecilerin kendileri, gerekli bilgi için bize başvurmaktadır.

2002 yazına ulaşıldığında ulusal ve uluslararası gazeteler Bir Daha Asla'nın yardımıyla tam 289 yazı yayınlamıştı. Toplam 11 saatlik televizyon program yayını ve toplamda 26 saati aşan uzunlukta radyo programları Bir Daha Asla'nın yardımıyla hazırlandılar. Bu tür yapımlar için genellikle danışmanlık yapar ve bazen de programa uzman olarak katılır, görüşlerimizi ifade ederiz. Birkaç durumda gizli kamerayla çekilmiş görüntüler kullandığımız da olmuştur. Bizim gönderdiğimiz görüntülerin birleştirilmesinden oluşan bir grup televizyon programı okullar, gençlik grupları ve diğer izleyiciler için eğitim amacıyla özel bir koleksiyon olarak yayımlanmıştır.

Derginin her sayısı bir basın açıklamasıyla birlikte sunulur. Dergi ulusal çapta gazete bayilerinde satılır, aynı zamanda konserlerde, toplantılarda, etkinliklerde, üniversite kitapçılarında ve benzeri yerlerde de bulunur. Dergilerin önemli bir bölümü iletişim ağımızdaki muhabirler tarafından dağıtılmaktadır.

Bir Daha Asla Dergisi

Bir Daha Asla okurları arasında etnik ve dinî azınlıklara mensup aktivistler, eğitimciler, insan hakları için çalışan sivil toplum örgütleri ve parlamento üyeleri de bulunur. Bazı durumlarda *Bir Daha Asla* dergisinin sayfalarında yayımlanan bilgiler kaynak gösterilerek bazı siyasi parti üyeleri tarafından resmî yetkililerin organize ırkçılık ve neo-faşizm hakkındaki suskunluklarının sorgulandığı da olmuştur.

Ulusal boyutta yarattıkları etkiler dışında muhabirler ağının topladığı bilgiler hem yerel hem de uluslararası seviyede kullanılmaktadır.

Yerel Seviye

Ulusal çapta dağıtılan bir dergide yer alan yerel şiddet haberleri çoğunlukla önemli bir role sahiptir. Bölgedeki ırkçı olaylar hakkındaki liste fotokopi yoluyla çoğaltılıp halka dağıtılabilir. Bazen yerel medya ve okullar veya benzeri kurumlar *Bir Daha Asla*'nın yayınladığı yerel sorunlar odaklı bir sayıya ilgi gösterirler. Aşırı sağcı saldırılar hakkındaki bilgilerin yayımlanması aynı zamanda gelecekte benzer suçları işlemesi muhtemel kişiler için caydırıcı bir etki de taşımaktadır. Bir seferinde bir Rock müzik konserinde *Bir Daha Asla* üyelerinin görev yaptığı danışma masasına gelen bir faşist grup lideri, bir daha dergide hakkında hiçbir şey yazılmamasını istemiş ve gelecekte azınlıklara karşı girişilecek herhangi bir olaya karışmayacağı konusunda söz vermiştir.

Bazı durumlarda *Bir Daha Asla* bir süredir beklenen ve önlenmesi mümkün olabilecek olaylar hakkında basın açıklamaları yayımlar. Örneğin 1999 yılı Mart ayında Yahudi düşmanı NOP örgütünün Lodz şehrindeki bir sinagog önünde düzenlemeyi tasarladığı gösteriden *Bir Daha Asla*'nın yaptığı uyarılar sonucunda vazgeçilmiştir. Benzer biçimde Fransız aşırı milliyetçi lider Jean-Marie Le Pen'in parlamento binasına 2001 yılı Mayıs ayında yapacağı ziyaret de *Bir Daha Asla*'nın olası bir skandal hakkındaki uyarıları sonucunda iptal edilmiştir.

Brum'un (ünlü bir müzik dergisi) Ocak sayısında Irkçılığa Karşı Müzik CD'sininin bir eleştirisini gördüğümde size yazmaya karar verdim. Bu harika fikir için sizi tebrik ederim. Müzik insanları birleştirir ve eğitir. Albümünüzün yayımlanması bana kalırsa yılın en önemli olayıydı. Ben faşizm karşıtı etkinliklerinizle yakından ilgileniyorum. Çok sayıda insan bir araya gelirse ırkçılığın kökünü kazıyacağımıza inanıyorum.

Bir Daha Asla destekçisinin mektubu

Uluslararası Seviye

Muhabirlerden gelen bilgilerin uluslararası seviyede çok işe yaradıklarını da yaşayarak öğrendik. *Bir Daha Asla*, yurtdışında da ırkçılık ve faşizm karşıtı örgütlerle işbirliği yapar. Özellikle Londra'da bulunan uluslararası aylık dergi Searchlight, Amsterdam merkezli ırkçılığa karşı Kültürlerarası Hareket (UNITED) ile Avrupa'da Irkçılığa Karşı Futbol (FARE) dernekleri, işbirliği yaptığımız kuruluşların başında gelir. Uluslararası düzeyde ırkçılık karşıtları arasında düzenli bir bilgi paylaşımı yaşanır ve giderek uluslararası boyut kazanmaya başlayan aşırı sağcı faaliyetler göz önüne alındığında, bu da bir zorunluluktur.

Tüm bunlara ek olarak, *Bir Daha Asla* aşırı sağcı faaliyetlerin kapsamı hakkında Avrupa Konseyi'nin Avrupa Irkçılık ve Hoşgörüsüzlük Karşıtı Komisyonu (ECRI), Açık Toplum Enstitüsü'nün Avrupa Birliği Genişleme Projesi ile Avrupalı Romanların Hakları Merkezi'ne bilgi sağlamaktadır. Bu kurumların her biri rapor ve yayınlarında *Bir Daha Asla*'dan aldıkları bilgileri kullanmışlardır. Örneğin Brzeg davası *Bir Daha Asla*'nın yardımlarıyla yüksek düzeydeki çeşitli uluslararası raporlarda yer almıştır. 2001 Temmuz'unda *Bir Daha Asla*'nın spor kampanyalarının koordinatörlüğünü yapan Jolanta Skubiszewska, Buenos Aires'de düzenlenen olağanüstü FIFA kongresinde Polonya futbol kültüründe gittikçe artan ırkçılık sorunu hakkında bir konuşma yapmıştır.

Bu yolla ırkçılık hakkındaki bilgiler, Polonya hükümetinin inkar politikasına rağmen yerelden uluslararası düzeye kadar birçok platformda insanların dikkatine sunulmuştur.

Etki

Faaliyetlerimizin Polonya'daki yabancı düşmanlığı üzerindeki etkisini ölçmek zordur. Bir Daha Asla, araştırma, eğitim, bilinci arttırma, hukuki danışmanlık, lobi faaliyetleri gibi geniş ölçekli yöntemlere başvurur. Bilgi toplayan muhabirler ağının ortaya koyduğu çalışma bu faaliyetin önemli bir parçasını oluşturur. Elbette toplumdaki yabancı düşmanlığının durumu birçok başka etkenle de ilişkilidir ve bir kurumun faaliyetleri bunu ortadan kaldırmaya yetmez. Yine de, Bir Daha Asla, ırkçılık sorununun en azından Polonya toplumunun belli kesimlerindeki varlığı hakkında özellikle gençlerde ve bazen de siyasetçilerde bir bilinç oluşturmayı başarmıştır. Elbette bu konuda hâlâ yapılacak çok şey var.

Maddî Destek

Bir Daha Asla dergisini yayınlarken karşılaştığımız önemli bir engel ekonomik kaynaklarımızın kısıtlı

olmasıdır. Üç ayda bir yayınlanan dergimiz bu yüzden bazen geç basılır. Yine de bu sorun Bir Daha Asla ekibinden Bartłomiej Gutowski'nin yönettiği ve düzenli olarak yenilenen web sitemiz (<http://free.ngo.pl/nw>) sayesinde biraz da olsa telafi edilebilmektedir.

Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde ırkçılık karşıtı çalışmalar için maddi kaynak başvurusu yapılabilecek adreslerin sayısı sınırlıdır. Destek genellikle ülke dışından gelir. Çalışmalarımız hükümet üyeleri için tehditkâr bir havaya sahipmiş gibi görünebilir, ne de olsa varlığımız sayesinde ülkedeki ırkçılığı reddetmeleri imkânsızlaşmaktadır. Bir Daha Asla'ya maddî destek sağlamaları siyasi çıkarlarına uygun olmayacaktır. Bir Daha Asla, gönüllülerinin istekliliği sayesinde hayatta kalmaktadır. Kuruluşumuz maaşlı çalışanlara ve yerleşik bir ofise sahip değildir. Yine de, son on yılda faaliyetlerini sürdürmeyi ve genişletmeyi başarmış, ulusal muhabirler ağının gelişmesini ve devamını sağlamıştır.

Taktikleri Başka Yerlerde Uygulamak

Kullandığımız taktikler elbette insan hakları sorunlarıyla, özellikle de Polonya'daki ırkçılık ve milliyetçilik gibi konularla uğraşan diğer gruplar tarafından da kullanılabilir. Bir Daha Asla'nın yaptığı iş çeşitli taktikleri bir kampanya hâline getirmek olmuştur: a) aktivistleri üye yapmak için kültürel seferberliğe başvurmak; b) aktivistlerin bir bilgi edinme ağı altında örgütlenmeleri; ve c) bu iletişim ağının çalışmalarına dayanan analiz ve yayınların hazırlanıp dağıtılması. Bu taktiklerin her üçü de diğer ülkelerde ve diğer durumlarda rahatlıkla kullanılabilirler.

Burada yukarıdakilerin ilk ikisi üzerinde duracağız çünkü zaten yayınlar ve bunların dağıtımı gibi konular insan hakları grupları arasında çok iyi bilinen yöntemlerdir.

Kültürel Kaynakları Seferber Etmek

Kültürel kaynakları, zorlu toplumsal sorunların çevresinde oluşmuş sessizliğe son verecek bir muhabirler ağını kurmak için seferber etme taktikleri diğer durumlarda da kullanılabilir. Mevcut ulusal durum, bahsi pek az geçen toplumsal sorunun hangisi olduğunu belirleyecek ve soruna işaret edip ulusal bir iletişim ağı kurmak için hangi kültürel kaynakların seferber edilebileceğini gösterecektir. Polonya söz konusu olduğunda müzik ve spor bizim için özellikle de gençlere yönelik güçlü seferberlik araçları oldular. Müzik ve sporun yalnızca eğlence değil aynı zamanda toplumsal manzaranın belirleyici unsurları olduğu diğer kültürlerde de bu geçerli olacaktır. Neo-nazi dazlakların kendi mesajlarını yaymak için stadyumlardan faydalanmaları bir tesadüf değildir. Bir Daha Asla, bu tür kültürel ortamların taşıdığı olanakları insanları adaletsizlik veya insan hakları gibi konularda harekete geçirmek için kullanmanın pozitif bir örneğini teşkil eder.

Genç ve şiddet yüklü bir faşist hareketin aktif olduğu bölgelerde, gençlik kültürünün ırkçılık karşıtı organizasyonlarda kullanımı oldukça etkili olmaktadır. Bu hareketler, gençlerin büyük çoğunluğu için tatsız olabilecek durumlara yol açmaktadır. Ayrıca adalet talebine ek olarak, kültürlerinin köklerini yitirmemesini isteyen insanlar da çıkacaktır. Ayrıca stadyumlarda ve konser salonlarında egemen olan şiddet bağımlısı gruplardan rahatsızlık duyan insanların hissettikleri tiksinti duygusu bir kampanya düzenlerken gereken kaynağı sağlayabilir. Maalesef ırkçı ve faşist hareketler dünyanın birçok bölgesinde gençler arasında yaygınlaşmakta ve bu yüzden adalet ve ırkçılık karşıtı seferberlik bu tür tepkiler üzerinden yürütülebilmektedir.

Kültürel kaynakları, çözümünü güç bazı sosyal sorunları çözmeye yönelik siyasî seferberlik için kullanmak çok daha evrensel bir niteliğe de sahip olabilir. Benzer bir çaba kendi ülkelerindeki savaş, AIDS salgını veya kadınlara yönelik şiddet gibi başka toplumsal sorunlarla ilgilenen insanları harekete katmak için de kullanılabilir. Uluslararası Af Örgütü, üyelerinin sayısını arttırmak için bütün dünya çapında düzenlenen konserlerden faydalanmıştır. Oyuncu ve müzisyenler sık sık, açıklıkla, evsizlikle mücadele kampanyalarına katılmıştır.

Bir kuruluş kültürel etkinlikler ve konserlere kendi bilgi ve üyelik masalarını yerleştirmekle işe başlayabilir. Bir Daha Asla örneği, bunun aynı zamanda sanatçıları kampanyaya çekmeye de yarayabileceğini ve böylece belirli siyasî hedeflere yönelik konserler düzenlenmesinin sağlanabileceğini göstermektedir. Bu tür bir çabayı göze alan bir organizasyon, halihazırda bu tür kampanyalara destek verecek sanatsal mesajları olan kişilerle bağlantı kurabilir. Bir Daha Asla, aynen bu şekilde, mesajını yaymak için hem sanatçılar hem de plak şirketleriyle birlikte hareket etti. Aynı şey farklı kültürel alanlar için de geçerlidir. Bir Daha Asla'nın stadyum kampanyasının başarısındaki en büyük adımın popüler bir futbol yıldızının verdiği destek olduğundan bahsetmiştik.

Aktivistleri Organize Etmek

Bir Daha Asla için bir mesajı yalnızca kültürel etkinliklerde yaymak yeterli değildir. Bu taktikten gerçekten faydalanmak istiyorsanız "kültürel" çalışma arkadaşlarınıza bir kanal açmanız gerekir. Mesajınızla ilgilenen kişileri örgütsel bir çerçeveye yerleştirmek için gereken yolları bulmanız ve bu kişilere mücadelesini verdiğiniz konuda iyi bir rol sunmanız gerekir. Bir Daha Asla için bu, bir muhabirler ağı kurmak anlamına geliyordu. Bir başka durumda bu bir hareket için yerel bağlantılar oluşturmak ya da adaletsizliğe karşı kampanya veya lobi yapmak da olabilir.

İletişim ağının işlevi belirlendiğinde üyelik yoluyla ağın kendisinin kurulmasına başlanmalıdır. Bir Daha Asla konserler ve CD'ler yoluyla bu alanda başarı sağladı. İlk başta gelen binlerce başvurudan sonra, kuruluşumuzla düzenli olarak bağlantı kurmaya niyetli olduklarına karar verdiğimiz muhabirlerin belirlendiği seçim süreci başladı. Bir başka bağlamda bu yetersiz görülebilir ve grup üyelerinin seçiminde daha farklı davranılabilir. Vurgu yapılan sorun hakkında ve iletişim ağının amaçları konusunda materyaller hazırlanıp, bunlar çeşitli yerlerde, mesela benzer amaçlara sahip başka kuruluşlarda dağıtılabilir. Eğitim çalışmaları veya toplantılarla insanlar yöreklendirilip harekete geçirilebilir.

Bu seferberlik sürecini etkili kılan şeylerden biri, düzenli bir çaba sonucunda hazırlanan ve gönüllü çalışmanın önemini bir simgesi olan *Bir Daha Asla* dergisiydi. Böylece gönüllüler harekete katıldıkları anda dergi onlara devam etmeleri için sağlam bir sebep sunmuş oldu. Bu çok önemlidir.

Kültürel seferberliğin genç insanları üye yapmak için kullanıldığı bir kampanyada kuruluş, üyelerinden ve gönüllülerinden düzenli bir biçimde faydalanmak için somut bir yöntem gereksinim duyar. Üyelerden yalnızca toplantılara gelmesini veya bir komiteye katılmasını isteyemez. Yeni üyeler kendilerini faydalı hissetmek ve emeklerinin karşılığında sonuç almak için büyük bir istek duyarlar. Kuruluş, düzenli bir süreç içinde organize ettiği somut etkinliklerle, üyelerinin istek ve bağlılıklarını koruyabilir.

Bunun ötesinde, Bir Daha Asla bir iletişim ağının varlığını sürdürdürebilmesi için duygusal boyutta bir iletişimin de hayati olduğunu öğrendi. Polonya'nın uzak bir köşesinde zorlanarak ve muhtemelen tek başlarına sürdürdükleri görevlerinde her muhabirimize bir birliktelik, bir aile, olumlu bir değişim yaratacak bir hareket olduğumuz duygusunu iletmek çok önemliydi. Kendi aramızda dağıttığımız bültenler muhabirlerimize ortaya koydukları emeklerin önemini göstermekle kalmadı, aynı zamanda onları Polonya'nın diğer bölgelerindeki meslektaşlarının faaliyetleri hakkında bilgi sahibi de yaptı.

Şiddete ve insan hakları ihlallerine karşı gelme mücadelesinde gönüllülerle çalışan her oluşum Bir Daha Asla'nın kendi çalışanlarının güvenliği için gösterdiği özenden birşeyler öğrenebilir.

Eğitim sürecinde bu konu üzerinde durmalı, çabalarınıza ortak olacak kişilerin mevcut riskleri kabul ettiklerinden emin olmalı ve herhangi bir saldırı durumunda kuruluşunuzun tam desteğini alacaklarını belirtmelisiniz. Güvenlik önlemleri bir durumdan diğerine değişse de riskin varlığı konusunda açık sözlü olmak asla değişmeyecek bir tedbir olmalıdır.

Sonuç olarak, bu taktikler Polonya'da uygulanmakla birlikte uyarılma yoluyla diğer ülkelerde ve topluluklarda da kullanılabilirler. Bir Daha Asla'nın taktiklerinin kullanımı hakkındaki açıklamaların, size bu yöntemlerin belirli bir bağlamda nasıl uygulandıkları ve onları kendi ülkenizde ilgisizlikle geçirtilen insan haklarına ait sorunlarla ilgili sessizliğe bir son vermek için nasıl uygulayabileceğiniz konusunda iyi bir fikir verdiğini umarız.

Ek I

Yararlı olabilecek kaynaklar:

- <http://free.ngo.pl/nw>. Bir Daha Asla web sitesi İngilizce bilgiler de içeriyor.
- <http://www.unitedagainstracism.org>. Kültürlerarası Hareket'in web sitesinde "Hoşgörüsüzlüğe Karşı Direniş" gibi kitapçıklar bulunabilir.
- Nefret Şehre İnce: Toplulukların İrkçılığa ve Faşizme Tepkileri: Searchlight Cemiyeti Kitabı. Searchlight Eğitim Vakfı, Londra 1995.
- <http://www.turnitdown.com>. İrkçılığa karşı kampanyalarda müzik kullanımı hakkında pratik bilgiler.
- <http://www.farenet.org>. Avrupa'da İrkçılığa Karşı Futbol: futbol içindeki ırkçılıkla savaşmak ve ırkçılıkla futbol yoluyla savaşmak.

Ek II

Problem: Aşırı sağcılarının işlediği suçlarda artış

Bir Daha Asla Taktiği:

HELSINKI
YURTTAŞLAR
DERNEĞİ

İnsan Haklarında Yeni Taktikler Projesi kapsamında hazırlanan bu kitapçık, T.C. Başbakanlık Tanıtma Fonu'nun katkılarıyla Helsinki Yurttaşlar Derneği (hYd) tarafından Türkçe'ye çevrildi ve yayımlandı.

Helsinki Yurttaşlar Derneği

İnönü Cad. Ankara Palas 77/13

Gümüşsuyu 34437

İstanbul

Tel: 0 212 292 46 01-02

Faks: 0 212 292 68 44

e-mail: info@hyd.org.tr

web: www.hyd.org.tr

Yeni Taktikler Sempozyumu web adresi: www.yenitaktikler.org

**Taktik Kitapçıkları Dizisi'nin tam listesine ulaşmak için
www.newtactics.org sitesini ziyaret edebilirsiniz.**

Sitede ayrıca arama yapılabilen bir veri tabanı ile diğer insan hakları aktivistleriyle iletişim kurmak için forumlar bulunmaktadır.

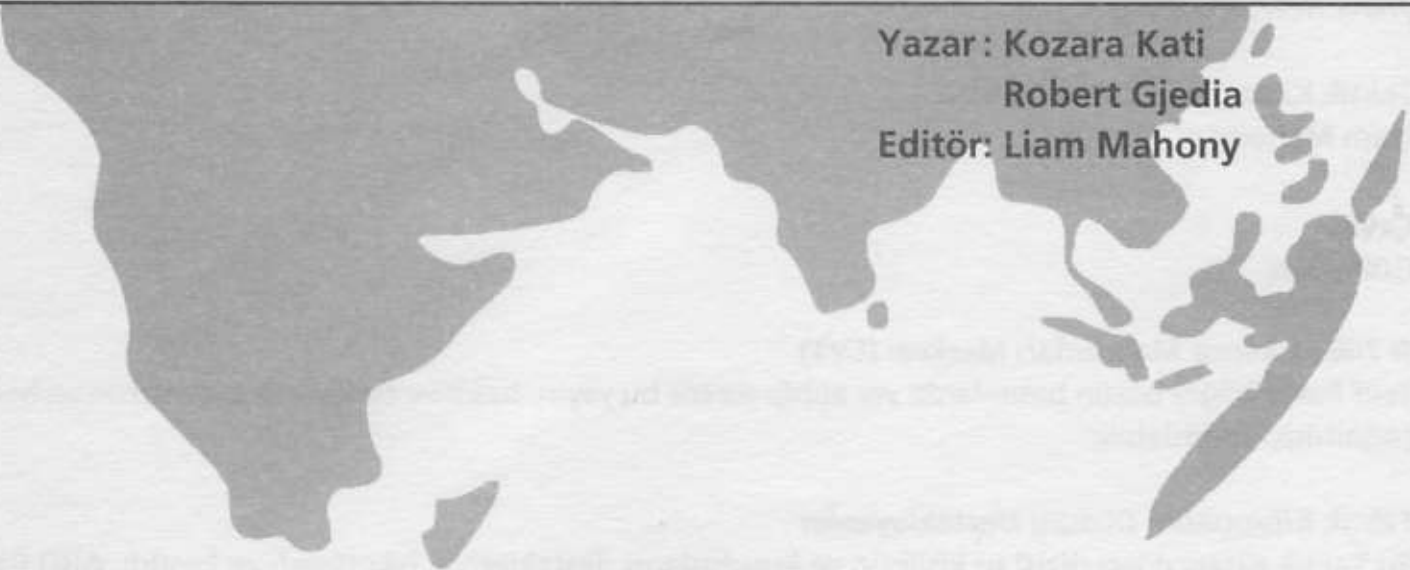
İşkence Mağdurları Merkezi
İnsan Haklarında Yeni Taktikler Projesi
717 East River Road
Minneapolis, MN 55410 ABD
cvt@cvt.org

Gelecek Neslin Eğitimi:

İnsan Hakları Eğitiminin M¼fredat Programıyla B¼t¼nleřtirilmesi

Yazar : Kozara Kati
Robert Gjedia
Edit¼r: Liam Mahony

Bu taktik kitapçığı,
İşkence Mağdurları Merkezi (CVT) b¼nyesinde,
Yeni Taktikler Projesi kapsamında yayınlanmıştır.

NEW Tactics
in Human Rights

Yayımcı

İşkence Mağdurları Merkezi
İnsan Haklarında Yeni Taktikler Projesi
717 East River Road
Minneapolis, MN 55410 ABD
www.cvt.org
www.newtactics.org

Taktik Kitapçıkları Dizisi Editörü

Liam Mahony

Çeviri

Gülay Kuş

© 2003 İşkence Mağdurları Merkezi (CVT)

Telif hakkı bilgisi bütün basımlarda yer aldığı sürece bu yayın, basılı ve elektronik biçimlerde serbestçe çoğaltılıp, dağıtılabilir.

Taktik Kitapçıkları Dizisini Destekleyenler

Bu Taktik Kitapçıkları dizisi şu kişilerin ve kuruluşların destekleriyle hazırlandı ve basıldı: ABD Barış Enstitüsü (The United States Institute of Peace), Ulusal Yardımsevenler Fonu (The National Philanthropic Trust), Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (OSCE), ABD Dışişleri Bakanlığı, Sigrid Rausing Fonu (eski adıyla, Ruben and Elisabeth Rausing Fonu), John D. and Catherine T. MacArthur Vakfı ile kimliklerinin gizli kalmasını isteyen bir vakıf ile bir destekçi.

Bunlara ek olarak, Kral Baudouin Vakfı, Romanya'da düzenlenen bölgesel eğitim atölyesi ile atölye katılımcılarının taktik kitapçıklar hazırlamasını desteklemek amacıyla, Romanya'daki ortağımız ICAR'a çeşitli bağışlarda bulundu.

Yasal Uyarı

İnsan Haklarında Yeni Taktikler Projesi, bu kitapçıkta ifade edilen görüşleri paylaşmıyor olabilir. İnsan Haklarında Yeni Taktikler Projesi, belirli bazı taktikleri veya politikaları öne çıkartmamaktadır.

İçindekiler

Yazarın Biyografisi	5
Önsöz	6
Okullarda İnsan Hakları Eğitimi	7
Pilot Projeler	9
Diğer Etkinlikler ve Toplantılarda Bütünleştirme..	11
İnsan Hakları Eğitiminin Sonuçları	12
Üniversitelerde Öğretmenlerin Eğitimi	14
Tecrübelerimizden Öğrendiklerimiz	17
Sonuç	18
Ekler	19

İşkence Mağdurları Merkezi
İnsan Haklarında Yeni Taktikler Projesi
717 East River Road
Minneapolis, MN 55410 ABD
www.cvt.org
www.newtactics.org

Sevgili Dostumuz,

İnsan Haklarında Yeni Taktikler - Taktik Kitapçıkları Dizisine hoşgeldiniz! Her kitapçıkta, insan hakları alanında çalışan bir kişi, insan hakları alanında ilerleme sağlamak için kullanılan yaratıcı bir taktiği anlatmaktadır. Birçok değişik alanı kapsayan geniş insan hakları hareketi içerisinde yer alan bu yazarlar arasında, eğitimciler, kütüphaneciler, sağlık çalışanları, emniyet görevlileri ve kadın hakları savunucuları da bulunmaktadır. Bu kişilerin geliştirdiği taktikler, kendi ülkelerindeki insan hakları mücadelesine olumlu katkılar sağlamıştır. Daha da ötesi, bu kişilerin kullandıkları taktikler, uyarlandıkları zaman, başka ülkelerde ve farklı koşullarda çok değişik meselelere uygulanabilir.

Bu nedenle, her bir kitapçıkta, yazarın ve içinde yer aldığı kuruluşun hedeflerine nasıl ulaştığı konusunda ayrıntılı bilgiler yer almaktadır. Amacımız, insan hakları alanında çalışanların taktik geliştirmeye uygun düşüncelerini, daha geniş stratejilerini uygulamak için seçtikleri taktikleri gözden geçirmelerini ve insan hakları mücadelesini daha da etkin kılacak taktik seçeneklerini çoğaltmalarını sağlamaktır.

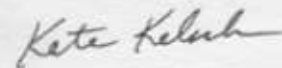
Bu kitapçıkta, siyasi fırsatlardan yararlanarak, hükümetle nasıl işbirliği yapıldığı ve bu sayede, iddialı bir hayalin nasıl gerçekleştirildiği anlatılıyor. Arnavutluk İnsan Hakları Merkezi (AİHM) ile Arnavutluk Eğitim Bakanlığı arasında gerçekleştirilen başarılı bir işbirliği sonucunda, ülkedeki bütün devlet okullarında insan hakları eğitimi verilmeye başlandı. AİHM, ülkede komünist rejim sonrası yaşanan geçiş sürecinden faydalandı. İşbaşına yeni gelen demokratik hükümetle Arnavutluk yurttaşlarının, demokratik bir topluma gerektiği gibi katılmaya hazırlanacağı uzun vadeli bir çalışmanın başlatılması konusunda görüşmeler yaptı. AİHM, bir sonraki nesle, yani çocuklara odaklandı ve çocukların insan hakları eğitimi görmesini güvenceye almak istedi. Çok yakın bir geçmişe kadar, Arnavutluk'ta politikalar ulusal düzeyde belirleniyor ve uygulanıyordu; bunun hemen arkasından gelen dönemde, bütün eğitim sistemini etkileyecek ve ülke çapında uygulanacak bir vizyon geliştirmeyi başardılar. AİHM, aldığı uluslararası destek, eğitim uzmanları ve hükümete bağlı Pedagoji Araştırma Enstitüsü (IPR) ile gerçekleştirdiği etkili işbirliği sayesinde projeyi hız kesmeden sonuna kadar götürebildi. AİHM'nin çabaları ve bu işbirliği sayesinde, devlet okullarında ve eğitim fakültelerinde, öğretmenlere yönelik insan hakları eğitimi verilmeye başlandı.

Taktik Kitapçıkları Dizisi'nde yer alan bütün eserlere, www.newtactics.org Internet adresinden erişilebilir. Zamanla buraya yeni kitapçıklar da eklenecektir. Web sitemizde başka araçlar da bulabilirsiniz; bunlar arasında, içerisinde arama yapılabilen bir taktikler veri tabanı, insan hakları alanında çalışanlar için tartışma forumu ile atölyelerimiz ve sempozyum hakkında bilgiler de yer almaktadır. Yeni Taktikler elektronik bültenine abone olmak için newtactics@cvt.org adresine bir e-posta gönderebilirsiniz.

İnsan Haklarında Yeni Taktikler Projesi, dünyanın her tarafında insan hakları alanında çalışan çeşitli kurumların ve kişilerin öncülük ettiği uluslararası bir girişimdir. İşkence Mağdurları Merkezi (CVT - Center for Victims of Torture) tarafından koordine edilen bu proje, bir tedavi merkezi ve yeni taktiklerin yaratıcısı olan CVT'nin kendi deneyimlerinden doğmuştur. CVT aynı zamanda, bulunduğu benzersiz konumdan yola çıkarak sivil önderliğin güçlenmesi için insan haklarını savunmaktadır.

Bu kitapçıkları, bilgilendirici ve ufuk açıcı bulmanız umuduyla...

Saygılarımla,

Kate Kelsch,
Yeni Taktikler Proje Yöneticisi

Kozara Kati ve Robert Gjedia

Kozara Kati halen yöneticisi olduğu Arnavutluk İnsan Hakları Merkezinde (ACHR - Albanian Center for Human Rights) 1992 yılından beri çalışmaktadır. Kati, 1975 yılında siyasi mülteci olarak ülkeden ayrılmadan önce öğretmenlik eğitimi aldı ve yabancı diller öğretmenliği yaptı. 1990 yılında Arnavutluk'a döndükten sonra öğretmenlik yapan Kati, kısa bir süre sonra AİHM'de aktif olarak çalışmaya başladı. AİHM'de çalışmaya başladığı günden bu yana, birçok uluslararası foruma, eğitime ve konferansa katıldı. Kati, Avrupa İstikrar Paketi bünyesinde, Demokrasi ve İnsan Hakları Ulusal Masası (National Table for Democracy and Human Rights for the European Stability Pact) Başkanı ve Balkan İnsan Hakları Ağı (Balkan Human Rights Network) yönetim kurulu üyesidir.

Robert Gjedia, Arnavutluk, Tiran'da bulunan Pedagojik Araştırmalar Enstitüsü'nde (Institute for Pedagogical Research) araştırmacı olarak çalışmalarına devam etmekte ve ilköğretim öğretmenliği yapmaktadır. Kuzey Arnavutluk'taki Şkodra Üniversitesi'nde ilköğretim öğretmenliği eğitimi alan Gjedia 1998 yılında Washington, D.C.'de ilköğretime yönelik Ana Başlangıç programına katıldı. Gjedia, West Carolina Üniversitesinde eğitim alanında yüksek lisans eğitimi aldı. 1994 yılında AİHM ile birlikte çalışmaya başlayan Robert Gjedia bu süre boyunca 6 ile 15 yaş arası çocuklar için AİHM tarafından yayınlanan materyaller ve İnsan Hakları Eğitim programı için yardımcı yazarlık yaptı. Gjedia halen Arnavutluk'ta bulunan beş eğitim fakültesindeki öğrenci ve öğretim görevlileri için hazırlanan İnsan Hakları Eğitim programının yardımcı yazarlığını yapmaktadır.

Arnavutluk İnsan Hakları Merkezi (AİHM)

Norveç Arnavutluk Yardım Derneği (ANA - Aid Norway Albania) Mart 1992'de Tiran Bölge Mahkemesi'nde hem Norveç, hem de Arnavutluk'ta faaliyet gösteren bir sivil toplum örgütü olarak tescil edildi. 1995 yılında ANA, ismini, Arnavutluk İnsan Hakları Dokümantasyon Merkezi (AHRDC - Albanian Human Rights Documentation Center) olarak değiştirdi. Ve 1997'de ismi tekrar değiştirilerek Arnavutluk İnsan Hakları Merkezi (ACHR - Albanian Center for Human Rights) olarak kaydedildi.

Arnavutluk İnsan Hakları Merkezi (AİHM), Arnavutluk'taki sivil toplumun özgürleştirilmesi ve demokratikleştirilmesi için çalışmaktadır. AİHM'nin amacı, demokrasi ve insan hakları ilkeleri çerçevesinde istikrarlı bir sivil toplum oluşturmak ve insan hakları eğitimi yoluyla insan hakları bilinci geliştirmek; dokümantasyon, bilgilendirme ve yayıncılık faaliyetleri yürütmek, lobi çalışmaları yapmak ve hem ulusal hem de uluslararası düzeyde şebekeler oluşturmaktır.

AİHM, bu kitapçıkta açıklanan taktikleri ve stratejileri ülke genelindeki eğitim kurumları ile işbirliği yaparak uygulamaya çalışmıştır. Umarız, insan hakları eğitimini Arnavutluk eğitim sistemiyle bütünleştirme sürecindeki tecrübelerimiz, çalışmalarınızda size yararlı olur.

Pedagojik Araştırma Enstitüsü (PAE)

Pedagojik Araştırma Enstitüsü (IPR - Institute of Pedagogical Research), Arnavutluk Eğitim Bakanlığı'na bağlı olarak 1969'ta Tiran'da kuruldu. PAE, eğitim müfredatının Arnavutluk ilköğretim ve ortaokullarında uygulanmasından ve öğretmenlerin hizmetiçi eğitimlerinden sorumludur.

İletişim Bilgileri

Albanian Center for Human Rights
Rruga Kont Urani 10
Tiran Arnavutluk

Editörün Önsözü

Taktik Kitapçıkları dizisine eklenen bu metinde, Kozara Kati ve Robert Gjedia, on yıllık bir dönem içinde insan hakları eğitim programının, Arnavutluk'ta ilkokuldan eğitim fakültelerine kadar tüm eğitim sistemine nasıl dahil edildiğini açıklıyorlar. Bu kitapçık, büyük düşünen, siyasi bir geçiş döneminin avantajlarından faydalanabilen ve hükümet ile işbirliği yapan birilerinin neler başarabileceğini gösteren cesaret verici bir örnektir.

Arnavutluk İnsan Hakları Merkezi (AIHM), Arnavutluk'u, insanların haklarının bilincinde olduğu ve hükümetin karar alma sürecine fiilen katıldığı gerçek bir demokratik ülke haline getirmeyi hedeflemektedir. Bunu başarmak için önce, yıllardan beri süre gelen baskının ve kurumsal uyuşukluğun üstesinden gelmeleri gerekmektedir. AIHM, bu amaçla, mevcut eğitim sistemini, insan hakları değerlerini içerecek şekilde değiştirerek, geleceğe - Arnavutluk'un gelecek nesli olan çocuklara odaklanmayı seçti. AIHM, bunu başarabilmek için hükümet ve eğitim çevreleriyle yakın bir işbirliğine gitme ihtiyacı duydu. AIHM, bu amaca ulaşmak için, bir devlet kurumu olan Pedagojik Araştırma Enstitüsü (PAE) ile birlikte bir dizi taktik uyguladı. AIHM ve PAE, maddi destek sağlamak ve uzman eğitimcilerle ulaşmak için güçlü uluslararası bağlantılar kurdular; kitlesel çapta öğretmen eğitim programları düzenlediler;

Arnavutluk'taki yeni eğitim müfredatından faydalanarak, insan haklarının öğretimi için çok kapsamlı bir program geliştirdiler; ülke genelinde 42 pilot okul ve insan hakları eğitim merkezi kurdular ve geleceğin öğretmenlerinin eğitimi için yeni bir üniversite müfredatı uyguladılar.

Birçok insan hakları örgütü, hükümetlerin çıkarları doğrultusunda kullanılmaktan ve aldatılmaktan korktukları için hükümetlerle birlikte çalışma düşüncesine direnmektedirler. AIHM'nin bu tecrübesi, en azından bazı hükümetler söz konusu olduğunda, işbirliğine karşı direnmenin, toplum üzerinde ciddi ve kalıcı bir etki yaratma fırsatını kaçırma anlamına gelebileceğini göstermektedir. AIHM, hükümet ile işbirliği yapıldığında nelerin elde edilebileceğini çok iyi gördüğü için, tüm eğitim sistemini değiştirmeyi başardı. Onların hikayesi, başkalarını da buna benzer büyük hedefler koymaları noktasında cesaretlendirebilir.

- Liam Mahony, taktik kitapçıkları editörü

Devlet Okullarında İnsan Hakları Eğitimi

Arnavutluk İnsan Hakları Merkezi'nin Deneyimi: Giriş

45 yıl boyunca, ülkeyi dünyadan koparan, baskıcı bir komünist diktatörlükle yönetilen Arnavutluk, 1991 yılında bu dönemden miras kalan siyasi, ekonomik ve sosyal problemler yığınıyla ve bu sorunların çözümünde yetersiz kalan bir kurumsal altyapıyla, demokrasi imkanlarının olduğu yeni bir dünya ile tanıştı. Eğitim ise, çözümü özel bir çaba gerektiren sorunlar arasındaydı. Yeni demokrasiden mümkün olduğunca faydalanabilmek için, Arnavutluk'un, halkı eleştirel düşünmeye hazırlayan ve siyasi süreçlere katılımı destekleyen yeni bir eğitim sistemine ihtiyacı vardı. Buna karşın, öğrencilere bu yeni toplumdaki haklarını ve görevlerini yeterince öğretmeye engel olacak dogmatik ve katı komünist eğitim sisteminin kalıntıları mevcuttu.

Arnavutluk İnsan Hakları Merkezi (AİHM), ülkedeki bütün devlet okullarında uygulanan resmi müfredatla insan hakları eğitimini bütünleştirmeyi amaçlayan iddialı bir plan geliştirdi. Bu taktikler kitapçığında, AİHM'nin, komünizm sonrası geçiş döneminde yaşanan kendine özgü siyasi koşullardan nasıl yararlandığını, Arnavutluk Eğitim Bakanlığı ve bu bakanlığa bağlı Pedagojik Araştırmalar Enstitüsü (PAE) ile işbirliği yönünde nasıl anlaşmaya varıldığını ve bu planın nasıl uygulamaya geçirildiğini aktaracağız. On yıllık bir çalışma sonunda, bütün yaş grupları için birçok konuda özel müfredat programları geliştirdik, bu materyalleri kullanacak binlerce öğretmen eğittik, ülke genelinde 42 pilot okul açtık ve insan hakları eğitimini eğitim fakülteleri müfredatına dahil ettik.

Projenin Arka Planı

1990'ların başlarında, diğer bütün Doğu Avrupa ülkelerinde olduğu gibi bizim ülkemizde de çoğulculuk akımı güç kazanıyordu. Bu oldukça sancılı bir dönemdi. Enver Hoca'nın dış dünyaya kapalı komünist diktatörlüğü 45 yıl sürmüş ve ardında iyileştirilmesi çok zor, derin yaralar bırakmıştı. 6 binden fazla insan yargılanmadan idam edilmişti. 300 bin insan fiziksel ve psikolojik işkenceye uğramış ve komünist hapishanelere

gönderilmişti. Hatta, Arnavutluk, insanların her an gerçekleşebilecek bir düşman saldırısı korkusuyla yaşamaları için inşa edilmiş 700 bin koruyucu beton yapıyla, devasa bir sığınağı andırıyordu. Rejim, devlet ve toplum içinde dogmatik düşünceyi teşvik etmiş ve desteklemişti. Her şey siyah ve beyaz olarak, farklılıklara bakılmadan ya da objektif eleştiri yapılmadan kabul ediliyordu. Farklı ya da alternatif bakış açıları yok sayılıyordu ve eğitim sistemi, bu durumu her yeni nesle aynı şekilde aktarmaya programlanmıştı.

Komünist rejimin devrilmesinden kısa bir süre sonra, 1992'nin Mart ayında Norveç Helsinki Komitesi'nin (Norwegian Helsinki Committee) desteği ile Arnavutluk İnsan Hakları Merkezi (AİHM) kuruldu. AİHM, yeni nesillerin sahip oldukları hakların bilincine varması gerektiği; yeni fikirlere, serbest piyasa ekonomisine ve çoğulculuğa açık bir toplumda yaşamak için gereken beceri ve yetenekleri taşımaları gerektiği ilkesi üzerine kuruldu.

AİHM kuruluşundan itibaren, modern ve demokratik bir sivil toplumun gelişimini desteklemekten kendini sorumlu hissederek eğitim sistemine yönelik çalışmalara odaklandı. Bu amacına ulaşmak için de, stratejilerini ve taktiklerini, insan haklarını eğitim müfredatına dahil etmeye göre şekillendirdi. Kendimizi, insan haklarını bilen öğretmenler ve öğrenciler yetiştirmeye; onların okullarda demokratik bir ortam yaratmalarına yardımcı olmaya; onlara, uluslararası insan hakları örgütleri ve başvurdukları yöntemler ile ilgili bilgiler vermeye; insan hakları eğitimcileri yetiştirmeye; gerek insan hakları eğitimi, gerek ihtilafların aşılması alanlarındaki stratejiler ve taktikler konusunda öğretmenleri eğitmeye adanmış.

AİHM ilk on yılında, insan haklarıyla ilgili, halka yönelik seminerler, sayısız yayın, Parlamento'da lobi çalışmaları, insan hakları dokümanları kütüphanesi ve polisler için insan hakları eğitimi verilmesini de içeren bir dizi taktiksel uygulamaya koydu. Ancak şu ana kadarki en büyük başarımız, eğitim müfredatına insan hakları eğitimini dahil etme projemizdir. Bu projenin bazı aşamalarını şöyle sayabiliriz:

- Planın tasarlanması ve Eğitim Bakanlığı ile işbirliğine gidilmesi.
- Pedagoji eğitimcilerinin yetiştirilmesi ve müfredatın hazırlanması; öğretmenlerin eğitilmesi.
- İlk pilot okulun açılması.
- Projenin her bölgedeki pilot okulları kapsayacak şekilde tüm ülke geneline yayılması.
- Öğretmenleri, insan haklarını öğretmeye hazırlayacak üniversite programları geliştirilmesi.

1993 yılında bu planı uygulamaya koyan Norveç ve Hollanda Helsinki Komiteleri, Arnavutluk Eğitim ve Bilgi Bakanlığı'nı (EBB), Pedagojik Araştırma Enstitüsü'nü (PAE) ve AİHM'ni, eğitim sisteminde yönetsel bir değişimi amaçlayan bir projeye katılmaya davet etti. Bakanlık çatısı altında kurulmuş, konusunda uzman bir devlet kuruluşu olan PAE, Arnavutluk'taki öğretmenlerin hizmet içi eğitimlerinden sorumludur ve üniversite öncesi eğitim için müfredat bilgilerini düzenlemektedir. Bakanlık başta bu projeye karşı ilgisizdi, PAE ise projeyi ilgiyle karşılamıştı. AİHM ise doğal olarak çok ilgilenmişti ama bu alanda deneyimi yoktu.

PAE'nin eğitim müfredatı ve öğretmen eğitimi alanlarında karar verme yetkisi olduğu için, AİHM ile birlikte planın bu bölümü ile ilgili çalışmalara hemen başlayabildi ve bu iki kurum, çok kısa bir süre içinde iyi bir işbirliği içerisine girdiler. Bazı PAE uzmanları bu yeni eğitim yöntemleriyle zaten ilgilidiler, bazıları da Avrupa'da ve Amerika'da bu alanda eğitim programlarına katılmışlardı. Bu durum, işbirliğinin kurulmasına yardımcı oldu.

Bu projenin en iddialı kısımlarında -örneğin pilot okullar konusunda-, Eğitim Bakanlığı yetkilileriyle işbirliği yapılması gerekiyordu. Bu yüzden, eğitimler ve araç gereçlerle ilgili çalışmalar devam ederken AİHM, Eğitim Bakanı ve diğer üst düzey bakanlık yetkililerle görüştü; bu kapsamda, ellerinden geldiği ölçüde lobi faaliyeti yürüttü. Nihayet EB, 1995 yılında, devlet okullarında insan hakları eğitimi (İHE) alanında projeler uygulama konusunda AİHM'ye izin veren resmi anlaşmayı imzaladı. Bu anlaşma daha sonraki yıllarda yenilendi (Ek 1'de EB ile 1998'de imzalanan anlaşmanın metnini bulabilirsiniz). PAE ve diğer bölgesel eğitim birimleriyle de anlaşmalar imzalandı. Bu resmi anlaşmalar programa güvenilirlik kazandı ve eğitim sisteminin her seviyesinde işbirliğini teşvik etti. Bu anlaşmadan sonra, Eğitim Bakanlığı, okulların müfredatlarına İHE'ni dahil etmeleri yönünde değişik eğitim

birimlerine yönelik tavsiyelerini yoğunlaştırdı. Bu safhadan itibaren de, AİHM, PAE ve EB'nin temsilcilerinden oluşan bir ekip, işbirliği içerisinde çalışarak, bütün sürecin hızla ilerlemesini sağladı.

Bu anlaşma süreci; ekonomik, kültürel ve sosyal diğer bütün toplumsal alanlarda aynı anda bir değişikliğe gidilmedikçe, siyasi sistemin değiştirilemeyeceğinin anlaşılmasını sağladı. Hükümet, komünist rejimden demokrasiye geçişin zor bir dönem olacağını bildiği için eğitim sistemi içinde demokrasiye destek vermek istiyordu. Arnavutluk Parlamentosu 1993 yılında Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni onaylamıştı. İnsan Hakları Eğitimi'nin devlet okulları müfredatına dahil edilmesi, bu sözleşmenin uygulanması doğrultusunda atılan ilk adımdı. İHE anlaşması, AİHM, PAE ve eğitim sisteminin diğer birimlerinin işbirliği yaparak pilot okulları Arnavutluk'un her yanında açması gerektiğini açıkça belirtiyordu.

Bu olay, tarihi açıdan eşsiz bir öneme sahipti. AİHM, bu işe başlarken, birçok avantaja sahipti: İHE projesindeki ortaklar, sağlam ve uzun süreli bir ortaklık kurmayı başardılar; projede, oldukça nitelikli ve alanlarında yetkin uluslararası uzmanların desteğinden yararlanıldı ve AİHM, hem genel olarak halk arasında, hem de eğitim sistemi içerisinde yüksek oranda desteğe sahipti.

Bütün bu avantajlara rağmen bu iş hiç de kolay değildi. Birçok organizasyonun bir araya geldiği bu ekibin üyeleri, Arnavutluk'taki 40 bin öğretmeni okullarda insan hakları eğitimi vermeye nasıl teşvik edebileceğini uzun uzun tartıştı. Bu takımdaki bazı uzmanlar, İHE'nin müfredata ayrı bir ders olarak konulabileceğini düşünürken; diğerleri, varolan eğitim sisteminin her düzeyinde ve her alanda Marksist -Leninist ideoloji hakim olduğu için, bu uygulamanın etkili olmayacağını savunuyordu. Ayrıca müfredata eklenecek bir insan hakları dersinin, okullarda verilen vatandaşlık dersleriyle de çakışabileceği yolunda endişeler vardı. Sonunda, PAE uzmanları, İHE'nin bütün derslerle bütünleştirilerek ortak bir müfredatla eğitime karar verdiler.

İHE projesi, bu projeyi ilk destekleyen Helsinki komitelerinin, Norveç Kadınlar Derneği'nin (Norwegian Group of Women) ve Arnavutluk'taki ilk eğitimcileri yetiştiren İsveç grubunun cömert destekleri olmadan asla uygulamaya konulamazdı. Norveç ve Hollanda hükümetleri de, İHE projesi için başından sonuna kadar, maddi destek sağladı.

Pilot Projeler: Eğitimler, Müfredat Materyalleri ve Pilot Okullar

IHE programını uygulamak için ilk önce Arnavutluk'ta insan haklarını eğitimi verecek öğretmenleri yetiştirecek bir çekirdek ekibe ihtiyacımız vardı. Uluslararası eğitimcilerin önemli yardımlarıyla Pedagojik Araştırma Enstitüsü'ndeki uzmanlardan seçilmiş 20 tane eğitimci yetiştirdik.¹ Yetiştirilen bu 20 kişi, bundan sonra verilen tüm eğitimlerde ve daha sonra açılan pilot okullarda ilk eğitimci olarak görev yaptılar. Arnavutluk'ta daha önce böyle bir eğitim yapılmadığı için IHE'yi yapacak olan ilk eğitimcilerin yetiştirilmesi çok önemli bir adımdı. Daha sonra ülkenin en büyük dört bölgesinin her birinde toplam 600'den fazla öğretmeni kapsayan dört büyük eğitim semineri düzenledik. Aynı zamanda, AİHM tarafından, aynı uzmanlarla işbirliği içerisinde, ülke çapında bir eğitim ihtiyaçları araştırması da yapıldı.

Bu ilk eğitimlerden 3 ay sonra yapılan bir araştırmayla, birçok öğretmenin öğrendikleri yeni teknikleri sınıflarında hemen uygulamaya başladıklarını gördük.² Mevcut eğitim sisteminin tamamen diktatörce olduğu dikkate alındığında, öğretmenlerin, katılımı ve etkileşimi destekleyen yeni IHE tekniklerini uygulamaları bizim için önemli bir başarıydı. Öğretmenler, insan hakları eğitimlerinde; klasik, bilgi aktaran öğretmen modelini bırakıp, sınıfta üstlenebilecekleri değişik öğretmen rollerinin bilincine varmaya teşvik ediliyordu.³

Daha sonra, Arnavutluk'taki sınıflara göre düzenlenmiş materyaller hazırlamaya başladık. Diğer ülkelerde basılmış insan hakları eğitimi ile ilgili materyalleri dilimize çevirdik, bazı düzenlemeler ve eklemelerle bunları Arnavutluk kültürüne uyarladık. Örneğin İsveç dilinden çevrilen bir ders kitabı Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin en önemli yönlerini açıklarken başka bir metin ise İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'ni, Arnavutluk koşullarına göre eklenen bilgilerle ele alıyordu.

1995 yılında Eğitim Bakanlığı ile yapılan anlaşmanın ilk somut meyvelerini toplamaya başladık. İlk eğitimcilerimiz ve öğretmenlerimizin yardımıyla uzmanlarımız, birinci sınıftan sekizinci sınıfa kadar her seviyeye uygun bir dizi ders kitabı hazırladılar. Diğer Avrupalı eğitim uzmanlarının teknik desteğini almış olmamıza rağmen bu çalışma daha çok, kitapları Arnavutluk okullarına göre düzenleyen Arnavut eğitimcilerin çabaları sonucunda gerçekleşti. Daha sonra Eğitim Bakanlığı bu kitapçıklardan 570 bin adet basmak için devlet kaynaklarını kullandı ve ülke genelinde bütün okullara dağıttı. Şu anda bu kitapçıkları ikinci basım için gözden geçirip gerekli düzenlemeleri yapıyoruz.

Geçen süre içinde, eğitim alanında kendimizi geliştirmiş, bir dizi öğretmen el kitapçığı ve ders kitapçıkları yayınlamıştık. Artık Arnavutluk eğitim sisteminin dönüştürülmesinde önemli bir adım olarak gördüğümüz bir pilot okul açmaya hazırдық. Yeni eğitim programlarının hazırlanmasında, pilot uygulama süreçleri oldukça sık kullanıldığı için; pedagoji uzmanları, Bakanlık ve proje destekçileri neden bu yola başvurulduğunu çok iyi biliyorlardı.

¹ PAE'deki Arnavut uzmanlara ek olarak; Felicia Tibbitts, Nancy Flowers, Hakan Wall, Helge Bachman, Rognhild Lager ve Anne Halvorsen gibi bireysel uluslararası eğitimciler de minnettarız.

² Bu kitapçıkta amaç, kullandığımız insan hakları eğitim yöntemlerini ayrıntılı olarak açıklamak değil, programın uygulanmasındaki organizasyon sürecini vurgulamaktır. Eğitim yöntemleriyle ilgili bilgilere Ek 2 ve Ek 3'te yer alan bazı kaynaklardan ulaşılabilir.

³ Programda ana hatlarıyla bazı öğretmen rolleri tarif edilmektedir; her bir modelin diğerlerine göre olumlu ve olumsuz yönleri vardır. Bu rollerin bazıları şöyledir: Açıklayıcı, savunucu, uzman, otorite, danışman, öğretici, yönlendiren, karşı çıkan, arabulucu ve kolaylaştırıcı. Bu programın geneline hakim olan fikir, eskiyle yenin iyi yönlerini birleştirmek; sınıf ortamının canlı ve dinamik olması için öğretmeni ve öğrencileri yaratıcı ve esnek olmaya teşvik etmektir.

Tiran'da kurulan bu ilk pilot okul, gelecekte kullanılacak bütün eğitim materyallerinin test edildiği bir yer olacaktı. Bu okul, önce Tiran'da, daha sonra da tüm ülke genelinde örnek alınacaktı. Bu pilot okul, dokümantasyon merkezleri ile öğrencilere yönelik bilgi merkezleri içeriyordu. Burada bütün okullarımızda yaratmak istediğimiz koşulları ve demokratik ortamı yaratmaya çalıştık. Önce, okuldaki öğretmenleri eğitmek için pilot okuldan yararlandık, daha sonra, Tiran'da bulunan 47 okulun her birinden davet edilen 4 ya da 5 öğretmeni eğitmek için bu pilot okulu kullandık; böylece sistemin geneli üzerindeki etkimizi artırdık.

Zamanla pilot okulumuz ve diğer klasik okullar arasında büyük farklar olduğunu gördük:

- Eğitim müfredatı, İHE ve demokrasiyi içeren çapraz müfredat etkinlikleri ile zenginleştirilmişti.
- Okul, öğretmenler, öğrenciler ve veliler arasında işbirliğine açık bir ortam bir oluştuyordu.

- Aileler, çocuklarını bu okula göndermeyi tercih ediyordu.
- Bu okuldaki öğrenciler, ihtilafların aşılmasında, diğer okulların öğrencilerine göre daha yüksek başarı gösteriyordu.
- Öğrenciler, eğitim sürecinde diğer okulların öğrencilerine göre daha yüksek bir başarı elde ediyordu.
- Öğrenciler okuldaki, evdeki ve toplum içindeki görev ve sorumluluklarının bilincindeydiler ve bunları yerine getiriyorlardı.

Ayrıca Eğitim Bakanlığı'nı İHE'ye başlamaları yolunda bütün okullara tavsiyede bulunmaya ikna ettik. Böylece, hem diğer bölgelerdeki eğitim birimleriyle işbirliğimizi geliştirme imkanına sahip olduk, hem de bakanlık okullara materyaller göndermeye başladı; böylece AİHM'nin henüz doğrudan ulaşamadığı öğretmenler de insan hakları eğitimi vermeye başladı.

PİLOT OKULLAR AÇMAK

Her yıl, o yıl için seçilen altı bölgede pilot okulların açılması sürecini başlatmak için aşağıdaki adımları atıyorduk:

- İlk adım: Eğitim Bakanlığı ile işbirliği yaparak, o yıl için pilot okul yapılacak okulları seçiyorduk. Bu okullar, buldukları bölgedeki merkezi konumlarına, okul ve çalışanlarının İHE pilot okul olma isteğine, çevrenin ve altyapının bir eğitim merkezi olarak kullanılmaya uygunluğuna göre seçiliyordu.
- İkinci adım: O yıl için seçilen her pilot okuldan bir ilkökul öğretmeni, bir ortaokul öğretmeni ve bir müdür ya da müdür yardımcısının katılımıyla, Tiran'da bir hafta süren bir öğretmen eğitim semineri düzenliyorduk.
- Üçüncü adım. Bu seminerleri alan öğretmenler döndükleri zaman, çalıştıkları pilot okullarda bütün öğretmenlere yönelik iki günlük eğitim seminerleri veriyordu. Bu seminerlerde, AİHM ve PAE uzmanları danışmanlık hizmeti veriyordu.
- Dördüncü adım: Daha sonra bu pilot okullar, buldukları bölgedeki diğer okullardan gelen küçük öğretmen grupları için iki günlük öğretmen eğitim seminerleri düzenliyordu. Bu süreç sonucunda, bir bölgedeki bütün öğretmenler, insan hakları eğitimi konusunda eğitilmiş oluyordu; bir bölgede ise genellikle 300-400 arası öğretmen vardı.

Bugün, zorunlu eğitimin bütün branş öğretmenleri için özel hazırlanmış İHE seminerlerimiz var. Bu seminerler, pilot okullar, Eğitim Bakanlığı birimleri

ve PAE ile işbirliği yapılarak geliştiriliyor. AİHM ise bazı durumlarda, materyal ve eğitmen giderlerini karşılayabiliyor.

PAE ve AIHM uzmanları sadece öğretmenleri yetiştirmeye değil, aynı zamanda öğretmenlerin İHE kavramlarına dair bilgilerini, yaklaşımlarını ve bilinçlerini ölçmeye çalışıyor. Öğretmenler, insan hakları ve tarihçesi; uluslararası anlaşmalar; ülke

düzeyindeki mevzuat ve insan hakları kurumları; insan haklarının müfredata dahil edilmesi; İHE yöntemleri ile, sınıf içinde ya da dışında yapılan insan hakları faaliyetleri alanlarında değerlendiriliyorlar.

İHE'nin Diğer Etkinlikler ve Toplantılarla Bütünleştirilmesi

Bir yandan çalışmalarımızın kapsamını genişletirken, hızımızı artırırken ve bu pilot okulları açarken, diğer yandan da, insan hakları eğitimiyle ilgili etkinlikler ve toplantılar düzenliyorduk. Aynı zamanda, kurmuş olduğumuz işbirliklerini güçlendirmek, projeye daha fazla insanın katılımını sağlamak ve halihazırda çalışanların ilgilerini devam ettirmek ve düşüncelerimizi daha da geliştirmek yönünde çalışıyorduk. 2001 yılında, altı okulda pilot uygulama başlatırken, bir yandan da şu etkinlikleri düzenliyorduk:

- 2-5 Nisan, 2001: "Pilot okullar: Bölgelerdeki insan hakları eğitimi için eğitim merkezleri" başlıklı üç günlük bir seminer. Bu seminere, Permet, Peqin, Gramsh, Puke, Delvine ve Lac şehirlerindeki eğitim müdürlüklerinin temsilcileri ile okul müdürlerinden oluşan 69 kişi katıldı.
- 7 Nisan, 2001: "İnsan hakları eğitiminin resmi müfredatla bütünleştirilmesi" konulu yuvarlak masa toplantısı; 30 katılımcı.
- 5 Mayıs - 8 Haziran, 2001: Permet, Peqin, Gramsh, Puke, Delvine ve Lac şehirlerinde bulunan altı pilot okuldan gelen öğretmenlerin eğitimi; 264'ten fazla katılımcı eğitildi.
- İnsan hakları eğitiminin yaygınlaştırılması ve geliştirilmesi konulu yuvarlak masa toplantısı. İHE projesinde çalışan sivil toplum örgütlerinin temsilcileri tecrübelerini paylaştılar ve işbirliği yolları aradılar.

- 11 Haziran, 2001: Ulusal Sempozyum: "Siyasi partilerin eğitim sistemindeki reformlara ilişkin görüşleri".
- 29-30 Eylül, 2001: Anaokullarında çalışan öğretmenlerle düzenlenen iki günlük eğitim semineri.
- 16-17 Kasım, 2001: Okul müdürleri, eğitim yetkilileri ve öğretmenlerin katıldığı, "Okullarda demokratik bir ortamın oluşturulması" konulu iki günlük seminer. Seminer sonunda bu amaca yönelik bir eylem planı hazırlandı.
- 24-26 Kasım, 2001: Öğrencilerinin ailelerinin ve bölge halkının katıldığı, "İnsan hakları eğitim projesinin aileler, öğrenciler ve öğretmenler arasındaki ilişkiler üzerindeki etkileri" konulu üç günlük seminer.
- 10 Aralık, 2001 (Dünya İnsan Hakları Günü): İHE projesinin uygulanmasını konu alan ikinci ulusal konferansın düzenlenmesi. Bu konferansa eğitim fakültelerinin dekanları, pilot okul müdürleri ve İHE alanında eğitim almış öğretmenler katıldı.
- 12 Aralık, 2001: Okullarda kararların demokratik şekilde alınması sürecinde karşılaşılan problemler üzerine ilkökul öğretmenlerinin ve eğitim fakülteleri öğrencilerinin katıldığı yuvarlak masa toplantısı.
- 15-16 Aralık, 2001: Tiran'daki ilkökullarda çalışan öğretmenlerin katıldığı "İnsan Hakları Eğitiminin değişik derslerle bütünleştirilmesi" konulu seminer.

İnsan Hakları Eğitimi Projesi'nde Alınan Sonuçlar

Sonuçlar	1993-99	1999	2000	2001	2002 (Ocak-Ekim)	Toplam
Pilot okullar	19	6	6	6	6	43
Öğretmenler	3,500	800	711	880	638	6,529
Eğitmenler	400	34	26	40	38	538
Uzmanlar	-	-	20	30	30	80
Kosova verileri	-	-	60	475	20	555

1997 yılında, Norveç İnsan Hakları Evi Vakfı (Norwegian Human Rights House Foundation), İHE süreciyle ilgili bir değerlendirme çalışması yaptı. Yapılan bu değerlendirmenin ve diğer gözlemlerin sonucunda, projemizin yararlarına dair aşağıda belirttiğimiz noktaları saptadık:

- Çocuklar, sahip oldukları hak ve sorumlulukları daha iyi anlamaya başladı.
- Öğretmen-öğrenci işbirliği sınıfta olumlu ve güvenli bir ortam yarattı. Çocuklar sınıfta kendilerini daha rahat hissediyorlar ve etkinliklere katılmaya daha çok istekliler.
- Bu etkinlikler, öğretmenlerin mesleki becerilerini geliştirdi ve İHE alanında kullanılan etkileşimli yöntem, öğretmenlerin diğer derslerini de geliştirmelerine yardımcı oldu. (İHE alanında kullanması önerilen yöntem, teknik ve stratejilerinin birçoğu öğretmenler için yeniydi.)
- Öğrenci velileriyle iletişim farklı bir özellik kazandı. Öğretmenler, veliler ve öğrenciler arasında sıcak bir iletişim gelişti.
- Pilot okulların ortamı değişti, daha renkli ve zengin bir hale büründü. Öğrenciler kendilerini özgür hissediyorlar ve eğitim alma hakkının tadını tam anlamıyla çıkarıyorlardı. Öğrenciler daha özgürce konuşuyorlar ve düşüncelerini daha açıkça ifade ediyorlardı.

- Artık her okulun kütüphanesinde nitelikli İHE kitapları vardı.
- Öğretmenlere, alternatif eğitim yöntemlerinin anlatıldığı birçok seminer verildi. Grup çalışmaları, açık tartışmalar ve katılımcıların hazırladığı ve sunduğu materyaller günümüzde verilen eğitimin odak noktasını oluşturuyor. Bu çalışmalar öğretmenler ve eğitimcilerin yanı sıra öğrenciler için de yararlı oluyor.

8 yaşında bir çocuktan sevmediği bir şeyi yemesi istenmişti. "Onu sevmiyorum ve yemeyeceğim" dedi. Kızgın baba cevapladı, "Eğer onu yemezsen, dayak yiyeceksin." Çocuk cevap verdi, "Baba, öğretmenimiz bize Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne göre kimsenin çocuklarını dövmeye hakkı olmadığını söyledi." Sonraki gün öfkeli baba öğretmenle görüşmek için okula gitti.

Bütün bu gelişmelere rağmen aşılması gereken büyük sorunlar vardı. Hazır materyallerden bazıları öğretmenler ya da öğrenciler için yeterince motive edici değildi. Bazıları tekdüzeydi ya da yeni bir şey sunmuyordu. Daha da önemlisi, öğretmenlerin İHE ile ilgili materyallerin dışında, buldukları toplumda ve okulda, insan ve çocuk hakları alanında karşılaştıkları problemlerin çözümüne yönelik yardıma ihtiyaçları vardı. Bu problemler okuldan okula farklılıklar gösteriyordu.

Bir yanda okuma-yazma bilmeyenler, bir yanda kan davaları⁴, diğer bir yanda göçten kaynaklanan sorunlar, vs. İnsan hakları eğitimindeki yaklaşımın, bu türden çok ciddi yerel sorunların çözümüne yardımcı olacak şekilde uyarlanması gerekiyordu. Programı ülke geneline yaymakta başarılı olmuştuk ama Arnavut öğretmenlere, okulda çocukların haklarının korunması konusunda profesyonel beceriler kazandırarak, çalışmalarımızı bir üst seviyeye taşımak istedik. Verdiğimiz eğitimlerle öğretmenlerin, çocuklar ve velilerle birlikte yaptıkları tartışma ve beyin fırtınası etkinlikleri için özel konular belirlemelerine yardımcı olduğumuzu gördük. Örneğin Arnavutluk'un kuzeyinde bulunan Malsia e Madhe bölgesinde, çocuklar ve aileleri ile birlikte kan davalarının tartışıldığı etkinlikler düzenlendi. Arnavutluk'un güneyinde üç farklı bölgede, azınlık haklarıyla ilgili (Roman, Yunanlı ve Makedonyalı azınlık mensuplarıyla birlikte) etkinlikler düzenlendi; ayrıca, çocukları bir araya getirip, birlikte bir şeyler öğrenmelerini sağlayan kültürler arası etkinlikler gerçekleştirildi.

Geçtiğimiz günlerde, AİHM, program materyallerinin sınıflarda ne kadar etkili kullanıldığını ölçmek için Arnavut öğretmenlerle bir anket çalışması yaptı:

- Pilot okullardaki öğretmenlerin % 68'i, AİHM'nin verdiği eğitimlere katılmış ve çoğu bu eğitimleri çok etkili bulmuştu.
- Ankete katılanların % 73'ü, İHE derslerde, öğretmen kitapçıklarını kullandıklarını söyledi.
- % 42'si, sınıflarında İHE etkinlikleri geliştirdiklerini söylediler.
- % 51'i, sınıflarında İHE etkinlikleri düzenleme becerilerine güvendiklerini belirttiler. Bunlara

⁴ Arnavutluk'un kuzeyinde biri öldürüldüğünde kan davası başlar ve ölen kişinin ailesinin, öldüren kişinin ailesinden birini öldürmesi bir zorunluluk olarak kabul edilir. Bu durum, nesiller boyu devam eden zincirleme cinayetlere neden olabilmektedir. İnsan öldürme konusunu tekelinde bulundurmak isteyen komünist rejim bu uygulamayı ortadan kaldırmış, fakat komünizmin çöküşünden sonra bu uygulama tekrar ortaya çıkmıştır.

ek olarak, günümüzde İHE, 1. Sınıftan 8. Sınıfa kadar bütün sınıflarda, vatandaşlık eğitiminin temel bir ünitesine, bir haftalık ya da on saatlik eğitim olarak dahil edilmiştir.

Üniversitelerde Öğretmenlerin Eğitimi

İlkokul Öğretmenleri

Pilot okulların açıldığı, yoğun çalışmalarla geçen bu altı yıl boyunca, üniversitelerden 1,500 yeni öğretmen mezun oldu. Biz mevcut öğretmenlere insan hakları eğitimi verirken, bir yandan da, İHE alanında yetiştirilmemiş yeni öğretmenler okullarda göreve başlıyordu. İHE sürecinin devam edebilmesi için yeni öğretmenlerin üniversitelerden mezun olmadan önce İHE alanında yetiştirilmesi gerektiğini gördük. İHE'nin eğitim fakülteleri müfredatına en iyi hangi yolla dahil edilebileceğine karar vermek için insan hakları uzmanları, eğitim fakülteleri dekanları, pedagoglar, öğrenciler ve diğer ülkelerden İHE uzmanlarıyla görüştük. Ayrıca diğer Avrupa ülkelerinin eğitim sistemlerinde insan hakları konusunu nasıl çözdüklerini araştırdık. Üniversitelere, müfredatlarına pilot bir İHE programını dahil etmelerini önermeye karar verdik ve bir pilot projede üniversitelerle birlikte çalışmaları için 6 yıl önce yetiştirilmiş İHE uzmanlarından bir grup oluşturduk.

Projeye başlamak için ilk önce Arnavutluk'ta öğretmen yetiştiren üniversiteleri belirledik. Bu üniversiteler ilkokullar için sınıf öğretmenleri ve ortaokullar için her bir branşta uzman öğretmen yetiştiriyordu. Eğitim Bakanlığı'ndan özerk oldukları için, her üniversite kendi müfredatını hazırlamakta özgüdü.

Üniversiteler ve sivil toplum örgütleri arasındaki geçmişten gelen iyi ilişkilerin de yardımıyla, ilkokul öğretmeni yetiştiren önde gelen beş fakültenin, bu pilot projeye ilgilenen ve destek veren dekanlarıyla bağlantı kurduk. Dekanlar, fakültelerinden 20 tane son sınıf öğrencisi ve 5 pedagog seçti. Seçilen bu kişilere, insan hakları belgeleri ve kurumları hakkında bilgilerini ölçen bir anket yaptırıldı. Bu anketten elde edilen bilgileri pilot projemizi başlatılmak için kullandık.

Öğretmen adaylarına verilecek İHE, bir dönem sürecek bir program olarak tasarlanmıştı. Bu program, bir ilkokul öğretmeni için gerekli olduğunu düşündüğümüz insan hakları bilgilerini veren 120'şer dakikalık 3 eğitim modülünden

oluşuyordu (detaylı bilgi için Ek 4'e bakınız). Programın dikkatli bir şekilde uygulanması için iki farklı giriş semineri düzenliyorduk:

- Öğrencilerden oluşan beş grubu, İHE içeriğine ve doğasına hazırlayan seminerler verdik. Seminerler, öğrencilerin ve pedagogların da hoşuna giden, pratik ve katılım gerektiren etkinlikler içeriyordu. Yeni İHE yöntem ve tekniklerinin geleneksel eğitim yöntemlerinden ne kadar farklı olduğunu, pilot projenin daha başındayken göstermenin önemli olduğunu düşündük.
- Bir diğer seminer de pedagoğlara verildi. Bu yoğunlaştırılmış 3 günlük seminerde, pedagoğlar, eğitim modüllerini öğretmek için yetiştirildi. AİHM, Pedagojik Araştırma Enstitüsü (PAE) ile işbirliği içerisinde, her katılımcıya sertifika veriyordu.

Bütün öğrencilere konuyla ilgili kitaplar temin edildi. Her üniversitede bilgisayarları, fotokopi makineleri, İHE kütüphaneleri ve pilot proje için gerekli olan diğer materyalleri içeren İHE Bilgi Merkezleri kuruldu. Bunların hepsi AİHM tarafından sağlandı.

Öğretmenlerin eğitim sürecini varolan standartlara göre izlerken, modüllerin ne kadar başarıyla uygulandığını değerlendirmek için bir süreç geliştirdik.⁵ Bir pedagog ya da pilot modüllerin uygulandığını yerinde izleyen, projenin çekirdek kadrosundan bir kişi ile anket yapıyordu. Projenin başlangıç safhasında, pedagoğlar sadece bilgi aktarmakla kaldığı için öğrencilerle olan iletişimleri yeterli düzeyde değildi ama ek seminerlere katılarak iletişim düzeylerini artırdılar.

Eğitim fakülteleri ile buldukları şehirlerdeki İHE pilot okulları arasında kurulan ilişkiler çok yararlı oldu, projeye katılan öğrencilerin ilkokullarda İHE eğitimlerini kullanmaya başlamasına olanak tanıdı.

⁵ Bu uluslararası standartlar; üniversite uzmanlarının yanı sıra Ulusal Öğrenci Değerlendirme Merkezi ve AİHM uzmanları ile bir Norveçli ve bir Hollandalı öğrenci değerlendirme uzmanından oluşan bir grup tarafından geliştirilmiştir.

Dönem sonunda öğrencileri değerlendirmek için değişik yöntemler denedik. Çoktan seçmeli testler yaptık. İHE alanında makaleler yazdırdık. Tartışmalar düzenledik. Çocuk haklarıyla ilgili görsel canlandırmalar yapmalarını istedik.

Bu çalışmaların sonunda, pilot uygulama ile ilgili bir rapor hazırladık ve üniversitelerdeki pedagoji bölümlerinde İHE ile ilgili ulusal bir sempozyum düzenledik, bu sempozyuma Arnavutluk'taki bütün eğitim fakülteleri katıldı. Dekanlarla birlikte öğretmenlerin de katıldığı bu son derece profesyonel tartışma ortamında, iki yıllık uygulama sonunda kazanılan başarıları ve yaşanan problemleri tartıştık ve sonunda üniversitelerden gelen katılımcılar İHE'nin üniversitelerin resmi müfredatına konmasını kendileri önerdi. Buna ek olarak, ortaokul öğretmenlerini yetiştiren fakülte temsilcileri, İHE'nin yabancı diller ve edebiyat; matematik ve fizik; tarih ve coğrafya; biyoloji ve kimya dallarında yetişen öğretmen adaylarının gördüğü derslere dahil edilmesiyle ilgilendiklerini belirttiler.

Bu, hem profesyonellik bakımından, hem de projeye hevesle destek verenlerden başarılar toplaması açısından büyük bir başarıydı. Sadece üç yıl içinde, ilkokul öğretmenleri yetiştiren bütün üniversiteleri, İHE programını zorunlu ders olarak müfredata dahil etmelerine ikna etmiştik. Günümüzde İHE programını tam olarak benimsemiş olan bu üniversiteler, kitap ve diğer materyallerle ilgili giderleri kendileri karşılamaktadır.

Eğitim Fakültelerinde İnsan Hakları Eğitiminin Sonuçları

Eğitimi alanlar	2000	2001	2002*	Toplam
Öğrenciler	100	100	60	260
Pedagoglar	25	25	15	65
Uzmanlar	10	10	15	35
Bilgi Merkezleri	5	-	-	5

*Ocak - Ekim 2002 dönemine ait verilerdir.

Pilot Üniversite Müfredatı Sürecinin Uygulanmasındaki Adımlar:

- Eğitim fakülteleri dekanlarıyla ilişkiler kuruldu.
- Her bir üniversiteden pilot uygulama için 20 öğrenci ve beş pedagog seçildi.
- Öğrencilerin ve pedagogların ihtiyaçlarını belirleyecek bir test yapıldı.
- Uzmanlar ve pedagoglar, bu testten alınan bilgilere ve diğer uzman, öğretmen ve öğrencilerle yapılan görüşmelerin sonuçlarına göre, ayrıca, diğer ülkelerde bu alanda yürütülen çalışmaları da değerlendirerek, bir pilot eğitim programı (sekiz eğitim modülünü de içeren) geliştirdiler.
- Beşer öğrenciden oluşan gruplarla bu tekniklerin öğretildiği seminerler düzenlendi.
- 25 pedagogun katıldığı, modüllerin öğretimi ile ilgili eğitiminin verildiği üç günlük bir seminer düzenlendi.
- Öğretmenlerin ve öğrencilerin okullarında sekiz modülü uygulayacakları ve tecrübe edecekleri dört aylık bir pilot uygulama dönemi başladı.
- Testler ve başka yöntemler kullanılarak bu pilot uygulama değerlendirildi.
- Tüm üniversitelerden temsilcilerin katıldığı ulusal bir sempozyum düzenlendi.
- Pilot uygulama ile ilgili son rapor yazıldı.
- Üniversiteler İHE'nin müfredatına dahil edilmesi kararını aldılar.
- Uzmanlar, pilot uygulama tecrübelerine dayanarak, müfredatta değişiklikler yaptılar.

Branş Öğretmenlerinin Üniversitelerde İHE Alanında Yetiştirilmesi

Bundan sonra başarmamız gereken, Arnavut dili ve edebiyatı, matematik, fizik, biyoloji, kimya, tarih ve coğrafya branşlarında ortaokul öğretmeni yetiştiren fakültelerin müfredatına İHE'nin dahil edilmesiydi. Bu fakülteler, ilkokul öğretmenliği okullarına bağlı olduğu için, daha önce kurulmuş İHE Bilgi Merkezlerinden yeni projede faydalanmak mümkündü.

ALHM, beş üniversite ile işbirliği yaparak, 20'şer kişilik karma öğrenci gruplarıyla yeni bir pilot uygulama başlattı. Bunun için her bir üniversitenin Dil-Edebiyat, Matematik-Fizik, Tarih-Coğrafya ve Biyoloji-Kimya Bölümlerinden beşer öğrenci seçildi. ALHM öğrencilerin ve pedagogların İHE bilgisini ölçmek için bir dizi anket çalışması yaptı. Daha sonra, gruplara, programa hazırlık seminerleri verildi ve pedagoglar için eğitim toplantıları düzenledi.

Ortaokul öğrencileri için İHE müfredatında önemli değişikliklere ihtiyaç vardı ve ortaokulun son sınıflarındaki öğrencilere yönelik pratik faaliyetlerin yenilenmesi gerekiyordu. Projenin en hassas ve en çok profesyonellik gerektiren yönü ise her ders için kitapçıkların hazırlanmasıydı. Uzun görüşmeler ve yoğun bir takım çalışmasının sonunda İHE uzmanları⁶, aşağıdaki müfredatı hazırladı. Bu, dünyada ilk kez yapılan bir çalışmaydı.:

⁶ Bu çalışma sırasında tam anlamıyla uluslararası bir işbirliği gerçekleştirildi. Katılımcılar arasında; Felicia Tibbitts (ABD), Nancy Flowers (ABD), Hakan Wall (İsveç), Helge Brochman (Norveç), Ana Halvorsen (Norveç), Petrit Muka (PAE, Arnavutluk), Astrit Dautaj (PAE, Arnavutluk), Marjana Sinani (PAE, Arnavutluk), Violeta Xhanari (öğretmen), Idajete Asimja (öğretmen), Robert Gjedia (PAE, Arnavutluk), Rezana Vrapı (PAE, Arnavutluk), Albana Lama (PAE, Arnavutluk), Fatbardha Gjini (Üniversite), Vehbi Hoti (Üniversite) ve başka uzmanlar da vardı.

- "Dil, Edebiyat ve İnsan Hakları"
- "Matematik, Fizik ve İnsan Hakları"
- "Tarih, Coğrafya ve İnsan Hakları"
- "Biyoloji, Kimya ve İnsan Hakları"
- "Vatandaşlık Eğitimi, Yabancı Diller ve İnsan Hakları"

Pilot uygulama tamamlandığında, bu beş üniversite de, yeni müfredatı uygulamaya karar verdi. Mart 2003'e gelindiğinde, İHE, iki üniversitede zorunlu, diğer üç üniversitede ise seçmeli ders olarak veriliyordu. AİHM bu projenin büyük bir başarıyla tamamlandığı görüşündedir. Üniversiteler artık bu programları kendileri uygulamaya devam edecekler ve yeni mezun olan öğretmenler, görevlerine başlarken, insan hakları eğitiminde bilgi sahibi olacaklar.

AİHM, bu eğitim programına on yıllık dönem içinde 2 milyon ABD dolarından fazla harcama yaptı. Tabii ki bütün bu işbirliği sürecinde PAE'den ve Bakanlık'tan gelen yardımların da katkısı oldu. 2002 yılına gelindiğinde, AİHM bünyesinde bu projede, 17 tam zamanlı ve 20 yarı zamanlı çalışan görev alıyordu.

Çalışmalarımız artık Arnavutluk sınırlarının dışına taşmaya başladı. Arnavut uzmanlar şimdi Prizren (Kosova) ve Prilep'de (Makedonya) insan hakları eğitmenleri yetiştirme programları uyguluyorlar. Ayrıca, AİHM, Balkan ülkelerinde devlete bağlı kurumlardan ve sivil toplum örgütlerinden gelecek katılımcılara Arnavutluk'taki İHE modelini sunmak için bölgesel bir konferans düzenlemeyi planlıyor.

Tecrübelerimizden Öğrendiklerimiz

Umutumuz, değişik ülkelerde ve farklı koşullarda yaşayan insanların İHE alanındaki tecrübemizden yararlanmalarınıdır. İnsan hakları kavramlarının müfredata daha bilinçli bir şekilde dahil edilmesi ve öğretmenlere, insan hakları kültürünü sınıflara nasıl getireceklerinin gösterilmesi bütün ülkelerdeki eğitim sistemleri için faydalı olabilir.

Arnavutlukta komünist rejimin düşmesinden sonra demokrasiye geçiş dönemi bize büyük bir avantaj sağladı. Hükümetin ve özellikle de, Eğitim Bakanlığı'nın desteği olmadan İHE'ni ülke geneline yaymamız çok zor olurdu. Diğer taraftan, insan hakları kavramlarını diplomalarında, dış politikalarında ve Anayasalarında kabul etmelerine karşın, hala okullarında kurumsallaşmış bir insan hakları eğitimi vermemekte olan birçok devlet vardır. Yurttaşlarına, demokratik bir toplumdaki haklarının ve sorumluluklarının öğretilmesine emin olmak için bu ülkelere, kapsamlı İHE programları

uygulamaları yönünde baskı yapılabilir. Bunu başarmak için, aşağıdaki adımları takip etmenizi öneririz:

Devlet ile işbirliğine dayalı ilişkiler kurun:

Herşeyden önce, hükümet ve Eğitim Bakanlığı içerisinde ilişkiler kurmanız ve ittifaklara gitmeniz gerekiyor. Bu süreç; siyasi durum, hükümetin insan haklarına yaklaşımı, bürokrasinin gelişkinlik düzeyi ve yeniliklere ne kadar açık olduğuna göre, bir ülkeden diğer ülkeye farklılık gösterecektir. Koşulları olumlu kılan siyasi bir fırsatın avantajı olmadan da, hükümete bu girişiminize destek vermesi için yavaş yavaş baskı yapabilir, lobi çalışmalarını yürütebilirsiniz.

Devletin pedagoji uzmanlarıyla işbirliği yapmanın çok önemli olduğunu anladık: PAE devlete *bağlıydı* ama müfredat geliştirilmesi alanıyla çok yakından ilgileniyordu ve müfredatla ilgili doğrudan karar alma yetkisine sahipti. Bu sayede, AİHM ve PAE, Bakanlık resmi bir anlaşma imzalamadan önce de, proje sürecinde çok yol kat etmişlerdi.

Amacınıza ulaşmanıza yardımcı olabilecek, girişiminizden yararlanacak ve amaçlarınızı en çok paylaşan devlet kurumlarını arayıp bulmalısınız. Devlet kurumlarıyla bir ittifak oluşturmanın olası başka yolları şunlardır:

- Bakanlıklar yada devlet kurumlarıyla çalışabilecek önemli kişilerle ittifaklar kurmak.
- Tezlerinizi güçlendirmek ve hükümeti sizinle işbirliğine gitmeye ikna etmek için, uluslararası organizasyonların, başka devletlerin ya da sivil toplum örgütlerinin desteğini almak.
- Hükümete sorumluluklarını göstermek için, daha önce imzalanmış anlaşmaları hatırlatmak (örneğin Çocuk Hakları Sözleşmesi).
- Okul ve öğretmen birlikleri yoluyla hükümet üzerindeki baskıyı artırmak.
- Görevinizi, ülke çocuklarına mümkün olan en iyi eğitimi sağlamak konusunda hükümete yol göstermek olarak sunmak.

Bazı durumlarda, insan hakları eğitiminin müfredata dahil edilmesi yolundaki çabalarınız, ülke genelinde değil de, eyaletler ya da bölgeler düzeyinde daha kolay sonuca erebilir. Müfredat üzerinde söz sahibi olan kurumları belirleyin, bunlar devletin hangi düzeyinde olursa olsun, işbirliği yönünde ilişkiler kurun.

Uluslararası destek arayın: AIHM, insan hakları eğitimi alanında diğer ülkelerde birçok uzman olduğunu ve destek alınabileceğini gördü. Ayrıca, maddi destek vermek isteyen uluslararası temsilcilikler ve organizasyonlar da mevcut. Bu kuruluşlar büyük bir projenin uygulamaya konması için gerekli ekonomik kaynakları sunmanın yanında, girişiminize uluslararası çapta yüksek düzeyde bir güvenilirlik sağlayabilirler. Bir hükümet, uluslararası düzeyde siyasi, teknik ve maddi destek aldığını gördüğü bir projeye daha sıcak bakabilir.

Pilot projeler uygulayın: Biz, proje sürecimizin her bir safhasında, disiplinli yöntemlerle uyguladığımız pilot projelerden çok şey öğrendik. Pilot proje uygulamaları, önerdiğiniz bir eğitim yönteminin zayıf ve güçlü yönlerini ortaya çıkarır, edindiğiniz tecrübeler sayesinde daha geniş kapsamlı ve çok daha etkili bir proje tasarlayabilirsiniz.

Sizin lehinize olan bir durum daha var: Pedagoji çevreleri pilot uygulamalara aşinadır; gereken yatırım daha az olduğu için, okul idareleri ve hükümet yetkilileri pilot projeleri daha kolay kabul ederler. Bu yetkililer, böyle bir projeyi, gelecek vaat eden gerekli bir deney olarak önerebilirler; daha sonra da, projenin siyasi tehlikeler taşıma olasılığı ortaya çıkarsa, zor duruma düşmeden, projenin ülke çapında uygulanmasından vazgeçebilirler. Bu yüzden pilot uygulamalar resmi kurumların kapısını açmanızı sağlayabilir ve projeniz geniş kapsamda uygulanmaya başlamadan önce bile ciddi ölçüde yol alabilirsiniz. Eğer pilot uygulama başarılı olursa, size destek veren yöneticiler, eğitim sistemi içinde projenin daha kapsamlı olarak uygulanması yönünde baskı yapmak için daha güçlü bir konumda olacaklardır.

Her düzeyde ittifaklar kurun ve işbirliğine gidin: Yöneticilerle güçlü ve yakın ilişkiler kurmanın önemi hiçbir şekilde küçümsememelidir. Örneğin, okul müdürlerinin İHE seminerlerine gelmeleri ve pilot okullar projesinin planlamasına katılmaları için çok çaba harcadık. Eğer bürokraside kuvvetli bir direnişle karşılaşıyorsanız, daha alt kademedeki hükümet çalışanlarını eğitimlerinize davet etmek sizin için yararlı olacaktır. İHE seminerlerinde, eğitim açısından katılımcı ve canlı bir hava yaratılabilirse, bunun, katılan bürokratlar üzerinde de pozitif bir etkisi olacaktır. Bu uygulama, desteğine ihtiyaç duyduğunuz yönetsel organların içerisinde ittifaklar kurmak için iyi bir yoldur.

Ülkenizdeki uzmanlardan yararlanın: Siyasi dogmalar nedeniyle ciddi olarak zarar görmüş bir eğitim sistemimiz olmasına rağmen, halen çok sayıda profesyonel öğretmen ile pedagoji ve müfredat geliştirme alanlarında uzman kişiler vardı. Onların yetenekleri ile uzmanlıklarından yararlanmamız ve onları da projeye dahil etmemiz çok önemliydi. Biz ülkeye yabancı bir yöntem getirmeye, Arnavutluk Eğitim Bakanlığı'na ve öğretmenlere, "sizin yöntemlerinizin hepsi yanlış, gelin bunu kullanın" diyerek bir yöntem uygulamaya çalışmıyorduk. Aksine, eğitim uzmanlarına yaklaşımımız işbirliğine dayanıyordu. Mesajımız: "Bu siyasi geçiş döneminin avantajlarından yararlanalım ve Arnavutluğu daha iyi bir geleceğe taşıyacak bir eğitim sistemi geliştirelim" idi.

İşbirliğine önem veren bu yaklaşımımız, yani hükümet, Eğitim Bakanlığı, okul yönetimleri ve

öğretmenler ile işbirliğine gitmemiz, başarıımızda çok önemli bir rol oynadı.

Sonuç

Ülkenizin içinde bulunduğu siyasi koşullar yüzünden, eğitim sisteminin değiştirilmesini amaçlayan benzeri girişimlerin başarı şansı düşük görünebilir. Fakat size önerimiz, bunun olası yollarını aramanız ve size ilham vermesi için geliştirdiğimiz modelleri kullanmanızdır. Ülkenizde geniş kapsamlı ve iddialı bir İHE girişiminin uygulanabilirliğini eğitim alanındaki yetkililere göstermek için, onlara bizim tecrübelerimizi sunabilirsiniz. Eğer zaten ülkenizde İHE çalışmalarına katılıyorsanız, yöntem ve araçlarımızdan bazılarının bu önemli çalışmanızda ilerlemeniz için bir şekilde yardımcı olacağını umut ediyoruz. Gerçekten demokratik bir toplumu yaratmak için, eğitim sistemimizi siyasi dogmalardan egemenliğinden kurtarmamız ve insan hakları kültürüyle kucaklaşan bir eğitim sistemi kurmamız gerekiyor.

Ek 1: Eğitim ve Bilim Bakanlığı'yla İmzalanan Anlaşma Metni

ARNAVUTLUK CUMHURİYETİ

ARNAVUTLUK İNSAN HAKLARI MERKEZİ

EĞİTİM VE BİLİM BAKANLIĞI

İLKÖĞRETİM MÜDÜRLÜĞÜ

Prot. No. 4704

İŞBİRLİĞİ ANLAŞMASI

Eğitim ve Bilim Bakanlığı (bundan sonra EBB olarak belirtilecektir) ile Arnavutluk İnsan Hakları Merkezi (bundan sonra AİHM olarak belirtilecektir) arasında yürütülen bu ortak projenin devamına yönelik imzalanan antlaşmadır:

"Okullarda İnsan Hakları Eğitimi"

AİHM, pilot okullarda insan hakları eğitimine yönelik uygulanacak bu projenin uygulamaya konması için aşağıdaki sorumlulukları üzerine alır:

- Bu projenin tüm planlanmış aşamalara göre, öngörülen içerikte uygulanması.
- EBB ve bölgelerdeki Eğitim Müdürlükleri ile işbirliği içerisinde pilot okulların seçilmesi.
- Bölgelerdeki Eğitim Müdürlükleri ve okul müdürleriyle (bu okulların nasıl seçileceği yukarıda açıklanmıştır) işbirliği içerisinde, birlikte karar verilen kriterlere göre, proje için çalışacak kişilerin seçilmesi.
- Öğretmenler ve öğrenciler için yardımcı materyallerin basımı.
- İnsan hakları dersi olarak adlandırılacak bu ders için gerekli materyallerin sağlanması.
- Projenin bütün aşamalarının uygulanmasında, pilot okul çalışanlarıyla işbirliği yapılması.
- Eğitim görevlilerini eğiten uzmanların emeklerinin maddi karşılığının verilmesi.
- Proje sonuçlarının genel olarak derlenmesi ve değerlendirilmesinin yapılması; bu sonuçların, kendi değerlendirmesini yaptıktan sonra eğitim sistemine dahil etmesi için EBB'ye sunulması.

İnsan hakları eğitimi alanında pilot okullarda bu projenin uygulanması için, EBB, bölgelerdeki Eğitim Müdürlükleri ile işbirliği içerisinde, aşağıdaki maddeleri yerine getirmenin sorumluluğunu üzerine alır:

- AİHM'nin, yerel yasalar çerçevesinde, uluslararası ve yerel araçlara başvurarak insan hakları eğitimi için okul öncesi de dahil olmak üzere ülkedeki bütün eğitim sisteminde çalışmasına izin verilmesi ve bu çalışmanın ülkedeki bütün Eğitim Müdürlüklerine tavsiye edilmesi.

- EBB, PAE ve Eğitim Müdürlüklerinden uzmanların görevlendirilmesiyle, projenin uygulanması için uygun koşulların sağlanması.
- Pilot okulların seçilmesi için AİHM ile işbirliği yapılması.
- Projede belirlenmiş amaçlara ve beklenen sonuçlara göre, ayrıca AİHM'nin sunduğu derlenmiş proje sonuçları uyarınca, pilot okullardaki uygulamanın genel bir değerlendirmesinin yapılması.

Sözleşmenin uygun bir şekilde uygulanması için, insan hakları eğitimi veren pilot okulların durumu ve bu pilot okulların faaliyete geçme projeleri ilişiktir.

Yürürlükteki kanunlara göre, pilot okullar, doğrudan EBB ve Eğitim Müdürlüklerine bağlıdır.

Proje uygulanırken içerik temelinde hata yapılması durumunda, iki tarafın da itiraz edebilme ve bu hataların düzeltilmesi için gerekli önlemlerin alınmasını isteme hakkı vardır. Önemli anlaşmazlıklar yaşanması durumunda, taraflar projenin koşullarını değiştirmek veya projeyi iptal etmekte serbesttirler.

Bu sözleşmede açıkça yazılmamış her konuda, Arnavutluk Cumhuriyetinde yürürlükte olan kanunlar uygulanır.

Eğitim ve Bilim Bakanlığı adına

Eduart OSMANI

İlköğretim Müdürü

Arnavutluk İnsan Hakları Merkezi adına

Kozara KATI

Genel Müdür

Tiran, 28.09.1998

**Bu sözleşme derhal uygulamaya
konulacaktır.**

Ek 2: AIHM İnsan Hakları Eğitimi Yayınları

Bu kitapçıkta anlatıldığı üzere, geliştirdiğimiz müfredatın ne kadar kapsamlı olduğu hakkında bir fikir vermesi açısından, 1993 ve 2000 yılları arasında Arnavutluk ve Kosova'da bulunan pilot okullardaki öğretmenler, okul çalışanları ve okul müdürleri için derlediğimiz ve bastığımız bir çok kaynağı aşağıda listeliyoruz:

- Arnavut ve yabancı uzmanların hazırladığı öğretmen kitabı *"The Human Rights Education"* *"İnsan Hakları Eğitimi"* (20,000 baskı)
- Arnavut uzmanların hazırladığı ve Eğitim Bakanlığı'nın yayınladığı (1.-8. Sınıflar için) öğrenci faaliyetleriyle ilgili kitaplar (570,000 baskı)
- Arnavut uzmanların hazırladığı öğretmen kitabı *"Human Rights"* *"İnsan Hakları"* (7,000 baskı)
- İngilizce'den çevrilmiş *"First Steps"* *"İlk Adımlar"* isimli kitap (15,000 baskı)
- Öğretmenler için Arnavut ve yabancı uzmanların hazırladığı *"The Human Rights Education"* *"İnsan Hakları Eğitimi"* kitabın özetleştirilmiş basımı (20,000 baskı)
- UNICEF'in bastığı *"My Rights"* *"Benim Haklarım"* kitabı (5 ile 8 yaş arası çocuklar için) (20,000 baskı)
- UNICEF'in bastığı *"My Rights"* *"Benim Haklarım"* kitabı (9 ile 12 yaş arası çocuklar için) (20,000 baskı)
- UNICEF'in bastığı *"My Rights"* *"Benim Haklarım"* kitabı (13 ile 18 yaş arası çocuklar için) (20,000 baskı)
- * Ortaokul öğretmenleri için *"Democracy and the Republic"* *"Demokrasi ve Cumhuriyet"* kitabı
- Ortaokul öğretmenleri için *"Civil Society"* *"Sivil Toplum"* kitabı
- Ortaokul öğretmenleri için çevrilmiş *"The United Nations on Human Rights Protection"* *"İnsan Haklarını Koruma Alanında Birleşmiş Milletler"* isimli kitap
- Ortaokul öğretmenleri için *"Freedom of Ideas, Expression, and Religion"* *"Düşünce, İfade ve Din Özgürlüğü"* isimli kitap
- *İlk Ulusal İnsan Hakları Konferansı* (Broşür)
- *"Situation of Education in Albania"* *"Arnavutluk Eğitiminin Durumu"* (Siyasi partilerin etkinlikleri)
- Üç eğitim seviyesi için modüllerin hazırlanması:
 - a. İnsan Haklarıyla Eğitim - Demokrasi için sürekli çaba gerektiren bir görev
 - b. Resmi müfredata insan haklarının dahil edilmesi
 - c. Demokratik toplum ve okullar

2001 yılında AİHM eğitim bölümünün yayımladığı çalışmalar:

- AİHM eğitim bölümünün UNESCO'nun yayınlarından uyarladığı *"Human Rights in the School"* *"Okullarda İnsan Hakları"* isimli öğretmen kılavuzu
- Eğitim Müdürlüğü çalışanları ve Pedagoji Araştırma Enstitüsü ve Eğitim Bakanlığı'nın görevlendirdiği kişiler tarafından derlenmiş *"My rights for..." ".... için Haklarım"* isimli öğretmen el kitabı
- Bir pilot okuldaki etkinliklerin değişik yönleriyle görüntülediği bir video
- Bir gazetenin -*"Teacher" "Öğretmen"* (EB yayını)- ilgili sayfasında AİHM etkinlikleri ile ilgili sürekli bilgi verilmesi
- İnsan hakları alanında bilgi ve becerilerin ölçüldüğü testler
- *"First Steps: manual for beginning human rights education" "İlk adımlar: İnsan hakları eğitime giriş el kitabı"* (2,000 baskı). Bu el kitabı, öğretmenler, gençlerle çalışan diğer kişiler ve verdikleri eğitime insan haklarını da dahil etmek isteyen herkes için temel etkinlikleri içerir.
- *"Human rights education activities of ACHR" "AİHM'nin insan hakları eğitimi etkinlikleri"* adlı broşür
- *"A world that should change" "Değişmesi gereken bir dünya"* isimli broşür

Ek 3: İnsan Hakları Eğitiminde Önerilen İngilizce Kaynaklar

Bu kitapçıkta, insan hakları eğitimi alanında mevcut pek çok kaynağı ve yöntemi tarif etmeye kalkışmadık, çünkü bunun için çok daha fazla yer ayırmamız gerekirdi. Bu alanda bir kaynak araştırması yapmanızı öneriyoruz ve bu araştırmaya başlangıç olması için aşağıda kısa bir liste veriyoruz.

1. "First Steps" (İlk Adımlar); Amnesty International.
2. "Teaching and Learning Human Rights in the School" (Okullarda İnsan Haklarının Öğretilmesi ve Öğrenilmesi); UNESCO
3. "Methodologies of Human Rights Education" (İnsan Hakları Eğitimi Yöntemleri); yazar Robert Kohl
4. "Monitoring of HRE" (İHE'nin İzlenmesi); Avrupa Konseyi, 2002

İnsan hakları eğitimi ile ilgili daha fazla bilgiye aşağıdaki İnternet adreslerinden ulaşılabilir:

Human Rights Education Associates

www.hrea.org

HREA, insan hakları eğitimi alanında değişik yollarla eylemci ve profesyoneller eğiten uluslararası bir sivil toplum örgütüdür. Web sitesinde insan haklarıyla ilgili bilgilere erişim sağlayan online forumlar, veri tabanları ve tartışma platformları vardır. Ayrıca sitede insan hakları savunucuları, dernekler, profesyoneller ve eğitimciler için uzaktan eğitim imkanı sağlanmaktadır ve birçok ülkenin insan hakları eğitimini nasıl uyguladığı konusunda bilgi verilmektedir.

Human Rights Resource Center

www.hrusa.org

Minnesota Üniversitesi İnsan Hakları Merkezi ve Kütüphanesi'ne bağlı olan bu merkez, insan hakları eğitimi vermekte ve insan hakları atölyeleri düzenlemektedir. Birçok kaynak barındıran web sitesi üzerinden ayrıca, dünya genelinde insan hakları eğitimi konusunda yazışmaların yapıldığı bir gruba (Global Human Rights Education Listserv) erişmek mümkündür.

Human Rights Internet

www.hri.ca

İnsan hakları öğretimine ilgi duyanlar için yararlı bilgiler içeren bu web sitesi, insan haklarının etkili eğitimi için gerekli beş unsuru açıklıyor. İHE ile ilgili bilgiler içeren pek çok İnternet sitesinin adresi de veriliyor. Sitede bulunan bir eğitim veri tabanı sayesinde, ziyaretçiler, kitaplardan kurslara kadar, insan hakları eğitimi ile ilgili her türlü konuda arama yapabiliyorlar.

Avrupa Konseyi

www.coe.fr

Avrupa Konseyi, Avrupa toplumunu ilgilendiren -savunma konusu hariç- bütün önemli konularda anlaşmaları ve sözleşmeleri yasayan hükümetlerarası bir organizasyondur.

Avrupa Konseyi'nin amaçları, kıtaya ait sosyal problemleri çözmeye yardım etmek; çoğulcu demokrasiyi, insan haklarını, hukukun üstünlüğünü ve Avrupa'nın kültürel kimliğini ile çeşitliliğini desteklemek olarak belirtilmiştir. Avrupa Konseyi, insan hakları eğitimi bağlamında; öğretmenlere şebekeler üzerinden birlikte çalışma teknikleri, yöntemler ve yaklaşımlar öğreterek; öğretmenlerin insan hakları konularını günlük ders planlarına dahil etmelerine yardım etmektedir.

Ek 4: İlkokul Öğretmeni Adaylarına Üniversitelerinde verilen İnsan Hakları Eğitimi Programının Modülleri

İhtiyaç testleri sonuçlarına; ayrıca, dekanlar, öğretmenler ve öğrencilerden aldığımız önerilere göre; uluslararası uzmanların rehberliğinde, ilkokul öğretmenleri için bir program geliştirdik. Bu programı, 120'şer dakikalık 8 eğitim modülüne böldük:

- Modül 1: İnsan hakları kavramları ve tarihi
- Modül 2: İnsan haklarının sınıflandırılması
- Modül 3: İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi
- Modül 4: Çocuk Hakları Sözleşmesi
- Modül 5: İnsan haklarını koruma sistemleri
- Modül 6: İlkokul ve ortaokul öğrencilerinin eğitiminde çapraz müfredatın bir parçası olan İHE
- Modül 7: Okullarda İHE'de başvurulan yöntemler
- Modül 8: Öğrenciler için pratik etkinlikler

2001'de AİHM, "Human Rights" / "İnsan Hakları" adında, öğrenciler, öğretmenler ve pedagoglar için bir ders kitabı yayınladı. Bu kitap, üniversitelerdeki eğitim modüllerini tamamlayıcı bir kaynak olması ve başka alanlarda eğitim konusunda faydalanılması için hazırlanmıştır.

Modüllerin İçeriği

Modüller iki bölümden oluşmuştur:

I. Teori (60 Dakika): Fikirleri, kavramları ve farklı bakış açılarını ayrıntılı bir şekilde ele alır.

II. Uygulama (60 Dakika): İki özel etkinlikten oluşur:

Yetişkinler için etkinlikler (30 Dakika): Uygulamalar vasıtasıyla, öğrencilerin konuyla ilgili bilgi edindiği; olay incelemeleri, grup çalışmaları ve etkileşimli faaliyetler içerir. Pedagoglar yazılı ya da fotokopiyle çoğatılmış metaryeller ile ek kaynaklar hazırlar.

Öğrenciler için etkinlikler (30 Dakika): Pedagogların öğretmen rolünü aldıkları, diğerlerinin de öğrenci gibi davrandıkları etkinliklerdir.

İnsan Haklarında Yeni Taktikler Projesi kapsamında hazırlanan bu kitapçık, T.C. Başbakanlık Tanıtma Fonu'nun katkılarıyla Helsinki Yurттаşlar Derneği (hYd) tarafından Türkçe'ye çevrildi ve yayımlandı.

Helsinki Yurттаşlar Derneği

İnönü Cad. Ankara Palas 77/13

Gümüşsuyu 34437

İstanbul

Tel: 0 212 292 46 01-02

Faks: 0 212 292 68 44

e-mail: info@hyd.org.tr

web: www.hyd.org.tr

Yeni Taktikler Sempozyumu web adresi: www.yenitaktikler.org

**Taktik Kitapçıkları Dizisi'nin tam listesine ulaşmak için
www.newtactics.org sitesini ziyaret edebilirsiniz.**

Sitede ayrıca arama yapılabilen bir veri tabanı ile diğer insan hakları aktivistleriyle iletişim kurmak için forumlar bulunmaktadır.

İşkence Mağdurları Merkezi
İnsan Haklarında Yeni Taktikler Projesi
717 East River Road
Minneapolis, MN 55410 ABD
cvt@cvt.org

